

ANDREJ DVORŠAK V ZNAMENJU LOŽE

Ko so se mi oči privadile svečave, sem pred seboj opazil mizo, nekakšen oltar z Biblijo na kateri je ležala lobanja, za njim pa malo dvignjen govorniški pult, za katerim je sedel mojster vodnik, v črni halji, črni kapuci z izrezom za oči in s črnimi rokavicami. Pesek v veliki peščeni uri, ki je tudi bila na mizi pred nami, je neizprosno odtekal.

Počasi sem se bližal cilju, penetraciji v ložo. Glede na literaturo, ki sem jo prebral, sta se mi obetali dve možnosti: ali da kot opazovalec napišem reportažo o prvi povojni prostozidarski loži v Sloveniji, ali pa me bo bratovščina, s katero od svojih skrivnosti, vsrkala vase, kot je pred mano že na stotine drugih časnikarjev, ki so imeli podobne cilje.

Ravno časnikarji so poleg pravnikov, politikov, zdravnikov in vplivnih bogatašev najbolj pogosti in zaželjeni člani lož, ker pač lahko ustvarjajo javno mnenje v prid ciljem lož. Istočasno pa imajo dostop do številnih pomembnih informacij, bodisi na političnem ali gospodarskem področju.

Kmalu, morda nekaj mesecev po tistem, ko je bila projekcija oddana naročniku, je kolega iz operative dobil nalogo, da vzpostavimo tajne pozicije doma in v tujini, da prodremo na tista področja, ki smo jih zanemarjali, ker v Sloveniji in Jugoslaviji niso bila več zanimiva. Nenadoma so postale zanimive framasonske lože, na katere se je že skoraj pozabilo. Arhiv o prostozidarjih je bil siromašen, potrebno je bilo brskanje po vseh osebnih arhivih, da smo zbrali dovolj podatkov za zgodbo, ki naj bi jo v organizacijo prinesel naš človek. Ko smo imeli njegovo zgodbo, smo potrebovali človeka. Izkoristili smo enega od sodelavcev, ki je imel dovolj ugleden naslov in je dovolj dobro obvladal obveščevalni posel. Poiskali smo mu zveze v Italiji, Franciji in ZDA ter poskrbeli, da se je udeleževal seminarjev in simpozijev, na katerih je imel stik s tujimi prostozidarji. Kljub vsemu je trajalo skoraj dve leti, da so ga sprejeli medse, ko pa je bil med njimi, so mu masoni povedali, da v Sloveniji že deluje njihov človek, ki uživa največje zaupanje in ima močne mednarodne zveze...

Založba Delo - Novice

Ljubljana, 1994

ANDREJ DVORŠAK V ZNAMENJU LOŽE

Andreani Pavlin Schweiger (1895 - 1988)
in Duši Švajger Oprešnik (1921 - 1990)

His curiosity led him to be initiated
into the mysteries of Masonery,
suspecting it to be the remains of mysteries of the ancients ...

Radovednost ga je gnala,
da se je dal posvetiti v skrivnosti prostozidarstva,
ker je domneval, da bo v njih našel misterije starih ljudstev ...

dr. William Stukeley, 1720

Sedel sem v prvi vrsti na severu, levo od vhoda v ložo. Obred je bil zelo slovesen – smokingi in bele rokavice bratov so to samo še poudarjali. Starejši bratje so vodili neofite okoli preproge in treh t.i. malih luči ob njej. Vodili so jih na potovanja z zavezanimi očmi . . .

Spomin mi je zdrsnil v preteklost. Preteklost? Navsezadnje niti ni bilo tako dolgo tega!

Z romarji, ki sta jih vodila Marjeta Brajič, nekdanja zelo uspešna atletinja, potem pa je v Sloveniji začela organizirati romanja, ko je bil to tako rekoč »smrtni greh«, in urednik Družine dr. Drago Klemenčič, sem potoval v Rim. Bilo je leto Cirila in Metoda in temu primerno veliko je bilo romanje.

Gospod Anton, pod tem imenom sem ga poznal, se nam je pridružil v Rimu. Očitno je potoval v drugem avtobusu. Nisem vedel, da bo tudi on med romarji. Naneslo je, da sva bila v družini, ki ji je eden izmed rimskih ciceronov razlagal zgodovino nekega trga.

Mimogrede, bolj kot svarilo, je pokazal na neko palačo in povedal, da je to sedež Vélikega orienta Italije, glavne prostožidarske lože pri naših zahodnih sosedih. Nekaj je še govoril o tajni loži P2, a ko je uvidel, da nikogar med nami to ne zanima, je brž načel drugo temo.

Gospod Anton mi je kasneje dokaj podrobno pojasnil vlogo lože P2 in prostožidarstva. Zanj je bil to vir vsega zla, združba povzpetnikov, željnih neizmerne moči in časti, ljudi, ki ne izbirajo sredstev in ki jim je malo mar usode drugih, ko se prebijajo svojim ciljem naproti.

Prostožidarska loža P2 je v Italiji, pa tudi v svetu, dvignila toliko prahu, da se ni podel vse do danes. Nikoli ni bilo povsem pojasnjeno, kako je delovala, kakšen vpliv na politiko je imela, kakšne povezave s teroristi in z mafijo. Predsednik Republike Italije Francesco Cossiga, ki ga nekateri imajo za simpatizerja prostožidarstva, drugi mu pripisujejo celo članstvo v eni izmed lož, imel pa naj bi tudi tesne stike s sicilijanskim podzemljem, je v zvezi s parlamentarno preiskavo o loži P2 izjavil, da »tega (skrivnosti in delovanja lože, op.

pisca) ni razumela niti preiskovalna komisija«, ki se je z zadevo ukvarjala.

Cossigova izjava je strašansko razburila italijansko javnost in še enkrat zvrtničila prah okoli lože P2, ki so ji leta 1984 prepovedali delovati. Predsednica parlamentarne preiskovalne komisije Tina Anselmi je namreč podpisala skupno poročilo vseh političnih strank, ki so preiskovale delovanje lože in ki so se strinjale, da je bilo delovanje P2 protidemokratsko. To je bilo dovolj, da so ložo prepovedali, njegova starosta Licia Gellija pa začeli sodno preganjati.

Stari lisjak se je zatekel v Švico, ki ga je kasneje izročila Italiji, a pod pogojem, da mu ne bodo sodili za večino kaznivih dejanj, ki so mu jih očitali. Mož je tako ostal na prostosti, enako vpliven kot tedaj, ko je izbruhnila afera.

Katoliška cerkev in prostozidarstvo sta dva svetova, dve globalni organizaciji s podobnimi cilji: obvladati svet. Sta tudi tradicionalni nasprotnici, ki izključujeta druga drugo. A kdaj pa kdaj morajo celo najhujši sovražniki sestiti za isto mizo, se dogovoriti in del poti prehoditi skupaj. Tako sta tudi Cerkev in loža P2 imeli stično točko. Nekaj dvojnih agentov, da tako rečemo, in Banco Ambrosiano, imenovano »banka duhovnikov«.

Stečaj te banke je stal delničarje, upnike in poslovne partnerje več kot milijardo dolarjev, ne da bi še danes vedeli, kam je poniknila več kot polovica tega denarja. Dobro obveščeni finančni in politični krogi trdijo, da je polom banke tesno povezan z Liciom Gellijem in njegovo ložo P2, ki naj bi bila obračala tisto milijardo.

Italijanski časnikarji so kasneje na temelju zbrane dokumentacije skušali rekonstruirati povezave in polom »banke duhovnikov«.

Belgijski finančnik Michel Leemans je po naročilu Roberta Calvija, vodilnega človeka tega denarnega zavoda, zaprosil monsinjorja Paula Marcinkusa, enega izmed najvplivnejših mož vatikanskega finančništva, naj banko rešijo pred stečajem – z milijardo dolarjev, ki naj bi jih Vatikan prek mednarodnega denarnega trga nakazal banki.

Vse to se je menda dogajalo 17. junija 1982, v času, ko so se na bejrutskih ulicah prikazali izraelski tanki in ko je zakladnik italijanske vlade Beniamino-Nino Andreatta – sedaj je zunanji minister – na

veliko trobental, kaj vse bi bilo treba storiti za zmanjšanje italijanskega javnega dolga.

Popoldne istega dne je Banco Ambrosiano zahtevala poseg italijanske narodne banke, Calvijeva zvesta tajnica pa se je v obupu pognala skozi okno! Njen šef je bil že v Londonu, kamor je prišel s ponarejenim potnim listom in z diplomatskim kovčkom, polnim zaupnih dokumentov. Kovček je imel priklenjen na roko in od njega se ni ločil niti tedaj, ko je šel na letališču na stranišče. V Italijo je po telefonu sporočil le to, da pričakuje pomoč iz Amerike.

To je bilo njegovo zadnje sporočilo. Že čez nekaj ur so ga našli obešenega pod nekim mostom na Temzi, brez diplomatskega kovčka in z nadvse čudnimi lisami na vratu, takšnimi, da jih ni mogla pustiti vrv. O samomoru so takoj podvomili . . .

Danes vemo, da je Calvija pred obešenjem počasi zadavil mafijec Francesco di Carlo. To je leta 1991 newyorškim sodnikom zaupal njegov pajdaš Francesco Mannoia, ki je mafiji obrnil hrbet. Umor je menda naročil don Calò, eden izmed mafijskih šefov, ki je bil tesno povezan s prostozidarsko ložo P2 in z Liciom Gellijem. Calvi je pobasal njun denar in izginil, tega pa ne masoni ne mafijci ne trpé. Rablji so vedno pri roki! Toda kot vedno, kadar so vpleteni bratje prostozidarji, je bilo za sodni proces premalo dokazov! »Pomoč iz Amerike« je bila tudi tokrat učinkovita.

Ta umor pa ni bil edini. Razkritje nepravilnosti v denarnem zavodu Banco Ambrosiano, ki je imel izgubo že od leta 1977, čeprav je v svojih bilancah prikazoval dobiček, in preiskava delovanja lože P2 sta zahtevala kar precej življenj. Roberto Calvi, njegova tajnica, bankir Michele Sindona, obsojen na dosmrtno ječo zaradi umora in zastrupljen v zaporu, so le najvidnejši »dragi pokojni«, ki so umrli nenaravne smrti.

Do duhovnika, monsinjorja Paula Marcinkusa, je bila usoda bolj naklonjena. Papež Janez Pavel II., o katerem je glasilo grške pravoslavne cerkve poročalo, da se je bil udeležil masonskih obredov – to naj bi dokazovala neka fotografija Woytile v »bratski verigi« – mu je oprostil grehe in ga za pokoro poslal župnikovat v Phoenix, glavno mesto Arizone. Mafijec don Calò pa šteje dneve v dobro zastraženem zaporu.

V knjigi V imenu lože je že leta 1981 preroško zapisano: »Licio Gelli ni bil netipičen in nenormalen pojav našega sistema. Je izraz sistema, ki upravljanje motnih zadev prepusti svojim zaupnikom. Zdaj se je Gelli zrušil, toda nič ne vemo o tistih, ki so ga krmilili iz ozadja in ki so mu dovolili, da se je dolga leta nemoteno gibal. Kirurg, ki je bil odgovoren za odstranitev tumorja, ki ga je Gelli vnesel v italijansko družbo, se je omejil na to, da je porezal samo površino, Gellijev imperij pa je ostal nedotaknjen. Čaka samo novega imperatorja.«

V prostozidarstvu ni nihče nenadomestljiv in tudi za Gellija so kmalu našli zamenjavo, neopaznega in tihega človeka, ki je prevzel imperatorsko leseno kladivce in potem iz mraka usmerjal delovanje bratov in njihove družčine. Uradni italijanski viri navajajo domnevo, da je danes približno trideset tisoč državljanov članov prostozidarske bratovščine, tiste priznane, prav toliko pa da jih je v ložah sumljivega slovesa, kakršna je bila P2.

Po mnenju tožilca Cordove, ki je v Kalabriji vodil preiskavo proti mafiji in o povezavah politike z njo, se v prostozidarskih ložah, takšnih in drugačnih, združuje vezno tkivo ekonomske, politične in upravne moči. Prostozidarji so povsod, tudi med silami reda, zatrjuje Cordova. Čim višji so čini, tem več jih je. Veliko je zdravnikov, sodnikov, novinarjev, odvetnikov, policistov, tudi 28 članov italijanskega parlamenta, izmed teh iz zdaj prepovedane lože P2 kar 19!

Tožilec, ki je požel precej uspehov pri preganjanju mafije, trdi, da je težko razlikovati javno od podtalnega, še težje pa je ugotoviti, do kod prostozidarska organizacija upošteva zakonite cilje in kje se začno ilegalni. Značilno je tudi, da je največ članov na jugu Italije, v Kalabriji in na Siciliji, kjer so oblasti odkrile in dokazale tudi največ povezav med mafijo in prostozidarji.

Po vrnitvi v Ljubljano sem se začel za prostozidarstvo malce bolj zanimati. Spomnil sem se, da so enega izmed mojih prastricev, diplomata in novinarja Viktorja Schweigerja, v družini prištevali k masonom, a to mi ni šlo v račun, saj je bil prepričan klerikalec in tesen sodelavec dr. Antona Korošca.

Počasi sem paberkoval znanje o framasonih, kot tudi pravijo prostozi-darjem, in iskal stik z njimi in s tistimi, ki so jim bili blizu. Toda vse skupaj je bilo precej brezupno, kajti v Sloveniji v drugi polovici osemdesetih let ni bilo prostozi-darske lože, medtem ko so predvojni prostozi-darji že vsi pomrli.

Da se zanimanje za prostozi-darstvo vendarle počasi povečuje, sem zvedel v knjižnicah, kjer imajo o tej tematiki nekaj knjig. Število izposoj se je namreč povečevalo in dogajalo se je, da kake izmed knjig ni bilo po nekaj mesecev na policah. Kdo jih tako navdušeno prebira? Ponavljalo se je le nekaj imen. Nadaljnje poižvedovanje in iskanje informacij sem osredotočil nanje.

Počasi sem se bližal cilju, »vdoru« v ložo. Če je bilo verjeti literaturi, ki sem jo prebral, sta se mi obetali dve možnosti: ali da kot opazovalec napišem reportažo o prvi povojni prostozi-darski loži v Sloveniji, ali pa me bo bratovščina s kako svojih skrivnosti vsrkala vase, kot je pred mano že na stotine drugih časnikarjev, ki so si zastavili podobne cilje. Prav časnikarji so poleg pravnikov, politikov, zdravnikov in vplivnih bogatašev najpogostejši in najbolj zaželeni člani lož, ker pač lahko oblikujejo javno mnenje v prid prostozi-darskih ciljev. Hkrati imajo dostop do številnih pomembnih informacij, bodisi na političnem ali gospodarskem področju.

Prepuštil sem se toku dogodkov in se nisem pretirano obremenjeval s prihodnostjo. Navezal sem stik z najvplivnejšim prostozi-darjem v Sloveniji, za katerega sem zvedel od najinega skupnega znanca. Zabavno je bilo, da sem tega framasona poznal že vsaj sedem let in ga videval najmanj dvakrat na mesec, a niti na misel mi ni prišlo, da bi ga povezal s to organizacijo.

Pri Kavarnarju, kot bom imenoval tega skrivnostnega človeka, sem bil malo pred božičem, v prvem letu samostojne, a še nepriznane Slove-nije. V eni izmed vitrin so mi padli v oči prstani, zelo starinski, s čudnimi simboli. Zdeli so se mi odlični povod, da preusmerim temo pogovora k prostozi-darstvu.

»Gospod Kavarnar, vi ste mason.« Čisto preprosto, ne da bi okolišil in ugibal. Kratko malo sem izrekel trditev.

Kavarnarju, ki je prav tedaj hotel nekaj reči, je zastala beseda. Za

trenutek je sedel tam z napol odprtimi usti in nazadnje izdaval: »Ja, kako pa vi to veste?«

Izgovarjal sem se na prstane, ki sem jih videl v vitrini, a Kavarnar je hotel vedeti, kdo mi je povedal. V pogovor sem vpletel nekaj imen, tudi Jožeta Javorška, skratka, ljudi, ki bi lahko vedeli kaj več o prostozidarstvu, predvsem francoskem, ker so živeli v tujini, pa tudi slovenskem, saj je arhiv Lože Valentin Vodnik dolga leta hranil akademik Janez Milčinski. Na srečo omenjenih ni poznal, tisti pa, ki jih je, so bili že pokojni.

Pokazal mi je plastificiran kartonček, na katerem je pisalo, da je res član bratovščine (Fellow of Brotherhood) v Long Beachu, Kalifornija, ZDA, in da je dosegel 32. stopnjo, stopnjo svetlega princa kraljeve skrivnosti, predzadnjo v prostozidarski hierarhiji rdeče lože oziroma lože škotskega obreda. Slednje je bilo natipkano z rdečo barvo.

»Sem že četrti rod prostozidarjev. To nekaj pomeni. Nisem šel jaz v Ameriko, oni so prišli sem, da so me sprejeli. Prostozidarji so bili že moj oče, ded in praded. Ta tradicija daje človeku v bratovščini poseben ugled . . . Bi se nam vi pridružili?«

Malce sem se obotavljal z odgovorom. Prehitra privolitev bi mogla biti sumljiva, predolgo odlašanje znak neodločnosti, ene izmed lastnosti, ki je masoni ne cenijo.

Še isti večer sem zvedel, da so v Ljubljani le trije – on, neki zobozdravnik in neki odvetnik – in da čakajo na priznanje Slovenije, ker bo potem tujina pomagala ustanoviti ložo v Republiki Sloveniji. Bratje iz Amerike naj bi dali denarce za tempelj in organizacijo. Američani naj bi naredili vse, da bi bratovščina zaživela tudi pri nas. Zaenkrat pa da delujejo le lože v Beogradu, Velika loža Jugoslavije, ki jo vodi Zoran D. Nenezić in s katero imajo slovenski masoni dobre odnose, zlasti z njeno ložo Pobratim.

Na moje vprašanje, ali so tudi nekateri politiki prostozidarji, mi je Kavarnar odgovoril, da ne Dimitrij Rupel ne Milan Kučan nista člana nobene prave in popolne prostozidarske lože na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Kučan naj ne bi bil izpolnjeval niti osnovnih pogojev, se pravi, ni »mož na dobrem glasu«, kot se reče v bratovščini. Poleg tega pa da je njegova (komunistična) stranka tradicionalna nasprotnica prostozidarstva.

Dejal je, da se politikov izogibajo. Vsaj skraja se jih bodo, ker se mora človek najprej pokazati, kakšen je v resnici in ali je pravi demokrat. Naše naj bi vse bremenila hipoteka komunizma, zlasti Kučana, Lojze Peterle je pa tako ali tako že v konkurenčni organizaciji. Le Janez Drnovšek bo morda kdaj sedel za belo mizo in v loži.

»Naj se najprej politično dokončno profilirajo, potem pa bomo videli, katerega bomo povabili medse in ga podprli.«

Zanimalo me je, kateri konkurenčni organizaciji pripada Peterle, a se je Kavarnar le skrivnostno nasmehnil in odgovoril, da bom že zvedel, ko bo čas.

Loža P2 je bila preveč razvpita, da Kavarnarja ne bi povprašal tudi o njej.

»Ta z masonstvom nima nič skupnega. Prostožidarstvo se deli na prave, popolne in priznane lože, katerih najvišja loža je Vélíka loža Anglije, in na neprave, nepriznane lože, ki delujejo po svoje in ki z nami nimajo nobene zveze. P2 je bila takšna loža, kriminalna združba, ki je pravi masoni nikoli niso priznavali.«

Toda tudi Vélíka loža Francije je »neprava loža«, a prostožidarji »pravih lož« z njo kljub vsemu tesno sodelujejo, in ni edina te vrste. Čudna so pota prostožidarskih povezav, čeprav skrivnih.

Kavarnar me je še vprašal, ali znam molčati in katere tuje jezike govorim. Znanje tujega jezika je eden izmed pogojev, *conditio sine qua non* za sprejem v skrivno bratovščino. Tako se je končalo najino srečanje.

Minil je dober mesec. Znova sem ga obiskal na Župančičevi, kjer je užival mirno življenje svétnika. Spet sva se pogovarjala o prostožidarstvu. Vprašanje, kako neki je lahko bil framason in hkrati zaupnik Ivana Mačka-Matije, Staneta Dolanca, Franceta Šetinca, Marka Bulca, Rada Pehačka in drugih komunističnih veljakov, ki so z izjemo Šetinca in Dolanca njega dni krojili usodo organizacije, v kateri je bil zaposlen že nekaj desetletij in kjer je že izpolnil pogoje za upokojitev, je gladko preslišal.

Zelo pomenljivo pa je vprašal, ali sem se odločil, da se pridružim tajni bratovščini. Odgovoril sem pogojno pritrdilno. Predvsem me je zanimalo, ali lahko kot prostozidar ohranim lastno prepričanje in življensko usmeritev ter kakšne časovne in denarne obremenitve pomeni članstvo v tej organizaciji.

»Dogovorili smo se, da bo letna članarina sto mark. Časovno pa delo v bratovščini nikogar ne obremenjuje. Postane pač sestavni del življenja, prej užitek kot obremenitev. Načeloma moraš hoditi na redne tedenske sestanke. Tudi če prideš le enkrat na mesec, je dovolj, vendar v tem primeru počasneje napreduješ. Večji ali manjši znesek, ki pa ni pretiran, denimo 1500 DEM, moraš vplačati ob pristopu in nato primerno večjega ob vsakem napredovanju. Denar naj vas ne skrbi. Bratje smo solidarni in če kdo ne more dati denarja, prispeva pač tisto, kar ima, denimo vpliv ali znanje.«

Po tem pogovoru me je zaprosil še za podroben *curriculum vitae*, ki da ga takoj potrebuje. Zagotovil mi je tudi, da bom kmalu sprejet. Trudil sem se, da bi zvedel ime še kakega slovenskega prostozidarja. Kavarnar se je delal nadvse skrivnostnega in me prepustil ugibanjem. Ko sem omenil predsednika SAZU prof. dr. Franceta Bernika, je odgovoril, da še ni med brati, bo pa med prvimi, ki jih bodo sprejeli. Na brate je profesor Bernik naredil izreden vtis s predavanjem v Rottary klubu, v katerem so nekateri člani tudi prostozidarji.

Dr. Franceta Bernika sem omenil, ker je bil posebljenje vseh vrlin, ki jih »reklamirajo« prostozidarji: široko razgledan, kulturn in uglajen, pošten kot malokdo, korekten v poslovnih zadevah, zvest, moralno trden in odločen. V tistem času sem se z Bernikom pogosto videval in ob prvem srečanju sem ga povprašal o njegovi kandidaturi za prostozidarja. Takoj jo je odločno zanimal. Zatrdil mi je, da doslej ni še nihče z njim navezal tovrstnih stikov, pa tudi časa in denarja za tako pustolovščino nima. Ve pa, da se v Ljubljani pripravlja odprtje lože. Pogovor sva sklenila z njegovo obljubo, da mi bo posodil Nenezicevo knjigo o prostozidarstvu. Obljubo je izpolnil, in to kljub temu, da velja za človeka, ki načeloma ne posoja svojih knjig.

Ko sem Kavarnarju čez nekaj dni prinesel življenjepisa, z vsemi črnimi luknjami, ki spadajo v tak spis, sem pri njem naletel na Boruta Terčelja, ki sem ga poznal še iz časov, ko je bil v Smeltu. Ob zdajšnjem srečanju je bil tajnik ljubljanske veje Pučnikove stranke (SDSS).

Očitno je bil že seznanjen z mojimi nameni in prav nič ni skrival, da je tudi sam eden izmed bratov. Po njegovem obnašanju sem sklepal, da je med najvplivnejšimi mojstri. Tedaj nisem vedel, da je komaj pred nekaj tedni postal prostoziarski vajenec.

S Kavarnarjem sta se pogovarjala o nekakšnih darilih za Avstrijce. Kavarnar je menil, da bi bilo zelo primerno darilo fotografija ljubljanskega prostoziarskega predpasnika. »Mi smo imeli lasten predpasnik že tedaj, ko v Celovcu še sanjali niso o loži. To je naša posebnost, ta *lajba*her širce. To jim nesimo,« je govoril. Terčelju se je zdelo darilo preskromno.

Sredi marca me je Kavarnar poklical na zaupen pomenek. Od mene je hotel bibliografijo mojih člankov, češ da me želi predstaviti kot »pomembnega novinarja«. Dejal je, da me bo kmalu obiskal nekdo, ki se mi bo predstavil kot brat prostoziar in ki me bo podrobno izprašal. Če bom nanj naredil dober vtis, me bodo sprejeli, morda še pred poletjem.

Ko je vse to povedal, je potegnil iz predala računalniški izpis in mi ga dal, da ga preberem. Bila je razprava zgodovinarja dr. Petra Vodopivca o prostoziarjih na slovenskih tleh. Avtor se je močno opiral na arhive ministrstva za notranje zadeve. Bral sem, da je Vodopivec že leta 1989 prosil tedanjega sekretarja za notranje zadeve Tomaža Ertla, naj mu omogoči vpogled v arhiv, ki se nanaša na prostoziarje, a je Ertl dejal, da o tem v njihovih arhivih nič ne piše. Šele ko je krmilo notranjih zadev prevzel Igor Bavčar, se je Vodopivcu posrečilo dobiti zelene dokumente. Pokazalo se je, da jih je kar nekaj in da je v njih precej koristnih informacij o prostoziarstvu pri nas. Na tem snidenju mi je Kavarnar povedal, da je bil na pogovoru pri ministru Bavčarju in da ga je seznanil z ustanavljanjem lože ter mu ponudil, da bi vanjo sprejeli tudi človeka s policije, če menijo, da je to potrebno ali koristno. (Bavčar mi je ta pogovor nekoč pozneje potrdil.) Obljubil mi je, da mi bo ob priložnosti pokazal fotokopijo udbovskega zaslišanja Borisa Furlana in še nekaj drugih dokumentov, ki se nanašajo na predvojno prostoziarstvo v Ljubljani, predvsem na Ložo Valentin Vodnik.

Z bibliografijo člankov sem imel kar precej težav. Ob skoraj tristo naslovih na leto se je v šestnajstih letih poklicnega žurnalističnega dela nabralo precej gradiva. A kaj, ko svojih člankov nikoli nisem izrezoval oziroma si zapisoval njihovih naslovov in datumov objave!

Bilo je že visoko poletje, ko me je Kavarnar vnovič poklical v uredništvo Slovenca.

»Tako pridite k meni. Tu vas nekdo nestrpno pričakuje!«

Na Župančičevi je bil s Kavarnarjem Branko Šömen, ki naj bi bil eden izmed pomembnejših snovalcev prostožidarstva v Sloveniji, mojster visoke stopnje, vendar se je kasneje pokazalo, da je njegov vpliv zelo omejen in da mu slovenski bratje ne zaupajo najbolj, ker je bil hkrati tudi v zagrebški »loži«. Peljal me je k Figovcu. Ob hladnem pivu in kokakoli jezik gladkeje teče, sploh pa smo Slovenci vse pomembne odločitve sprejeli za gostilniškimi omizji.

Branko je lepo govoril. O meni je bil dobro poučen. O prostožidarstvu je pripovedoval z zanosom in povedal natanko to, kar sem pričakoval: da so masoni pošteni idealisti, ki se trudijo, da bi izboljšali svet, da si med seboj nesebično pomagajo in da gojijo bratstvo in tovarišstvo. Če bi ljudje živeli po načelih, ki jih prostožidarski mojstri predstavijo novincem in širši javnosti, bi bil svet prijaznejši! Nekaj malega mi je povedal tudi o sebi, o svojem prijateljevanju z zdaj že pokojnim novinarjem Ferijem Žerdinom in o tem, kako je Milan Kučan kot partijec boleče posegel v njegovo življenje. Povedal je še, da zdaj živi v Zagrebu in da bi rad pisal za slovenska občila. Zanimalo ga je, kako bi lahko ustvarili pozicije v Slovencu, ki bo morda nazadnje le shodil in prevzel tisto vlogo, ki so mu jo namenili njegovi snovalci. Menil je, da je kulturna rubrika, ki jo ureja pisatelj Jani Virk, poleg Delove daleč najboljša v slovenskem tisku. Na koncu me je opozoril na molčečnost, kajti, tako je dejal, framasoni imajo ljudi, ki s tistimi, ki preveč govore, hitro opravijo. Pri tem je naredil pomenljivo kretnjo, kot da bi si hotel prerezati vrat.

»Na Branka ste naredili dober vtis. Pot vam je sedaj odprta. Če bo vse po sreči, boste oktobra že v bratovščini,« je s pomenljivim glasom rekel Kavarnar, ki je vsej stvari hotel na vsak način vdihniti nekakšno posvečenost, ezoteričnost. Govoril je o balotaži, o tem, da mora ime kandidata tri mesece viseti na oglasni deski in da se morajo z njegovim sprejemom strinjati vsi bratje.

Balotaža je usodna za vsakega novinca. Njegove podatke loža izobesi skupaj s sliko na oglasno desko in jih posreduje v pretres tudi drugim ložam istega vélikega orienta. Po treh mesecih so zbrana poročila

o kandidatu in če je eno sólo iz katerekoli lože negativno, je treba opraviti drugi krog poizvedovanja. Brat mojster Sveder mi je pravil, da so njega preverjali dobri dve leti, preden so ga sprejeli v bratovščino. Sprejet je bil v tujini in največ težav je bilo menda zaradi tega, ker loža v Sloveniji ni imela nikogar, ki bi lahko neposredno jamčil zanj. Zato se je morala opreti na priporočila, ki jih je zbrala posredno.

Ko je preverjanje končano, opravijo mojstri in pomočniki lože, ki sprejema novinca, tajno glasovanje, tako imenovano balotažo. Ime je dobilo po kroglicah, črnih in belih, s katerimi glasujejo. Vsak brat dobi po eno črno in po eno belo kroglico. V nekaterih ložah uporabljajo namesto kroglic fižolova zrna, kot je bil običaj v antični Grčiji. V prostor, kjer so zbrani glasovalci, slovesno prinesejo posebno skrinjico z dvema predalčkoma, enim označenim z belo, drugim s črno barvo. Prostožidarji nato posamič in »v znaku« stopijo do skrinjice in z levo roko, roko srca, sežejo nad obe odprtini.

Če kateri izmed članov nasprotuje sprejemu, spusti črno kroglico v predalček, namenjen belim kroglicam. Kdor to stori, mora v treh dneh po balotaži starosti ali vélikemu mojstru pojasniti razloge svoje odločitve. Če se potuhne in razlogov ne razkrije, lahko starosta ali véliki mojster razglasi balotažo za »svetlečo« in kandidat je kljub črni kroglici sprejet. A če so med belimi vsaj tri črne kroglice, je kandidat zavrjen.

Razumljivo je, da se bratje odločajo na temelju priporočil in informacij, ki so jih zbrali o kandidatu. Za vsakega zberejo najmanj toliko kakovostnih podatkov, kot če bi to opravila kaka kriminalistična služba. Svoje tipalke imajo povsod in kogar ne dosežejo, nikakor ne more postati član bratovščine. Zaplete se le, če je v loži človek, ki je v vsakdanjem življenju prišel s kandidatom navzkriž ali pa ima o njem še kakšno dodatno informacijo, ki je ne želi posredovati bratom. Tak ima možnost, da s črno kroglico prepreči sprejem kandidata, a le tedaj, če ga je dovolj v hlačah, da to pove starosti ali vélikemu mojstru. V nasprotnem primeru sme upati, da bosta proti novemu kandidatu vsaj še dva brata. Balotažo za istega kandidata lahko po krajšem ali daljšem obdobju ponovijo.

•
• •

Minilo je poletje. Minevala je jesen. Nekega turobnega dopoldneva me je Kavarnar spet poklical. Tokrat je hotel dodatne podatke o meni.

»Veste, ko smo razpravljali o vašem vstopu, je nekega brata motilo, ker ste bili pomorščak in pedagog, zdaj pa ste novinar. Dejal je, da menjate službe kot srajce. Masoni tega ne počno. No, pa sem mu pojasnil, da ste že osemnajst let novinar in da če zamenjate uredništvo, to ni v tem poklicu nič nenavadnega.«

Čez nekaj dni me je spet poiskal. Zdaj je hotel, da bi napisal kratko formalno prošnjo za sprejem in priložil dve fotografiji za prostozidar-sko izkaznico in matični karton. Povedal mi je tudi, kaj naj v prošnji posebej poudarim.

Že naslednji dan, takoj potem, ko so zaposleni na Župančičevi odšli domov, sem se v njihovi knjižnici, za bodočo slovensko masonerijo zgodovinskem prostoru, srečal s Svedrom, ki mi je zastavljal podobna vprašanja kot že prej Kavarnar in Šömen.

»Ta razgovor ni namenjen temu, da bi vi spraševali, pač pa da mi sprašujemo,« mi je pojasnil Sveder, očitno eden izmed voditeljev. To sem sklepal po tem, ker se je Kavarnar do njega obnašal zelo ponižno. Že nekaj ur pred tem pogovorom mi je dal natančna navodila, kaj moram bratu mojstru, ki me bo spraševal, povedati. Da moram nositi kravato, še bolje metuljčka, in da nikakor ne smem izpustiti podatkov, da imam doma na steni star družinski grb in lastno podjetje.

»Včeraj si na Svedra naredil dober vtis,« mi je dejal naslednji dan. »Jutri bomo poslali iz Celovca na Dunaj tvojo sliko s prošnjo in spomladi boš sprejet. Marca.«

Očitno se je zadeva dobro odvijala, ker me je nenadoma začel tikati. Tikanje je rezervirano le za brate prostozidarje, kadar so sami ali v loži! Medtem ko je Kavarnar govoril, je dvignil slušalko in poklical na Dunaj. »Zdravo, Čedo, káko si? Slušaj... » Tako sem bil priča pogovoru z veljakom bratovščine na Dunaju. Kavarnar kar ni mogel skriti veselja, ko mu je Čedo Kircher, véliki arhitekt deputatske lože Illyria, povedal, naj kar pozabi na tisto trimesečno izpostavljanje kandidatov na oglasni deski. Sprejeti bodo takoj, vsi trije. Dopoldne

bodo starejši bratje vajenci dobili pomočniško nagrado, se pravi, da bodo povišani iz vajencev v pomočnike, popoldne bodo sprejeti novinci, in to skupaj z devetimi hrvaškimi. Vse bo opravljeno v soboto, 12. decembra! Novico je Kavarnar takoj posredoval Svedru in Terčelju.

»Glej, da si boš preskrbel smoking! Ta je ob takšnih priložnostih obvezen.«

Predme je potisnil nekaj papirjev v nemščini. Obvezen vprašalnik za vsakega novega člana. Zanimalo me je, zakaj je pomemben celo rojstni datum žene, pa mi je pojasnil, da ji za rojstni dan Vélika loža Avstrije pošlje osebno voščilo s podpisom vélikega mojstra. Moja žena ni tega voščila nikoli prejela. Morda ga dobé le žene mojstrov uradnikov?

Tudi to sem zvedel, da so naslovi in telefonske številke izredno pomembni, ker v primeru nevarnosti loža brata takoj obvesti in organizira njegovo pot na varno. Pred junijsko vojno so menda tako obvestili Kavarnarja, da se na obzorju zbirajo črni oblaki, mu dali naslov v tujini, kjer naj se javi, da bi ga kasneje poslali v Long Beach, v Kalifornijo, kjer bi bratje poskrbeli zanj in njegove bližnje. Ni šel, a možnost je imel, je poudaril!

S smokingom ni bilo nič. V trgovinah in v izposojevalnici na Starem trgu so ponujali le manjše številke. Edino v Modni hiši so imeli mojo številko, a kaj, ko je bil smoking temno moder in ne vranje črn. Zato sem kupil le črno obleko. Sam sebi sem se v njej zdel kot pogrebnik.

Zvečer sem šel h Kavarnarju na dom. Pri njem je bil Sveder. Beseda je spet nanesla na smoking. Kavarnar je sredi stavka poskočil in odvihral iz sobe. Takšne naglice pri njem nisem bil vajen.

»Na, pomeri tegale,« mi je pomolil črn smoking starinskega kroja. Suknjič mi je lepo pristajal, le hlače so bile v pasu dobrih petnajst centimetrov preširoke in približno toliko prekratke. »Odlično! Malo bo treba zožiti hlače. Kupi si naramnice in problem bo rešen. Ta smoking ti podarim.« Nato je povedal, da ga že kakih sedem ali osem let ne nosi in da mu ga je sešil mojster F. Kraljič z Borštnikovega trga 1 v Ljubljani.

»To je bil najslavnejši ljubljanski krojač. Vsej naši rdeči gospodi je šival frake in smoke, ko je po vojni stopila na diplomatski parket. Mene je k njemu pripeljal Ivan Maček-Matija.«

Smoking je bil klasičnega kroja, ročno delo iz blaga, kakršnega si je pred petintridesetimi ali štiridesetimi leti, ko je bil sešit, lahko privoščila le komunistična elita. Tašča Pepca z oženjem hlač ni imela težav. Kot izkušena šivilja je na vso moč hvalila krojača in material. V Nami pri Ruskem carju sem kupil še vijolične naramnice, črnega metuljčka pa mi je podarila znanka Irena Oblak, ki jih je imela polno škatlo. Pokazalo pa se je, da tak na elastiko ni dovolj ugleden za tako imenitno družčino in moral sem si preskrbeti drugega, tokrat iz Trsta. Zdaj sem bil nared za pot na Dunaj!

Ko sem se dan kasneje oglasil na Župančičevi, je bila tam samo tajnica Eva. Pomenljivo me je pogledala in vprašala, kako bom šel na Dunaj. Malce sem bil presenečen, da pozna skrivnost. Pojasnila mi je, da za Kavarnarja in ložo opravlja vse tajniške posle, od tipkanja do razmnoževanja materialov, v računalniku celo vodi evidenco vseh slovenskih prostožidarjev, z naslovi in s telefonskimi številkami vred. Med več kot dvajset tisoč drugimi naslovi je peščica teh imen povsem neopazna!

Zaupala mi je nekaj imen bratov in povedala, da bo na Dunaj šel tudi njen mož Janč, ki bo sprejet skupaj z mano. To je bilo prvovrstno presenečenje. Sedaj sem razumel, zakaj me je v minulih mesecih nekajkrat vprašala, kaj si mislim o Kavarnarju. O Janču sem imel najboljše mnenje, bil je odkrit, pošten človek, pravo nasprotje tistega, ki ga je povabil v bratovščino.

Eva mi je povedala, da bo sprejet še neki obrtnik z Dolenjske ceste, menda Svedrov prijatelj. Spoznal sem ga na skupnem sestanku pri Kavarnarju, kjer smo se dogovorili, da nas bo peljal on s svojim terenskim avtom, za vsak primer, če bi na poti morda snežilo.

V soboto, 12. decembra 1992 ob šestih zjutraj, sta pome prišla Janč in Stane.

»Malo bomo počakali. Prišel bo še neki odvetnik iz Radovljice. Sinoči je telefoniral in vprašal, ali se lahko pridruži in nisem mogel reči ne. Ne bi bilo masonsko,« je pojasnil Stane.

Četrť ure smo zmrzovali na pločniku. Četrťi član je nazadnje le prišel. Prijeten gospod, Janez Konc, član »zelene bratovščine«. Med vožnjo smo od njega zvedeli nekaj podrobnosti o »repciji«, sprejemu. Bil je vajenec, kot bomo mi. Ni se veliko udeleževal življenja v bratovščini. Ravno toliko, kolikor je bilo nujno. Drugi, ki so bili sprejeti hkrati

z njim, bodo čez nekaj ur postali pomočniki. Njemu se ne mudi in tudi časa nima. Imel sem občutek, kot da bi bil tu po neki pomoti in bi najraje izstopil na prvi postaji. Povedal je, da so njega v bratovščino sprejeli v Ljubljani, ko je tam prvič po letu 1945 spet delovala loža, in sicer kar v Kavarnarjevem stanovanju.

Med vožnjo sem prosil, da bi se najprej ustavili v nakupovalnem centru malo pred Dunajem. Drugi trije so bili proti, češ da se na tako slovesen dan nakupovanje ne spodobi. Zlasti Stane je imel pomisleke, a meni se je zdelo enako pomembno kot sprejem v bratovščino, da si pri Kettnerju nabavim specialno orodje za brušenje lovskih nožev.

»Ne vem, kako lahko misliš na tako posvetne reči!« mi je očital celo Janč.

Kljub vsemu smo pred Dunajem zapeljali na parkirišče. Sreča je bila na njihovi strani in še po treh krožnih vožnjah nismo našli niti enega praznega parkirnega prostora.

Po prihodu na Dunaj sem prevzel vodstvo, ker sem dobro poznal pot do našega cilja, hotela Evropa, ki je stalna postojanka prostozidarjev, ko se mudijo na Dunaju. Velika loža Avstrije ima menda s hotelsko upravo zelo dobre stike in dobi popust za svoje goste. Na parkirišču je bilo že nekaj avtomobilov z ljubljanskimi in zagrebškimi registracijami, še več pa iz drugih krajev nekdanje Juge.

Do štirih popoldne je bilo dovolj časa. S Stanetom in Jančem smo šli na kosilo v bližnji McDonald's, nato sem se med rahlim dežjem sam odpravil na sprehod po središču mesta. Med hotelom in Štefanovo cerkvijo sem naletel na Kettnerjevo trgovino in kupil, kar sem name-raval.

Ob pol štirih naj bi nas, novince, v hotelskem barčku počakal Borut Terčelj in nam pojasnil, kako naj se vedemo na sprejemu. Toda ni ga bilo. Pet minut do štirih se je le prikazal, takoj za njim pa še Sveder. Vsi smo bili v smokingih. Odšli smo v sosednjo ulico za hotelom. Sveder nam je pokazal hišo, ki stoji na istem kraju, kjer je bila nekoč hiša Wolfganga Amadeusa Mozarta in v njej Velika loža Avstrije – skladatelj je med prostozidarje stopil decembra 1784. Vsaj tako je trdil Sveder.

Današnja loža je le nekaj korakov dalje, na drugi strani ozke, neu-

gledne uličice, po neobdelanem kamnu, masonskem simbolu, imenovane Rauhsteingasse. Nad močnimi obokanimi hrastovimi vrati je visel grobo obdelan kamen, okovan v železo, znak, da je v tej hiši prostozidarska loža. Drugih znakov ali napisov na hiši ni.

O izvoru in začetkih prostozidarstva se zgodovinarji in »zgodovinarji« še vedno prepirajo. Neki Francoz si je vzel čas in je prebral kar 206 knjig različnih avtorjev, ki so opisovali razvoj masonstva.

Največ avtorjev – 28 – je zagovarjalo hipotezo, da sodobni prostozidarji izvirajo iz srednjeveških cehov graditeljev katedral. Kar 18 avtorjev je prepričanih, da je korenine prostozidarstva iskati v starem Egiptu, 12 pa jih bratovščino povezuje s srednjeveškim viteškim redom templarjev. Le dva manj iščeta začetke v časih prvih kristjanov, nekateri izmed njih celo v gibanju, ki ga je vodil Jezus Kristus, ki naj bi bil prvi pravi prostozidar. To sklepajo po nekaterih njegovih simbolih in načelih, ki jih še danes srečamo med prostozidarji.

Enajst piscev zatrjuje, da masonerija izvira iz Anglije in da drugače biti ne more. Pet jih kraljevsko umetnost, kakor bratje imenujejo prostozidarstvo, neposredno povezuje z dinastijo Stuartov in šest s Škotsko nasploh. Devet jih domneva, da segajo začetki v antični Rim, sedem avtorjev masone povezuje z redom rozenkrojcerjev, prav toliko pa z antično Grčijo. Po šest jih na vse pretege dokazuje, da je izvor bratovščine v stari Indiji oziroma da so ji botrovali Judi. Pet jih meni, da so prostozidarji vznikli v času križarskih vojn, drugih pet pa pojav povezuje z jezuiti. Le trije trdijo, da so bili prvi prostozidarji graditelji jeruzalemskega templja, eden pa celo domneva, da so bili to graditelji babilonskega stolpa. Tudi stare Kitajce nekdo omenja kot predhodnike sedanjih prostozidarjev. Trije avtorji dokazujejo celo, da so bratovščino ustanovili tisti, ki so preživeli vesoljni potop, petnajst jih je zapisalo, da so prostozidarji obstajali že v rajju, neki masonski zanesenjak pa njihov začetek postavlja celo pred stvarjenje Zemlje.

Še bi lahko naštevali domneve in hipoteze, katerih nobena nima

trdne podlage. Začetki prostozidarstva so zaviti v tančico zgodovinskih skrivnosti. Resni zgodovinarji danes že močno dvomijo, da se prostozidarski obredi, kakršne poznamo danes, opirajo na srednjeveške zidarske cehe. Našli pa so besedico »framason« zapisano v nekem dokumentu iz leta 1376, medtem ko so najstarejši zapiski o shodu prostozidarske lože iz leta 1634.

Vsekakor šteje za »rojstni dan« sodobne ali spekulativne masonerije dan sv. Janeza, 24. junij leta 1717, ko so tri londonske lože v gostilni Pri goski in ražnju, nedaleč od katedrale svetega Pavla, ustanovile Véliko ložo Anglije.

Prostozidarstvo je bilo v Angliji razvito že pred tem datumom in lože so imele redne shode v raznih gostilnah. Znana so imena nekaterih gostiln, postojank prostozidarjev. Ena izmed teh gostiln je bila Pri Rimljanu in grozdju, druga Pri goski in ražnju, tretja Pivnica pri kroni, četrta Pri jabolku.

Za razvoj masonerije je bil pomemben sestanek v gostilni Pri kraljevem grobu, 29. septembra 1721, ko je Vélika loža Anglije naročila doktorju teologije in prezbiterijancu bratu Jamesu Andersonu (1680–1739), naj napiše nov obrednik lože, ki bo boljši od starih gotskih konstitucij. 27. decembra 1721 se je Vélika loža Anglije znova sestala. Prisotni so bili bratje iz dvajsetih lož. Véliki mojster, najčastivrednejši brat mojster Montague, je nato izbral štirinajst učenihih sobratov in jim zaupal Andersonov rokopis, da bi ga v čim krajšem času preučili in o njem poročali Véliki loži Anglije.

Ta se je vnovič sestala 26. marca 1722 v gostilni Pri studentu. Tokrat so se zasedanja udeležili predstavniki štiriindvajsetih lož! Štirinajst modrecev je poročalo, da so Andersonov rokopis *Zgodovina, dolžnosti in pravila* ter mojstrsko pesem pregledali in rokopis z majhnimi popravki odobrili ter da prosijo Véliko ložo Anglije, naj ga izda. Anderson je dal svoje delo natisniti 17. januarja 1723 pod naslovom *Knjiga konstitucije*, in sicer z dodatkom *O starem načinu urejenosti lože*.

Andersonova Knjiga konstitucije, ki se deli v tri dele – Zgodovina prostozidarstva, Dolžnosti in Predpisi – je postala temelj masonerije in je aktualna še danes. Bila je osnova za ustanavljanje prostozidarskih lož po vsej Evropi. Najprej v Franciji – Vélika loža Francije je bila

verjetno ustanovljena že leta 1725. Prostožidarstvo se je nato z bliskovito naglico širilo po vsej Evropi.

Cerkev je kaj hitro začutila konkurenco in papež Klemen XII. je že leta 1735 obsodil prostožidarstvo in prostožidarje. Njegova anatema ni zalegla, le še podžgala je to skrivno organizacijo. Leta 1750 je bil v Franciji uveden škotski obred, Ancient and Accepted Scottish Rite (AASR), tako imenovana rdeča loža, ki še danes igra odločilno vlogo na odru svetovne politične in gospodarske scene. Preko nje se povezujejo prave in neprave lože, denimo Vélíka loža Anglije in Vélíka loža Francije. AASR je bil v Avstriji ustanovljen leta 1925, potem ko so 25. oktobra izbrali vrhovni svet in je Vélíka loža Avstrije sklenila konkordat z rdečo ložo.

Prostožidarske lože so se iz Evrope razširile po vseh celinah, zlasti v Ameriko. Celu na Papui so prvotni prebivalci imeli svojo ložo. Značilno je bilo tudi, da je bila večina tedaj naprednih, svobodomi-selnih mož vključenih v bratovščino, ki je bila zato pač izvor mnogih revolucionarnih idej. Med drugimi so bili masoni skoraj vsi ameriški predsedniki z izjemo Johna F. Kennedyja, Jimmyja Carterja in Richarda Nixona. Johnu F. Kennedyju masoni niso nikoli odpustili, da je prekinil tradicijo priseganja na biblijo, ki je bila last prostožidarske lože St. John's Lodge No. 1, v kateri je bil včlanjen George Washington. Slednji je pri polaganju temeljnega kamna za Kapitol nosil celo svoj obredni prostožidarski predpasnik. Najvišje se je v prostožidarski hierarhiji povzpел Harry S. Truman, predsednik ZDA v letih 1945–1953, ki je dosegel 33. stopnjo, medtem ko je bil Lyndon B. Johnson še prostožidarski vajenec, ko je po umoru JFK v Dallasu v letalu zaprisegel za predsednika.

Če ostanemo v Ameriki in še brskamo med slavnimi imeni skrivnih bratov, zasledimo med njimi letalskega asa Charlesa Lindenbergha, katerega letalo Spirit of St. Louis, s katerim je leta 1927 prvi preletel Atlantik, se je imenovalo po njegovi matični loži! Omenimo naj samo še vesoljca Edwina Aldrina, ki je bil prvi prostožidar, ki je stopil na Luno . . . kar se za masona 33. stopnje, suverenega vélikega generalnega inšpektorja, kakor se imenujejo mojstri te stopnje, tudi spodobi.

V Evropi so bili med najslavnejšimi masonskimi člani angleški kralji Edvard VII. (1841–1910), Jurij VI. (1762–1830) in Edvard VIII. (1956, istega leta abdiciral), ki jim dela družbo Winston Churchill

(1874–1965). Njim stojé ob boku mnogi pisatelji, med drugimi Walter Scott (1771–1832) in Rudyard Kipling (1865–1936).

Tudi Francozi ne zaostajajo za otoškimi sosedi. Pohvalijo se lahko, da so bili med njihovimi prostozidarji literat François Marie Arouet-Voltaire (1694–1778), filozof Denis Diderot (1713–1784), general in politik Marie Joseph LaFayette (1757–1834), pesnik Stephan Mallarmé (1842–1898), pisatelj Donatien markiz de Sade (1740–1814) in menda celo francoski cesar Napoleon Bonaparte (1769–1821).

Od slavnih Nemcev najdemo v prostozidarskih bratovščinah pisatelja Wolfganga Goetheja (1749–1832), pruskega kralja Friderika II. Vélikega (1712–1786), cesarja Viljema I., pisatelja Friedricha Schillerja (1759–1805), domnevno tudi skladatelja Ludvika van Beethovna (1770–1827), medtem ko so se na ozemlju današnje Avstrije ponašali s prostozidarskimi simboli skladatelji Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791), Franz Joseph Haydn (1732–1809), Franz Liszt (1811–1886) in drugi.

V naših krajih se je masonerija začela razvijati že kmalu po ustanovitvi Vélike lože Anglije. Doživela je nekaj vzponov in padcev, a doslej se med Slovenci na domačih tleh nikakor ni mogla zakoreniniti. Tokratni poskus Kavarnarja in Svedra je že peti, če upoštevamo tudi francosko vojaško ložo. Je prostozidarstvo tuje duhu naroda ali pa je krivo to, da so ga vedno ustanavljali ter vodili tuji interesi z nepravimi možmi na čelu?

Zoran D. Nenezić v knjigi *Masoni u Jugoslaviji 1764–1980* piše, da so bile prve prostozidarske lože v Sloveniji ustanovljene ob koncu vladavine Franca Jožefa, se pravi proti koncu 18. stoletja. Bile so v Gorici, Trstu, Kopru, Poreču in Ljubljani. Njihovi člani so bili vneti privrženci francoske revolucije in deisti (razsvetljenci, ki so sicer verjeli v Boga, vendar so menili, da ne posega v tok narave). Že 27. aprila 1801 pa je bil izdan cesarski dekret, ki je prepovedoval državnim uradnikom članstvo v tajnih organizacijah, kar je posredno pomenilo, da ne morejo biti člani prostozidarskih lož. 29. decembra istega leta je prvemu sledil drugi dekret dunajskega cesarskega dvora, ki je zapovedoval vsem državnim uradnikom, da prisežejo, da niso in da tudi nikoli niso bili člani kakršnekoli skrivne organizacije, še zlasti ne prostozidarskih lož.

Počasi se je pred vrati zbrala vsa slovenska bratovščina. Naredil sem posnetek, dva (vsi bratje se radi fotografirajo pred ložo ali v njej, če se jim le ponudi priložnost), nato smo stopili na hodnik. Tu so bila druga vrata, točneje železne rešetke, ob njih pa elektronska ključavnica in zvonci. Za steklenimi vrati v ozadju je bilo slišati glasno govorjenje.

Terčelj je zaman pritiskal na zvonec, tudi na Svedrovo zvonjenje se ni nihče odzval. Skrivno geslo Tubal Kain nam ni odprlo vrat. Sodobna tehnika se požvižga na izročilo!

Tubal Kain sta skrivni besedi, geslo, ki odpre vrata katerekoli prave in popolne prostozidarske lože na svetu. Kdor ga ne pozna, ne more v tempelj, kajti prav lahko se zgodi, da te prvi nadzornik ali varuh templja ob vstopu vprašata po skrivnem geslu, še zlasti, če si gost in če to ni tvoja matična loža. Sveder nam je takoj po sprejemu povedal, da si bomo masonsko skrivno geslo najbolje zapomnili, če si v spomin vtisnemo simbol za golf, dve žogici in palico, »two ball cane« po angleško.

Tubal Kain, kot pišejo nemško govoreči masoni (*v prevodu Svetega pisma, ekumenska izdaja, Ljubljana 1975, Tubalkajn, op. pisca*) je mitična oseba, potomec Eve in Luciferja. Bil je prvi kovač. Njegovo ime sestavlja devet črk, magični 3×3. Med drugim je skoval tudi steber, ki mu niti ogenj ni mogel do živega. Vanj je vrezal vse človeško znanje in to je eden izmed Lamehovih stebrov, ki sta kot simbola postavljena v nekaterih ložah, vendar ne avstrijskih. Tako piše v učbeniku za prostozidarske vajence VO Avstrija, ki je preveden v hrvaščino.

Dobre četrte ure smo stali pred vrati, dokler nas naposled niso opazili in spustili noter. Desno za steklenimi vrati je bil večji prostor z odprtim kaminom in nekaj okroglimi mizami. Odložili smo plašče. Novinci smo ostali tu z Borutom Terčeljem. Pojasnil nam je ves ceremonial in nam svetoval, kaj naj odgovorimo na vprašanja, ki nam jih bodo v pisni obliki zastavili v temni sobi. Pokazal nam je tudi obredno knjigo v slovenščini in nemščini.

Pri sosednji mizi so imeli »žur« Hrvati. Devet novincev je čakalo na

sprejem. Med njimi sem prepoznal dr. Zlatka Kramarića, nekdanjega župana Osijeka, za katerega mi je že Branko Šömen povedal, da je »brat«, poleg njega pa je sedel Silvije Degen, ki je bil na predsedniških volitvah protikandidat dr. Franju Tuđmanu. Slednji o masonih še slišati noče, zato ga nameravajo »omehčati« s pomočjo njemu enakovrednih bratov iz tujine. Menda naj bi mu kako lepo besedo o bratovščini prišepnil aristokratski [REDACTED], s katerim se kar dobro razumeta. Tudi [REDACTED] je čakal na recepcijo.

Kakšno nasprotje: mi tihi kot miši, oni prešerno glasni! Mi vsi v smokingih, oni kakor kdo...

Natanko ob petih je po nas prišel neki Avstrijec, tudi v smokingu in z belimi rokavicami. Odvedel nas je po ozkih kamnitih stopnicah, mimo telefona na žetone in omar posameznih lož (zapomnil sem si, da je bil na eni napis v francoščini, drugi so bili nemški) v prvo ali drugo nadstropje. Tam so nam povedali, prevajal je eden izmed Hrvatov, da stopamo v »temno sobo«, ponekod ji pravijo tudi »soba tihega razmišljanja« (fr. *chambre de réflexion*). Ni se nam treba bati, kajti stopamo v čudoviti svet prostožidarstva, so nam rekli. Temna soba simbolizira maternico, iz katere smo rojeni, hkrati pa tudi grob, iz katerega bomo vstali, temo, iz katere nas bodo popeljali k svetlobi. V njej iščočiči čutijo, da niso sami, da jih neprestano nekdo opazuje in bdi nad njihovim početjem. V tem prostoru vlada orwellovsko vzdušje.

Kdor ni povsem prepričan, da si zares želi postati član, ima sedaj priložnost, da se obrne in odide, nam je govoril dunajski mojster. Nihče ni odšel.

Prehod iz osvetljenega hodnika v temno sobo je nevsakdanji. Nenadoma se znajdeš v mraku in potrebuješ nekaj časa, da se ti oči privadijo brleči svečavi. Brat mojster priprave, tisti, ki nas je privedel iz pritličja, nam je velel, naj sedemo za mize. Usedel sem se tako, da sem bil s hrbtom obrnjen proti vratom. Na moji desni so bili Janč, Stane in nekaj Hrvatov, drugi so sedeli levo od mene. Sedeli smo tako, da si nismo mogli gledati v oči. Na mizi so bili pred mano štirje listi, pletena košarica in prižgana bela sveča.

Ko so se mi oči privadile svečavi, sem pred seboj opazil še eno mizo, nekakšen oltar z biblijo, na kateri je ležala lobanja, za njim pa malo dvignjen govorniški pult, za katerim je sedel mojster vodnik, v črni halji s črno kapuco z izrezom za oči in s črnimi rokavicami. Pesek

v veliki peščeni uri, ki je tudi bila na mizi pred nami, je neizprosno odtekal.

Po dobri minuti tišine nas je mojster vodnik nagovoril:

»Gospodje, pravkar ste napravili prvi korak v svet, ki se vam bo morda zdel nekoliko tuj. To je svet simbolov. Vse, kar boste tu in danes videli, slišali in zvedeli, ima simboličen pomen. Tudi ta prostor, v katerem ste zdaj, je simbol za mračnost nasploh, za temo kot tako, za nevednost in celo za smrt, iz katere se rodi novo življenje. Prosim vas, gospodje, da se med čakanjem, ki vam je na voljo, sprostite. Prosim vas, da ta čas prebijete molče. Ne skrbite zaradi tega, kar vas čaka. Čakajo vas naklonjenost, prijateljstvo in bratstvo. Prosim, da brez naglice preberete liste, ki ležijo pred vami in odgovorite na zastavljena vprašanja z različno pisavo.«

Eden izmed Hrvatov je vse to prevajal.

»Sedaj vas bom za nekaj časa zapustil. Moj prostor bo zasedel tako imenovani strašni brat. Njegov meč naj vas opozarja na ostrino odločitve, ki jo zdaj sprejemate.«

Mojster vodnik je po teh besedah neslišno zapustil sobo. Brž ko je odšel, se je izza pulta dvignil meč in skupaj z njim strašni brat, zadnji ostanek nekdanje obvezne sobe groze, prav tako v črni halji s kapuco na glavi. Kot da bi iz zemlje zrasel . . . Stal je tam, le plamen sveče je odseval z njegovih naočnikov, ki jih je bilo videti skozi odprtino za oči.

Začeli smo pregledovati papirje. Bili so v hrvaščini in »slovenščini«. Na prvem sta bili prisega o molčečnosti in izjava, da stopaš v ložo po svoji volji, da te ni nihče k temu prisilil ali vplival na tvojo odločitev. Na drugem listu so bila tri vprašanja. Ne spomnim se več natančno, kaj vse so hoteli vedeti. Menda to, zakaj želiš stopiti med prostozidarje, kako boš izboljšal svet in podobno. Vsakdo je nekaj napisal na liste in nato smo spet čakali. Sveče so počasi dogorevale.

Občutek za čas hitro izgubiš, če nisi vaju teme in čakanja. V temni sobi smo bili dobre pol ure, vsakdo s svojimi mislimi. Gledal sem Kramarića, ki je sklenil roke kot v molitev, približal vršičke prstov ustnicam in se počasi presedal kot na kakšni pomembni, a dolgočasni seji.

Mojster vodnik je spet prišel med nas.

»Gospodje, zdaj vas prosim, da na prostor pred seboj – v košarico – položite vse, kar imate pri sebi kovinskega, ključe, nakit, pa tudi denar. To je simboličnega pomena. V našo sredino morate stopiti brez orožja in brez premoženja, kot enaki med enakimi. Malo še potrpite, ne bo več dolgo trajalo.«

Po teh besedah je odšel z našimi popisanimi listi.

Kasneje smo zvedeli, da so jih prebrali v loži, ki se je medtem zbrala na sestanku. Bral jih je mojster Čedo Kircher, ki jih je simultano prevajal. Po Terčeljevih besedah so bili nekateri odgovori zelo čudni in humorni, a na srečo je izkušeni mojster Čedo vse tako prevedel, da so bili bratje v loži zadovoljni in niso nobenega novinca poslali domov.

V Ljubljani so ložo že nekajkrat ustanavljali in celo ustanovili, a vedno je kmalu zamrla. Celo v Kopru in Gorici je že delovala, danes pa delujejo najbližje lože v Trstu, Celovcu, Beljaku in Gradcu. Tudi v Vidmu je bila, a jo je tamošnji škof prefinjeno zatrl in preseliti se je morala v Trst.

Prva prostozidarska loža je bila v Ljubljani ustanovljena 5. aprila 1792. Imenovala se je Zür Wohltätigkeit und Standhafetigkeit (Dobrodelnost in trdnost). Dve leti je delovala »na črno«, kot nepriznana loža. Kmalu potem, ko so bratje v njej prižgali Luč, so zaprosili Véliko berlinsko ložo za pokroviteljstvo.

Še preden je prispel odgovor nemških bratov, je Luč v Ljubljani ugasnila. Zanimiv je podatek, da je bil med ustanovitelji te lože Anton Tomaž Linhart, ki so ga v bratovščino sprejeli že leta 1778 na Dunaju. Drugi člani prve ljubljanske lože so bili še grof Auersperg, ki je bil že leta 1784 uradnik tržaške lože Harmonie et Concorde Universelles, potem Jože Gatej, Jože Knavs, nadzornik Legat, baron Leopold Luštrek Zihthenberg, sodnik Pepen, notarja Šanda in Šrand, stiški duhovnik Zumpe in še nekateri drugi podaniki cesarja Franca I.

Poleg Zumpeta so bili prostozidarji menda še nekateri drugi katoliški duhovniki, denimo ljubljanski škof Herberstein (1719–1787) kot tudi

pomožni škof I. A. Ricci in pater Jože Pinhak, ravnatelj ljubljanskega semenišča. Danes najbolj znan prostozidar v duhovniškem oblačilu naj bi bil prvi slovenski pesnik Valentin Vodnik. Čeprav naj bi bili vsi trije omenjeni duhovniki bratje prostozidarji, to prvih dveh ni motilo, da ne bi kasneje Vodniku metala polen pod noge. Domnevno je bil zaradi prostozidarstva, članstva v Francosko-ilirski loži, tudi ob službo v Ljubljani.

O Vodnikovem članstvu v prostozidarski bratovščini je več domnev, tudi ta, da sploh ni bil član, kajti pisnih virov o njegovem članstvu v obsežnem masonskem arhivu Vélikega orienta Francije ni še nihče odkril. Nekateri viri navajajo, da je postal član v času Napoleonove Ilirije, ki jo je z vsem žarom podpiral. Sodobni zgodovinarji pa se bolj nagibajo k domnevi, da je bil morda le prostozidar brez predpasnika, simpatizer prostozidarskih idej, ki so bile za tisti čas napredne, da pa ni bil član lože. To naj bi mu bili podtaknili katoliški krogi, da so se tako laže znebili tega svobodomiselnega človeka.

Nesporno je bil vodilni prostozidar slovenskega rodu v tistem času Anton Tomaž Linhart (1759–1795), ki ima nekaj masonske simbolike celo v svojih letnicah rojstva in smrti. Bistveno je vplival na Zoisov krog svobodomislecev in prek njega tudi na Vodnika. O Linhartovi smrti se je ohranilo pričevanje, da je zavrnil zadnje zakramente in druge katoliške obrede. Cerkev se mu je še mrtvememu maščevala tako, da ni dovolila tradicionalnega cerkvenega pogreba. Pokop sta opravila grobarja, velikega slovenskega razumnika pa so na zadnji poti pospremili le njegovi bratje prostozidarji. Niti nagrobnika mu niso privoščili. Od takrat so prostozidarje pokopavali na podoben način, le da so jim na grobove postavljali spomenike z imenom, priimkom ter letnicama rojstva in smrti. Drugih podatkov, običajnih za tiste čase, na spomenikih pokojnih prostozidarjev ni bilo.

Prva ljubljanska loža je prenehala z delom, še predno je dobro zaživela. Znova so prinesli Luč v Ljubljano Francozi leta 1808, ko so Napoleonovi častniki in uradniki ustanovili ložo z imenom La parfaite Amitié (Popolno prijateljstvo). Po treh letih je bila ustanovljena še druga loža, v kateri pa so bili tudi domačini, med njimi celo nekaj Slovencev. Imenovala se je Des Amis du Roi De Rome et De Napoléon (Prijatelji rimskega kralja in Napoleona). Točen datum ustanovitve ni znan, vsekakor pa je bila loža ustanovljena med

8. junijem 1811 in 1. februarjem 1812. Nekateri viri navajajo (Eugen Lennenhoff, Prostoziidarstvo, prevod Ante Fr. Brvar), da je bila ustanovljena 2. avgusta 1811. Vé se le (o tem je pisal France Kidrič v Slovanu leta 1914 in v publikaciji Framasonske lože zemelj Napoleoneve Ilirije, po poročilih dunajskega policijskega arhiva, 1915), da je 8. junija 1811 natisnila svoj statut, ki je napisan v francoščini. Uradno se je imenoval »Réglement de la R L Franco-illyrienne, sous le titre distinctif des Amis du Roi De Rome et De Napoléon, à la l'O de Laibach, Au de la V. . . L. . . 5811. 29. julija 1811 pa so ustanovitelji, bilo jih je menda 36, katerih imena so se v arhivu Vélikega orienta Francije ohranila do danes, zaprosili Véliko ložo Francije, da potrdi in odobri njihovo konstitucijo. Ta naj bi loži omogočila redno delo.

V pismu obveščajo Véliki orient Francije, da so redni bratje prostoziidarji, vsi Francozi, ki so že dalj časa prikrajšani za skladnost prostoziidarskega dela. Zato so se 12. junija 1811 zbrali v Ljubljani, v loži, in sklenili, da v deželi, ki je šele pred kratkim postala območje prostoziidarstva, ustanové ložo, ki se bo imenovala Francosko-ilirska loža prijateljev rimskega kralja in Napoleona. Véliki loži Francije naj bi plačevala tri franke po osebi. Hkrati kot pismo so v Pariz poslali tudi dva seznama članov, vsakega posebej, kot zahtevajo stara prostoziidarska pravila.

Najuglednejši član lože je bil nedvomno generalni intendant slovenskih provinc Charles Godfray Redon de Belleville, ki je bil glede na svoj naziv (Vénérable d'Honneur) starosta lože. Po drugih (nemških) virih pa naj bi bil na čelu lože Napoleonov zaupnik Las Cazes. Med člani je bilo tudi nekaj bratov rdeče lože. Vojni komisar Victor Germain je imel 18. stopnjo po škotskem obredu, stopnjo, ki njenemu nosilcu daje pravico do naziva vitez orla ali suvereni princ rožnega križa. V loži je imel funkcijo prvega nadzornika. Pri tem je treba upoštevati, da Loža prijateljev rimskega kralja in Napoleona ni bila loža starega škotskega obreda in zato ni bilo nujno, da je brat z najvišjo stopnjo po tem obredu imel v njej tudi najvišjo funkcijo.

Loža je imela julija 1811 že svoj pečatnik, velik kot tolar, ki je krasil dopise njenih visokih uradnikov. Njeni prostori so bili v pritličju redutnega poslopja. Okna na predvojno Florijansko ulico so zazidali, na njenih vratih pa je bil pribit napis »AMICITIA Δ CARITAS Δ○. . . de Laybach«. Redne sestanke je imela trikrat na mesec, 8.,

18. in 23. v mesecu, ne glede na dan. Delati so začeli natanko ob enajstih zvečer. Zasedanje naj bi bilo dolgo, zlasti ob beli mizi, trajalo naj bi vse do ranega jutra. A to je le obrobno zapažanje sodobnikov.

To, da jim Vélika loža Francije na prvo pismo sploh ni odgovorila, jih pri delu ni motilo. Kljub vsemu so marca 1812 poslali novo pismo, v katerem Véliko ložo Francije obveščajo, da so ji poslali 150 frankov letnega prispevka. Hkrati naštevajo nevšečnosti, ki jih imajo zaradi neurejenega statusa. Iz Pariza jim tudi tokrat niso odgovorili, v zapisnikih dela Vélikega orienta Francije iz tistega časa pa piše, da morajo bratje v Ljubljani izbrati za ložo običajno ime, kakršno pristoji prostozidarski bratovščini. O tem sklepu je ljubljansko ložo nepriemnega imena obvestil predstavnik Vélike lože Francije Jacques Mercier, član pariške lože Nesmrtni mir.

Ljubljanski prostozidarji so trmasto vztrajali pri imenu, ki so ga prvotno izbrali in so bratom v Franciji sporočili, da ne vidijo prav nobenega razloga, da bi ga spreminjali. V Napoleonovem imenu in nazivu njegovega sina niso videli nič spotakljivega. Sledili so le poimenovanju nekaterih drugih lož v tem delu francoskega imperija, denimo tisti v Zadru, ki se je imenovala Eugène Napoléon, pa tudi imenu lože v Aleksandriji, ki je dobila ime Prijatelji Vélikega Napoleona. V pismu, ki se je ohranilo, so zapisali, da žive med ljudstvom, polnim občudovanja francoskih zmagovalcev, ki pa še vedno niha med tem čustvom in vdanostjo svojemu avstroogrskemu cesarju. To vdanost naj bi izničila ime Napoleona in ljubezen do njega, ki jo je zato treba nenehno spodbujati. Poleg tega so že izdali mojstrska spričevala z imenom in emblemom lože, izdelali pečatnik in poslikali tempelj. Sprememba imena bi zato imela neslutene posledice.

Poleti 1812 je Vélika loža Francije naposled potrdila konstitucijo lože v Ljubljani in obvestila njenega predstavnika, da lahko prevzame dokumente zanjo. Luč so v Ljubljani uradno prižgali 12. oktobra 1812! Čuvar pečata lože pa je postal Slovenec Andrej Ksaver Repešič. Slovesnosti so se udeležili tudi bratje Hrvati in za belo mizo zapeli nekaj svojih pesmi, ki so jim vsi zbrani zanosno prisluhnili.

Poleg A. K. Repešiča so bili prvi Slovenci, Iliri, ki so jih sprejeli v ložo, še odvetnik in apelacijski svetnik Anton Kalan, ljubljanski notar Franc Ksaver Repešič in apelacijski svetnik Janez Kupferschein. Sledilo jim

je še nekaj drugih tedaj znanih Kranjcev, od Globočnika, Janeza Pohlina, župnika pri svetem Jakobu pri Ljubljani, do glasbenikov Antona Heberleta, Matevža in Antona Babnika, odvetnikov Rozmana in Lindtnerja, kanonika Wallanda, učitelja Hudabivnika, zvonarja Samse, Andreja Kopitarja in drugih.

Ob koncu delovanja je loža menda štela približno 60 članov, od tega kakih dvajset llirov, izmed katerih jih je bilo dvanajst v loži od same ustanovitve. Ljubljančanom se je vtisnila v spomin po karitativnem delovanju, čeprav je živela le toliko časa, dokler so bili v Ljubljani Francozi. Njeni člani so načeloma bili lahko le možje svobodnih poklicev. Njene embleme in opremo je po razpustu hranil varuh templja, nekaj jih je uničil, nekaj pa so jih bratje raznesli za spomin. Dobršen del pa se jih je ohranil v Narodnem muzeju do danes. Zadnji živeči član te lože je bil Žiga Pagliaruzzi, ki je umrl v Ljubljani leta 1855. Po njegovi smrti je zapuščino lože dobil muzej.

O tej loži je v Kroniki, časopisu za slovensko krajevno zgodovino, dokaj podrobno razpravo objavil že leta 1988 zgodovinar dr. Peter Vodopivec.

Francoski prostozidarji so zanesli v naše kraje klico verske strpnosti in širine. Razumnikov pa se je prijela še druga klica, klica ilirizma, ki je vedno znova podžigala plamen združitve vseh južnih Slovanov. Sanje mnogih so se uresničile v prvi Jugoslaviji, ki pa je skupaj z veseljem prinesla tudi prvo kapljo pelina in razočaranja.

Skoraj hkrati kot loži v Ljubljani je bila ustanovljena tudi loža v Kopru, ki je delovala v letih 1807–1813. Bila je med večjimi, kajti v njej so bili člani iz Kopra, Pirana, Gorice, Rovinja, Pulja in drugih krajev. Večino so sestavljali Italijani, le manjše število je bilo Slovencev in Hrvatov. Članstvo je še danes zabeleženo v policijskih arhivih Avstro-ogrške, prav tako v prostozidarskih arhivih na Dunaju, ki so za zdaj edini znani vir, ki govori o tej loži.

Ko nas je zapustil mojster vodnik, smo še nekaj minut negibno sedeli. Eden izmed Hrvatov je potegnil iz žepa denarnico in jo položil v košarico. Kramarić si je najprej snel uro. Nekateri so dali v košarico

tudi pasove, ker vsi niso imeli smokingov. Sam sem obdržal naramnice, in to ne glede na kovinske zaponke. Še pred začetkom ceremonije sem se natančno pozanimal, zakaj je tako pomembno, da odložiš vse kovinske predmete in ali se je bati kakih neprijetnosti, če tega ne bi naredil. Ker je šlo v bistvu le za simbolično dejanje, bi se meni utegnila pripetiti zelo huda neprijetnost, če bi si odpel naramnice: s hlačami okoli kolen bi težko opravil vsa tri predvidena potovanja, za katera sem vedel, da me še čakajo.

Mojster pomočnik nas je čez približno četrto uro odvedel iz temne sobe po stopnicah na podstrežje in nas v predverju templja, v sobi izgubljenih korakov, po abecednem redu postavil v vrsto. Nato nam je njegov pomočnik v beli halji prevezal oči z dvojno črno prevezo, podobno predpasniku. Ko je bilo to opravljeno, smo zaznali korake botrov oziroma vodnikov, ki so prišli k nam in vsakega prijeli za rame, da nas bi odvedli v ložo.

Zadneli so trije močni udarci po vratih lože. Te udarce bratje tolmačijo kot geslo: molite in dano vam bo, trkajte in odprto vam bo. Možna je tudi druga razlaga: zaupal sem se prijatelju in odprla so se mi vrata kraljevske umetnosti. Udarci padejo v poljubnem ritmu, ne v taktu prostozidarskih vajencev – dva hitra, kratka in nato en počasen, dolg.

Varuh templja, ki je odgovoren za zunanje varovanje lože, je takoj zatem vprašal, kdo želi vstopiti. Mojster vodnik mu je odgovoril, da svobodni možje na dobrem glasu, ki bi bili radi sprejeti v bratovščino prostozidarjev. Starosta je nato zahteval, da mu povedo naša imena, kar je storil mojster vodnik. Prav noben akademski naslov ali funkcija nista bila izpuščena ob imenu posameznika. Ko so bila imena znana, je starosta vprašal, kdo jamči za nas. Spet mu je odgovoril mojster vodnik: »Jaz, v svojem imenu in v imenu rednih mojstrov te lože.« V resnici pa za vsakega novinca jamči njegov »boter«, tj. eden izmed mojstrov prostozidarjev, ki dá novincu potrebna priporočila. Brez teh vstop v bratovščino vsaj v Evropi praktično ni možen.

Za vse slovenske masone, ki so se prostozidarstvu pridružili do junija 1993, sta jamčila bodisi Sveder bodisi Kavarnar, odvisno od tega, čigav »kader« je bil kateri izmed bratov, morda še Branko Šömen kot tretji izmed bratov mojstrov, ki morajo preveriti novinca. Ni čudno,

da je skoraj četrtina bratov hkrati tudi v »zeleni bratovščini«, ali pa je vsaj tesno povezana z njo.

»Brat mojster vodnik, naj zapisani vstopijo na običajen način!«

Za mojstrom vodnikom so nas naši botri, ki so nas od zadaj držali za ramena, usmerjali do zahodnega roba preproge sredi templja. Preproga pomeni središče lože in njeno podobo. Pod njo je skrita skrivnost in nihče je ne sme premakniti ali stopiti nanjo. Slednje je privilegij vélikega mojstra in njegovega zastopnika, ob sprejemu pa gre čez njo tudi mojster priprave oziroma mojster vodnik, ki najavlja iščoče in v ložo prinese njihove pisne prisege ter odgovore na vprašanja.

Ob treh vogalih preproge stojé trije stebri s svečami, tako imenovane tri male luči. Ni pa vsaka preproga dobra za uporabo v loži. Na njej morajo biti izvezene natanko določene slike, ki se razlikujejo za vsako izmed treh osnovnih stopenj. Med obveznimi simboli, ki jih preproga vsebuje, so sonce, luna, stopnice, stebri in tempelj. Preproga se od lože do lože zelo razlikuje. Nekatere imajo svilene, druge volnene – tudi platnene, ki se zvijejo v majhen svitek, so za obredne namene povsem uporabne.

Preprogo položijo bratje uradniki pred začetkom del, in to v največji tajnosti. Hkrati pregledajo ložo in zamenjajo sveče, ki morajo goreti med vsem delom in ne smejo za nič na svetu ugasniti! Le redkokdaj se zgodi, da na kaj pozabijo in da se med obredom kaj zaplete. Še največkrat pozabijo na stenj v gasilniku, s katerim prenašajo plamen in obredno prižigajo sveče.

V starih časih, ko so prostozidarji bili še kamnoseki in njim podobni rokodelci, so v sredini kolibe – lože – odlagali orodje, ki so ga uporabljali za gradnjo in učenje. Prostor je bil ograjen z resasto vrvjo. V 18. stoletju so ta prostor zarisali na tleh s kredo in z ogljem. Ris je pomenil prepovedano območje, na katerega ni smel nihče stopiti. Po obredu so črte zbrisali, da ne bi nihče zaslutil, da je tam delovala prostozidarska loža. V nekem zapisu se je ohranil celo podatek, da je Lodge of Felicity leta 1738 plačala svojemu varuhu lože (angl. tyler, krovec) šest šilingov in šest penijev za risanje lože.

•
•   •

Ko smo poravnani v treh vrstah stali ob robu preproge, nas je ogovoril starosta:

»Gospodje! Prihajajoči od prispodob minljivosti in smrti stopate v naš krog z zavezanimi očmi. Vaš pogled naj bo usmerjen navznoter. Ne da bi vas odvrčali zunanji vtisi, sprejmite vase, kar boste v tej slavnostni uri slišali. Vse resno pretehtajte in se o tej izkušnji svobodno in brez kakršnegakoli pritiska odločite.«

Po teh besedah je za minuto, dve vse umolknilo. V templju je vladala grobna tišina. Zatohel zrak z vonjem po vosku in parafinu ter telesih bratov prostožidarjev je z vseh koncev pritiskal na nas. Škripanje stola, ko se je nekdo presedel, je bilo balzam za ušesa.

»Bratstvo prostožidarjev je etično humanitarna skupnost svobodnih mož, ki uredi duha in dušo in tako v smislu pristne človečnosti deluje v dobro vsega človeštva. Prostožidarji izvajajo svoja imena iz starih bratovščin srednjeveških zidarskih cehov. Prevzeli smo njihove šege in nauke, pa tudi nauke drugih zvez, ki že od nekdaj delujejo na duhovni ravni in med katere spadajo tudi antični mistiki. Ti so že poznali simbolična potovanja za tiste, ki so želeli biti sprejeti – potovanja, na kakršna se boste zdaj odpravili tudi vi.«

O treh potovanjih, ki jih mora iščočji opraviti, preden ga sprejmejo v bratovščino, sem že nekaj slišal. Tistega, kar mi je pravil Kavarnar, nisem jemal preveč resno, kajti če bi bila potovanja tako grozljiva in naporena, bi večina iščočih strgala povezo z oči in bi gola ušla iz templja. Se pa sprejemi zelo razlikujejo od lože do lože.

Vélíka loža Avstrije starih, svobodnih in sprejetih zidarjev, kot je njeno polno ime, se oklepa obreda, ki ga je odobril nekdanji vélíki mojster Vélíkega orienta Avstrije Franz Hausner in ki velja od 1. septembra 1987 in je obvezen za vse avstrijske lože. Avstrijski obred je morda malce manj bleščeč kot v kaki drugi vélíki loži, a ponuja vsaki loži zelo veliko možnosti, da ga popestri in naredi nadvse slavnostnega, bleščečega, takšnega, da pusti v vsakem bratu globok vtis. Vse je odvisno predvsem od domiselnosti uradnikov lože in od tega, kakšni člani so v njej. Če so med njimi glasbeniki, zlasti operni pevci, je obred enkratén.

Sprejem novincev je za iščoče kar prijeten, če o prijetnosti hoje z zaprtimi očmi sploh lahko govorimo. Niti v enem samem trenutku niso prizadeti čast, dostojanstvo in spoštovanje bodočega brata. Prav nič poniževalnega ni v obredu, v primeri z nekaterimi italijanskimi ložami, v katerih novinca slečejo do golega in mora potem nag defilirati pred vsemi člani lože ter početi še marsikaj, kar normalen človek ne bi nikdar storil. Nekateri azijske in afriške lože ponižanju dodajo še bolečino in tako preizkušajo voljo, željo in vztrajnost bodočega brata.

»Ta popotovanja so za nas prisposoda življenja,« je nadaljeval starosta lože. »Iz temnih začetkov nas popeljejo k svetlobi. Vse v življenju se premika v krogu, v katerega središču deluje ustvarjalno, nam ljudem nedoumljivo bistvo, ki ga prostožidarji častimo s simboli ‚vélikega graditelja vseh svetov‘. Bodite zares pozorni! Trdno si vtisnite v spomin vsa svarila, ki jih boste slišali med tem potovanjem! Brat mojster vodnik, naj se zapisani odpravijo na prvo potovanje!«

»Gospodje, podajamo se na romanje,« smo zaslišali glas mojstra vodnika, iz ozadja pa se je oglasila pritajena glasba. Botri so nas odvedli po templju v smeri urnega kazalca. Tu s prevezo čez oči hitro izgubiš občutek za čas. Hoja okoli treh stebrov in preproge je prijetna sprememba.

Spet smo se ustavili na izhodiščnem mestu. Močan udarec kladiva po mizi je prekinil glasbo.

»SPOZNAJ SAMEGA SEBE!« je z izrekom grškega filozofa Talesa iz Mileta začel govor starosta. Te besede so v starogrščini izpisane z zlatimi črkami pod stropom na vzhodni steni lože v Celovcu. Bile so tudi téma mojstrskega razmišljanja brata Igorja Levstika.

»Ne da bi se dal motiti hrupu sveta, stopa modri po svoji poti proti spoznanju in resnici, pokončen in smel v viharjih življenja, z visokimi cilji v mislih. Iz spoznanja samega sebe naj se tudi v vas nekoč rodi taka modrost!«

Kot odmev so temu sledile besede mojstra vodnika:

»Častivredni brat mojster, zapisani so opravili prvo potovanje.«

V teh potovanjih je veliko simbolike. Nekoč je moral vsak bodoči mojster na pot po svetu, da se je pri različnih mojstrih povsem izučil

obrti in bil nato sprejet za polnopravnega člana ceha. Na potovanjih si je širil obzorja znanja in duha ter spoznaval nove kraje, ljudi in običaje.

Na potovanjih, ki jih iščočji opravijo, ima mojster vodnik vlogo Her-mesa, voditelja duš. Preveza čez oči naj bi pomenila popolno zaupanje in predanost, vsak obhod pa vzpenjanje na višjo raven po spirali duhovnosti in življenja. Želja od spodaj in pomoč ter ljubezen od zgoraj naj bi risali krivuljo te spirale. Trije krogi, tri potovanja pomenijo lahko tudi simboliko življenja: otrok, mladenič, mož.

Besedo je povzel starosta:

»Duhovna svoboda, spoštovanje prepričanja drugih, izpolnjevanje deželnih zakonov, ljubezen do sočloveka, vestnost v poklicu, smotrna dobrodelnost, potrpežljivost in stanovitnost v hudem in skromnost v dobrem, vse to so kreposti, ki jih terjamo od tistega, ki želi postati prostozidar. To so tudi njegove dolžnosti. Nečimrnost, zvedavost in egoizem v naših vrstah nikdar ne bodo potešeni. Kdor se iz takih nagibov poteguje za sprejem pri nas, bo kruto razočaran. Zato vas, gospodje, v imenu bratovščine po vsem, kar ste doslej slišali o prostozidarstvu in njegovih naukih, vprašam: ste trdno odločeni, da postanete prostozidarji?«

Odgovor je bil en sam. Vsi razen enega smo zamrmrali pričakovani DA, le omenjeni je rekel ODLOČEN SEM. Po pritrditvi se je starosta spet oglasil in pozval mojstra vodnika, naj se odpravimo na drugo potovanje. Ta je rekel:

»Gospodje, izpolnimo ukaz častivrednega mojstra.«

Še preden smo naredili prvi korak, se je desno za nami zaslišal udarec kladiva po mizi in glas prvega nadzornika:

»OBVLADAJ SE! Prepadi grozijo na vaši poti. Nespametne strasti vam zastirajo pogled. Blagor mu, kdor si za vodnico izbere pamet, ki zna svoje želje uskladiti z željami drugih in ki tako prispeva k bratski harmoniji med ljudmi. Ta z varnim korakom stopa skozi življenje. Obvladovanje samega sebe je njegova moč. OBVLADAJ SE!«

Drugo potovanje je bilo prav tako opotekavo kot prvo, po že znani poti okoli preproge. Znova smo stali v vrstah pred starosto. Nekje iz daljave so se oglasili zvonovi Štefanove cerkve, vabeči vernike k sveti maši. Obred se je prevesil v tretjo uro. Prisluhnili smo glasu poleg nas.

»Častivredni brat mojster, zapisani so opravili drugo potovanje,« je starosto obvestil naš mojster vodnik. Na te besede nas je ogovoril častivredni brat mojster, starosta lože.

»Bratovščina prostožidarjev v svoji sedanji obliki obstaja že več stoletij, prostožidarska misel pa je prastara. Ta ni vezana ne na obliko, ne na čas, ne na kraj in ima korenine v človeški duši. Četudi so se sčasoma tu in tam izoblikovale zunanje razlike, so bistvena notranja načela vselej in povsod ostala enaka. Za to se mora prostožidarstvo zahvaliti neuničljivi moči svoje ideje, pa tudi svojim simbolom, ki imajo kot stebri židarske skupnosti veljavo po vsem svetu.

Ti simboli, katerih globoki pomen boste razumeli in se jih naučili ceniti šele čez čas, so poleg razpoznavnih znamenj, ki morajo ostati skrivna, edina skrivnost prostožidarstva. Drugih skrivnosti prostožidarstvo nima!

Zaukazali vam bomo molčečnost. Ne imejte tega za skrivaštvo, marveč za poziv, da obvarujete pred obrekovanjem nevednih to, kar prostožidarje navdaja s spoštovanjem. Mnogokrat so nasprotniki naše bratovščine z govornjo in pisano besedo razkrili naše obrede. Javnost pa s tem ni imela kaj početi, kajti prostožidarstvo sámo je skrivnost, ki se je ne da niti izdati niti posredovati, marveč jo je moč le zaslutiti in občutiti. Vsak prostožidar pa jo mora sam poiskati in doživeti.

Bratovščina prostožidarjev ni niti verska sekta niti politična skupnost. Ne razmišlja dogmatično. Teži za napredkom človeštva po mirni poti plemenitenja posameznika. Bratovščina odločno zavrača vse, kar bi ljudi ločevalo in napolnjevalo s sovraštvom: versko nestrpnost, politične razprtije, rasistične predsodke, socialne spore in nacionalno sovraštvo. Cilj prostožidarstva je združiti vse ljudi kot člane ene in iste družine ter jih napolniti s tolikšno npravno močjo in človečnostjo, da se bodo ljubili in si pomagali kot bratje.«

Starosta je umolknil in trenutki so se vlekli kot ure. Stali smo v grobni tišini – kdo bi vedel, koliko časa. Meni se je zdelo, da dve do tri minute, drugi so govorili o urah, a slednje se je pokazalo kot pretirano.

Častivredni brat mojster je spet spregovoril. V eni sapi je dejal:

»Vprašam vas, gospodje: ali hočete v tem smislu delati z nami, ali se hočete povezati z nami za duhovno npravstveno oplemenitene ljudi? Vprašam vas v drugo: ali hočete postati prostožidarji?«

Po obveznem DA smo se podali še na tretje potovanje proti severu, vzhodu, jugu, do izhodiščne točke na zahodu in nato prehodili še en krog.

Tudi tokrat je udarec kladiva levo za nami naznanil začetek potovanja. Drugi nadzornik je odločno dejal: »OPLEMENITI SE! Prostožidar naj ne išče druge časti razen tiste, ki si jo zna pridobiti s svojimi moškimi vrlinami. Samo tista sreča naj se mu zdi vredna truda, ki si jo more pridobiti s plemenitim ravnanjem. Plemenitenje samega sebe naj bo prvi korak proti lepoti človeškega, ki je v njem. OPLEMENITI SE!«

Po obhodu preproge je mojster vodnik oznanil, da smo opravili tretje potovanje. Starosta je spet spregovoril:

»V svoji sredini imamo brate, ki so srečni. Veselimo se z njimi. Imamo brate, katerih življenje je polno skrbi. Trpimo z njimi in jim s tolažbo in pomočjo stojimo ob strani. V to prijateljsko bratovščino želite biti sprejeti. Pričakujemo, da bomo z vami dobili zveste brate in dobre ljudi.

Preden vam tretjič in zadnjič zastavim vprašanje, ali vztrajate pri svojem sklepu, sem vas dolžan izčrpno seznaniti z dolžnostmi prostožidarja in od vas sprejeti zaobljubo. To ni sodno ali spovedno dejanje. Ni v naši moči in ni naš namen, da bi v vas budili strah pred spravo za večne čase. Zgolj na vest moža na dobrem glasu naslavljam svarilno besedo. Glas v prsih, ta neizprosni vrhovni sodnik človeka, naj vas vselej spominja na vaše dejanje, na vašo besedo. Brat govornik, preberi zaobljubo prostožidarja.«

Tem dokaj grozilno izrečenim besedam je sledil močan udarec kladiva pred nami in branje zaobljube.

»Zaobljubljam se po svobodni, neodvisni volji na svojo čast in svojo vest, da bom zvest in poslušen zakonom države, v kateri živim, da se bom z vso predanostjo posvetil misli na bratstvo vseh ljudi in da ne bom nikogar sovražil ali poniževal v očeh drugih zaradi njegovega političnega ali verskega prepričanja, da ne bom nikoli in na noben način razglašal tega, kar sem že ali bom še zvedel o šegah prostožidarjev, niti se o tem komu zaupal, razen če ga bom po skrbnem preverjanju spoznal za pravega prostožidarja.

Zaobljubljam se tudi, da bom svojim bratom po najboljših močeh stal

ob strani z nasvetom in dejanjem. Prav tako ne bom dovolil, da bi drugi kakega poštenega brata obrekovali, temveč bom branil njegov ugled in mu pomagal v vsem, kar je združljivo z mojo častjo. Obljubo ,na besedo prostozidarja‘ bom izpolnil vestno kot najsvetejšo prisego.

Naposled se na svojo čast in vest zaobljubljam, da bom zvest Véliki loži Avstrije in lastni loži in da bom po najboljših močeh pospeševal najboljše v njima. Svoje vezi z ložo ne bom prekinil, ne da bi poprej zaprosil za časten odpust in ga tudi dobil. Niti od lože niti od bratovščine prostozidarjev se ne bom ločil brez tehtnega razloga.

Nikdar ne bom za sprejem predlagal nikogar, ki ga ne bom po najboljši vednosti in vesti spoznal za poštenega, prizadevnega, za naše ideje sprejemljivega in za pospeševanje našega dela primernega moža.«

Med branjem zaobljube so vsi v templju stali. Ko je bila zaobljuba prebrana, so brez hrupa spet sedli. Zrak je bil vse bolj zadušljiv, položaj vse bolj neprijeten. Začel me je boleti hrbet. Nekam ženski prijem mojega vodnika me je zdaj motil. Nič odločnosti in moške moči ni bilo v rokah, ki so me usmerjale po templju.

»Slišali ste besede zaobljube. Premislite še enkrat, preden prevzamete te resne dolžnosti, ali imate dovolj volje in moči, da boste upoštevali, kar naj bi obljubili z besedo in s stiskom roke. Še je čas, da se umaknete. Naj nas še ne veže nobena vez. Če ne hrepenite po resnici in spoznanju, raje zapustite ta kraj, preden sebi in nam pripravite razočaranje. Dajem vam še poslednji kratek odlog za premislek, preden se odločite,« je dejal starosta. Po njegovih zadnjih besedah se je oglasila himnična glasba.

»Čas je potekel! Kdor se ne čuti dovolj močnega, da bi prevzel dolžnosti zaobljube, naj brez slabih občutkov zapusti ta prostor.«

Nihče ga ni zapustil!

»Gospodje, zdaj vas poslednjič vprašam: ali hočete postati prostozidarji? Želite prevzeti dolžnosti, naštete v zaobljubi? Če se čutite trdni v tem sklepu, položite drug za drugim desnico na biblijo, simbol svetega izročila, in odgovorite, ko zaslišite svoje ime, jasno in razločno: DA, HOČEM!«

Tokrat so naša imena prebrali brez akademskih in drugih naslovov. Pred vsakim imenom so zadoneli trije trki z obredno palico ob tla.

Mojster vodnik nam je desnice polagal na biblijo. Približal se nam je častivredni brat mojster. Vsakemu je krepko stisnil roko.

»Primem in stisnem roko poštenega moža in sprejemam njegovo besedo namesto prisega.«

Sledila je preizkušnja s konico zlatega šestila, ki so ga vzeli z oltarja na vzhodu.

»Brat mojster vodnik, položi zapisanemu konico šestila na prsi, tja, kjer utripa srce! Tako kot se konica šestila dotika vaših prsi, naj se misel na ta trenutek zapiše v vaše srce, da se boste vselej spominjali tega, kar ste se zaobljubili v tej uri posvetitve. S tem vas sprejemam za brata prostozidarja in za vajenca prave in popolne Janezove lože Illyria.

V imenu svetovne zveze!

V imenu Vélike lože Avstrije!

Po svoji dolžnosti kot starosta te lože!«

Pri tem je s kladivom udaril po zlatem šestilu, poleg kotnika enem najpomembnejših simbolov z oltarja. Kotnik je tipično orodje fizičnega, a šestilo umskega delavca. Pred začetkom dela ju starosta razpre in prekriža na odprti bibliji, kar simbolizira združitev razumskega načrta z večino izvedbe. Najstarejši simbol kotnika in šestila sega v čase kitajske dinastije Han. Cesar Fu Hin je s kotnikom, simbolom ženske in Zemlje, spet spravil v ravnotežje Zemljo, njegova žena pa je s šestilom, simbolom moškosti in neba, uravnovesila vesolje.

Obe orodji skupaj pomenita nasprotna pola, a hkrati njuno harmonično enotnost. Šestilo je pri tem vedno na vrhu. Ta simbol, izdelan iz belega zlata in z briljantom v sredini, dobé bratje, ko postanejo mojstri in ga nosijo med slovesnostmi v levem zavihku smokinga, mnogi pa si ga vdelaajo v pečatni prstan in z njim kažejo pripadnost svetovni bratovščini.

Sodnik Jože Okički, ki je menda prvi ameriški disident in ki sedaj živi

v Sloveniji, katere državljan je, mi je nekoč pripovedoval, kakšno moč ima tak prostožidarski prstan.

Pred nekega sodnika je stopil človek, ki je podjetju ukradel poltretji milijon dolarjev. Med sojenjem je z različnimi kretnjami kazal sodniku mezinec s prostožidarskim prstanom. Obsojen je bil na tri mesece do štiriindvajset mesecev zaporne kazni.

Za njim je prišel na vrsto fant, ki je ukradel tri galone bencina. Isti sodnik ga je obsodil na zaporno kazen od šestih mesecev do treh let. Ko je fant ugovarjal, mu je kazen povečal na dve leti do pet let zavora. Fant se ni iz zavora nikoli več vrnil.

Branko Šömen je pripadnost loži kazal z značko spominčice v zavihu suknjiča. Povedal mi je, da je to simbol odpora, ki so ga nosili poljski oficirji, ko so stopali pred eksekucijski vod Hitlerjevih vojakov. Po izročilu naj bi bil med njimi tudi neki prostožidar, ki jih je naučil koraka in drugih skrivnih znamenj. Ko so šli pred puške, so stopali v koraku prostožidarja in v znamenju vajenca. To so videli nemški oficirji, nekoč tudi sami prostožidarji, in so Poljakom podarili življenje. Spominčice, ki so jih Poljaki nosili, pa so postale eden izmed simbolov. Takih in podobnih zgodb kroži v bratovščini na ducate.

Med njimi je tudi tista, kako je angleška odprava raziskovala neko azijsko džunglo. Domačini so jo zajeli, ko pa je plemenski vrač videl simbole prostožidarstva, je vodji odprave stisnil roko na predpisan prostožidarski način. Brata masona sta se sporazumela brez besed, odprava je bila rešena. Vsem tem zgodbam sta skupna srečen konec in bratska pomoč.

»To vez sklepamo za vse življenje. Naj nam ta trenutek ostane v nepozabnem spominu. Bodi pozdravljen, brat!«

Po teh besedah je častivredni brat mojster vsakega objel in poljubil na lice.

Na zahtevo staroste nas je brat vodnik nato odvedel proti zahodu, še vedno s prevezanimi očmi. Tokrat smo hodili v drugi smeri. Spet smo

stali v vrstah in se potili ter hlastali za zrakom pod črno prevezo, ko je vodnik zaprosil starosto, naj nam da málo luč.

Zaslišala sta se udarec kladiva in privolitev. Začutil sem valovanje zraka pred glavo, kot da bi kdo s palico zamahnil proti meni. Kasneje sem zvedel, da so bratje mečenosci v tistem hipu proti našim glavam uperili svoje ostre meče.

»Daj jim málo luč!« je ukazal starosta.

Boter mi je dvignil eno izmed prevez, ki so mi zakrivale oči. Skozi gosto črno tančico, podobno čebelarskemu pajčolanu, sem razločil okoli sebe rezila mečev, sveče in temne postave bratov v belih predpasnikih. Pravzaprav sem vse skupaj bolj slutil, kajti tančica bolj skriva kot odkriva pogled na slabo osvetljen tempelj.

»Dvignjeni meči so simbol naše volje, da vsi stojimo za posameznikom in da smo vselej pripravljeni bratu pomagati in ga varovati.«

Meč pomeni prostozidarjem obrambno orožje, nikoli napadalnega. Ko ga položé počez na oltar, to pomeni, da so celo najbolje pripravljene zakoni nazadnje brez učinka, če ni strogega nadzora nad njihovim izvajanjem in če ni neizvajanje dosledno sankcionirano. Meč je tudi simbol neodvisnosti in samoodgovornosti lože, z njim bratje izkazujejo čast svojemu vélikemu mojstru. Tisti, ki ga v temni sobi drži nad glavami iščočih, tako imenovani strašni brat, pa simbolizira grožnjo, ki izvira iz lastne zavesti, a hkrati tudi zaščito iščočega pred zunanji vplivi.

Po teh besedah so nam spet zastrli oči. Podali smo si roke in skupaj z drugimi sklenili človeško verigo. Ko je bila sklenjena, je vodnik zaprosil, naj nam dajo véliko luč. Tako smo bili po vseh predpisih starega obreda simbolično in telesno privedeni do prvega zastavljenega cilja. Postali smo neofiti, novinci, a le ta večer nas bodo bratje tako imenovali. Že jutri bomo njihovi bratje vajenci.

»Kar je svetloba za oko, je resnica za dušo. Naj bo vaše stremljenje vselej usmerjeno proti luči in resnici! Brat mojster vodnik, daj novim bratom véliko luč!«

Po teh besedah so nam bliskovito odstranili preveze z oči in prižgali vse luči v templju.

Zagledal sem približno sedemdeset do osemdeset bratov, ki so sedeli ob obeh straneh. Pred mano je bilo nekaj svečnikov s prižganimi svečami. Tedaj še nisem poznal njihovega pomena in imena. V loži namreč vsaka sveča nekaj simbolizira, in sicer glede na prostor, kjer je postavljena.

Na mizi pred starostjo je svečnik s tremi svečami, ki mu pravijo Praluč. S srednjim plamenom starosta prižge stenj na gasilniku, z njim prenese plamen na stenj gasilnikov obeh nadzornikov. Skupaj z njima nato prižge male luči, ki stojé na treh stebrih ob preprogi.

»Napočil je torej pravi čas, loža je zunaj in znotraj primerno varna in brata nadzornika vabim, da skupaj z menoj razsvetlita ložo,« povabi kmalu po začetku dela starosta k obredu prižiganja malih luči.

Po teh slovesno izrečenih besedah prižge stenj na posebni palici, gasilniku, in sicer ob srednjem plamenu sveče na svoji mizi, medtem ko z desnico ves čas drži leseno kladivo na prsih pod brado, v znaku protozidarskega vajenca. Z umirjenim korakom se napoti v levo, proti severu in nato proti zahodu, proti preprogi. Medtem stopita k preprogi tudi oba nadzornika in obstaneta vsak pred stebrom s svečo na svoji strani.

Prvi pristopi k starosti prvi nadzornik in prižge ob njegovem svoj stenj na gasilniku, in ko se vrne k svojemu stebri, stori enako drugi nadzornik.

Starosta nato prižge svečo na tako imenovanem stebri modrosti, ugasne stenj, obesi gasilnik na steber in slovesno reče: »MODROST, UTEMELJI GRADNJO!«

Ko je to izrečeno, prižge svečo prvi nadzornik, po enakem postopku in z besedami »MOČ, IZPELJI JO!«

Drugi nadzornik potem, ko je prižgal svečo na svojem stebri, doda: »LEPOTA, DOKONČAJ JO!«

Medtem eden izmed bratov, ki stoji ob stikalu električne luči, počasi suče potenciometer in povečuje svetilnost, tako da je ob zadnjih

besedah tempelj povsem osvetljen, približno tako, kot če bi v povprečno veliki sobi gorela le ena štiridesetvatna žarnica.

Starosta in oba nadzornika si izmenjajo skrivno znamenje prostozidarškega vajenca, nakar se častivredni brat mojster obrne na desno, stopi do vzdolžne osi templja, se spet obrne na desno in obstoji pred oltarjem, na katerem leži zaprta biblija.

Odpre jo na prvi strani Janezovega evangelija in nanjo položi za približno šestdeset stopinj odprto zlato šestilo, in sicer na stran, na kateri se evangelij začinja. Pod šestilo položi zlat kotnik. Ko je to opravljeno, se povzpne na svoje mesto za oltarjem na vzhodu. Medtem ko se starosta približuje svojemu prestolu, se tudi nadzornika napotita proti svojima sedežema.

Obred odpiranja lože se konča z naslednjimi besedami staroste:

»Stojé na vzhodu po svobodni izbiri svojih bratov odpiram to delavnico v spoštovanju do Vélikega graditelja vseh svetov in v skladu s starimi šegami prostozidarjev!«

Sledijo še udarci z lesenimi kladivi v ritmu vajenca, nakar se začne uvodni del obreda, med katerim vsi bratje v loži še enkrat zvedo, da prostozidarji gradé tempelj vsesplošne ljubezni do človeka in da so zidaki tega templja ljudje.

Praluč je v ložo prinesel véliki mojster, ki jo je prej prižgal ob Praluči vélike lože. Vélika loža Avstrije je svojo Praluč dobila od Simbolične vélike lože Madžarske, ki je bila razpuščena 18. maja 1920 z odredbo št. 1550 madžarskega notranjega ministra dr. Mihaela Dömötöra; ta je v njej napisal nekaj prostozidarjem neljubih resnic, tudi to, da želé postati vodilna politična sila in se polastiti posvetne oblasti. Poleg tega naj bi bili po njegovih informacijah prav prostozidarji izzvali svetovno vojno.

»Moji dragi na novo posvečeni bratje! Vidite nas združene v trdno verigo in pripravljene za skupno delo v templju splošne ljubezni do človeka. Naša srca bijejo v prijateljstvu do vas in stisk naših rok naj

vam pove, da vas ne bomo nikdar zapustili, dokler bo vaše srce bilo za resnico, pravico in ljubezen do človeka.

Razlik ne poznamo. Niti položaj niti starost, niti bogastvo niti oblast ne dajejo nikakršnih prednosti, temveč večje sposobnosti nalagajo prostožidarju samo večje dolžnosti!

Vsi smo člani ene verige, ki se vije okrog zemeljske oble.

Bodite nam kot novi člani te verige iz srca dobrodošli!«

Roke so vzvalovile v čudnem ritmu dveh hitrih in enega počasnega stiska, nakar se je veriga razklenila.

»Bratje, vaš obredni sprejem je končan. Brat mojster vodnik, določi mladim bratom njihova mesta v loži, daj jim zidarsko obleko, odkrij jim razpoznavna znamenja in jih na kratko podučí.«

Odvedli so nas na severovzhod lože, kjer so na praznih sedežih viseli beli predpasniki iz svile in klobučevine. Za nami so se postavili naši vodniki botri in nam zavezali predpasnike. Starosta in mojster vodnik pa sta nam razdelila bele bombažne rokavice in obesek – medaljon, tako imenovani *bijou*, narejen iz grobo odsekane medeninaste ploščice, na katero je bila prilepljena modra nalepka z imenom lože. Nazadnje je vsakdo dobil še škatlo z zlato vrtnico na rdeče rjavi svili, »za damo, ki je najbližja njegovemu srcu«, kajti tolerantni bratje razumejo, da to ni vedno le žena in da vsi niti niso poročeni.

Mojster vodnik nam je pojasnil pomen preproge, predpasnika, rokavic in obeska, povedal nekaj o starosti bratov, kaj pomenijo velike in male luči in podobno.

Predpasnik je poleg medaljona obvezen del obredne opreme in brez njega ni dovoljen vstop v tempelj. Le za delo na prostem (v slovenski prostožidarski terminologiji sicer uporabljajo izraz »pod prostim nebom«, ki pa ga pravopis ne dovoljuje) ni potreben. Avstrijski prostožidarji, a ne le oni, uporabljajo tako imenovani angleški kroj: to so predpasniki iz bele klobučevine, obrobjeni s svilo, za vajence belo, za pomočnike in mojstre nebesno modro. Mojster ima na

predpasniku še tri stilizirane rozete modro bele barve. Nekoč so bili predpasniki iz kozjega usnja, a že Winston Churchill se je moral zadovoljiti s klobučevino. Njegov predpasnik, ki je bil razstavljen na Dunaju, je do pike enak tistemu, ki ga je ob naši recepciji nosil Kavarnar. Tudi kovinske resice na obeh straneh so bile enake.

Precej bolj pisani so predpasniki Italijanov. Ti uporabljajo rdeče, belo in zeleno blago, predpasniki pa so mnogo večji, z oprsnikom in s širokimi naramnicami. Še bolj umetelne predpasnike so poznali v preteklosti, in med prostozidarji je med najbolj znanimi in čislanimi predpasniki, pravimi umetninami, tako imenovani ljubljanski prostozidarski predpasnik, ki je prvič omenjen že leta 1863 v listinah Kranjske zgodovinske družbe.

O tem predpasniku je napisanih kar nekaj razprav. Z eno izmed njih so se seznanili bratje prostozidarji decembra 1991 v Trstu, na delu lože Quatuor Coronati, ki jo je za to priložnost pripravil brat mojster dr. Julius Fischer. Povedal je, da hrani dunajski prostozidarski muzej predpasnik iz 18. stoletja neznanega izvora. Domnevno naj bi pripadal nekemu francoskemu častniku, kajti takšne predpasnike so izdelovali v Franciji, nikakor pa ni česa takega nosil Mozart, čeprav ga v filmu Amadeus vidimo s podobnim predpasnikom – avstrijske lože tako načičkanih predpasnikov namreč niso poznale.

V deželah, kjer so vladali Habsburžani, je proti koncu 17. stoletja prostozidarstvo zamiralo. Franc Jožef je izdal nekaj dekretov, s katerimi je prostozidarjem zaprl vrata v državne službe. Znova se je framasonstvo začelo prebujati z osvajalnimi pohodi Napoleona. V novih francoskih provincah so ustanavljali lože, sprva vojaške, kasneje mešane in tudi civilne.

Škofijsko mesto Ljubljana je tedaj postalo središče francoskega upravnega območja, ki so ga sestavljale Koroška, Kranjska, Istra in Dalmacija. Vsako upravno središče pa je zelo kmalu dobilo tudi prostozidarsko ložo. Ljubljanska vojaška loža, ustanovljena leta 1808, se je imenovala La parfaite Amitié. 20. marca 1811 je avstrijska princesa Marija Luiza Napoleonu rodila prestolonaslednika in že dva meseca kasneje, 1.1. junija, so francoski državni uradniki skupaj z nekaterimi domačini ustanovili v Ljubljani ložo Les Amis du Roi de Rome et de Napoléon. Kot sem že zapisal, zaradi tako nenavadnega imena je Véliki Orient Francije ni priznal vse do 12. oktobra 1812.

Enemu izmed prostožidarjev te lože je pripadal tudi prelep predpasnik, ki ga danes hrani Narodni muzej v Ljubljani. Gre za mojstrovino tistega časa, ki je ni kasneje nihče prekosil, in tudi njej sorodni primerki, ki jih hranijo le še muzeji na Dunaju, v Stockholmu, Pragi, Helsinkih, Bazlu in Špitalu na Dravi, po mnenju poznavalcev ne dosegajo ljubljanskega prostožidarskega predpasnika. Podoben je dunajskemu, prvič pa je bil opisan v listinah Kranjske zgodovinske družbe pred več kot sto leti.

Ta predpasnik iz kozjega usnja je polindustrijski izdelek s konca 18. stoletja. Na njem so številne prostožidarske podobe iz zakladnice egipčanske in stare orientalske simbolike in iz Svetega pisma stare zaveze. Po pričevanju članov lože Pri pravi slogi, ki je bila v času Jožefa II. duhovno središče prostožidarstva, in njihovega drugega staroste, dvornega svetnika Ignacija von Borna, so tedaj v Franciji in Avstriji zavestno uporabljali egipčansko simboliko. Ignacij von Born je v tej loži zbral najnaprednejše in najbolj razgledane može z Dunaja. S predavanjem o egipčanskih skrivnostih je von Born spodbudil Mozarta, da je napisal opero Čarobna piščal. Stare orientalske vplive je moč zaslediti tako v rokopisih lož kot v prostožidarskem časopisju.

Umetnostna zgodovinarja Karl Giehlow in Ludwig Volkman sta v začetku našega stoletja neodvisno drug od drugega zatrjevala, da je imela egipčanska hieroglifska simbolika precejšen vpliv na evropske kulturne kroge na prelomu 17. v 18. stoletje. Mojster von Born je v enem izmed predavanj o egipčanskih skrivnostih dejal, da so Egipčani častili moško božanstvo Ozirisa kot sonce, luno pa je posebno boginja Izis. Na videz nasprotno temu je na ljubljanskem prostožidarskem predpasniku upodobljena sredi trikotnega zavijka in tudi pod njim deviška glava, okoli katere je bel in zlato rumen sij. Ta upodobitev izvira iz egipčanskega mita, povezanega s poplavljanjem Nila.

Sredi predpasnika je upodobljen Salomonov tempelj, tradicionalni simbol krščanskega kamnoseškega ceha in prostožidarskih bratovščin. Tudi tlak pred njim – črno-bela šahovnica – je povezan z egipčansko simboliko.

Tri stopnje mojstrstva, vajenca, pomočnika in mojstra prostožidarja, so upodobljene v spodnjem delu predpasnika s simboliko njihovega

orodja. Piramidi v ozadju na desni strani in palmi prikazujeta ezote-rično znanje Egipčanov, ki se je ohranjalo skozi stoletja.

V nekem prostozidarskem časniku iz leta 1785 je citat Jožefa Flavija o Setovih sinovih:

»Da pa njihove iznajdbe ne bi potonile v pozabo, ali se na poti k ljudem celo izgubile, kot je napovedal Adam v dvojnem uničenju vseh stvari (ene naj bi uničil ogenj, druge voda), so zapisali svoje iznajdbe na dva stebra, enega iz opeke, drugega iz kamna. Če bi opečnati steber uničil dež, bi se njihov zapis ohranil vsaj na kamnitem.«

Mojzes in Izraelci so to znanje ponesli s seboj v Obljubljeno deželo in stebra sta se dvigala pred Salomonovim templjem.

Na korintske stebre na predpasniku mejita dva skoraj enaka stebra na kamnitih podstavkih, ki se razlikujeta od korintskih le po eni črki. Na njunem vrhu so rdeča granatna jabolka. Njihova očitna plodnost simbolizira hitro širjenje prostozidarske misli. Oba stebra obkroža akacija, označena pa sta s črkama J in B (Jakin in Boaz). V že omenjenih listinah Kranjske zgodovinske družbe, ki so iz leta 1863, so te akacije zamenjali za hraste. Tudi črki so napačno razlagali: J naj bi pomenilo Jérôme (mlajši Napoleonov brat, ki je bil tudi prostozidar), B pa so napačno razumeli kot Bonaparte. Nad levim stebrom je predstavljen zadnji krajec lune, ki uteleša luč noči in odseva sij sonca.

Stebra, označena z J in B, je menda postavil Hiram Abif (lahko tudi Abiwa, Abi ali Abiv), sin kovača iz Tira, izraelskega Uriasa. Hiram je bil véliki graditelj Salomonovega templja in le on je poznal vse skrivnosti gradnje, ki pa jih ni hotel zaupati svojim pomočnikom. Ti so ga zato zverinsko ubili – z vsemi srhljivimi podrobnostmi to zve prostozidar, ko ga sprejmejo med mojstre tretje stopnje – in tempelj je ostal nedograjzen.

Stebra J in B sta stala pred vhodom v tempelj. O njima govori tudi biblija v 3. knjigi kraljev in v 2. kroniški knjigi.

»Kralj Salomon je poslal po Hirama iz Tira. Bil je to sin vdove iz Neftalijevega rodu; njegov oče pa je bil iz Tira, umeten bronar. Bil je poln modrosti, razumnosti in umetelnosti v izdelovanju vsakršnega dela iz bronu. Prišel je h kralju in izvršil zanj vsa dela.

Ulil je dva stebra iz bron. Osemnajst komolcev je bil steber visok in dvanaest komolcev dolga nit ga je mogla obseči.

Naredil je tudi dva glaviča, ulita iz bron, da sta se posadila na vrh stebrov; en glavič je bil visok pet komolcev. Dalje je naredil spleteni mreži in verižasti vrvici za glaviča na vrhu stebrov, mrežo za en glavič in mrežo za drugi glavič. Potem je naredil granatna jabolka, v dveh vrstah naokrog na eni mreži, da so zastirala glaviča na vrhu stebrov. Enako je naredil na drugem glaviču. Glaviča na vrhu stebrov v veži sta imela obliko lotosovega cveta štirih komolcev. Glaviča na obeh stebrih sta bila nad blazino, ki je bila poleg mreže. Okrog enega glaviča pa je bilo v vrstah dvesto granatnih jabolk.

Stebra je postavil v veži pred svetiščem. En steber je postavil na desnici in mu dal ime Jahin; drugi steber je postavil na levici in mu dal ime Booz. Vrhova stebrov sta imela obliko lotosovega cveta. Tako sta bila stebra dovršena.» (Sveto pismo stare zaveze, 3. knjiga kraljev, Ljubljana 1961.)

Imen Jahin in Booz (Boaz) teologi še niso zadovoljivo razložili. Skupaj naj bi pomenila »Gospod utrjuje v moči« oziroma »(tempelj) naj bo utrjen v moči«.

V prostozidarskih templjih stebra navadno stojita ob vhodu. J nosi zemeljsko kroglo, ki pomeni, da je prostozidarstvo prisotno povsod po svetu, B pa pomeni vesolje, nebesni globus, ki je simbol nematerialnega izročila prostozidarske simbolike.

V mnogih ložah je namesto teh globusov preprosta krogla, lahko tudi v obliki kroglastega senčnika kot simbol popolnega geometrijskega telesa, »simbol neskončnosti, ki se prikazuje kot končno, a se ne meri s končnim«, kakor pravijo bratje.

Prvič sta bila stebra upodobljena že 350 let pred našim štetjem, in sicer na nekem steklenem kozarcu, najdenem leta 1882. Značilnost obeh stebrov je, da nista nosilna, je pa vsakdo, ki je hotel stopiti v tempelj, moral mimo njiju. Kaj sta pomenila in predstavljala, še danes ni povsem jasno. Sta to Scila in Karibda, navadna dekorativna obeliska, simbola falusa, plamena in ognja, ki sta vodila Izraelce skozi puščavo, predstavljata čarobni piščali ali dva nadzornika, sta to drevesi spoznanja? Kdo bi vedel . . . Ponavljata se tako v židovski kot krščanski in islamski simboliki. Skupaj s tretjim stebrom, ki je bil

v mraku templja, sta sestavljala nedeljivo trojico. V prostozidarstvu pa stebra prvič omenjajo leta 1691.

Jakin, eden izmed stebrov, je tudi skrivna beseda, s katero se mora prostozidar izkazati pri vstopu v tempelj, potem ko sta ga skozi vhod že spustila oba nadzornika in ko je dal skrivni znak z roko starosti lože. Če ta podvomi o prišlekovi prostozidarski pripadnosti, ga lahko v tem trenutku preveri. Starosta bratu, ki stoji pred preprogo v znaku vajenca, ukaže, naj mu pove BESEDO. Slednji mu odgovori, da BESEDE ne more povedati, da pa naj starosta pove njeno prvo črko. Starosta jo pove in nato besedo črkujeta, na koncu pa vsak izmed njiju pove po en zlog BESEDE. Starosta reče JA, brat pred preprogo KIN. Spoznavni obred je tedaj končan. Jakin se na vajeniški stopnji nikoli ne piše ali izgovarja skupaj kot ena beseda! To naj bi bilo prihranjeno za pomočniško stopnjo.

Ludwig Schröder, véliki obrednik s preloma 19. stoletja, je stebra in zadnji lunin krajec pojasnil takole: »Tako kot luna odseva sončne žarke, da nas osvetljuje ponoči, tako naj osvetljujejo predstojniki pod mojstrovim nadzorom in nam pomagajo najti resnico.«

Luna je v prostozidarstvu pomenila drugega predstojnika lože. Tretjo luč v loži, poleg sonca in lune, uteleša véliki mojster, o katerem so bratje v 18. stoletju zapisali: »Véliki mojster lože osvetljuje delavce lože podnevi, ponoči, ob vsakem času.« Schröder je zapisal, da te tri zvezde vodijo vse brate prostozidarje na temni poti prostozidarstva.

Čoln, ki je upodobljen levo v ozadju kot ladja brez jambora in jader, lebdeča na oceanu, nadomešča napis *In silentio et spe fortitudo mea* (V molku in upanju je moja moč), kar je geslo prostozidarskih mojstrov tretje stopnje.

Pred stebroma in med njima leži orodje, potrebno za gradnjo Salomonovega templja in ki ga je uporabljal mojster. Pred grobim kamnom, ki ga obdeluje vajenec, sta popotna palica in klin. Razprto šestilo nad zemeljsko oblo, ki jo ovija kača, simbolizira, podobno kot granatno jabolko, širjenje prostozidarstva v času in prostoru.

Na predpasniku je upodobljen tudi iz slame pleten koš – čebelji panj, okoli katerega rojijo čebele. Že v drugi polovici 17. stoletja je Filippo Picinelli opisal kar 43 simboličnih pomenov čebeljega panja.

V Angliji je pol stoletja pozneje Jonathan Swift v satiričnem spisu *Pismo vélikemu mojstru moškega prostozidarstva gospodu Hardinu, tiskarju* omenjal čebelji panj kot simbol prostozidarstva. V zgodnjem 18. stoletju so imeli sožitje in marljivost čebel za zgled delovne, dobro organizirane skupnosti živih bitij, ki v svoji skupnosti utelešajo moč.

Čebelji ulj je bil pogost simbol na francoskih mojstrskih predpasnikih 18. stoletja, ob njem ali na njem pa je bil navadno tudi kak napis v latinščini. Na dveh ohranjenih poslikanih predpasnikih iz 18. stoletja je napis *Labor omnia vincit* (Delo zmaguje oziroma Z delom lahko dosežeš vse), kar ustreza francoskemu geslu *Par le travail, on vient au bout de tout*.

Čebelji panj je bil dolgo nepojasnjena uganka, s katere sta med drugimi odgrnila tančice skrivnosti Anton Janša in Peter Pavel Glavar. Johan Heinrich Zedler je v svoji enciklopediji zapisal, da vodi »to tvorbo žuželk, ki delajo med in vosek« kralj ali modrec, dobronamerno, v dobro vseh. To o kralju vodniku je bilo v tistih časih splošno prepričanje, ki ga je v delu *Histoires naturelles* ovrgel prirodoslovec Georges Louis Leclerc grof Buffonski. Zapisal je, da čebelje družine ne vodi kralj, ampak kraljica – matica. Da bi ženska vodila družino in svet, za masone, izrazito moško družbo, ni bilo sprejemljivo in čebelji panj je izginil iz njihove simbolike. Uradno so panj kot prostozidarski simbol odpravili s sklepom Vélike lože Anglije leta 1813. V Franciji se je simbol kljub vsemu ohranil do danes.

Na ljubljanskem prostozidarskem predpasniku je obrnjen proti levi navzgor tudi meč, ki ponovno dokazuje njegov francoski izvor. Anglosaške lože tega simbola nikoli ne uporabljajo na predpasnikih. Desno zadaj je goreča bakla z oblačkom dima. Poleg odprtega zakonika pa stoji devetkotni kamen s koničastim vrhom, na katerem so prostozidarji ostrili svoje orodje. Ta kamen ima obliko piramide, da bi se v njem lahko ohranila vsa sveta števila – 1, 5, 4, 3×3 in nazadnje 9. Ta starodavni masonski simbol je v stoletjih spremenil obliko. Danes ga predstavljajo kot osmerokotno kocko in je položen levo in desno od oltarja – na eni strani grob, neobdelan, na drugi strani zloščen do visokega sijaja. Simbolizira prostozidarja, ki je sprva neobdelan, a se kasneje izbrusi in dobi zahtevano obliko in lesk. Temu pravijo tudi *Dirigit obliqua*, ravnanje poševnosti.

Na predpasniku je še vrsta drugih prostozidarskih delovnih oziroma obrednih pripomočkov, recimo svinčnica in merilo, ki simbolizirata znanost in krepost. Danes mnogo teh simbolov ni več v ložah, spodrinili so jih novi, kajti nova spoznanja in drugačen način razmišljanja sta pustila globoke brazde tudi v tej starodavni bratovščini. Ljubljanski prostozidarski predpasnik že na prvi pogled ni v skladu z navidezno skromnostjo »starih dolžnosti«, vendar zelo lepo odseva svoj čas in tudi pomen, ki so ga bratje pripisovali svojemu prostozidarskemu delu.

Evropski enako misleči moški so se tedaj zbirali v lože, da bi se izobraževali, se družili in bratili, da bi koristili drug drugemu in tako dosegali večji sinergični učinek. Skušali so spodriniti okostenelo miselnost fevdalizma in katoliške cerkve, ki sta vse ljudi vkalupila v večne zakonitosti in hromila razvoj duha in narodov. V veliki meri se jim je to posrečilo. Je svet zaradi tega boljši, srečnejši, je manj sporov in vojn? Je bogastvo pravičneje porazdeljeno? Na ta vprašanja tudi v templju ne iščejo odgovorov.

Nad desnim stebrom ljubljanskega prostozidarskega predpasnika se svetlika devet zvezd, ki upodabljajo mojstra in tovariše kot kažipote popotnikov v temi, lahko pa jih razlagamo tudi kot velike in male luči.

Po pravici povedano, bolj malo sem si zapomnil. Vedel sem, da bom vse to še velikokrat slišal in doživel, kajti sprejeti bo treba še nekaj desetih bratov, preden bo Slovenija dobila lastno véliko ložo oziroma Véliko orient Slovenije. Bolj kot besede častivrednega brata sta me zanimala tempelj in dogajanje v njem.

Dunajska loža je največja v Avstriji in prek trideset lož deluje v njej. Nekatero teh lož imajo zelo poetična imena: Hiram, Kosmos, Logos, Phoenix, Gleichheit, Freundschaft, Wahrheit, ZD D Rosen, Humanitas, Aux trois Canons (obred v francoščini), LIB Gemina, Pilgram, Sapientia, Toleranz, Universum, Zukunft, Concordia, Donau, Fraternitas, Libertas, Sarastro (obred v angleščini), ZD D Lichtern, Z R Stein, Acacia, Anthropos, Eintracht, Lessing, Mozart, Prometheus, Pythagoras, ZD S Himmeln, in najbrž sem še katero izpustil. Zanimivo je,

da je na Dunaju nekoč že delovala vélika loža Pri treh topovih, ki jo je ustanovil grof Hoditz. Marija Terezija jo je razpustila 1741. leta.

Za lože in za prostozidarstvo nasploh je značilno zelo veliko kratic, da s črko ali podobo nakažejo misel. Novincu je sprva težko, če se hoče izobraževati z literaturo, ki so jo natisnili prostozidarji za svoje potrebe (njihova tiskarska dejavnost je sicer zelo obsežna). Kvadrat ali trikotnik pred imenom oziroma sredi stavka pomeni ložo, krog pa orient. Veliki V in kvadrat skupaj pomenita véliko ložo, veliki B in tropičje, pri čemer je vsaka pika vrh enakostraničnega trikotnika, pomenita brata.

Kadar prostozidar reče »častivredni brat mojster«, to ne pomeni, da bi naslovljeni bil kaj bolj častivreden od prvega, pomeni le, da je starosta lože. Najčastivrednejši brat mojster je popolnoma enako kot véliki mojster itd. Pravilo je, da se tako naslavlja tistega brata, ki vodi delo lože. V odprti loži starosti nikoli ne rečeš starosta, ampak vedno le častivredni brat mojster.

Dunajski tempelj je zaseden tako rekoč od jutra do večera, le ob sobotah in nedeljah je urnik malce bolj ohlapien. V njem delujeta poleg nemško govorečih lož še francoska in angleška. Spričo vseh diplomatov, ki živijo na Dunaju oziroma se mudijo tam, je to razumljivo. V tej hiši se sklepajo dogovori, ki jih potem v obliki resolucij in predlogov nemalokrat slišimo v palačah mednarodnih forumov. Naključja tu nimajo kaj iskati. Gre za čisto politiko, za dogovore, ki usodno posegajo v življenje narodov in politični zemljevid sveta. Dunaj je kljub vsemu mesto, kjer se »dela visoka politika«. Morda so v belem svetu le še trije ali štirje templji, ki so tako polni politike in v katerih imajo besede tako daljnosežne posledice.

Jasno je, da o tem ne sklepajo v samem templju, kajti politične razprave so med brati načeloma (a le »načeloma«) prepovedane, pač pa kasneje za belo mizo, v zelo ozkem krogu, ali pa v kaki dobro zavarovani sobici, kjer je ravno toliko ust in ušes, kolikor je za odločitve nujno potrebnih. Niti niso to usta bratov mojstrov modre ali Janezove lože, pač pa višjih stopenj, AASR in drugih. A tega novinec, ki mu je namenjen dolgovezni obred, ne ve in ne sme vedeti! So bratje prostozidarji prek Dunaja utrli Kučanu pot v Pariz, kjer ga je v dneh, ki so bili tako pomembni za mednarodno priznanje Slovenije, sprejel predsednik François Mitterrand, čigar brat Jacques je véliki mojster?

»Po starem zidarskem običaju se temelj hiše postavi na severovzhodu. Tam ste zdaj vi, ker kot vajenci simbolično predstavljate temelj naše bratovščine,« je nadaljeval sprejemni obred starosta.

»V starih časih so na novo sprejete opomnili, naj vselej mislijo na reveže. Začnite torej takoj ravnati po tej zapovedi! Brat zbiralec darov, naj na novo sprejeti bratje dajo dokaz svoje dobrovoljnosti!« je častivredni brat mojster pojasnil humanitarni del masonerije.

Pristopil je brat zbiralec darov s puščico, kakršno imajo v cerkvah, in jo pomolil pred vsakega neofita. V zadregi smo menciali, saj smo denar pustili v temni sobi. Le eden izmed Hrvatov je iz zadnjega hlačnega žepa potegnil listnico, nabito polno mark in šilingov, in hotel nekaj vreči v puščico. To mu je s kretnjo roke preprečil njegov vodnik in mu pomignil, naj denar hitro spravi. Zbiralec darov je nato poročal, da bi novinci radi dali, a da ne morejo.

Zbiralec darov je bil nekoč izredno pomemben uradnik lože, v časih, ko je bila karitativna funkcija prostozidarstva mnogo bolj v ospredju, kot je danes. Poleg tega, da malo pred koncem dela v templju z vdovino vrečo pobira darove bratov, mora skrbeti tudi za ostarele brate in njihove vdove. Pravzaprav je nekakšen socialni delavec lože.

Vdovina vreča je mošnjiček, ki je na las podoben cerkvenim puščicam in tudi njen namen je danes enak. Pravijo ji tudi vrečka dobrotelnosti. Imenuje se po tradicionalni prostozidarski karitativni dejavnosti, kajti bratje so dosledno skrbeli za pomoč vdovam in sirotam svojih bratov. V ložah z bogato tradicijo je navada, da če kdo ne more priti na redno delo, izroči bratu prostozidarju običajni znesek za vdovino vrečo. Brat, ki prevzame to dolžnost, potisne roko globoko v vrečo in reče: »Brat ta in ta se po meni spominja vdovine vreče.«

Nekoč je bil mož tisti, ki je skrbel za družino in služil denar. Če je umrl, preden je privarčeval kaj denarja za stara leta, je njegova družina živela v stiski in revni. Le od njegovih cehovskih tovarišev je bilo odvisno, ali bodo pomagali vdovi in sirotam. Ker pa so se vsi

zavedali, da nesreča nikoli ne izbira in da utegnejo že naslednji dan tudi njihove žene postati vdove, so od bogatega zaslužka nekaj denarja vedno namenjali za solidarnost. Namen je danes povsem drug, običaj pa se je ohranil.

Ko so Slovenci začeli hoditi v Celovec, na delo v lože Mariane, Pri treh stebrih na jugu, Pantha Rei in Enzenberg, so metali v puščico po sto šilingov – toliko se jim je zdelo primerno. A že po prvem obisku so jih celovski bratje diskretno poučili, da je običaj, da se vrže v vdovino vrečo le dvajset šilingov, lahko tudi manj ali več, a dvajset je zelo primerno. Če loža potrebuje denar, ga zbere tako, da povedo, koliko mora kdo dati. Če kdo toliko nima, da pač manj in potem drugi, ki ima, primakne malo več.

»Dragi bratje, ni naš namen, da bi vas spravljali v zadrego, saj nismo pozabili, da ste prišli v ložo brez vseh sredstev. Ko boste prihodnjic srečali človeka, ki bo potreboval pomoč, se spomnite tega trenutka, ko ste bili revni. Tem bolj iz srca se boste potrudili, da bi mu pomagali. Danes pa bodo bratje, ki so vas pospremili sem, darovali namesto vas,« nas je potolažil starosta in svoje besede podkrepil z udarcem svojega lesenega kladiva. To kladivo je simbol moči in orodje voditeljev lože – staroste in obeh nadzornikov. Z njim se pričinja in konča obred v templju.

Sledila sta še pozdrav na zidarski način in še ena dobrodošlica. Recepcija je bila končana, bili smo polnopravni prostozidarji, vajenci. Pred nami jih je bilo po letu 1945 v Sloveniji sprejetih manj kot dvajset, s Kavarnarjem in Svedrom vred.

Kot opice smo skušali oponašati starejše brate mojstre, ko smo odhajali iz templja. Odhod ni nič manj slovesen kot prihod in tudi drža in korak sta povsem enaka. Masonski znak ni preprost, korak še težji, če hočeš biti strumen in brezhiben.

Potem ko je brat pisar prebral zapisnik, je mojster starosta oznanil, da namerava ložo zapreti. Vprašal je, ali ima kdo izmed bratov v interesu bratovščine, lože ali samega sebe kaj povedati. Najprej je to vprašal brate, ki so sedeli na vzhodu. V njegovem imenu sta to storila oziroma ponovila brata nadzornika. Najprej prvi in nato drugi nadzornik. Ko sta ugotovila, da se ni nihče odzval, sta poročala mojstru starosti: »Častivredni brat starosta, nihče se ne javi k besedi!«

Starosta je nato dejal: »Bratje, zaključimo svoje delo z delom ljubezni. Brat pobiralec darov, naj vdovina puščica kroži!«

Ko je bil denar pobran, je vstal prvi nadzornik in povedal: »Častivredni brat starosta, za zapisnik javljam: prisotnih je 57 bratov naše lože in 14 gostov, 38 bratov se je opravičilo, o bratih (*naštel je nekaj imen*) ne vemo nič.«

Častivredni brat je po tem izčrpnem poročilu vprašal drugega nadzornika: »Brat drugi nadzornik, kdaj prostozidarji končajo delo?«

»Točno polnoči.«

»Koliko je zdaj ura?« je vprašal starosta.

»Po stari šegi bratov prostozidarjev: točno polnoč!«

Starosta je močno udaril s kladivom po pultu in dejal: »V redu, bratje! Napočil je pravi čas, zapiram to pravo in popolno ložo v spoštovanju do Vélikega gradbenega mojstra vseh svetov in po stari šegi prostozidarjev!«

Ko je to izgovoril, je v ritmu prostozidarskega vajenca udaril s kladivom po pultu, njegovim udarcem sta v istem ritmu zapovrstjo odgovorila oba nadzornika. Nato je starosta oznanil:

»Ugasnili bomo luči.«

Sledil je enak obred kot pri prižiganju malih luči ob preprogi, le da so sedaj uporabili druga gesla. Ko je drugi nadzornik ugasnil luč, je dejal: »Lepota, povelčaj nas!«

Prvi nadzornik je rekel: »Moč, napolni nas!« In starosta: »Modrost, spremljaj nas!«

Potem je častivredni brat mojster zaprl biblijo in nanjo položil sklopljeno šestilo in kotnik.

Ko so se vsi trije spet vrnili na svoja mesta, je brat mojster ukazal: »Bratje, sklenimo verigo bratovske pripadnosti!« Podali smo si roke in ko sta oba nadzornika sporočila, da je veriga sklenjena, je starosta zaukazal prvemu nadzorniku, naj pove izrek verige, skrivno geslo. Nato smo v ritmu vajenca trikrat stresli roke.

»Bratje, razklenili smo verigo naših rok, veriga naših src pa ostaja

sklenjena! Preden se ločimo, obnovimo našo zaobljubo! Brat govornik!« je poklical starosta brata desno od sebe. Ta je vstal in slovesno povedal:

»Ohraniti moško krepost molčečnosti in človečnost, bratstvo; kot tu z besedo v življenju izpričevati z dejanjem!«

»Loža je zaprta! Pojdimo v miru!« so bile zadnje besede staroste, preden so bratje počasi in slovesno v znaku zapustili svoja mesta in odšli iz templja.

Med enim izmed »del na prostem«, v ljubljanski gostilni Pri Vrbincu, je Sveder povedal, da je znak in korak dolge ure vadil doma pred ogledalom. Strumnost namreč odlikuje vsakega pravega framasona in on je bil med vsemi nami najbolj strumen. Čeprav je z majhnim predpasnikom in z lesenim kladivcem v roki deloval smešno, visok je kakih [REDACTED], so vsi občudovali njegove odsekane gibe in jasno, glasno izgovorjavo obrednih obrazcev, ki jih je znal na pamet in se mu pri tem ni zatikalo kot drugim mojstrom uradnikom slovensko-hrvaškega dela lože.

Sam nisem nikoli stopil pred ogledalo, da bi izpilil znak in korak. Zdelo se mi je, da je za to dovolj priložnosti v templju ob rednem delu. Če so bratje zares tako strpni, kot se hvalijo, bodo vajencu že odpustili manjše napake, če pa bom pomočnik in mojster, bom gibe opravljal že povsem avtomatično. Sicer pa sta se po strumnosti najbolj odlikovala Sveder in [REDACTED]. Vaja pred domačim ogledalom se jima je obrestovala.

V dvorani izgubljenih korakov, to je rahlo zatemnjen prostor pred vhodom v tempelj, so nam vsi stiskali roke in nas poljubljali. K meni je stopil starejši mojster. Skoraj bi me kap, ko sem ga zagledal. Bil je ljubljanski odvetnik Peter Breznik, nekdanji predsednik Košarkarske zveze Jugoslavije. S čepico na glavi in v plašču ga pred ložo nisem spoznal, čeprav sem ga fotografiral in nekaj časa stal z njim pred vrati.

»Jaz sem bil tvoj vodnik. Čestitam!« mi je medlo stisnil roko. Zahvalil sem se in ga vprašal, ali se me kaj spomni. Ni se me spomnil. Srečala

sva se na sodišču, kjer je zastopal nasprotno stranko, Poslovni sistem Mercator. Mercator je tožil časopisno hišo Delo za okroglih milijon mark zaradi članka o Ljubljanskih mlekarnah, ki sem ga proti koncu leta 1990 objavil v Delu plus. Članek je bil nosilna tema in poleg naslova je bila na naslovnici tudi posoda za mleko, iz katere je s klobučkom svoje firme na glavi kupal prvi človek Mercatorja Miran Goslar. Tudi znak M na klobučku je bil predmet Mercatorjeve tožbe. Na temeljnem in višjem sodišču je Mercator pravdo gladko izgubil. Mercator je nato postopek skupaj z Breznikom nadaljeval na vrhovnem sodišču, ki pa je lahko le ugotovilo, da sta bili prvi sodbi čisto okej. Cena sodnega postopka, v katerem je Delo zagovarjal učinkoviti odvetnik mag. Emil Zakonjšek, je bila skoraj milijon tolarjev! Plačal jo je kajpada Mercator . . . A takrat, ko me je Breznik vodil po loži na potovanja, še nisem vedel niti za izid na prvi stopnji.

V sobi izgubljenih korakov je bil tudi véliki mojster Vélike lože Avstrije, najčastivrednejši brat Herman Theodor Schneider, ki nas je poklical v severozahodni kot podstrešne dvorane (v njej je več slik in vitrin s prostoziarskimi predmeti) in nam z gospodovalnim glasom nekaj pripovedoval. Njegovih besed si nisem zapomnil, drugih doživljajev je bilo preveč za en večer. V spominu so mi ostali le njegov bogato okrašen predpasnik, obredni plašč in težka zlata veriga okoli vratu.

Ko je bilo čestitanja konec, smo odšli po stopnicah navzdol k beli mizi. Ura je kazala nekaj minut čez deveto. Za belo mizo so se zvrstile zdravice. Terčelj me je pred tem vprašal, ali sem pripravljen v imenu neofitov spregovoriti. Kasneje je govoril najstarejši Hrvat. Zdravic je bilo precej, kot zadnja tako imenovana zdravica varuha templja Tyler's Toast (angl. krovčeva zdravica). To je tradicija, kajti vratar oziroma varuh templja zadnji »pokriva« ložo in zato je njegova zdravica vedno zadnja. V njej nazdravi vsem bratom, ki niso mogli priti na delo, ker so razkropljeni po svetu, bolni ali na poti proti Večnemu vzhodu.

O Večnem vzhodu bratje prostoziarji nikoli ne razpravljajo. Med profanimi ljudmi bi zanj uporabili besedo smrt. Vendar pa po prepričanju prostoziarjev telesna smrt ne pomeni konec človeškega bitja. Pri tem si lahko vsak brat stvar razlaga po svoje, lahko veruje v nesmrtnost duše, v reinkarnacijo, v vstajenje in nebesa oziroma pekel, v preživetje dobrih del, po katerih se ga bodo spominjali in v katerih bo živel dalje itd.

Simbolično vsak prostozidar na koncu poti odide na Večni vzhod, torej v večnost, v bleščečo svetlobo, v večno ložo. Takrat, ko se za vedno poslovijo, bratje navadno oznanijo, da je bil poklican na pomembnejša dela ali da mu je Véliki graditelj vseh svetov vzel orodje iz rok.

Po zdravicah so gostitelji dobili darila od Hrvatov in nas. Slovenci smo dali veljakom DL Illyrie kristalne vrčke iz Rogaške Slatine z vgraviranimi znaki masonstva in kristalne vaze z enakimi znaki. Kakšno naj bi bilo posvetilo, je bilo težavno vprašanje, ki sta ga reševala Kavarnar in Terčelj pred dnevi v Ljubljani.

Tri pike so bile najbolj pomembne. Posmehljivka za prostozidarje izvira prav iz njih. Pravijo jim tudi tripikčasti bratje. Ime se je prvič pojavilo v prejšnjem stoletju v nekem spisu, katerega naslov je bil *Les frères trois point*. Sicer pa so te tri pike star tipografski znak, s katerim so zapolnjevali prazna mesta na strani, nekakšno mašilo. V masoneriji so se kot poseben znak uveljavile menda po letu 1764, ko naj bi jih bila v nekem pismu uporabila Vélika loža Francije.

Kavarnar mi je takrat povedal, da masoni nikoli ne izpisujejo celih imen in da imajo tri pike poseben pomen. Ko je nesel eno izmed daril k naši mizi – sedel sem skupaj z avstrijskimi mojstri uradniki in starosto hrvaških bratov – se je dvignil Čedo Kircher, ki je pričakoval, da bo dobil darilo, a ga je Kavarnar z zamahom roke umiril, češ počakaj, saj imaš čas. Darilo je dal Walterju Ramingu, starosti deputatske lože Illyria. Čedo je svoj vrček z vgraviranim posvetilom in simbolom dobil kasneje.

Po obvezni goveji juhi, krompirju, solati in kuhani govedini, standardnem jedilniku bele mize vseh avstrijskih lož, ki sem jih obiskal, smo se počasi razšli. Ura se je bližala enajsti.

Kranjci smo nadaljevali večer v italijanski restavraciji v bližini hotela. Z večino bratov so bile tudi žene, le redki so bili tako kot mi sami. Stroške hotela za brate in njihove žene je plačala Vélika loža Avstrije oziroma DL Illyria. Tudi če je uživala popust, je moral biti račun hudo zasoljen. Hotel Evropa ne spada med poceni hotele!

Se je pa v hotelu videla razlika med Slovenci in Hrvati. Naši južni bratje so bili veliko lepše oblečeni in bolj obuti, v hotelskem baru so dajali bogate napitnine in nasploh kazali, da so polni denarcev, kot naj bi se spodobilo za gospode prostozidarje. Tudi njihove dame, ki so jih celo novosprejeti člani pripeljali s sabo, so blestele v krznu in briljantih. Še Kavarnarjeva žena je bila v primeri z njimi prava Pepelka, čeprav je imela na prstih kar za nekaj karatov briljantov. Prijetna in prijazna Barbara, žena nekega drugega člana bratovščine, pa je s svojimi od gospodinjstva izdelanimi rokami bila prej podobna kakšni služkinji, ki je pomotoma zašla v hotel, ne pa ženi uglednega masona. Večerna toaleta je komajda popravila tak vtis. Povedala mi je, da je pomivala okna, ker se je pač bližal božič.

Kasneje smo izmenjali vtise o sprejemu. Terčelj je trdil, da je bilo njegovo doživljanje temne sobe izjemno globoko, da se je v njej prerodil in da je bilo občutje nekaj enkratnega. Večina drugih je bila v svojih ocenah bolj skromna. Le Stane je priznal, da ni tam doživel nič posebnega in tudi Janč je menil, da se v njem ni zgodil skoraj nikakršen omembe vreden zasuk. Sam sem bil tiho, ker se mi je ves obred zdel malce trapast, nujno zlo, v katerem uživajo fanatiki in konvertiti.

Terčelj je še povedal, da je bila na tleh napačna preproga, tista od dopoldne, in da smo bili sprejeti s preprogo, ki pripada pomočniški stopnji. Rad se je postavil s svojim znanjem o prostozidarstvu. Zunanji blišč za zaslepljence, ki s pravim bistvom prostozidarstva, zlasti z globljimi plastmi, nima kaj dosti povezave. Kdor za te plasti ne ve, tudi ne more razumeti smisla zaobljube in vseh drugih besed, ki jih tam sliši. Kdor pa pozna ali vsaj sluti globine svetovne masonerije, mu je prav vseeno, kaj tam govorijo. Zanj je to le stopinja na poti v rdečo ložo in višje skrivnosti, do katerih vodi pot prek Janezove ali katere izmed drugih lož nižje stopnje.

V modri ali Janezovi loži večina tudi konča svoj vzpon na mojstrski, tretji stopnji. Le nekaj odstotkov je izbranih za delo v vzporednih ložah, na višjih stopnjah. Zares redki pa se prebijejo iz rdeče lože v forume svetovnega pomena, kjer »se dela globalna politika« in kjer odločajo o svetovnih gospodarskih tokovih. Med Slovenci se je tem krogom doslej približal le en sam samcat Janez, ki pa ga domači masoni niti ne poznajo kot svojega brata, tako skrivnostne so bile njegove zavite poti.

Dan po sprejemu smo imeli spet delo v loži. Tako rekoč sredi noči, že ob devetih zjutraj. Na srečo je trajalo le dobri dve uri. Dva hrvaška brata in Miha Lesar so prebrali svoje »cajhnunge«. Zlasti Sveder je rad uporabljal nemške izraze, čeprav imamo Slovenci že več kot pol stoletja lastno prostozidarsko izrazoslovje.

Prva sta bila na vrsti Hrvata, ki sta se ubadala s »klesanjem kamna« in podobnim. Za njima je svojo skico prebral Miha Lesar. Njen naslov je bil *Klesanje grobega kamna, delo na duhovni poti*. Čeprav jo je napisal čez noč, medtem ko so drugi srkali rujno vince, pripeljana od doma, je bila daleč boljša od prvih dveh. V njej je bilo čutiti prenikavega pravnika s smislom za opazovanje drobnih stvari, tistih, ki se nam v življenju navadno ne zde pomembne. V templju je požel odobravanje z burnim cepetanjem nog, kakor pač bratje izražajo svoje razpoloženje. Temu cepetanju se po masonsko pravi *salva* in ima natanko določen ritem. Ploskanje z dlanmi v templju ni v navadi, starosta ga mora v posameznih primerih sam odobriti. Med žalnim delom salvo izvedejo z rahlim udarjanjem dlani po levem laktu.

V sobi izgubljenih korakov so Lesarju kasneje vsi stiskali roko, tajnik lože Borut Terčelj pa je v »delovne tablice II« z datumom 22. 12. 1992 zapisal, da je bila tema »zelo zanimiva in odlično obdelana«.

Običaj je, da masonski vajenec »obdeluje neobdelan kamen«, ki simbolično pomeni njega samega. S koničastim kladivom in kotnikom kruši robove in izbokline ter gladi kamen. Robove meri s 24-palčnim merilom, da bi se obdelani kamen lepo vključil v gradnjo templja človeštva.

Če ga kdo vpraša, ali je prostozidar, se sklicuje na mnenje bratov pomočnikov in mojstrov ter odgovori, da ga ti sprejemajo kot sebi enakega. Cilj njegovega dela je samoizpopolnjevanje. Vajenec je polnopraven član lože, z nekaterimi omejitvami pri delu in funkcijah v loži. Na tej stopnji spozna celotno shemo in vsebino prostozidarstva. Višje stopnje so nato namenjene drugim usposabljanjem. Načeloma so vsi prostozidarji vse življenje vajenci, celo tisti, ki so na najvišjih stopnjah. Tako na primer véliki mojster Združenih vélikih lož Nemčije demonstrativno nosi bel vajeniški predpasnik in s tem izkazuje svojo ponižnost in samoobvladovanje. Podobno počno občasno vsi véliki mojstri v Evropi.

Potem ko so vsi trije masonski vajenci prebrali svoje skice, nam je prijazen trebušast brat mojster, ki je bil prejšnji večer tudi v loži, pokazal in pojasnil, kako se mora mason pravilno vesti v templju. Bil je imeniten in če bi točko ponovil zunaj lože, bi ljudje pokali od smeha. Kasneje sem spoznal, da ni mož prav nič karikiral vedenja nekaterih starih bratov, ki so že davno pozabili na strumnost, tako fundamentalno v Svedrovih očeh.

V nedeljo, 13. decembra, potem ko je bilo delo v loži opravljeno, smo si vsi trije novopečeni masoni skupaj z odvetnikom Janezom Koncem iz Radovljice ogledali eno največjih razstav o prostožidarstvu, ki je bila prav tiste dni na Dunaju. Muzej je bil zakrit s črnimi ponjavami, le napis na njih je opozarjal, da gre za razstavo ob dvestoletnici prostožidarstva v Avstriji in ne morebiti za obnovo fasade.

Razstava je bila izjemno kakovostna, na najvišji možni ravni. Kdor jo je postavljaj, je imel ob sebi strokovnjaka, mojstra prostožidarja, ki je sodeloval z nasveti. Vse skupaj se je začelo v temni sobi in se nadaljevalo kot nekakšen obred skozi dvorane, v katerih so bile predstavljene lože, sprejem, številni predmeti in knjige, vse povezano s prostožidarstvom, a tudi osebni predmeti najvidnejših svetovnih prostožidarjev, od sablje markiza Marie Josepha de LaFayette, francoskega generala in politika, do predpasnika angleškega državnika in Nobelovega nagrajenca sir Winstona S. Churchilla, ki je bil mojster 33. stopnje po škotskem obredu.

Tri ure so bile premalo za temeljit ogled. Presenetilo me je, koliko obiskovalcev se je trlo po dvoranah, od mladih študentk do ostarelih gospodov z ženami. O razstavi in masoneriji je nekaj objavil Branko Šömen v Republiki, a ker Svedru nekatere formulacije v rokopisu niso bile všeč, je moral besedilo spremeniti in članek je izšel teden kasneje, kot je bilo predvideno, torej takšen, kakršnega je odobrila loža.

Zlato vrtnico sem po prihodu v Ljubljano podaril ženi in ji hkrati povedal, da sem postal prostožidar. Tako framason simbolično pokaže soprogino povezanost z ložo. Vrtnice je bila vesela, le kaj so prostožidarji, ni vedela. Malce se je čudila, češ kako so te sprejeli, saj še malte

ne znaš narediti sam... Ko sva ob enciklopediji razvozlala, kaj so prostozidarji in ko je zvedela za nekatere brate in sestre, je kategorično izjavila, da ona v tako snobovsko družčino ne bo zahajala. Da se bolje počuti doma ob likalniku... Zato sem moral na prostozidarsko božično slovesnost, bila je 22. decembra, v hotel Holliday Inn sam, čeprav sem plačal dve dovolj dragi večerji. »Sestra« Tina je imela »migreno«, kot se reče. Tudi od tam sem ji prinesel vrtnico, tokrat pravo.

Vrtnica je eden izmed simbolov masonerije, simbol molčečnosti. Vrtnice so nujen pripomoček pri spominu na pokojne brate. Loža se jih spomni vedno ob koncu dela, ko častivredni brat mojster reče: »Preden zaključimo to slavnostno delavnico, se spomnimo bratov, ki so pred nami odšli na Večni vzhod in jim posvetimo nekaj srčnih utripov tihega spomina.«

Po teh besedah zadoni tiha glasba, najpogosteje kaka Mozartovih skladb, saj je brat Amadeus namenil prostozidarskim bratom célo vrsto svojih umetnin. Ko se bratje umirijo in zatopijo v razmišljanje o bivanju in smrti, se spet oglasi mojster: »Mladi brat, stopi naprej.«

Na Dunaju je to storil Borut Breznik, ker je to pač dolžnost najmlajšega vajenca. Pred seboj je nosil črno baržunasto blazinico in se postavil med steber lepote in steber moči. Nato je pristopil drugi nadzornik in na blazinico položil rožnato vrtnico s cvetom, obrnjenim proti zahodu, ter glasno rekel: »H glavi nežno žarečo.«

Ko se je drugi nadzornik vrnil na svoj prostor, je pristopil prvi nadzornik in položil temno rdečo s cvetom proti zahodu in dejal: »Temno navzdol.«

Kot zadnji je pristopil eden izmed starejših bratov z belo vrtnico, ki jo je položil pravokotno na prvi dve in rekel: »Belo, milo cvetočo, ti polagam na srce.«

Borut je nato pol minute negibno stal z vrtnicami na blazini, potem se je strumno obrnil in blazino odložil ob severovzhodni vogal preproge. Šele po vsem tem so bratje, ki so stali v znaku vajenca, lahko spet sedli in poslušali branje zapisnika, ki ga je skrbno vodil zanj določen mojster uradnik, vedno isti. Vsaka izmed vrtnic ima svoj pomen. Rdeča in bela roža pomenita skupaj nasprotje, rožnata pa združenje.

Dame, zbrane v velikem številu na večerji v Holliday Innu, ki so se je udeležili tudi staroste vseh štirih lož iz Celovca in namestnik staroste Vélike lože Avstrije, so pripravile majhno presenečenje. Kupile so nam tri svečnike in puščico za zbiranje denarja. Glavne pobudnice so bile Kavarnarjeva žena, partnerka [REDACTED] in žena Petra Breznika. Puščico so takoj preizkusile. Le redkokateri je vanjo vrgel manj kot tisoč tolarjev. Avstrijci so dali šilinge, eden celo tisočaka. V primeri z darovanjem v loži so bratje prostozidarji tokrat zelo vidno dajali svoje prispevke.

Kasneje so gospodje masoni morali zbrati denar za svečnike in puščico, s katero so nas dame presenetile. Tako to gre v bratovščini, ki ni za siromake in stiskače. Kot vsaka organizacija ima vedno nove potrebe in ker je načeloma sama nepridobitna, morajo bratje razvezati mošnjičke in nasuti denarce v vedno odprto malho, iz katere pa pade le malo cekinov za karitativne namene. Večina denarja gre za delovanje lože same, za pomoč svetovni organizaciji in za tiskanje številnih publikacij.

Po večerji se je razvilo prijetno vzdušje. Novica je bila, da so Grki pripravljene plačati Avstrijcem kar precej denarja, če bi jim ti hoteli prodati ves načrt za oblikovanje deputatske lože Illyria in ustanovitev vélike lože nove države. Tudi Grki so še brez lože, ker njihov režim ni bil nič kaj boljši od jugoslovanskega. Ne bi pa radi ponovili napake, ki so jo naredili Srbi, ko so se vključili v nepravo bratovščino.

Avstrijci naj bi del tega denarja dali tudi nam za ureditev templja v Ljubljani. Borut Terčelj, ki ima menda odlične zveze v mestni skupščini, je baje že nekaj našel v stari Ljubljani, so pa težave, ker v Sloveniji še nismo uradno registrirani. Potrebni je vsaj dvesto kvadratnih metrov, najbolje nekje na podstrešju. Zamisel, da bi kupili parcelo in postavili montažno hišo, je bila takoj zavrnjena, ker bi bilo preveč sumljivo, če bi vanjo ob večerih prihajali zgolj moški, in to celo v smokingih. Loža mora biti v središču mesta, da je neopazna! Za njeno postavitvev in začetno delovanje bi bilo potrebno vsaj pol milijona mark. Sveder je glasno razmišljal, da bi morda lahko kaj dobili od slovenskih bratov v Kanadi in ZDA, kamor bo verjetno šel maja. Če so Hrvati dobili od svojih rojakov v Kanadi ob enem samem obisku osemdeset tisoč dolarjev pomoči, bi mi lahko najmanj toliko, če bi se dobro pripravili, je modroval.

Vprašanje registracije lože je bilo boleča tema vsakega večernega srečanja. To nalogo so naložili Petru Brezniku, ki pa še ni našel prave rešitve. Če bi se loža registrirala kot društvo, bi skladno s predpisi morala sprejeti vsakogar, ki bi potrkal na njena vrata. To pa ne bi šlo. Bratje so radi poudarjali, da gre za civilno združbo, nekakšno civilno iniciativo, in da komunistična zakonodaja za takšno združbo ni primerna. Zato so registracijo odlagali iz meseca v mesec in združba je delovala takorekoč ilegalno.

Do novega leta smo se sestali le še enkrat v gostilni Pri Vrbincu, ki je bila poleg gostilne Pri Jerneju bolj ali manj stalna postojanka bratovščine. Premlevali smo dogodke preteklega meseca. Največ je bilo govora o tem, kaj je kdo čutil v temni sobi in kakšni prelomi so se v njem dogajali. Stane in Janč sta bila tiho, jaz tudi. Kasneje smo ugotovili, da smo bili menda le mi trije taki zagovedneži, da se ni v nas v temni sobi nič zgodilo in da nismo čutili nič posebnega razen zadaha po moških telesih in vosku.

Borut Breznik, ki je na Dunaju 12. decembra postal pomočnik, se pravi prostozidar druge stopnje Janezove ali modre lože, je imel priložnost, da nam novincem pokaže svoje znanje o skrivnih besedah prostozidarjev. Nenadoma je posegel v pogovor in glasno rekel »Dežuje!« Vsi so utihnili in slišati je bilo le natakarja, ki je postavil steklenico na mizo.

Malce čudna se mi je zdela ta njegova pripomba, kajti zunaj je bil turoben, suh večer. Prav nobenega dežja ni bilo videti ali slišati. Tudi ni bilo v Borutovi navadi, da bi govoril. Bil je tih, ezoteričen, usta pa je odprl le, če ga je kdo kaj vprašal, navadno takrat, kadar je moral pojasnjevati finančno stanje lože, ker je bil njen blagajnik.

Vedno sem se ob njem spomnil na Kavarnarjevo pripoved o tem, kako so ga sprejeli v neko mednarodno športno organizacijo. Vanjo ga je pripeljal njegov stric. Ko je postal član, mu je zabičal, naj prvih pet let le poslušaj in prikimava, naslednjih pet let pa lahko včasih celo odkima. Taktika je priporočljiva, kajti Kavarnar je danes med uglednejšimi člani te organizacije, ene izmed prvih, ki je prav po njegovi zaslugi

priznala neodvisno in samostojno Slovenijo, pa tudi za priznanje Litve ima menda Kavarnar nekaj zaslug. Vsaj sam tako pravi.

Priznanje te organizacije ni bilo tako nepomembno, kot se zdi na prvi pogled, kajti v njej je mnogo uglednih ljudi, ki imajo v svojih sredinah velik vpliv in ki so vsak po svoje zaslužni za kasnejše mednarodno priznanje nove države Slovenije. Tripikčasta bratovščina propada Jugoslavije kljub vsemu nikoli ni povsem prebolela in že med njenim razpadanjem je kovala novo združitveno strategijo.

Zaradi Borutove pripombe o dežju sta bila enako kot jaz začudena tudi Janč in Stane, a takoj smo bili vsi deležni bratskega poduka. Zvedeli smo, da so bratje masoni izoblikovali nekakšen svoj jezik, bolje rečeno šifre, v katerih so se sporazumevali, če niso bili povsem prepričani, da so sami in da jim nihče ne prisluškuje.

»Dežuje!« – vzklik, s katerim se bratje opozarjajo na nevarnost, da je v loži oziroma njihovi bližini nekdo, ki ni prostozidar – prav tako pomeni, da loža ni pokrita od znotraj ali od zunaj. Pokrivanje je simboličen izraz, ki pomeni, da je loža zavarovana. Nekoč so se namreč masoni sestajali v prostorih brez vrat in brez oken. Vanje so se spuščali skozi streho, ki so jo za sabo pokrili. Če je niso, je v ložo padal dež, a kadar dežuje, zidarji pač ne delajo. Zato vzklik »Dežuje!« še danes opozarja, da morajo prenehati z delom. V našem primeru je to pomenilo, da so vrata odprta in da je v sobi natakak.

Brate v loži pa lahko doleti še kaj hujšega kot »dež«. Če se ji približa ženska ali celo zaide vanjo, tisti, ki jo prvi opazi, zavpije »Sneži!« Tudi to je opozorilo drugim!

Brat Borut je nato predlagal, da bi spili malo prahu. Prah pomeni v prostozidarskem jeziku vodo. Seznanili so nas tudi z načinom, kako prostozidarji računajo čas. Stari prostozidarji so imeli navado, da so aktualnemu številu let prišteli še število 4000; tako je postalo leto 1717 naenkrat leto 5717. To je bilo prvo leto formiranja prostozidarstva in hkrati tudi obletnica nastanka sveta.

Prvi prostozidar je bil po izročilu Adam, ki je imel v svoji glavi vse tisto védenje, ki so ga kasnejši rodovi morali na novo odkriti. On je poznal vse skrivnosti geometrije, brez katerih ni mogel nihče postati zidar. V slovesnih dopisih dodajo masoni pred letnico včasih še besedici »anno lucis« (leto luči).

Nič manj skrivnostna ni starost prostozidarjev. Če jih pogledaš, ugotoviš, da so to večinoma moški po petdesetem, le redko mlajši. V neki družbici je eden izmed bratov dejal, da pameten moški potem, ko se neha zanimati za seks, postane politik ali prostozidar, kar je navsezadnje eno in isto. Ko framasone vprašaš po letih, znajo zelo zvito odgovoriti. Učenec je po njihovem izrazoslovju star tri leta – to je simbolika, kajti tri je najnižja številka v mističnem pomenu. Sledi ji pet, njej pa sedem. Ljubitelji revolverjev številko dobro poznajo, saj je .357 eden najbolj priljubljenih velikih kalibrov, le da imajo številke povsem drug pomen. Tako učenec na vprašanje, koliko je star, odgovori: »Nimam še sedem let.«

Nasploh velja pravilo, da v ložo ne more biti sprejet moški, ki je mlajši od 24 let. Izjeme so le tako imenovani »luftoni«, tj. sinovi prostozidarjev, ki jih lahko sprejmejo že z 21 leti. V slovenskem delu DL Illyrie je bil najmlajši član Borut Breznik, najstarejši inž. Tomo Knez, povprečje pa je bilo okoli petdeset let.

Prostozidarsko leto ne priznava gregorijanskega koledarja. Za prostozidarje se leto začne junija z Janezovim godom. Za Vélíko ložo Avstrije se novo leto začne 1. julija in konča 30. junija. Meseca julij in avgust pa sta določena za počitek in takrat delo prostozidarjev zamre, podobno kot pri rotarijcih, ki so čisto tudi člani prostozidarske bratovščine. In še prostozidarska imena za mesece:

april – ijar

maj – sivan

junij – thamiz

julij – ab

avgust – elul

september – tizri

oktober – marševan
november – kislej
december – thebet
januar – serat
februar – adar

V Celovec smo prvič romali 7. januarja na delo lože Pantha Rei. Naša trojica se je z drugimi srečala v kavarnici Cafe am Platz, poleg lekarne Paul Hauser na Neuer Platzu. To je bil dogovorjen kraj, na katerem so se bratje zbrali vedno pol ure pred začetkom dela v loži in nato družno krenili do Alter Platzu in Herrengasse št. 14, kjer je v drugem nadstropju palače grofov Cristallnig celovski tempelj tajne bratovščine. Poleg stoji tudi palača grofov Eggerjev oziroma Helldorfov, v kateri je leta 1797 bival Napoleon Bonaparte.

Celovski tempelj je po številu lož in prostozidarjev, ki v njem delujejo, med večjimi v Avstriji, menda takoj za Dunajem, morda je le Solnograd še tako pomemben. Vsi drugi templji so manjši, tako po številu lož kot bratov v njih.

Desno za vrati v tempelj je oglasna tabla, na kateri visé obvestila o delu Vélike lože Avstrije in celovških lož ter fotografije z osnovnimi podatki o novih kandidatih za prostozidarje. Korošci so nam povedali, da je pri njih zelo težko postati prostozidar, kajti vpis je omejen na enega novega člana na leto. Zato je dr. ██████████ izkoristil priložnost in se priključil deputatski loži Illyrii, čeprav se redno udeležuje del ene izmed celovških lož. Tako bo morda sčasoma vanjo vstopil kot mojster in ne kot vajenec, kajti tudi napredovanje je v Illyrii mnogo hitrejšo kot v drugih avstrijskih ložah.

Mimo table prideš po treh ali štirih stopnicah do stranišča, ki je vedno zelo snažno. Zanj in za kuhinjo, ki je le pet korakov dalje (mimo obešalnikov za obleke in dveh velikih hladilnikov za pijačo) skrbi nepogrešljiva Rosie, ki že leta in leta kuha gospodom prostozidarjem večerje in pospravlja za njimi.

Iz te veže, ki je hkrati garderoba in predsoba, prideš naravnost

v jedilnico, približno štirideset kvadratnih metrov veliko sobo, v kateri ob treh stenah stoje mize, ob četrti pa je omara s kozarci in pijačo, ki si jo lahko vsakdo sam vzame. Na omari je cenik in ko si izbereš pijačo, spustiš denar v posebno puščico. Poleg nje je še druga, za napitnino za Rosie. Bratje pridno spuščajo šilinge vanjo, mnogi pa jih kar sami dajo gospodinji.

Posebnost celovških lož je, da si bratje postrežejo sami in če hočeš komu izkazati posebno čast, mu iz kuhinje prineseš večerjo. Mene je tako počastil dr. Hellwig Valentin, starosta lože Pantha Rei, ki je sicer glavni urednik dnevnika Kärntner Tageszeitung, ko je zvedel, da sem urednik pri Slovencu. Pravzaprav sem takrat že bil pri Slovenskih novicah, a zdelo se mi je bolje, da ne kompliciram zadeve s pojasnjevanjem razlike med enim in drugim časnikom.

Mojster je imel v svojem dokaj dolgem uvodnem govoru ob otvoritvi lože Pantha Rei nekaj zelo ostrih pripomb na delo članov svoje lože. Poudaril je, da ni opravičljivo, če kdo ne hodi na delo lože kar nekaj mesecev zapored, in to brez tehtnega opravičila. Zato se v loži srečujejo vedno isti bratje, ki pa bi v svoji sredini želeli videti tudi druge brate prostozidarje in se pogovoriti z njimi. Disciplino naj bi poslej zaostri, je bilo rečeno.

Jedilnico in sobo izgubljenih korakov ločujeta le stopnica in težka temna zavesa. V tem prostoru je v zaklenjenih steklenih vitrinah tudi knjižnica. Iz sobe izgubljenih korakov vodi dvojje vrat. Desno v manjši prostor, kjer se sestaja uradniški svet – po potrebi ga spremenijo v temno sobo – levo pa so velika vrata brez kljuke. To je vhod v tempelj, ki ga odprejo in zaprejo na zelo umetelen način. Levo od vhoda v tempelj je še ozek prehod v pred sobo. V tem prehodu je ob steni omara, ki ima na desetine predalčkov. Vsak pripada enemu izmed bratov ene od štirih celovških lož. V predalčkih so spravljene masonski rekviziti, predpasnik in medaljon, ki jih bratje dosledno puščajo v loži. Tudi to spada k boljšemu varovanju skrivnosti!

Sam tempelj je za dve tretjini manjši kot oni na Dunaju. Na vsaki strani so po tri vrste starih lesenih preklopnih stolov, takih, kakršnih se spomnimo iz kina pred tridesetimi leti. Levo in desno od vrat sta malce dvignjena pulta prvega in drugega nadzornika ter stebra Jakin in Boaz, na vzhodu je povišan prostor za starosto, nad njim pa stilizirano sonce in nad soncem napis v grščini Spoznavaj samega sebe. Levo od

vhoda je za tretjo vrsto starih lesenih stolov poseben izhod oziroma vhod v ložo, ki pa ga uporabljajo le pred začetkom dela oziroma v izjemnih okoliščinah tudi med samim delom. Ves tempelj je v modri barvi in le »šahovnica« na tleh dokazuje, da v njem deluje tudi rdeča loža.

Med prvim obiskom v celovškem templju sem bolj malo poslušal, kaj predava koroški brat Glantschnig. Govoril je o razlikah med prostozidarstvom in drugimi tajnimi organizacijami. Največ pozornosti je namenil Cerkvi in njenemu redu Opus Dei, ki da je, v nasprotju z masonsko bratovščino, netoleranten in si hoče podrediti vsakega človeka, ga vtakniti v kalup katolicizma.

Kasneje, ob beli mizi, ni bilo kakšnih posebnih odzivov na njegovo temo. Opus Dei in Pax Romana, Hesbolah in druge sorodne družine so bile že mnogokrat obdelane in niso bile vredne novih besed. Le to je bilo mimogrede navrženo, da obe katoliški organizaciji delujeta tudi v Sloveniji, in sicer s pomočjo avstrijskih redov, ena naj bi posredno nadzorovala celo neki nizkonakladen časnik.

Ko sem v znaku zapuščal tempelj, sem doumel tisto Skrivnost, ki naj bi jo vsakdo sam iskal in našel. Kdor jo najde, je ne zaupa niti bratom. Do nje naj bi se posameznik dokopal z opazovanjem in logičnim sklepanjem. A ker je vsakemu tako na očeh, ker je tako očitna, jo človek pač spregleda. Podobno kot takrat, ko na vse pretege išče naočnike, ki jih ima na nosu. Prostozidarska skrivnost je tako preprosta in tolikokrat imenovana, da jo bratje, zaverovani v visoke ideale modre lože, prav zato ves svoj vek največkrat ne opazijo in ne prepoznajo. Skrivnost prostozidarjev je takšna, da je nihče ne izda, morda le lastnemu sinu pred smrtjo. Vsakdo se mora sam dokopati do nje. Mnogi se, a ne vedo, da so jo odkrili in jo še kar iščejo. Nekateri pravijo, da je »skrivnost« že davno izgubljena in da pravzaprav nihče več ne ve zanjo. Ker pa bi izguba »skrivnosti« pogubno vplivala na organizacijo in vero bratov, jo ohranjajo, ne glede na to, da nihče več ne ve, kaj je. Kakorkoli že, skrivnost prostozidarstva je večplastna.

•
•   •

Po nekaj dneh, točneje 12. januarja, smo se sestali pri delu na prostem v gostilni Pri Jerneju, ker je bilo pri Vrbincu zasedeno. Igor Levstik je predaval na temo *Kaj pomeni klesanje grobega kamna*. Ko je končal, se je v besedni dvboj z njim spustil Borut-Boro Terčelj. Značilno je bilo, da je Borut Igorju skušal raztrgati prav vsako misel. Kadar pa je Boro imel kak predlog ali stališče, mu ga je spodbijal Igor. Na zadnjem srečanju s Svedrom, pred mojim »zamrznjenjem«, mi je dejal, da sta Igor in Boro najboljša prijatelja in da je to običajen način njunega komuniciranja. Za Igorja se že ve, da bo zelo kmalu izbran v rdečo ložo in v neko delavnico, omenjeno je bilo ime Quatuor Coronati, torej ložo, ki se ukvarja bolj s filozofskimi in zgodovinskimi vprašanji ter raziskavami.

Naslednji dan, 13. januarja, smo odšli na delo v ložo Enzenberg v Celovcu. Vajenec mora imeti najmanj deset obiskov templja, predno sme prebrati svojo skico, da ga nato povišajo v pomočnika. Z nami se je peljal Borut Terčelj in nam spotoma pojasnjeval organizacijo avstrijske masonerije. Podrobno je razlagal imena lož, njihovo starost in kakšnemu delu katera posveča več pozornosti. Tudi o odnosih do nas je vedel veliko povedati.

Načeloma so nas Celovčani lepo sprejeli in nam celo plačujejo večerjo za belo mizo, medtem ko si mora pijačo plačati vsakdo sam. Na steni je cenik in ko si vzameš pijačo, vržeš denar v škatlo. Ni se še zgodilo, da bi kdaj kak šiling manjkal. To se v prostozidarski družbi preprosto ne more zgoditi in prav ta poštenost mi je bila najbolj všeč.

Medtem ko je Boro na zadnjem sedežu razlagal posvečene stvari, sem jaz na prvem zadremal. Iz dremeža me je zbudilo znano ime ██████████, kakor se podpisuje pod članke v ██████████. Bil je menda med prvimi, ki so jih sprejeli v novoustanovljeno deputatsko ložo Illyria, a so z njim menda imeli kopico težav, ko so hodili na delo v Celovec. Enkrat naj bi bil pozabil na zmenek, drugič pustil predpasnik in »pasjo svetinjico« v pisarni, najhuje pa naj bi bilo, da ni dovolil, da bi ga o dogajanjih obveščali na dom in da ženi ni povedal, da je v bratovščini. Posumil sem, da si Boro ni dobro zapomnil prostozidarske prisege.

Motil sem se. Tudi prostozidarji so le ljudje z vsemi slabostmi in napakami, ki jih imajo navadni smrtniki. Med slovensko jaro gospodo, ki je zakorakala na pot framasonstva, jih je toliko več. Kasneje me je Kavarnar opozoril, da so se o mojem dremežu pogovarjali na uradniškem svetu ljubljanskega dela lože in me hudo kritizirali. »Biti moraš bolj ezoteričen, vsaj delaj se, da si,« mi je svetoval.

Tema tokratnega dela je bil razpad Jugoslavije in njegovi vzroki (*Teža različnosti – misli ob razpadu Jugoslavije*). Brat dr. P. A., zelo vpliven koroški Slovenec, ki dela pri koroški deželni vladi, je orisal razvoj Jugoslavije od leta 1918. Skušal je biti analitičen, vendar je v bistvu ponovil vse, kar je bilo že znano in nešteto krat zapisano. Za belo mizo sta imela glavno besedo Sveder in Terčelj.

Kasneje sem s P. A. govoril na štiri oči. Dal mi je svoj naslov, napisan na lističu s pisalnim strojem. Povedal mi je, da zato, ker je politik, pred volitvami v tisku vedno sprožijo gonjo proti njemu, češ da je framason. To vedno zanika, saj pomemben del njegove volilne baze sestavljajo katoliki. Tako je to v življenju . . .

Za belo mizo sem nato spoznal bradatega dr. Bernharda Svedjo, enega uspešnejših celovških ginekologov, potem mag. Josefa Sibitza, prijaznega direktorja ustanove, ki je primerljiva z našim Zavodom za zaposlovanje, gospoda, ki je kadil smrdljive cigare in ki je poročen z Gorenjko, in še nekaj prav prijetnih bratov, celo ostarelega in malce sklerotičnega soseda sedanjega slovenskega konzula Jožeta Jeraja. Slednji se je pokazal za zelo načelnega moža, ko je bil še kot minister za trgovino povabljen na sodišče, da bi pričal v sodnem sporu med Mercatorjem in Delom. Resnici je dal prednost pred politiko!

Kmalu po večerji so se avstrijski bratje opravičili, češ da se morajo nekaj pogovoriti med sabo. Eden izmed bratov je izgubil službo in takoj morajo rešiti njegove težave.

Ura se je bližala eni zjutraj, ko smo se vozili proti domu. Čisto v skladu z delom prostozidarjev. Na vsakem zasedanju lože v templju starosta vpraša prvega nadzornika, kdaj prično prostozidarji delati. Ta mu odgovori, da začnejo opoldne. Sledi vprašanje, koliko je ura in nadzornikov odgovor se glasi: »Točno opoldne.« Podoben dialog je ob koncu zasedanja lože, le da takrat starosta sprašuje prvega nadzornika, kdaj prostozidarji nehajo delati. Prvi nadzornik mu odgovori, da točno

opolnoči in ko starosta nato vpraša, koliko je ura, je odgovor: »Točno polnoč.«

Pravi čas pri tem ni pomemben! Načeloma pa traja delo v templju od ene do dveh ur, medtem ko čas za belo mizo ni tako natančno določen. Če je bila tema, obravnavana v templju, polemična, se utegne razprava za belo mizo razvleči na nekaj ur. Tudi kadar bratje razčiščujejo zadeve, ki so sporne in ki so povezane z vsakdanjim življenjem, nihče ne gleda na uro.

V torek, 19. januarja, nas je Stane peljal s hondo na delo celovške lože Pri treh stebrih na jugu (ZD D Saulen in S). Že dopoldne mi je Janč povedal, da se moramo med potjo pogovoriti o nadaljnjem delu. Stane naj bi menda imel pomisleke. Te je povedal že na Nemški cesti. Do dveh ponoči sta se s partnerko prepirala o njegovem članstvu v bratovščini. Stanetu je partnerka, zdravnica, očitala, da jo vsak teden dvakrat pušča samo, ga opozarjala na sorazmerno velike stroške in mu postavila zelo neprijetno vprašanje: ali je prostozidarstvo res vredno tega denarja, časa in truda? Tudi to, da kot ovce hodimo v Celovec, ji ni bilo všeč, še zlasti zato, ker je delo v Celovcu v nemščini, Stane pa je že decembra odslovil svojo inštruktorico nemščine, ki ji je plačeval po 25 mark na uro. Zato bolj malo razume, kaj se v loži dogaja.

Zaradi vsega tega je sklenil, da bo to njegova zadnja pot v Celovec, in še to le zato, ker ga zanima, kakšen je tam sprejem in da bi videl, kakšni smo bili mi videti na Dunaju. O svojih sklepih naj bi seznanil brate med prvim delom »na prostem«.

Janč se je z njim strinjal glede naših »romanj« v Celovec. »Tam sedim kot tele in nič ne razumem,« je pošteno povedal. Sam do teh poti nisem bil tako odklonilen, ker sem kolikor toliko razumel delo lože, za belo mizo pa sem nabral veliko uporabnih informacij.

Na Ljubelju nas je policist malce čudno gledal. Bili smo v smokingih. Si je mož mislil, da gremo v Vrbo igrat ruleto? Nismo bili edini. V Cafe am Platz, nasproti magistrata, se je zbrala večina slovenskih masonov s Svedrom, Kavarnarjem, Terčeljem in Breznikom vred.

Prišli smo ravno v trenutku, ko so drugi že odhajali v ložo. Opazil sem, da mag. Andrej Zajc in Miha Lesar nimata smokingov.

V Schpainheimerju, kot smo imenovali ložo po napisu na vratih in uradnem nazivu celovških lož, ki delujejo pod krinko društva Kulturverbund Spainheimer, Herrngasse 14/II, je bilo na moč slovesno. Je to usoda, da se moje spoznavanje novega v Celovcu vedno začinja iz hiše, povezane z imenom tega viteza? Kot otrok sem mesece in mesece preživel v hiši z njegovo sliko na pročelju, na Spanheimerstrasse, kjer sem prijateljeval z Bertijem Flucherjem, z njegovo sestro Petro, z Ulijem, Washtarjem in drugimi otročaji iz bloka. To so bili med najlepšimi meseci v mojem življenju, čeprav je bilo življenje v primerjavi z onim na domačih tleh precej špartansko. V tisti hiši sem se v petdesetih letih prvič peljal z dvigalom. Še danes imam v spominu značilni vonj hiše in dvigala.

Bratje so bili v smokingih in z belimi nageljni v prsnih žepih, med njimi véliki mojster Vélikega orienta Avstrije Hermann Th. Schneider, in ob njem še dva najvišja mojstra uradnika avstrijske vélike lože, ki sem ju srečal že na Dunaju. Schneider je bil tokrat prvič v celovškem templju, zato so se Celovčani toliko bolj potrudili z organizacijo.

Čas do vstopa v tempelj sem izkoristil za pogovor z A. K., profesorjem z Jesenic. Poleg dr. Webra je bil edini izmed bratov, ki ga nista kadrovala ne Sveder ne Kavarnar. V ložo so ga pripeljali prostozidarji iz Beljaka, s katerimi se je največ družil v njihovi loži Paracelsus, ki pa je precej manjša in skromnejša kot celovška. Omenil sem mu nov sklep o mesečni članarini. »Kaj se jim je zmešalo? Imam petsto mark plače in niti slučajno ne morem dajati vsak mesec deset odstotkov samo za članarino. To se bomo morali pogovoriti,« je bil ogorčen.

V dvorani izgubljenih korakov sem opazil Kavarnarja. Imel je popolnoma nov predpasnik, brez kovinskih resic, ki označujejo posebno zaslužnega mojstra. »Tisti je le za posebne priložnosti, tale pa za to ložo,« mi je pojasnil.

Za spremembo sem se usedel v tretjo vrsto na skrajnem severozahodu, poleg harmonija in vrat, skritih za zaveso. Le skozi ta vrata lahko med delom v izredni nuji zapustiš tempelj, vendar le z dovoljenjem staroste. Loža je bila zasedena do zadnjega stola. Kakih šestdeset ljudi je sedelo v njej.

Obred te lože je bil malce drugačen kot na Dunaju. Od drugih se je razlikoval v nepomembnih podrobnostih. Prvič sem doživel sprejem vélikega mojstra. Pred obe vrsti sedežev so se postavili štirje bratje z meči, dvignjenimi pošev v pozdrav. Pod njimi je v spremstvu dveh bratov prikorakal véliki mojster Avstrije, z odločnim korakom, naravnost preko najsvetejšega, preproge med stebri v sredini, in oblastno krenil na podij k starosti. Ob njegovem prihodu so starosta in oba brata ob vhodu udarjali s kladivi po mizi v določenem ritmu. Ko je véliki mojster prišel na podij za oltarjem, mu je starosta takoj predal vodstvo in leseno kladivo, nakar mu je véliki mojster kladivo vrnil in ga zaprosil, naj kar še vodi delo lože. Po tem simboličnem obredu se je udobno usedel na stol, desno za starosto. Na drugih stoli so sedeli drugi veljaki, Sveder in Kavarnar sta sedela meni nasproti. V VO Avstrije sta očitno pomenila prenizko uradniško stopnjo, da bi smela sedeti med posvečenimi uradniki in veljaki. Njuni visoki stopnji v rdeči loži tu nista mogli priti do veljave.

Obred se je začel z igranjem klasične kitare, na katero je mojstrsko brenkal eden izmed avstrijskih bratov. Po že ustaljenem obredu odpiranja lože je zazvenel harmonij, ki ga je igral drug brat, nato so vstopili iščočiči, med njimi tudi univerzitetni profesor ██████████ ██████████, ki je sklenil, da se bo pridružil bratovščini. Profesorjeva hči Eva mi je dejala, da zato, ker se odpravlja v pokoj in ne bo imel kaj početi, tako pa mu bo ta »žurfiks« enkrat na teden malo popestril življenje.

Sprejem novincev, bili so trije, je bil mnogo slovesnejši kot naš na Dunaju. Basist, tudi brat mojster, je ob spremljavi harmonija pel in recitiral. Prav na koncu je novincem zapel prostozidarsko pesem o vajencih.

Nič manj slovesna ni bila bela miza. Sedel sem nasproti vélikega mojstra Avstrije in staroste celovške lože. Schneider, menda večinski solastnik nekega satelitskega TV kanala, skorajda ne pozna Slovenije. Le toliko, kolikor so mu o njej povedali bratje. Si pa močno prizadeva, da bi Illyria kot celota čim bolj delovala.

To je prva brv k ponovni vzpostavitvi sožitja na Balkanu. Prek bratskih vezi se bodo spredali novi sporazumi in dogovori. Šlo bo počasi, a ko bosta tudi obe severni državi na kolenih, bo sporazumevanje steklo hitreje. Slovenija bo kot gospodarsko najbolj močna morala

pomagati Hrvatom pri obnovi njihove domovine – in ne le to. Jugoslavija nikakor ni mrtva. Tisti, ki so jo sestavili, so na Večnem vzhodu, toda njihove ideje so še vedno žive. Do cilja vodijo različne poti, včasih kako tudi izgubimo, a se kasneje zopet vrnemo na pravo. Brata Sveder in Kavarnar imata kompase naravnane v pravo smer . . . Vse to je bilo rečeno v ožji družbi za belo mizo.

Zvedel sem še, da Vélika loža Avstrije krije večji del stroškov bivanja za bosanske begunce, ki so nameravali v Anglijo, a so bili ustavljeni na Podkorenu ali Jezerskem. Vojna na Balkanu zahodne prostozidarje zelo skrbi in po svojih močeh skušajo vplivati, da bi se čimprej končala. Prave formule še niso našli, čeprav jo mrzlično iščejo. Težava je tudi ta, da razen Milana Panića niso našli pravih sogovornikov, Panić pa ni imel večjega vpliva na dogajanja. Zahod se najbolj boji islamskega fundamentalizma, ki bo v Evropo prodiral preko Bosne. Muslimani pa so bili premalo odločni, ko je bil še čas, da se uprejo nasprotnikom. Preveč se zanašajo na pomoč svojih bratov po veri in premalo na lastne moči.

Prvo zdravico je imel starejši možak, sam sebi všeč, ki je začel nekje pri Adamu in Evi. Véliki mojster in drugi okoli njega so se muzali in strpno prenašali očitno nakladanje. Druga je bila že boljša: Jeanu Claudu, bratu z močnim francoskim naglasom in orientalskimi potezami obraza, so z zanimanjem prisluhnili, največ pozornosti pa je pritegnil bradat brat, ki je nazdravil sestram. Z veliko humorja in vsemi potrebnimi začimbami je povedal, kar je imel povedati – in požel burno aklamacijo.

Med brati je bilo kar nekaj znanih imen, celo najvišji koroški politiki so prišli, denimo dr. Peter Ambrozy, ki je moral tako kot pri nas Kučan v partiji zamrzniti svoje članstvo v masoneriji in v medijih javno zanikati povezave s prostozidarskimi krogi. Bratje so povedali, da ga lep čas ni bilo v ložo in da je danes prvič po zelo, zelo dolgem času spet v njej. Bil je v navadni obleki, celo suknjič je bil svetle barve, kar je med slovenskimi masoni, ki toliko dajo na etiketo, vzbudilo začudenje. Le kako naj bi dr. Ambrozy opravičil smoking v javnosti, če ga potem zvečer ne bi bilo v nobeni družbi celovške elite?

•
•   •

Dr. Peter Ambrozy je zanimiv človek. Doma je iz Beljaka in izvira iz častniške družine. Že kot študent prava se je na Dunaju vključil v politično življenje. Postal je član socialistične stranke in bil nekaj časa celo tajnik Leopolda Wagnerja, koroškega deželnega glavarja, ki ga je leta 1987 obstrelil sošolec Franz Rieser. Dr. Ambrozy je Wagnerja pozneje nasledil na glavarskem stolčku in postal septembra 1988 peti povojni, z 42 leti pa tudi najmlajši deželni glavar Koroške. Socialisti so bili na Koroškem že desetletja politična moč, ki je dala kar nekaj deželnih glavarjev zapored.

Ambrozyjeva socialistična stranka je štela 53.000 duš od skupno 536.000 prebivalcev Koroške. Bila je odlično organizirana in izredno vplivna. Mesto strankinega deželnega sekretarja je za Ambrozyja kot nekoč za Wagnerja pomenilo odlično odskočno desko, ki bi ga lahko »katapultirala« celo na Dunaj. Njegova politična vzornika sta bila Olof Palme in François Mitterrand, kajpak tudi Bruno Kreisky in Franz Vranitzky.

Ko je Ambrozy prevzel dolžnosti, so poročevalci zapisali, da ima mladi politik svoj stil. Bil je v temni obleki in ne v rjavem koroškem »gvantu«, kar naj bi nakazalo prelom s tradicijo in naravnost k modernosti in novemu vetru v politiki.

Med koroškimi Slovenci pa je izzval različne odmeve. Poslanec Karel Smolle ga je pozdravil kot človeka, ki bi lahko vzpostavil nov dialog z manjšino, Karla Sturma iz Zveze slovenskih organizacij pa je razočaral, ker je menil, da novi glavar glede manjšinske politike ne namerava stopiti na novo pot.

»Greh« bi bil, če se ne bi spomnil še gospoda Hansa Sime, ki je v sedemdesetih letih odletel s fotelja, ker je dosegel, da so v parlamentu sprejeli zakon o postavitvi 205 dvojezičnih krajevnih napisov na Koroškem. Leta 1972 so jih nemški nacionalisti vse do zadnjega uničili!

Ko sem v loži meditiral o bratu Ambrozyju in koroških Slovencih, sem nehote začel vleči primerjave z našo manjšino v Italiji. V Celovcu je med prostozidarji kar nekaj bratov, ki se deklarirajo za Slovence,

nekateri so celo aktivni v političnem življenju, drugi pa so vidni na drugih področjih. Nekaj jih je, ki odkrito podpirajo manjšino in njene težnje. Že to, da so medse sprejeli Slovence, je dokaz širine koroške prostožidarske bratovščine. V Trstu in drugod v Italiji je drugače. Tam se ni doslej še niti enemu Slovincu posrečilo prodreti med rotarijce, še manj med prostožidarje, čeprav so mnogi to poskušali. Zaman! Peter Breznik je večkrat poudarjal, da si njegovi rotarijci zelo prizadevajo ustanoviti klube tudi v Kopru in Novi Gorici. Tam bi sprejeli medse zamejske Slovence, ki bi potem mnogo lažje prestopili prag italijanskih lož.

Ni mi bilo povsem jasno, kako bo to izpeljano, kajti v Italiji delujejo lože, ki niso priznane. Sicer pa sta v Trstu menda samo dve taki. Kakšne so one iz Vidma, ki so se morale preseliti v Trst? Novi videmski škof je dosegel, da lastniki hiše niso podaljšali najemne pogodbe in Videmci so tako ostali brez prostožidarske lože. Sedaj hodijo dvakrat na mesec na delo v Trst, hkrati pa že pripravljajo novo skrivno ložo, za katero škof ne bo tako kmalu izvedel. Značilno je, da so tudi odnosi z italijanskimi brati bistveno hladnejši kot z avstrijskimi. Navezava stikov je šele na začetku. Pot utira Kavarnar skupaj s Svedrom in [REDACTED].

Za belo mizo se je začelo nekaj dogajati. Najčastivrednejši brat Vélike lože Avstrije je prebral oglas, ki naj bi ga vélika loža v imenu vseh avstrijskih lož objavila v vseh najpomembnejših dnevnikih na četrtinki strani. Vsaka loža bi morala plačati po sedem tisoč šilingov. Nekateri so bili za, drugi še odločneje proti, češ kaj bi se dajali v zobe – naša moč je v molku in tišini. Dokončna odločitev bo sprejeta v vsaki loži posebej, a če smem sklepati po razpoloženju, oglasov ne bo.

Ko so bratje predstavniki vseh štirih celovških lož obdelali uradne teme, se je razvil prijeten pomenek v manjših skupinah. In le kaj ostane moški družbi, ki se ne pogovarja o ženskah in avtomobilih? Razpad socializma in Jugoslavije je bil pač mnogokrat tema večera. Po mnenju večine to, kar smo v Jugoslaviji imenovali socializem, še manj pa tisto v Sovjetski zvezi, s praidejo socializma ni imelo prav nič

skupnega. V ospredju ni bil človek kot posameznik, pač pa kolektiv in njegovi voditelji, ki jim je bilo vse podrejeno. Nekdo izmed bratov je s primerom Edvarda Kardelja dokazoval, kako vse pametne ideje zašuštrajo samoljubni polintelektualci, ki imajo karizmo in ki za seboj potegnejo ljudstvo. Ljudstvo pa so ovce, vedno in v vseh primerih.

Mimogrede sem ujel pogovor dveh visokih dunajskih uradnikov s slovenskim bratom. Pojasnjevala sta stališča Vélikega orienta Avstrije do prizadevanj nekaterih drugih velikih lož za ponovno zlepljenje Jugoslavije. Še zlasti se za to zavzema Véliki orient Francije, ki naj bi prek Jacquesa Mitterranda pritiskal na njegovega brata François Mitterranda in tako posredno pripravljaj teren za nove politične opcije po meri Srbije in dela svetovne masonerije. Ta se ni in se ne bo odrekla združevanju balkanskih ljudstev v skupno državo, ki je njen dolgoročen cilj. Vse pa je še v megli in obrise prihodnosti zaznavajo le redki posvečeni in poklicani. Oni bodo sčasoma začrtali pot do cilja.

Neofiti so dobili še vsak po tri knjige o prostozidarstvu, poleg tiste o vajeniški stopnji še eno o dvestoletnici prostozidarstva na Koroškem. Že prej, ob koncu ceremonije, pa so prejeli vrtnice za dame, ki so blizu njihovemu srcu. V primeri z nami so dobili prave, rdeče, zavite v celofan.

Domov smo se pripeljali v megli ob enih zjutraj.

Ponedeljek, 25. januar 1993, bo nekoč pomenil enega izmed temeljnih kamnov novejše slovenske masonerije. V Celovcu smo imeli prvič samostojno delo kot slovenski del lože Illyria. Prvi nadzornik je bil Sveder, drugi Branko Šömen. Govornik je bil Kavarnar, druge funkcije pa so si razdelili avstrijski mojstri. Delo častivrednega brata je opravil dr. Hellwig Valentin, urednik Kärnter Tageszeitunga in starosta lože Pantha Rei.

Ponedeljek je edini delovni dan v tednu, ko Kulturbund Spainheim sameva. Kavarnar je zato predlagal, da bi začeli ob ponedeljkih mi z našim delom, njegovo idejo pa so si takoj prisvojili drugi in ob

podpori Avstrijcev ter soglasju arhitekta mojstra Čeda in častivrednega brata mojstra Walterja Raminga je bila uresničena.

Z Rosie, gospodinja, ki kuha in čisti, so se mojstri dogovorili, da bo skuhala nekaj tudi za nas in sicer naj bi stala večerja 50 šilingov. Juha, krompirjev pire z nekakšnim zelo okusnim polpetom in solata so kar poceni za ta denar. Vrhunsko vipavsko belo vino pa so mojstri pripeljali od doma in ga v hladilnikih do večerje ravno prav ohladili.

Udeležba je bila odlična. Od devetnajstih članov lože se nas je dela udeležilo sedemnajst. Celo devetdesetletni »stric Tomo«, kot ga kliče Kavarnar, je prišel in prof. dr. [REDACTED] tudi. Naslednji dan je bil silno utrujen in ne namerava več »bezljati« po Celovcu, mi je bilo kasneje povedano v Ljubljani.

»Stric Tomo« je postal prostozidar pri devetdesetih letih, lani jeseni. Mason je bil pred vojno njegov brat, Tomo pa le član Rottary kluba. Vendar si je pred smrtjo zaželel tudi sam stopiti v bratovščino. Ker je že v letih, gre njegovo napredovanje na višje stopnje izredno hitro. Mojster bo postal še pred pomladjo. Sicer pa je pomembno, da bomo imeli tistih sedem obveznih mojstrov, nekaj pomočnikov in vajencev, da bomo lahko postali polnopravna loža in začeli delo v Ljubljani.

Tako načrtujejo Sveder, Terčelj in Kavarnar. Vprašanje je le, ali bodo Avstrijci tako zlahka razpustili deputatsko ložo Illyrio in dovolili, da se je tretjina osamosvoji. To bi bilo v nasprotju z osnovnimi cilji svetovne masonerije, ki daje prednost združevanju in ne cepitvi.

Kavarnar forsira svoje znance in prijatelje, ki so si že porazdelili vse pomembnejše funkcije v hierarhiji in od katerih bo nekatere po hitrem postopku spravil med »škote«, se pravi v rdečo ložo. Borut Breznik, vsekakor najperspektivnejši kader slovenske masonerije, je že eden izmed njih, morda še Terčelj in Levstik, drugi pa lepo po vrsti, kajti kadrovanje ne gre tako hitro, da bi lahko v treh letih ustanovili kar tri lože in Kavarnarja ustoličili za vélikega mojstra slovenske masonerije. Vsekakor bo potem, ko bomo dosegli predpisano število mojstrov, postopek napredovanja zelo, zelo upočasnen in večina bratov ne bo nikoli v življenju prilezla dalj kot do tretje stopnje, ker pač niso med izbranci.

Če takole gledam na zadevo, se mi zdi, da se masonerija na Slovenskem nikoli ne bo bistveneje razmahnila in postala zares vplivna, za

kar pri vsem skupaj prav gotovo gre. Bo pa koristila posameznikom, ki potrebujejo mednarodne poslovne stike. Še vedno velja več beseda brata masona kot po rangi enakovrednega državnika. Sveder, Kavarnar in morda še kdo pa imajo svoje korenine globoko v Jugoslaviji. Kako o njej razpravljajo v rdeči loži, je vprašanje, ki dobiva čedalje več odgovorov. Kakorkoli že, za svetovno masonerijo Jugoslavija ni mrtva in nikoli ne bo. To je bil njen otrok, ki je nemara hudo bolan, a menijo, da bi mu skrbna nega še lahko vrnila zdravje.

Prostozidarji so bili poleg pri vseh balkanskih spletkah in zgodovinskih trenutkih, če ne neposredno, pa posredno. Nekateri so jih denimo povezovali tudi z organizacijo Mlada Bosna in s sarajevskim atentatom na avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda. Dragiša M. Stojadinović je leta 1974 v članku *Sarajevski atentat – Principove vežbe u gađanju revolverom*, objavljenem v glasilu srbskega zgodovinskega društva Njegoš, ki ga je izdajala srbska emigracija, zapisal o nekaterih pripravah na ta atentat tole:

»Nekega dne v začetku leta 1914 je v hotel Balkan prišel k meni major Tankosić. Ko me je poklical iz družbe, me je zaupno zaprosil, naj pridem popoldne na staro beograjsko strelišče pri Vajfertovi pivovarni blizu Smutekovca (Đorđe Vajfert je bil direktor Narodne banke, industrijalec in véliki mojster vrhovnega sveta prostozidarjev Srbije ter prvi véliki mojster vrhovnega sveta Srbov, Hrvatov in Slovencev, v katerega je prerasel srbski vrhovni svet, op. p.). To je bilo edino urejeno strelišče v Beogradu, kjer se je stalno streljalo in kjer so prirejali tekmovanja.

Okoli štirih popoldne sem odšel na strelišče in tam srečal Tankosića v družbi z dvema fantoma, ki ju dotlej nisem poznal. Tankosić mi ju je predstavil kot bosanska prostovoljca. Priimek enega, za nas neobičajen in čuden – Princip – sem si zapomnil, imena drugega ne. Tankosić mi je pojasnil, da ju je treba naučiti streljati z revolverjem, da bi lahko kot inteligentna učenca četnika lahko potem bila sama učitelja streljanja drugim v četniških taboriščih. Tako naj bi se četniki pripravili in usposobili za morebitno četniško akcijo, kadar bo čas,

da jo izvedejo v Bosni in Hercegovini. Tu naj poudarim, da sem bil v letih od 1908 do 1927 v skupini najboljših strelcev Srbije in sem kot tak sodeloval na mednarodnih tekmah . . .

Tankosić je prinesel dva browninga in precej polnih škatel streliva zanju. Revolverja in municijo mu je podaril Belgijec Charles Douset, tedanji učitelj sabljanja na vojni akademiji in predstavnik Fabrique Nationale v Liègeu, ki je izdelala tudi ta revolverja.

Takoj smo se lotili dela. Tankosićeva naloga je bila, da skrbi za tarčo, ki je predstavljala stoječega vojaka, jaz pa sem dajal navodila, kako je treba streljati stoje, kleče in leže . . .

Vadili smo več dni. Ko je po naporni vadbi bila naloga uspešno opravljena, sem se s tema ‚bodočima četniškima učiteljema streljanja‘ poslovil. Niti sanjalo se mi ni, da bom kmalu slišal, da je bil pravi cilj te strelske vaje priprava za atentat na avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda . . .

Nedvomno je Gavrilo Princip (1894–1918) treniral streljanje pred to vajo in po njej, kadarkoli in kjerkoli se mu je ponudila priložnost. Zato je tudi več verzij o njegovih strelskih pripravah.«

Major Vojislav Tankosić je bil član in soustanovitelj skrivne nacionalistične organizacije Ujedinjenje ili smrt, katere cilj je bil med drugim združiti vse Srbe v eni državi. V organizaciji so imeli pomembno vlogo prostozidarji, med katerimi naj bi bil tudi Tankosić.

O njem je brat mojster Oskar Tartaglia, član lože Maksimilijan Vrhovac od leta 1918 in domnevni član organizacije Ujedinjenje ili smrt, štirinajst let po atentatu trdil, da je bil sprejet v beograjsko ložo malo pred nastankom te organizacije samo zato, da bi spoznal masonsko simboliko in delovanje skrivnih organizacij. Takoj po ustanovitvi nove skrivne organizacije naj bi se bil Tankosić izpisal iz masonerije, ki po navedbah Tartaglie ne dovoljuje svojim članom hkratio članstvo v drugih skrivnih organizacijah, kar pa ne drži.

Beograjski masoni so kasneje zatrjevali, da Tankosić nikoli ni bil v njihovi organizaciji. Takrat so sprejeli tudi sklep, da mora vsak brat, ki želi karkoli objaviti o organizaciji, dobiti poprejšnje dovoljenje Vélike lože Jugoslavije! To velja načeloma še danes. Vsaj besedila so tedaj pregledovali tako imenovani knjižni odbori.

V ozadju je namreč bilo to, da so masoni zanikali kakršnokoli povezavo z atentatom in zelo nerodno bi bilo, če bi se pokazalo, da niso govorili resnice. Brat Milan Marjanović je celo predlagal, naj bi Tartaglia dal javno izjavo, da njegova trditev ni točna.

Vojislav Tankosić je padel leta 1915 v bojih pri Požarevcu in sam ni mogel ne potrditi ne zanikati izjave Tartaglie. Ostaja pa dejstvo, da je bil prostozidar Belgijec Charles Douset, rojen 1865, ki je prišel v Srbijo, da bi učil sabljanja kralja Aleksandra – to je zapisal tudi v prošnji za sprejem v beograjsko ložo Pobratim, v kateri je ostal do smrti. Skoraj nepojmljivo je, da bi bil dal orožje Tankosiću, ne da bi to vedeli nekateri njegovi bratje prostozidarji. Ali je temu dejanju botrovala francoska loža, bo za vedno ostala skrivnost. Zelo verjetno je, da je Belgijec delal po naročilu nekoga, ki je ostal v ozadju in ki ga je uporabil le kot figuro na šahovnici svetovne politike – in to mojstri modre lože najjogosteje tudi so.

O atentatu na Ferdinanda je še precej drugih verzij, med njimi tudi nekaj takih, ki vključujejo prostozidarje. Ta atentat je kasneje omogočil uresničitev ideje o zблиževanju južnih Slovanov v enotno državo. Ideja zanjo je že dolgo tlela, še zlasti živa pa je bila med prostozidarji Hrvaške in Srbije, ki so jo pilili in izpilili ter jo nato podtaknili drugim.

Zagrebska loža Maksimilijan Vrhovac, ime je dobila po zagrebškem škofu, ki je umrl 1827. leta, je bila ustanovljena leta 1913, delovati pa je začela 27. marca 1914. Bila je izrazito projugoslovanska. Svoja stališča je skušala »približati« tudi drugim hrvaškim ložam, zlasti loži Ljubav bližnjega, ki je imela zaradi izbruha vojne in večnacionalne sestave precej težav. Loža je sprejela program, sestavljen iz trinajstih točk. Druga je bila, da ima vsak narod pravico do svobode, tretja je določala, da je lahko hrvaška narodna politika le slovanska politika, četrta pa, da so Hrvati in Srbi en sam narod. V peti je zapisano, da je nosilec državne suverenosti narod. Deveta točka programa predvideva ukinitvev cerkvenih redov, deseta pa določa odpravo celibata. Najbolj revolucionarna je bila enajsta točka, ki pravi, da mora narod sam prevzeti stroške bogoslužja in postati lastnik cerkvenega imetja. Pomembni sta bili še dvanajsta točka, ki je predvidevala gospodarsko samoupravo in trinajsta, ki je določala neodvisnost sodstva.

V pojasnilu teh točk so njihovi tvorci zapisali, da danes razvoj slovanskih narodov kaže tendenco po združevanju razpršene slovan-

ske energije v en sam enoten kulturni sistem z enotno organizacijo, ki naj bi ustvarila enoten kulturni tip. To naj bi se kazalo s posameznimi programskimi idejami med slovanskimi plemeni, še posebej pa v narodni enotnosti Srbov in Hrvatov. Vélíka Srbija in Vélíka Hrvaška sta navsezadnje eno in isto. S stališča splošnega slovanstva je to ena izmed etap na poti k slovanski koncentraciji . . .

Poznamo tudi ime avtorja teh jugoslovanskih idej. Bil je to mojster Jovan Tomić, ki jih je objavil v delu *Trinajst točk jugoslovanske masonerije*. Nikola Pašić, predsednik srbske vlade, pa je leta 1914 zapisal, da je treba pohiteti z ustanovitvijo jugoslovanskega odbora v Londonu, v katerem bodo predstavniki Dalmacije, Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Slavonije, Slovenije, Banata z Bačko, Baranjo in Sremom, organa, ki bo branil jugoslovanske interese in vplival na javno mnenje Angležev in Evrope. V tem odboru je bilo precej prostozidarjev, ki so bolj ali manj usmerjali njegovo delovanje. Hinko Hinković, Franjo Potočnjak, Dinko Trinajstić, Ivan Meštrović, Nikola Stojanović in Jovan Petrović ter Slovenci Bogomil Vošnjak, Drago Marušič in Niko Županić so svoje mednarodne prostozidarske povezave s pridom izrabljali za projugoslovansko propagando in lobiranje, ki so ga izvajali tudi med delom v templjih in za belo mizo.

Prostozidarji so stkali dobre vezi s številnimi časnikarji, zlasti francoskimi, ki so nato v evropskih časopisih propagirali idejo jugoslovanstva. To je zagovarjal tudi tedanji vrhovni svet Srbov skupaj s kraljevo vlado, ki si je zamislila Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev že leta 1915.

Je mar čudno, da je Vélíki orient Francije določil ložo *Fraternité des Peuples* kot kraj, kjer naj bi stekla razprava o novi državi Srbov in Hrvatov? Slovenci pri tem niso omenjeni. Hinko Hinković je 2. maja 1916 na delu v tej loži predstavil nove ideje, na podlagi katerih je Vélíki orient Francije sprejel resolucijo, ki je v celoti podprla jugoslovanski program in ki so jo prebrali v vseh francoskih ložah. Mimorede, na delu lože je bil med gosti tudi Edvard Beneš (1884–1948), ki je kasneje postal zunanji minister in predsednik Češkoslovaške.

Na to resolucijo so hitro reagirali italijanski bratje, kajti njihova država si je na vsak način želela odrezati kos pogače – Dalmacijo z otoki in Istro. Še zlasti so napadali Hinka Hinkovića, ki se je moral braniti celo v časnikih.

V arhivu Vélike lože Francije se je do danes ohranilo pismo Vase U. Jovanovića, staroste lože Ujedinjenje, ki ga je poslal vsem vélikim ložam zavezniških držav in v katerem je pojasnil razloge za ustanovitev države Srbov, Hrvatov in Slovencev. Datirano je z 8. novembrom 1916. Pomembno je zato, ker je veliko prispevalo h kasnejšim državnískim odločitvam v prid Kraljevine SHS in Jugoslavije. Še zlasti francoski bratje so se dosledno opredelili za ustanovitev nove balkanske države, da bi razbili Avstro-Ogrsko in prevzeli del pobude na tem koncu sveta. Mar niso tudi današnje francoske poteze podrejene tej tezi? Sicer pa so framasoni Srbije in Hrvaške kvačkali novo državo že davno pred tem . . .

V njihovih vrstah se je rodil tudi osnutek prve jugoslovanske zastave. Jos Bužan ga je pripravil 1. novembra 1918 v Zagrebu. Na modro-rdečih pasovih je bil bel trikotnik, v njem pa vejica s tremi lipovimi listi. Beli trikotnik je označeval enakopravnost treh bratskih rodov – Srbov, Hrvatov in Slovencev – trije listi pa tri bratske narode istega rodu. Trije listi, trije bratje, je zapisal Bužan.

Kaj ni francoski predsednik François Mitterrand rekel našemu veleposlaniku Andreju Capudru, da še vedno vidi mesto Slovenije v okvirih nekdanje Jugoslavije?! Njegov brat Jacques je pač véliki mojster Vélike lože Francije, ta pa je več ko trdno povezana s framasonstvom na Balkanu, zlasti v Srbiji.

Naj se vrnem k delu v Celovcu. Ritual je bil malce okornejši kot običajno. Sveder je svoje besedilo brezhibno prebral, Branku pa se je zapletalo, čeprav je imel vse na papirjih pred sabo. Te papirje smo mastno plačali – ali pa bodo to storili bratje, kajti Sveder je pred začetkom dela dal Borutu Brezniku račun za kopiranje in vezavo obrednega besedila. Zdi se mi trapasto, da moramo plačevati celo kopiranje, čeprav imajo bratje možnost, da uporabijo kopirne stroje v svojih službah in firmah. Kavarnar recimo s pridom uporablja kopirni stroj svoje organizacije na Župančičevi in tajnico, da mu razmnožuje »zaupne« listine. Od kod potem toliko računov za kopije? Igor Levstik mi je zadnjič, ko smo bili pri Vrbinu, dejal, da je cena večerje

taka zato, ker je v njej tudi nekakšen prispevek. Ko je videl, da o tem nič ne vem, je spremenil temo pogovora.

Igor bo letos eden izmed prvih novopečenih mojstrov. Je bila včerajšnja loža pripravljena samo zato, da je prebral svojo razpravo? Lotil se je filozofskega razmišljanja o brušenju masona, pri čemer je uporabil zgodbo o Indijancu in antropologu, ki ga Indijanec uči življenja. Antropolog je bil Carlos Castaneda. Tudi o mladem kemiku, Judu iz Milana, je povedal zgodbo in tako iz treh pripovedi spredel svoje razmišljanje. S cepetanjem, salvo, je loža nagradila njegovo razpravo.

Za belo mizo je bil deležen same hvale, bobnanja z dlanmi po mizi, pred tem pa stiskov rok in čestitk. Boro je potem, ko je v loži Igor prebral svoj referat v slovenščini, še sam prebral isto stvar, le prevedeno v nemščino. Veliko je govoril, na videz globoke misli, v bistvu pa je ponavljal že slišano in znano.

Malo pred koncem bele mize mi je eden izmed bratov pomignil, naj stopim za njim. V predsobi, pred polnimi hladilniki pijače na eni strani in vhodom v kraljestvo gospodinje Rosie na drugi, so bili poleg njega še nekateri bratje, ki jih nisem poznal. Vprašal me je, kako dobro poznam Lojzeta Peterleta. Ni bil preveč navdušen nad mojim odgovorom. »Imel si dve leti časa, da ga spoznaš, le kaj si delal pri Slovencu?« je dejal. »Od tebe sem pričakoval več!«

Informacije so bile zaželenne zaradi novega položaja po volitvah. Hrvati so jih nujno potrebovali. Vedenje o slabostih posameznika je včasih, zlasti pri pogajanjih, mnogo bolj pomembno kot njegove vrline. Te so pri Peterletu znane.

Na poti v Celovec in nazaj je našo večno trojico spremljal še [REDACTED]. Pučnikova stranka je po volitvah ostala brez denarja in njeni uradniki si zdaj mrzlično iščejo službice. Terčelj je celo na zavodu za zaposlovanje! [REDACTED] je pravil, zakaj je pogodbo o sodelovanju z vlado med SKD, LDS in njegovo stranko podpisal Janez Janša in ne Jože Pučnik. Pučnik je podpisu z SKD nasprotoval iz dna duše. Ljudi Peterletovega kova menda ne prebavlja najbolje in potem so našli kompromis, da zadevo podpiše Janez Janša. Ta naj ne bi imel nobenih zadržkov, kadar gre za politiko, v kateri so kompromisi vedno sprejemljivi, celo dobrodošli.

Danes (torek, 2. februarja 1992) sem sklenil, da v primernem trenutku zapustim prostožidarsko družčino, čeprav sem sprva nameraval vztrajati v njej, dokler ne bi dosegel mojstrske stopnje. Izstop ni preprost! Če odštejem vse neprijetnosti s samo ložo, so še druge zadrege. Ena izmed ovir, zaradi katerih je ne morem zapustiti takoj, je ta, da odvetnik Peter Breznik, vpliven član lože in predsednik ljubljanskega Rottary kluba, zastopa Mercator v tožbi proti Delu. Na prvi stopnji je pravdo izgubil, sedaj čakamo na odločitev druge stopnje in nato bo zadeva po vsej verjetnosti romala še na vrhovno sodišče. Primer naj bi bil precedenčen, pravijo odvetniki.

Glavni razlog za odločitev pa je netoleranten odnos med brati, snobizem, ki prežema del družčine, predvsem pa gospodovalen odnos Svedra do bratov, ki so nižji po rangu. Tudi podatkov za feljton sem zbral dovolj.

Sestali smo se Pri žabarju na Viču. Sobo, takšno brez vrat, je rezerviral Stane, ki je tudi naročil meni – obaro in goveji jezik s solato. Bilo nas je enajst, vključno s starim Tomom Knezom, ki se je spominjal svojih predvojnih let v Rottaryju. O rotarijih tistega časa se je ohranila tale pesmica, ki so jo peli na melodijo Star soldat po cesti gre:

*Kar so prej bili ritarji,
to smo zdaj Mi rotarji,
prej so se na sulice,
Mi pa se na guzice.
Nič več s helebardami,
Mi gremo s petardami:
čujte, Naša mastna Rit
strelja vsem rodovom v prid.
Krise mi rešujemo,
D. N. (Društvo narodov, op. pisca) opazujemo,
zdaj gremo v Mandžurijo
z uma svitlo Ritijo.
Kadar se spustimo v krok,
same zvezde vseh smo strok
in najboljši advokat*

*zraven je zapik – soldat.
Mi z diplomo malamo,
članom brihto talamo,
z njo postane vsak prvak,
pa če je še tak bedak.
Tram taram, taram tam tam,
rotarji smo živ Daj-dam,
če imaš pa kapital,
pridi k nam, ga bomo sral!
Kolker kapljic tolko let
Bog nam daj na tem planet
v megalomaniji žvet
in naravne smrt umret.
K.T.G. (kur'c te gleda, op. pisca)*

Avtor pesmi naj bi bil dirigent Niko Štritof (1890–1944); ta je spesnil še precej kosmatih in okroglih, ki so jih peli in deklamirali za pivskimi omizji v zaključenih družbah.

Boro je poročal o obisku v Zagrebu. Hrvatje so se mu zamerili. Žele dodatne privilegije, predvsem zmanjšanje števila obiskov lože, se pravi dela v templju, potrebnega za napredovanje. Z obiski lože imajo še več težav kot mi. Hodijo v graški tempelj, ker pa jih večina ne zna nemško, so ovire pri delu skoraj nepremostljive. Plačujejo tudi pol manj prispevkov. Ne znajo se samoorganizirati in so glede tega precej za nami. Tudi odnosi v sami loži so slabi in čutiti je veliko razliko med posameznimi brati, tako po intelektualni kot po materialni strani.

Igor Levstik je Terčelju takoj repliciral, kar spada v njun način komunikacije. Igor je knjižničar slovenskega dela lože. Knjižnica se kar debeli in v njej je že precej dokumentacije in zapisov o bratovščini.

Ko smo že pri knjigah: Hrvati so prevedli knjižico, ki smo jo dobili v nemščini že na Dunaju ob sprejemu. Nekakšen katekizem ali učbenik I. stopnje. Pravzaprav so prevedli knjižici za prvo in drugo stopnjo, morda tudi za tretjo. Te knjižice so nam danes razdelili. Ta, ki sem jo dobil jaz, ima številko 73, vsa naklada pa je bila sto izvodov. Terčelj jo je razdelil in nam dal tudi kopije obrednika, ki ga je prevedla njegova žena Polona in še nekaj druge literature. Bratje pomočniki pa so dobili prevedene knjižice, primerne svoji stopnji. Cena zanje je bila

menda astronomska in nam je niti niso zaupali. Še bo priložnost, da jo poravnamo . . .

Sveder je poročal o vélikem svetu, ki se je neformalno sestal v Zagrebu. Madžari sprašujejo, zakaj nam VL Avstrije popušča pri upoštevanju pravil, saj so od njih zahtevali dosledno spoštovanje konstitucije. Gre za čas, ko mora iščoči »viseti na oglasni deski« in gre za hitrost napredovanja. Sveder je pojasnil, da to vprašanje izvira iz tega, ker so Avstrijci Madžare zelo privili, ko so jim ustanavljali prvo ložo in véliki orient.

Madžari so konec osemdesetih let začeli pripravljati bratovščino v Franciji, in to po napačnem obredju. Ko so ugotovili, da so v nepravi loži, so se zatekli na pomoč k Avstrijcem. Ker pa so v Franciji bliskovito pridobili nekaj mojstrov, so jih Avstrijci malo upočasnili. Sedaj že imajo svoje lože in Véliki orient Madžarske, sedanji véliki mojster pa je bil mason že pred vojno. V bratovščini je nekaj zelo uglednih in znanih madžarskih politikov, tudi z ministrstva za zunanje zadeve.

Mimogrede je bilo omenjeno, da bratje iz ZDA zahtevajo odstop vélikega mojstra Zorana Nenezića, ker se je Vélika loža Jugoslavije preveč identificirala s politiko Slobodana Miloševića. Za to naj bi bil kriv predvsem Nenezić, medtem ko nekateri drugi bratje zagovarjajo drugačne politične opcije. Amerikancem se bo težko upreti in Nenezić bodo zamenjali, so menili poučeni. Miloševićev režim med svetovno masonerijo ne uživa niti toliko ugleda kot Tuđmanov: temu ugled iz tedna v teden pada, predvsem zaradi vojne v Bosni in čudne politike do Slovenije.

Častivredni brat mojster Walter Raming, nekdanji novinar in generalni intendant avstrijske televizije, je v svojem nagovoru dejal, da je Illyria lani vihrala oziroma da je lansko leto previharila, kar je imelo po razlagi modrih bratov prizvok očitka. Zato se je razvnela debata tudi o tem. Svedra strašansko skrbi, da ga ne bi kje kaj polomil in si tako zaprl možnosti za napredovanje. Ambiciozen je bolj kot kdorkoli drug, ki sem jih doslej spoznal – a ne le med masoni.

Na dolgo in široko je opravičeval naše »vihranje«. Sklep pa je bil, da se moramo čimprej, najkasneje jeseni, osamosvojiti. Pogoje bomo izpolnjevali, saj bomo imeli, če bo šlo vse po sreči, že devet mojstrov. Za

ložo pa jih mora biti najmanj sedem. Pri tem je pozabljal le na dve malenkosti: milijonček mark, potrebnih za tempelj in njegovo delovanje ter privoljenje Vélikega orienta Avstrije za ustanovitev nove lože.

Hitrost, s katero smo dobivali nove brate mojstre, je za Avstrijce morda res nepojmljiva. Branko Šömen je decembra 1991 v Trstu na simpoziju lože Quatuor Coronati v svojem referatu *Tradicija lož v Sloveniji in Hrvaški, prostozidarstvo v nekdanji Jugoslaviji* omenil, da imajo Slovenci in Hrvati trenutno 8 mojstrov in 4 vajence. Poudaril je, da živimo v času, ki ni ugoden za slovensko in hrvaško prostozidarstvo in da se slovensko in hrvaško ljudstvo ne strinjata s sedanjo družbeno ureditvijo v Jugoslaviji ter si želita neodvisnost in mednarodno priznanje. Omenil je tudi, da so bile prostozidarske lože leta 1940 prepovedane in so prenehale delovati, v Ljubljani recimo Loža Valentin Vodnik.

Deželna oblast v Zagrebu pa je 15. avgusta 1940 prepovedala delovanje lož Maksimilijan Vrhovac, Pravičnost, Ivan Drašković in Perun. Te lože so bile članice Vélike lože Jugoslavije, ki je bila podrejena Vélikemu orientu Anglije. Hkrati je bilo prepovedano tudi delovanje Vélike lože Hrvaške Libertas, ki je Véliki orient Anglije ni priznaval. Sestavljale so jo lože Amititia (Priateljstvo), Ljubezen do bližnjega in Prometej. V Zagrebu je bila prepovedana tudi judovska loža Ben Brith, pa tudi lože v Dubrovniku, Splitu, Karlovcu, Sisku in Osijeku.

»V teh dneh sliši svet velikokrat imena teh krajev v zvezi z uničevalno tragedijo vojne. Do nacionalnih konfliktov prihaja, ker zahtevajo Srbi, ki žive na Hrvaškem, jamstvo avtonomije, hkrati pa ne priznajo osnovnih človekovih pravic na delovnem mestu in v izobraževanju Albancem v Srbiji (Kosovo). Doslej se jim ni posrečilo doseči soglasja, saj njihov dialog ne poteka v prostozidarskem smislu teza-antiteza-sinteza. Ne upoštevajo tudi civilizacijskih načel. Težave rešujejo z nasiljem in vojno, v kateri brani JLA izginjajočo Jugoslavijo in umišljeno Véliko Srbijo. Slovenija in Hrvaška pričakujeta mednarodno priznanje evropskih držav. Slovenski in hrvaški bratje pričakujemo nastajanje naših neodvisnih lož,« je svoj referat sklenil brat Branko.

Referat je objavljen v publikaciji lože št. 13, december 1991, publikaciji, ki jo izdaja Quatuor Coronati Wien, 1010 Wien, Rauhensteingasse 3, kjer bo iščoči našel pravi naslov za morebitno uresničitev svojih želja. To je tudi naslov Vélike lože Avstrije in vseh lož, ki delujejo na Dunaju.

Loža Quatuor Coronati z Dunaja je bila ustanovljena leta 1927 in podpira delovne krožke nekaterih avstrijskih lož. Po naše bi ji rekli »četverica kronanih«. Ime je dobila po štirih katoliških svetnikih, zaščitnikih kamnosekov. Prvič so kot zaščitniki tega ceha omenjeni v statutu strasbourških kamnosekov leta 1459, njihov god pa je 8. novembra. Že leta 354 jim je bila v Rimu posvečena neka cerkev.

Stara legenda pripoveduje o devetih krščanskih mučencih, ki so bili umorjeni v času rimskega cesarja Dioklecijana. Petim je bilo naročeno, da morajo izklesati kip boga Asklepiosa, drugi štirje, rimski vojščaki, pa niso hoteli žrtvovati temu božanstvu. Beseda »coronati« je verjetno popačenka besede »cornicularii«, ki je pomenila rimske podčastnike z rogu podobno oznako za čin na čeladi. Loža Quatuor Coronati se ukvarja z raziskovalnim delom na področju zgodovine in prostozidarstva. Je ena izmed vzporednih lož, v kateri bratje mojstri razvijajo svoje teorije in brusijo znanje. To ime ima pravzaprav več lož, med njimi je najbolj znana londonska, ki je bila ustanovljena že leta 1866 in se imenuje Quatuor Coronati Lodge Nr. 2076. Delo je v njej na visoki akademski ravni in mnogi referati, ki so tod prebrani, kasneje postanejo temeljna dela svetovnega prostozidarstva.

Sveder se je nato navduševal nad Italijani, s katerimi so se dobili v Trstu. Kavarnar je menda briljantno vodil pogovore, vendar nas Tržaçani še ne bodo pustili k delu v svoji loži, katere naslov je v ulici San Nicolò. Podobno kot v Celovcu se tudi tam tempelj skriva za manj opaznim imenom Gymnasium. Tu med drugim delujejo lože Italia, G. Oberdan, Nazario Sauro, Alpi Giulie, Stella d'Italia, G. Garibaldi in Ars Regia, lože, ki obvladujejo vse, od bančništva in zdravstva do sodstva, industrije, trgovine, politike in tiska.

Trst je Janez Pavel II. med pripravami na svoj obisk označil kot »najbolj posvetno in prostozidarsko mesto med vsemi«. Poslanec Renzo de Vidovich pa se je v polemiki o predlogu dvojezične papeževe maše skliceval na prostozidarstvo; ob odstopu župana je Franco Ricchetti namigoval na skrivne sile, ki naj bi bile sprožile njegov padec.

To je le nekaj primerov domnevne vsakdanje prisotnosti prostozidarjev v političnem, gospodarskem in družbenem življenju. Prostozidarji na to odgovarjajo z molkom, a če so že prisiljeni, odgovarjajo, da je cilj njihovih shodov izboljšanje človeka, ne pa vmešavanje v konkretna vprašanja. V Trstu je približno tristo prostozidarjev, nekateri natančnejši viri pa navajajo številko 286. Člani se združujejo v sedem že omenjenih lož Vélikega orienta Italije. Poleg njih je v mestu še nekaj nad sto bratov neregularnih lož, ki jih mednarodno prostozidarstvo ne priznava za prave in popolne lože. Med brati masoni je v Trstu tako kot povsod največ zdravnikov, direktorjev podjetij, bank in zavarovalnic, potem veletrgovcev, javnih uslužbencev, novinarjev in ljudi v svobodnih poklicih, zlasti odvetnikov. Pred nekaj leti so zaradi »imidža« medse sprejeli celo delavca ob tekočem traku.

Sedanji častivredni brat lože Julijske Alpe Gabrio Hermet trdi, da gre pri delu lož le za filozofske razprave, medtem ko naj bi se s spiritualističnimi obredi ukvarjala le najmlajša izmed sedmih lož, in to Ars Regia, ki deluje šele deset let. Do leta 1989 je delovala tudi osma loža Misel in dejanje, a je zaradi izstopov bratov in njihovega bega v druge lože morala ugasniti Luč. Med neregularnimi ložami pa je najbolj znana loža Beppi, ki se je skrivala za imenom Center za preučevanje institucij.

Večina neregularnih lož deluje v templju na trgu Dalmazia in poleg že omenjenega templja v ulici San Nicolò. Vsako leto vstopi v Trstu med brate pol ducata novincev, približno toliko pa jih tudi izstopi ali odide na Večni vzhod. V zadnjih letih se kaže povečano zanimanje za vstop v lože, zlasti med mlajšimi, ambicioznimi možmi.

Med najbolj znanimi tržaškimi prostozidarji je Manlio Cecovini, ki ni svoje pripadnosti loži nikoli skrival, kljub temu pa je bil tržaški župan in vodja liste za Trst. Se moramo potem sploh čuditi, da med tržaškimi prostozidarji ne najdemo niti enega Slovenca? Tem so vrata v to bratovščino zaprta in zapečateni s sedmimi pečati! Tudi ne kaže, da bi bili italijanski bratje kaj dosti navdušeni nad tesnejšim sodelovanjem z nami.

Za začetek bomo mi njih vabili v Ljubljano in v Celovec. Sveder je povedal, da je tempelj tržaških bratov zelo skromen. Je tudi zelo

zaseden in vsaka loža pride na vrsto za delo komaj šestnajstkrat v letu. Najemnina za tempelj je poldrugi milijon lir na mesec.

Italijanski bratje so bili v gosteh pri Romunih. Po Svedrovih besedah je tam zbrana »res odlična družba imenitnih ljudi. Veliko je predvojnih bratov in posrečilo se jim je dobiti nazaj tudi nekaj predvojne imovine. Kako odlična družba so, kaže tudi to, da je romunski zunanji minister šele drugi človek, véliki mojster pa je neki predvojni mason«.

Dogovarjamo se, je dejal Sveder, da bi Italijani pomagali ustanoviti lože na Primorskem. Vendar pa je zaenkrat še potrebna previdnost, da se ne bi zamerili Avstrijcem. Končni (Svedrov?) cilj je menda Orient Alpe Adria, v katerem naj bi Slovenija igrala ključno vlogo povezovalke.

Po večerji sem Svedra prosil za dokumentacijo o predvojni ljubljanski loži Valentin Vodnik, točneje za tiste dokumente, na podlagi katerih bi lahko podrobneje opisal vlogo masonov v NOB in pri gradnji Narodne in univerzitetne knjižnice. Po nekaterih prostozidarskih virih naj bi se bili vsi bratje razen enega priključili Osvobodilni fronti, po drugih pa se je večina menda lepo potuhnila in čakala, kateremu novemu gospodarju bo spet prisegla lojalnost in zvestobo.

Na dokumente me je opozoril Kavarnar in mi dejal, da mi jih bo preskrbel Sveder, saj so shranjeni v arhivu lože. Potem sva se s Svedrom tri tedne »nategovala«. Danes mi je povedal, da gre za osebna pisma Evgena Lovšina in drugih bratov, ki mu jih je zaupal prof. dr. Janez Milčinski. Milčinski jih je hranil ves povojni čas in se ni o njih nič razvedelo. Ko se je začela ustanavljati loža, jih je dal Svedru. Po Svedrovih besedah bo [REDACTED] v bratovščino.

Pogovor sva sklenila tako, da je Sveder zavrnil že dogovorjeno in mi dobesečno dejal: »Od tebe ne pričakujem, da bi zadevo v tisku še bolj osvetlil!« Nato se je zasukal na petah in odšel, čeprav nisem dokončal stavka, ki sem ga hotel povedati v odgovor. Mož je tako odšel iz mojega intimnega življenja za vedno. Skupaj z njim pa snobovska družčina, ki ima besedo tolerantnost le na jeziku, v srcu pa pohlep in stremušтво.

Za mizo so prav tedaj plačevali večerjo. Po 1600 tolarjev na osebo. Ko sem hotel plačati, je Borut Breznik, ki je sedel na moji desni, zavrnil

denar, češ da nič ne pijem in da tudi večerjal nisem, zato mi tudi plačati ni treba. Vse je bilo nekam zarotniško. Z voščilom za lahko noč sem se poslovil.

Večer je bil neuspešen v vseh pogledih.

Zakaj so si ljubljanski masoni izbrali za ime svoje lože ime in priimek prvega slovenskega pesnika, ni povsem jasno. Že res, da je bil navdušen Ilir in častilec Napoleona, a trdnih dokazov, da je bil prostozidar, vendarle ni. Lože imajo načeloma imena pomembnih prostozidarjev. Če bi se imenovala po Juriju Vegi ali Antonu Tomažu Linhartu, bi bilo mnogo bolj razumljivo. Ne nazadnje je bil Valentin Vodnik (1758–1819) celo duhovnik, vsaj po stanu, če že ne po srcu.

Člani Lože Valentin Vodnik so večino skrivnosti ohranili zase, kljub temu, da so jih o njih zasliševali oficirji OZNE in UDBE. Prostozidarje je spremljala že tajna policija prve Jugoslavije, v otroških letih druge pa so bili vsi bratje pod nenehnim nadzorom in večina je bila onemogočena na vseh področjih. V arhivu ministrstva za notranje zadeve hranijo danes dosje z oznako Masonerija 403–2/ZA, ki je zelo skromen glede na to, koliko dela je bilo v desetletjih vloženega v preganjanje in onemogočanje prostozidarstva in prostozidarjev.

Vpogled v arhiv mi je ob nekem bežnem srečanju ustno odobril tedanji notranji minister Igor Bavčar, s katerim sva se poznala še iz časov, ko je delal pri ZSMS, jaz pa pri Borbi. Kasneje sem še uradno zaprosil službo za stike z javnostmi MNZ, se pravi Boža Trudna, da mi dovolijo vpogled v arhiv, in ker ni bilo zadržkov, mi je prijazna in prizadevna Irena Mrvič, vodja arhiva, začela pripravljati gradiva, ki sem jih iskal. Bil sem že četrta stranka njenega arhiva, ki jo je zanimalo to gradivo.

Prvi je bil kmalu po spremembi režima zgodovinar dr. Peter Vodopivec, ki se je za prostozidarske arhive zanimal že pred leti. Poleg Vodopivca sta arhiv pregledovali še dve študentki, ki pa sta pisali bolj o rotarijih. Tudi ti imajo svoje mesto v policijskih arhivih. Eden izmed tipičnih dokumentov predvojne tajne policije o rotarijih je

tudi zabeležka o Antonu Krejčiju, ki jo najdemo v tako imenovanem nemškem arhivu. V prostem prevodu se glasi:

Zadeva: Anton Krejči, tovarna dušika Maria-Rast

Pojavil se je ing. Stefan Dobocky, inženir tovarne dušika Maria-Rast in vodja mariborskega okrožja in podal sledečo sodbo o Antonu Krejčiju, komercialnem direktorju tovarne dušika:

Krejčija, ki dela v podjetju 22 let, poznam približno 20 let. Leta 1920 ali 1921 se je priselil v Ljubljano. Je Slovenec, med svetovno vojno je služil v avstrijski vojski, poročen pa je s pravo Židinja. Tudi v podjetje so ga pripeljali Židje, kot je nekdanji generalni direktor Rosenberg. Za firmo je pomenil nacionalni izvesek. Nikoli nisem resno jemal ne njegove poklicne ne politične dejavnosti. Vse njegove politične izjave so bile zelo neumne.

Je strašno domišljav, zato si prizadeva priti na visoka državna mesta. Bil je poslanec in častni predsednik številnih društev, med njimi tudi »Starosta v Sokolu«. Dejansko poklicno delo mu je opravljal glavni knjigovodja Niemezernovsky. Bil je tudi član Rottary kluba. Imel je posestvo, vinograd, kmetijo in gostilno. Mislim, da je nemogoče, da bi takšna oseba še ostala v podjetju.

V dosjeju »Masonerija« zgodovinskega arhiva, ki pa ni edini, so trije elaborati o prostozidarjih, ki jim je priložen še poimenski seznam znanih in domnevnih prostozidarjev. Seznam je novejšega datuma in je prepis podatkov iz starejših dokumentov.

Prvi elaborat sta spisala dva agenta UDBE 17. in 20. novembra 1947. Začetek tega dokumenta govori o jugoslovanski in slovenski masoneriji, konča pa se s podatki o Goriški, vključno s sezname članov. Na koncu je podpisan neki Uči. Časovno zadnji »elaborat o prostozidarstvu« je nepodpisan in nedatiran, a glede na to, da omenja korejsko vojno, je moč sklepati, da je z začetka petdesetih let.

To še zdaleč ni vse, kar se skriva v policijskih arhivih o prostozidarstvu. Dokumentov je še mnogo več, le da niso vsi na enem mestu in v enem arhivskem fondu. Iskanje je zato malce oteženo, še bolj pa dostop, zlasti do osebnih dosjejev posameznih bratov, ki so tako ali drugače prišli v stik s tajnimi službami, agencurami in vohuni.

Za primer si oglejmo, kako je UDBA »obdelovala« prof. dr. Borisa

Furlana, enega izmed pomembnejših predvojnih slovenskih prostozidarjev. Njegov dosje je težak nekaj kilogramov in debel skoraj pol metra. V njem je vse, od originalnega članskega kartona prostozidarske organizacije do izjav njegovih otrok in prijateljev. Jasno, da je vmes tudi njegov osebni dosje in tako imenovani operativni dnevnik, ki ga je UDBA vodila vse do njegove smrti. Zadnji zapis v njem se nanaša na ljudi, ki so šli za pogrebom in na še nekatere podrobnosti v zvezi s tem, toda raje si oglejmo njegov začetek. Prepisa jezikovno in stilistično nismo popravljali.

OPERATIVNI DNEVNIK

Jeseni leta 1947 je bil v Nagodetovi skupini vsled sodelovanja z angleško OS (vojaško obveščevalno službo, pravilno najbrž OSS, op. pisca) obsojen na smrt, kasneje pomiloščen na 20 let in v marcu leta 1951 pogojno izpuščen. Njegovo zdravstveno stanje je bilo dokaj slabo in se je dalj časa zdravil v bolnici v Ljubljani. Leta 1953 se je poročil z vdovo Vero, stan. tedaj v Radovljici.

IS (Intelligence Service, britanska obveščevalna služba, op. pisca) za Balkan s sedežem v Trstu je do sredine leta 1951 vodil »Grof dr. Orse«, pravo ime Marvin Kristan, angl. drž. in je obdelava centra »De Valerio« od strani UDV za FLRJ, Slovenijo in Hrvaško v tem času odkrila v Jugoslaviji precej njihovih agentov – kurirjev, ki so preko mrtvih javk vzdrževali zvezo med agenturo tukaj in centralo v Trstu. Ko je v tem času prevzel vodstvo centra Richards Michael, novinar »Daily Telegrapha«, ki je tedaj že legalno prihajal v FLRJ, vendar še kot obveščevalec ni bil identificiran, se je spremenil tudi način vzdrževanja zvez s tukajšnjo agenturo. Osebni kontakti so zamenjali dotedanje kurirje in mrtve javke.

Richards Michael je ob prihajanju v FLRJ (Lj., Zg., Bg., itd.) skušal vzpostaviti čimveč osebnih zvez na različnih položajih, predvsem pa med novinarji. Tako široko kontaktiranje je zameglilo našo sliko njihovih pravih agentov.

Tako se je v maju 1952 v uredništvu Slovenskega poročevalca seznanil Richards z našim sodelavcem Franto, ki ga je močno vabil, naj pride na njegove stroške v Trst, mu kazal špijonski fotoaparat, itd. Ko je Franta o tem pripovedoval dr. Furlanu, se je slednji strinjal

s tem, da je Richards agent IS, ali vsaj povezan z angl. OS in dejal, da je doslej poznal kot pravega agenta Loensona, ki je delal v Jugoslaviji pred vojno.

Furlan je prosil Franto, naj mu vzpostavi osebni kontakt z Richardsom, vendar naj pazi na konspiracijo, kar je Franta storil in 8. 5. 1952 pripeljal na Furlanovo stanovanje Richardsa. V cca 20 min. razgovoru ga je Furlan prosil, da bi mu spravil v inozemstvo pisma za Angleža Scopes-a in Robinson-a, v katerih bi ju prosil, da mu uredita glede denarja, ki ga ima naloženega v neki londonski banki in za nabavo strokovne literature. Richards je obljubil napraviti to uslugo.

V nadaljevanju operativnega dnevnika zvedemo, da je imela UDBA svoje tipalke prav povsod, celo v bolniških sobah in domovih svojih žrtev, medtem ko za podjetja in ustanove ni vredno izgubljati besed.

Furlan se ni mogel niti premakniti, da tega ne bi opazili njegovi angeli varuhi in vestno zabeležili v osebni dosje. Mojster prostozidar in sodelavec tujih obveščevalnih služb, tako ga je okarakterizirala UDBA, je bil državi preveč nevaren element, da bi ga spustila izpred oči.

O njegovem prostozidarskem delovanju je v udbovskem arhivu zapisnik zaslišanj. Eno izmed njih je bilo opravljeno 17. junija 1947 v Centralnih zaporih v Ljubljani. Ta zapisnik je le kamenček v mozaiku zgodovine slovenske masonerije med obema svetovnima vojnama, a kljub temu zanimiv. Dokazuje, da sta bili že takrat državna varnost in partija seznanjeni s prostozidarstvom na Slovenskem in tudi z nekaterimi imeni prostozidarjev. Še več imen je v drugih zapisnikih zaslišanj, ki so skriti med drugim arhivskim gradivom. Kot zanimivost si pogledjmo, kaj je zanimalo tajno policijo in partijo in kaj jima je povedal dr. Furlan. Zapisnik je natančen prepis originala, ki ga hrani zgodovinski arhiv ministrstva za notranje zadeve.

Zasliševalec (Z): Kdaj ste se začeli udejevtvovati v framazonski loži v Ljubljani?

Zaslišani Boris Furlan (B): Udejevtvovati sem se začel v letu 1934, po moji preselitvi v Ljubljano.

Z: Kdo vas je v ložo uvedel?

B: To je bil pokojni senator dr. Novak, s katerim sva bila znana.

Z: Kako je prišlo do tega?

B: V pogovoru me je vprašal če se zanimam za framazonsko gibanje, če bi rad pristopil in na to sem pristal.

Z: Kakšno izjavo ste ob pristopu v ložo podpisali?

B: Podpisal sem običajen formular, ki je bil v loži v navadi, namreč kot pristopnica. V njej je bilo poudarjeno, da je treba zastopati idejo miru, človečanstva, tolerance in bratstva. To so gesla framazonske ideologije.

Z: Kako ste bili v ložo sprejeti?

B: Bilo je v Zagrebu v loži Maksimiljan Vrhovec kot se je imenovala zagrebška loža.

Z: Kateri člani so bili pri sprejemnem sestanku navzoči?

B: Bili so prisotni člani zagrebške lože, imenoma jih ne poznam. Starešina je bil po poklicu višji sodnik. Prisotni pa so bili tudi sledeči člani ljubljanske lože: Novak, Horovic, industrijalec iz Kranja, Milan Vidmar, profesor. Drugih na sprejemnem sestanku ni bilo, kolikor se spominjam.

Z: Kaj je bila vsebina oz. diskusija sprejemnega sestanka in na kakšen način je bil sprejem izvršen?

B: To je bil običajni sprejemni obredni način. V eni sobi sem menda v prisotnosti tajnika podpisal pristopno izjavo, ki sem jo že omenil. Nato so me peljali zavezanimi očmi v drugo sobo, kjer sem se seznanil z ostalimi člani. Na sestanku je bilo govora zgolj o minljivosti človeškega življenja (razmišljanje). Poudarjeno je bilo tudi, da so člani veseli, ker imajo enega Slovence več. O politiki ni bilo govora, niti ni bilo govora o politiki na nobenem sestanku, ki sem jim prisostvoval.

Z: Kaj vas je privedlo do vstopa v framazonsko gibanje?

B: Novak mi je večkrat govoril pred vstopom o framazonski ideji splošnega bratstva, da je to družba dobrih ljudi, v kateri se bom dobro počutil. Framazonsko gibanje pa sem poznal nekoliko tudi iz literature. To me je privedlo do vstopa v ložo.

Z: Kdo so bili člani framazonske lože v Ljubljani?

B: Starešina je bil senator Novak. Člani so bili še sledeči: stari dr. Ravnihar, Vidmar Milan, Horvic, Lovšin Egon, dr. Drago Marušič. Mislim, da so bili to vsi. Nadalje je bil še ravnatelj magistrata v pokoju Vidic, ampak ta je kmalu prenehal biti član. Tudi ravnatelj Lokar, ki je kasneje izstopil.

Z: Ali je ostal imenski sestav lože isti do leta 1941?

B: Nismo sprejeli nobenega novega člana, ker ni bilo nobene aktiv-

nosti in smo prenehali tudi z delovanjem že leta 1938 ali 1939. Pozabil sem še omeniti ravnatelja opere Poliča, ki je bil tudi član.

Z: Kje so se vršili sestanki ljubljanske lože?

B: Nekajkrat pri Marušiču, tudi pri Poliču in v restavraciji Novi svet, kjer smo imeli rezervirano sobo. Sestankov je bilo zelo malo.

Z: V kakšnem časovnem razdobju so se sestanki vršili?

B: Sestanki so se vršili maksimalno enkrat na mesec. Včasih pa je preteklo tudi par mesecev, da smo se sestali.

Z: Kaj je bil predmet razgovora na sestankih?

B: Navadno je bil splošen razgovor o zunanji in domači politični situaciji. Redkokdaj je bilo kakšno predavanje. Jaz sem imel enkrat predavanje o framasonski ideologiji, ki je trajalo samo deset minut. Sestanki so imeli bolj družabni značaj.

Z: Kakšna je bila povezava ljubljanske framazonske lože navzgor in kdo je stike držal?

B: Novak je imel vezo z zagrebško in beograjsko ložo, kot starešina. Pripominjam, da je bila ta povezava zelo rahla.

Z: Kakšno zvezo je imel Novak s francoskimi ložami?

B: Novak ni imel nikake povezave s francoskimi ložami, ker jih tudi ni mogel imeti. Pravico povezave s Parizom je imela samo centralna loža v Beogradu, ki jo je tudi imela.

Z: Kakšna navodila je dobival Novak iz centralne lože v Beogradu?

B: Mislim, da prav nobenih, ker o tem ni bilo nikdar govora.

Z: Zakaj pa je potem držal Novak zvezo z Beogradom?

B: Povedal sem že, da je bila zveza zelo rahla. Obstojala je samo v tem, da je od časa do časa prišel na obisk kakšen član centralne lože in to k Novaku. Na sestanke mislim, da ni bilo nikoli nobenega.

Z: Kakšna je bila osnovna politična linija framasonske lože v Ljubljani in gibanja kot takega v Jugoslaviji?

B: O osnovni liniji (politični) ljubljanske lože se sploh ne more govoriti, ker je imel vsak prostost političnega prepričanja. O gibanju v Jugoslaviji kot takem pa ne vem ničesar.

Z: Ali so se vaša politična mnenja na sestankih strinjala?

B: Včasih ja, včasih ne. Nobeden pa se ni strinjal s takratno politiko Natlačena.

Z: Govorite konkretnije, ko se je na primer Francija v letu 1934 zaokrenila v svoji politiki proti vzhodu?

B: To mi je neznano. Ne morem stvari bolj konkretizirati.

Z: Kakšne naloge je dobil posamezni član lože na sestankih?

B: Prav nobenih.

Z: Ali se je na sestankih govorilo o potrebi pridobivanja novih članov? Ali so se od strani članov dajali predlogi gotovih kandidatov za sprejem?

B: O potrebi pridobivanja članov se je govorilo ampak vedno brez kakih konkretnih zaključkov. Še pred mojim vstopom je bilo govora o potrebi pridobitve pesnika Otona Župančiča in dr. Krivica, ki pa sta oba odklonila.

Z: Iz kakšnih krogov je bilo govora za potrebo pridobivanja, ko ste se na sestankih o tem razgovarjali?

B: O tem se sploh ni razpravljalo.

Z: Ali je bilo govora o potrebi pridobitve Petreta? Kolikokrat je na sestankih prisostvoval?

B: Novak mi je enkrat omenil ime Petreta (Frana, literarnega zgodovinarja, op. pisca), da je dober in razgledan človek in da bi ga bilo potrebno pridobiti.

Z: Ali je Novak Vas zadolžil, da ga pridobite?

B: Meni ni rekel ničesar. Ne vem kdo ga je skušal pridobiti.

Z: Zakaj je Novak smatral za potrebno, da se Petreta pridobi?

B: Zato ker ga je zelo cenil, zaradi njegove literarne dejavnosti. Petre je tudi večkrat hodil k Novaku na dom.

Z: Ali sta bila Novak in Petre v dobrih prijateljskih odnosih?

B: O tem ne morem govoriti, ker je bil Novak mnogo starejši.

Z: Potem se lahko govori o vplivu Novaka na Petreta?

B: Tudi ne vem, če bi se lahko govorilo o vplivu.

Z: Ali je Petre vedel, da je Novak framason?

B: Mislim, da je moral vedeti, saj je bilo o imenih govora v publicistikah.

Z: Zakaj ni prišlo do pridobitve Petreta?

B: Konkretnih razlogov ne vem. Dejstvo je samo to, da v času mojega delovanja v loži ni bil sprejet noben nov član.

Z: Ali se je na sestankih govorilo o potrebi pridobitve Kosa Alberta?

B: Kosa Alberta poznam. Bil je moj učenec in prijatelj. Na sestankih se ni govorilo o potrebi njegove pridobitve.

Z: Zakaj ste izjavljali, da je dr. Kržišnik najidealnejši član framasonске lože?

B: Zato, ker ga sploh smatram za idealnega človeka. Povdarek je bil na človeku kot takem in ne na framasonu.

Z: Ali je bil dr. Kržišnik član lože ob vašem sprejemu?

B: Vsekakor je starejši framacon kot sem jaz. Vendar tega ne moram precizirati. Bil je sprejet že v Sarajevu.

Z: Kdaj se je začel udeleževati v loži v Ljubljani?

B: Udeleževal se je zelo malo, ker je stanoval v Celju. Videl sem ga na sestankih kakih dvakrat.

Z: Ali ste z Le Croix-em razgovarjali o francoskem gibanju?

B: Bil sem njegov znanec že od leta 1931 ali 1932. Le Croix je framaconsko gibanje ironiziral. Ironiziral sem ga tudi jaz.

Z: Iz kakšnih vzrokov?

B: Ker je smatral, da je v gibanju toliko navlake (nepotrebne). Mislim je s tem na ceremonije, ki so popolnoma nepotrebne.

Z: Ali ste o framaconskem gibanju razgovarjali z Lowrensonom ali Robinsonom?

B: Z njima nisem o tem nikdar razgovarjal.

Z: Iz kakšnih vzrokov in kdaj ste vi začeli ironizirati framaconsko gibanje?

B: V početku sem veroval v stvar. Kasneje sem stvari ironiziral, vendar ne v tem smislu. Smatral sem to ideologijo liberalne buržoazije za preživelo. Vse gibanje se mi je zdelo, da nima dinamike.

Z: Zakaj do tega zaključka niste prišli že pred vstopom, saj ste bili vendar poučeni o ideologiji?

B: Ne vem. Do tega sem prišel čez kaki dve leti po vstopu. Gibanje je bilo brez dinamike. Geslo gibanja pa ni bilo izključna last oz. monopol gibanja. Ni bilo to tudi gibanje – splošno in obče, temveč monopol določenega kroga, kar pa ni bilo pravilno.

Z: Konkretizirajte razgovore na sestankih o političnih momentih, ki so bili takrat aktualni?

B: Preveč zahtevate od mene. Ne spomnim se ničesar.

Z: Kakšen političen stav je zavzela loža ob času priprav Hitlerjeve agresije?

B: Loža kot taka ni zavzela nobenega političnega stava. Vsi člani lože pa so bili antihitlerjevskega mišljenja.

Z: Iz kakšnih vzrokov je bila v letu 1938 in 1939 loža v Ljubljani razpuščena?

B: Ko se je občutil bolj nemški kurz kneza Pavla, je Korošec kolikor se spominjam s formalnim aktom prepovedal delovanje lož v Jugoslaviji. Znano mi je, da je dal v Beogradu tudi ložo zapreti.

Mi smo se potem sami razšli.

Z: Ali ste po razpustu lože stike s člani obdržali?

B: Sestajali se nismo več. Imel sem le slučajnostne stike s posameznimi člani. Kolikor se spominjam nismo niti razgovarjali o framasonskem gibanju kot takem.

Z: Ali je bila Koroščeva uradna prepoved edini vzrok razpusta lože v Ljubljani?

B: Bila je povod. Globlji vzrok je bilo inherentno mrtvilo članov lože.

Z: Zakaj je prišlo do inherentnega mrtvila?

B: Ne morem razložiti. Dejstvo je bilo tako.

Z: Vi ste že po dveh letih delovanja začeli smatrati ideologijo framasonskega gibanja za preživelo. Zakaj pa ste potem še posečali sestanke?

B: Posečal sem jih zato, ker je človeku, ki je član nekega društva potem težko društvo zapustiti. Sicer pa smo imeli zelo malo sestankov.

Z: Ali ste po Koroščevi prepovedi dobili iz centralne lože navodila za razpust lože in za prehod v ilegalo?

B: Ne vem, da bi dobili kakršnakoli navodila. Naši sestanki so prenehali in vsekakor je v Ljubljani vse zaspalo.

Z: Omenili ste, da ste tudi prisostvovali sestankom zagrebške lože?

B: Bil sem tam ob sprejemu in kasneje še enkrat ali dvakrat.

Z: Od koga ste bili poslani?

B: Nisem bil poslan od nikogar. Šel sem sam. Prvič sem šel z Lovšinom in Poličem, za drugič se ne spominjam s kom sem šel.

Z: Iz kakšnih vzrokov ste prisostvovali tem sestankom v Zagrebu?

B: To je bilo še v prvi dobi, ko me je framasonsko gibanje zanimalo.

Z: Ali ste dali vi inicijativo za poset teh sestankov?

B: Ne morem reči, če sem bil to jaz ali kdo drug, ali smo se vsi omenjeni kar zbrali. Za to ni bilo potrebno nobenega prijavljanja ali obvestila starešini lože.

Z: Ali je framasonska loža vplivala na vašo politično organizacijo?

B: Ne vidim, da bi vplivala v čemerkoli na mene. Sicer pa takrat nisem bil član nobene stranke, nisem se politično udeleževal. Ne zavedam se nobenega vpliva niti od lože kot take niti od posameznih članov.

Z: Kakšen stav je zavzemala loža do strankarskih bojev v Jugoslaviji od leta 1934 do 1939?

B: Loža je bila vsekakor proti Korošču. Ni pravilno da trdim, da je bila loža, temveč posamezni člani. Stava lože kot takega ni bilo. Na

sestankih se je o politiki govorilo samo na splošno, brez sklepov.

Z: Ali so se v ostalem političnem prepričanju člani strinjali med seboj?

B: Ne morem se spominjati. Ne vem kakšni politični problemi so bili takrat. Stav do SZ je bil vsekakor prosovjetski.

Z: Kaj vam je znano o tkz. framasonski aferi v zvezi s Petretom?

B: O tem mi ni znanega ničesar.

Z: Ali se je na sestankih lože govorilo, da je treba vplivati vsak v svojem okolju v cilju pridobivanja novih članov?

B: O kakem vplivanju v okolju ni bilo govora. Bilo je govora zgolj o potrebi pridobivanja.

Z: Kaj ste z ozirom na mnenje lože, da je treba pridobivati napravili vi in to v času, ko ste bili še idealen član?

B: Vam ne morem razložiti. Dejstvo je, da nisem ničesar napravil.

Z: Kaj vam je znanega o framasonskem gibanju izven Ljubljane?

B: Isto nič. Edina loža, ki je egzistirala, je bila v Ljubljani.

Z: Katere člane zagrebške lože poznate?

B: Poznam edino sina profesorja Šilovića, ki sem ga enkrat videl v Zagrebu na sestanku.

Z: Kaj vam je znano o beograjski centralni loži?

B: Vem, da so izdajali časopis, katerega imena se ne spominjam. Ta časopis so potem razpošiljali na vse lože v Jugoslaviji.

Z: Omenili ste, da je ložo nekajkrat obiskal član centralne lože?

B: Mogoče je bil enkrat ali dvakrat na sestankih kot gost. Nikdar ni prinesel sploh nobenih navodil. Bili so to različni ljudje, ki so prišli iz inozemstva ali so v inozemstvo potovali. Kakor se spominjam jih je potem pripeljal Novak na sestanek. Povdarjam, da ni bilo govora o nikakršnih navodilih.

Z: Od kje ste dobivali podlago na sestankih za framasonsko miselnost (literatura, filozofija)?

B: Saj je vendar obstajal časopis in je izšla v Zagrebu celo knjiga o framasonskem gibanju. Vendar je bilo od posameznega člana odvisno, če je prečital ali ne.

Z: Ali je loža v tistem času na vprašanju Jugoslavije zastopala centralizem?

B: Reči moram, da loža ni imela linije. Večina članov pa je bila gotovo centralistično usmerjena, oz. nekateri člani.

Z: Kdaj se je začelo pojavljati v loži separatistično gledanje?

B: Mislim, da ga ni bilo niti od posameznih članov. Marušič je bil

antifederalist. Idejno se lahko reče, da je zastopal centralistično linijo s potrebo po večji lokalni avtonomiji. Novak je bil v začetku bolj centralist in se je potem razvijal bolj v smislu federalizma v današnjem smislu, v kolikor se more današnje stanje takratnemu primerjati. Vendar pa mislim, da je bolj nagibal k federalizmu. Lokar pa je bil bolj unitarist. Za Kržišnika nimam pojma.

Z: Kje so se po razpustu lože v Ljubljani shranili arhivi?

B: Sploh ni bilo nobenega arhiva. Kar je bilo v Zagrebu, prav tako tudi izjave. Za Beograd so mi pravili, da je policija arhiv zaplenila in odnesla.

Z: Kdaj ste postali profesor jusa na univerzi?

B: Profesor sem postal v leti 1935 ali 1936.

Z: Iz kakšnih vzrokov je bila prvič vaša kandidatura odbita?

B: Ni bila odbita. Rečeno je bilo, da je prosto samo eno budžetno mesto, katero so razpisali za Kušeja jun.

Z: Zakaj je kompletna teologija glasovala proti vam?

B: To mi je čisto novo. O tem ne vem ničesar.

Z: Ali ste dobili mesto profesorja zaradi framasonskega prepričanja po intervenciji Marušiča?

B: V kolikor je Marušič interveniral zaradi budžetnega mesta je interveniral zgolj iz prepričanja, da sem to mesto zaslužil in ne iz kakšnih drugih vzrokov.

Furlan je bil kar lep čas v centralnih zaporih, kjer je UDBA pripravljala »veličasten« proces, enega izmed številnih, ki pa se je od drugih razlikoval po tem, da so v njem nastopala tedaj najbolj znana imena slovenskega naroda.

O dr. Furlanu, ki je bil med NOB pomemben član kraljeve vlade v izgnanstvu, se je ohranilo tudi precej pričevanj. Ravnihar (*dr. Vladimir, tudi prostozidar, v nekaterih dokumentih Ravnikar, op. pisca*) je o njem dokaj obsežno spregovoril svojim udbovskim zasliševalcem. Med drugim jim je povedal:

»Furlan je prišel iz Trsta, mislim da leta 1933, kot mlad advokat. Politično je bil bolj levo usmerjen. Ko se je pojavila v Franciji ljudska fronta, je začel nastopati proti fašizmu. Najbrž je že takrat postal član framasonske lože. V času Jevtičeve vlade, v kateri je Marušič postal minister, je postal profesor na ljubljanski univerzi. Zanimivo je, da je poleti 1935 njegova kandidatura na univerzi propadla, ker je proti

njemu glasovala celotna teologija. Študentje smo se takrat razburjali, češ od kdaj teologija komandira jus. Hoteli smo sprožiti kakšno akcijo, a že drugo jutro je k meni prišel Furlan in dejal: ‚Samo ne kravala, vse se bo uredilo.‘

V jeseni je postal profesor. On in še dva klerikalca. Torej je moral biti sprejet nek sporazum med klerikalci in profesorji pod vplivom lože. V Zvezdi se je Furlan sestajal z Novakom, Ramovšem in Josipom Vidmarjem.

Verjetno je framasonska loža vplivala na Furlanovo politično smer. Loža je tedaj v Jugoslaviji prešaltala iz centralizma na separatizem. Predstavniki lože je n.pr. preko Petreta skušal v akademskem Mladem Triglavu vplivati v tej smeri na mladino. Petre je napisal članek v ‚Naše poglede‘, kjer je kritiziral našo politiko leta 1918, ki je vzrok, da smo izgubili Trst. Zaradi teh pogledov je prišlo do tako imenovane framasonske afere, zaradi katere je bila tudi onemogočena akcija za starešinski klub ‚Slovenskega kluba‘, v katerega je Petre hotel le absolvirane juriste, ker je vedel, da komunisti teh nimajo.«

Furlan je iz zapora pisal roteča pisma tudi prijatelju Josipu Vidmarju, ki je bil tedaj na enem izmed najvplivnejših položajev v slovenski politiki. Kot kaže, se Vidmar za prijatelja in njegova pisma ni zmenil. Tudi to, da sta bila Furlan in njegov brat Milan Vidmar v isti loži, domnevno tudi Josip Vidmar, ni nič pomagalo! Med pripravami so se vrstila zasliševanja in pritiski, tudi na družine osumljencev. [REDACTED]

Mnogo let kasneje se je podobna drama dogajala v neki drugi ljubljanski družini. [REDACTED]

[REDACTED] Njegov dosje naj bi bil pomemben adut v rokah politike. Če bi ga kdo objavil, kot je bil

objavljen Padalčev, bi bil to lahko usoden udarec za nesrečno družino in moža, ki ga bremeni.

A vrnimo se k Loži Valentin Vodnik.

Klerikalni časnik Slovenec je v članku Nečisti duhovi v Sokolu š 22. avgusta 1940 pisal, da v Sloveniji najverjetneje ni prostozidarske lože, kar pa je hkrati povsem obrobno vprašanje. Po mnenju Slovenca naj bi bili slovenski naprednjaki centralisti in zato že zaradi načel ne bi ustanovili svoje lože, pač pa bi raje vdano poslušali navodila Vélike lože Jugoslavije. Takšno pisanje je razumljivo, kajti dr. Anton Korošec je v novoletnem voščilu decembra 1939 Jude, komuniste in prostozidarje razglasil za zarotnike, izdajalce in sovražnike države *par excellence*. Tako je bil lov nanje odprt!

Loža Valentina Vodnika ima dokaj dolgo zgodovino. V Sloveniji je bilo vedno nekaj prostozidarjev, a premalo, da bi lahko ustanovili pravo in priznano ložo, zato so se povezovali v zagrebške in beograjske lože, nekateri tudi v tujini. V začetku tridesetih let pa so bratje načrtno začeli novačiti novince in tako povečevati število članov. Za delovanje lože jih je potrebnih vsaj devet, od tega sedem mojstrov, bolj običajno pa je, da loža ob ustanovitvi šteje približno 25 članov, od tega približno polovico mojstrov.

Pristaše so iskali predvsem med pravniki, gospodarstveniki in politiki. Svetovno znani šahist, elektrotehnik in publicist dr. Milan Vidmar ni bil tipična figura predvojne ljubljanske masonerije, čeprav je imel v bratovščini pomembno funkcijo in je užival velik ugled.

Ljubljansko ložo je po naročilu Vélike lože Jugoslavije pomagala ustanavljati zagrebška loža Maksimilijan Vrhovac, kjer je bila opravljena recepcija večine slovenskih bratov. Sprva so delovali zelo podobno kot sedaj slovenski del deputatske lože Illyria. Šele 21. maja 1940 je Andrej Dimitrije Dinić, véliki mojster Vélike lože Jugoslavije, v beograjskem orientu razglasil in potrdil, da je po sklepu zveznega sveta in letne skupščine Vélike lože Jugoslavije dal Luč loži Valentin Vodnik v Ljubljani. Ta je nazadnje dobila vse pravice in dolžnosti, predpisane v konstituciji Vélike lože Jugoslavije, in pooblastilo, da lahko po predpisanem obredniku sprejema nove člane kot učence kraljevske umetnosti, prav tako pa lahko podeljuje zaslužene nagrade pomočniške in mojstrske stopnje.

Poleg diplome, ki se je ohranila v Narodnem muzeju v Ljubljani in ki priča o tej posvetitvi, je ohranjen tudi zapis v bibliji, ki jo je ljubljanski loži podarila Vélíka loža Jugoslavije. V njo so se skupaj z vélikim mojstrom Andrejem Dimitrijem Dinićem podpisali še tajnik velike lože univ. prof. dr. Viktor Novak in véliki govornik Vojislav Paljić. Razen teh podpisov v Karadžićevem prevodu biblije – tudi tega hranijo v Narodnem muzeju – je pomemben tudi datum, ki je identičen kot na diplomi.

Vojislav Paljić je bil eden izmed organizatorjev t.i. Jugoslovenske lože slobodnih zidara, ki je delovala v Beogradu po letu 1946, posebno aktivna pa je bila po letu 1953. Paljić je kmalu postal eden izmed njenih voditeljev.

Za brate v tej loži je bila značilna izrazito prosrbska orientacija pod geslom »Jugoslavija = Srbija«. Močno podporo je ta loža imela pri bratih v tujini, zlasti v ZDA in Franciji. Z raznimi intrigami se ji je posrečilo onemogočiti brate v konkurenčni Beogradski loži in postala je prvi zameetek povojne jugoslovske masonerije. Delovala je ilegalno vse do poletja leta 1967. Prizadevala si je osvojiti tudi močne položaje v Srbski akademiji znanosti in umetnosti (SANU), in to se ji je deloma posrečilo in ji nato koristilo pri širjenju velikosrbskih idej. O tem priča tudi objavljena diskusija Vojislava Paljića.

»Še preden bo konec komunizma, moramo mi Srbi zavzeti pozicije, da nam jutri ne bi ponovno kdo drug krojil našo šajkačo. Ne smemo več dovoliti, da se med Srbijo in Hrvaško potegne zgodovinska meja in da nato izseljujejo Srbe iz Hrvaške v Srbijo in nasprotno. Danes nimamo skupnih interesov. Od ameriške pomoči je bilo danih šest milijard za izgradnjo Istre. Kaj zares ni nobenih potreb, da bi zgradili kaj tu v Srbiji? Koliko so šele dobili Hrvati in Bosanci! Mi pa smo dobili za tale most in hotel Metropol vsega skupaj milijardo dinarjev . . .

In zato je treba Jugoslavijo razrušiti šele tedaj, ko bomo Srbi prevzeli oblast v roke in ko bo od nas odvisno, kje bodo naše meje. Biti moramo bolj modri in zviti, da dočakamo čas, ko bomo imeli oblast v svojih rokah, kajti dovolj smo močni, da v eni državi ohranimo srbstvo in ji stopimo na čelo.«

V nasprotju s Paljićem je dr. Viktor Novak postal »komunist«. Kljub

temu je loža z njim in še z nekaterimi drugimi ohranila stike, ki so bili obojestransko koristni.

Loža Valentin Vodnik je megleno omenjena v predvojni knjigi Prosto-
zidarstvo Eugena Lennenhofa, ki jo je izdala Umetniška propaganda
v Ljubljani. Avtor oziroma prevajalec je na strani 192 zapisal, da je
potem, ko je ugasnila Luč v loži Prijatelji kralja rimskega in Napole-
ona, »od tistih dob telo prostožidarstvo le na skrivaj v srcih nekaterih
naprednih mož, dokler ga ni zajel val preporoda iz konca devetnaj-
stega stoletja. Vendar niti tedaj in niti pozneje ni bila pri nas ustanov-
ljena nobena loža več. Mnogi izmed naših prosvetljencev pa so bili
člani zagrebške in drugih lož. Zadnji čas se celo govori, da je neki
brat tujerodec prinesel luč v Ljubljano in da se že plete venec okrog
nje.« Poleg tega natisnjenega besedila je pripis s svinčnikom, da je
bila Loža Valentin Vodnik posvečena 21. 5. 1940 in naštetih je nekaj
imen njenih članov.

Obsežnejši zapis je moč najti v Nenezičevi knjigi Masoni u Jugosla-
viji. Po njenem izidu je prof. Janez Milčinski izročil Narodnemu
muzeju v Ljubljani zbirko obrednih pripomočkov in nekaj pisem, ki
mu jih je tik pred smrtjo zaupal zadnji živeči član Evgen Lovšin, ki je
na dveh listih zapisal nekaj dejstev o Loži Valentin Vodnik. Priložil je
spodnji seznam članov, sestavljen po spominu.

Salvo errore et omissionem / s pridržkom napake in opustitve

ČLANI LJUBLJANSKE PROSTOŽIDARSKÉ LOŽE »VALENTIN VODNIK«

(1920–1941)

Dr. Vladimir Ravnihar, odvetnik, Ljubljana

Jakob Debevc, direktor odvetniške pisarne, Ljubljana

Dr. Fran Novak, odvetnik, Ljubljana

Dr. Matija Ambrožič, zdravnik, Beograd, preporodovec

Josip Križaj, operni pevec, Ljubljana in Zagreb

Dr. Joža Bohinjec, direktor Zavoda za osig. rad. Zagreb

Dr. Milan Vidmar, univ. profesor, akademik, svet. šahist

Dr. Maks Obersnel, prokurist Železarne Jesenice

Dr. Anton Kržišnik, sodnik, sodelavec Bor. Kidriča
Dr. Drago Marušič, ban in minister
Josip Kavčič, industrijalec, rotarijev član
Avgust Tolsti, bančni direktor, Ljubljana
prof. dipl. ek. Egon Lovšin, preporodovec, sokol, plan.
Dr. Janko Lokar, pisatelj lovskih anekdot in prakse Lj.
Mirko Polič, dirigent ljubljanske opere, Lj.
X. Horowitz, ravnatelj Kranjske Iskre, Kranj
Dr. Fran Zavrnik, univ. prof., veterinar, Ljubljana,
Dr. Boris Furlan, odvetnik, Ljubljana

V zapisu je med drugim rečeno, da so se vsi člani lože sestali in se dogovorili, da se bo vsak posebej vključil v najbližji odbor OF. Obstaja tudi zapis o tem, kako so masoni pomagali pri gradnji Narodne in univerzitetne knjižnice.

Narodna in univerzitetna knjižnica
Ljubljana
Turjaški trg 1

Na ljubeznivo vabilo spoštovanega tovariša ravnatelja Jara Dolarja, naj tudi pismeno obudim spomine na akcijo za zgraditev stavbe današnje univerzitetne knjižnice, zdaj ko praznujemo 200 let njene ustanovitve, sporočam naslednje:

Prostori študijske oz. licejske knjižnice, ki so ji bili leta 1908 dani na razpolago v prostorih II. drž. gimnazije v Ljubljani, so bili že po prvi svetovni vojni nezadostni. Ideja o skupni univerzitetni knjižnici je našla svoje zgodnje pobudnike v osebah prof. dr. Fr. Kidriča, dr. Iv. Prijatelja in drugih okrog leta 1930. Arhitekt Plečnik se je že takrat ukvarjal z načrti knjižnice.

Leta 1933 je začela delovati tudi Akademska akcija za univerzitetno knjižnico, ki je nastala na pobudo ljubljanskih visokošolcev iz naprednih vrst. Čeprav izredno živahna ni prišla do uspešnega konca, ker sta ga ovirala po eni strani nerazumevanje beograjske vlade, po drugi strani pa domača politična razrvanost in pomanjkanje enotnosti pri delih, koristnih za skupnost.

V Ljubljani je takrat deloval krožek nekaj pristašev svobodne misli v obliki neformalne organizacije; občasni sestanki so bili na zasebnih stanovanjih; v prostem in nevezanem razgovoru pa so se med drugim

obravnavala narodnostna in politična vprašanja, ki so bila tiste čase na dnevnem redu.

Člani krožka so bili poleg drugih odvetnik in minister dr. Fran Novak, ban dr. Drago Marušič, sodnik dr. Anton Kržišnik, akademik dr. Milan Vidmar, tajnik jeseniške železarne dr. Maks Obersnel, dirigent Opere Mirko Polič, banovinski svetnik Evgen Lovšin in še nekateri. Ta krožek je sklenil pomagati akciji za zgraditev knjižnice z vsemi močmi. Ravnatelja in ban. svetnika Evgena Lovšina je poveril, da sproži zadevo v banovinskem svetu in da neuradno informira Slovencem posebej naklonjene osebe v prosvetnem in finančnem ministerstvu v Beogradu. Nujna graditev stavbe univerzitetne knjižnice v Ljubljani ni samo kulturni problem eminentno slovenskega pomena, temveč po svoji važnosti prestopa ozke narodnostne meje in zavzema važno mesto na območju celotne jugoslovanske kulture. V isti razsežnosti je postal tudi političen problem.

Kratek povzetek akcije v usodnih letih 1933 in 1934:

Akadska akcija ljubljanskih visokošolcev zbira prostovoljne prispevke za kritje administracije, propagande in potnih stroškov za akcijo knjižnice. Z manjšimi zneski se odzovejo Mestna občina ljubljanska, Zveza industrijcev, Trgovska zbornica in drugi.

Banovina vnese na pobudo ban. svetnika Lovšina v svoj proračun za leto 1934/35 znesek 200.000.– din z edinim namenom za graditev knjižnice; obenem sklene ban. svet, da se bo to ponovilo še desetkrat, v desetih letih naj bi se zbralo 2,000.000.– din.

Ban. svetniki soglasno sklenejo zbrati prvi temeljni kamen za knjižnico v višini 10.000.– din (kamen bana dr. Marušiča).

Akadska akcija ljubljanskih visokošolcev začne z zbirko svojega kamna v višini 10.000.– din. Zbirka in presežek plesa visokošolcev uspešno zaključita to namero.

Kakor je razvidno iz priložene fotokopije pisma z dne 8. II. 1934 se Akadska akcija zahvaljuje za programatične izjave ban. sveta in sklepe, ki zadevajo denarne prispevke banovine. Zelo vzpodbudne so tudi izjave na zasedanju ban. sveta, da je država dolžna v prvi vrsti poskrbeti za izgraditev univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

Vse zgorajšnje dogajanje je razvidno tudi iz priložene fotokopije pisma z dne 17. aprila 1934, ki ga je naslovil Rektorat ljubljanske univerze s podpisom rektorja dr. M. Slaviča na ban. svetnika Evgena Lovšina.

Veliko težje je bilo uspjeti v Beogradu. S kolikšnimi težavami se je borila Akademska akcija, je razvidno iz takratnih poročil na študentskih zborovanjih in iz dnevnega časopisja. Slovenska politična javnost je sicer v raznih izjavah podprla akcijo, ostalo pa je le pri besedah. Treba je bilo že skoraj dozorel sad odtrgati z vrha drevesa. Pri razgovorih v Beogradu sta nam veliko pomagala dr. Viktor Novak, profesor beograjske univerze in dr. Stevo Marković, načelnik splošnega oddelka v Ministerstvu prosvete.

S temi informacijami ne bi hoteli nikomur zmanjševati zaslug, ki jih ima pri graditvi knjižnice univerzitetni profesorski zbor, dekani in rektorji, posebej rektorja dr. Slavič in dr. Ramovš, nadalje Akademska akcija ljubljanskih visokošolcev in vsi drugi, ki so se zavzemali za knjižnico. Vendar menimo, da spada v knjižnične anale tudi ta manj znana, a uspešna akcija zgoraj omenjenega ljubljanskega krožka pri zidavi današnje zgradbe Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

To je razvidno tudi iz priložene fotokopije pisma z dne 19. novembra 1934, podpisanega od rektorja F. Ramovša in naslovljenega na ban. svetnika Lovšina. V tem pismu se rektor zahvaljuje za trud in uspešni zaključek akcije, prosvetni in finančni minister v Beogradu sta se namreč odločila postaviti v predlog državnega proračuna za leto 1935/36 prvo anuiteto za zgradbo univerzitetne knjižnice v Ljubljani in v predlog finančnega zakona pooblastilo, da se sme najeti potrebno posojilo pri hipotekarni banki.

Po mnenju rektorata je bila s tem srečno zaključena prva in najvažnejša etapa akcije za zgradbo toliko potrebne univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

Vivat, crescat, floreat!

Evgen Lovšin, višji predavatelj Ekonomske fakultete v pok., l.r.

V Ljubljani, dne 15. avgusta 1974

Priloge: fotokopije treh v zgorajšnjem poročilu omenjenih pisem

Zgodovinar dr. Peter Vodopivec je skušal ložo osvetliti v Kroniki št. 1, 1992, in to je doslej najpopolnejši zapis o tej loži, a vendarle ne dokončen, kajti vedno znova se najde kak dokument, ki razgrne novo tančico. Dr. Vodopivca in njegove razprave pogosto citirajo tudi najvidnejši bratje na sestankih lož, denimo mojster Julius Fischer v loži Quatuor Coronati, ko je govoril o t.i. ljubljanskem prostozidarskem predpasniku, ki ima svoje mesto v evropski zgodovini masonerije. To kaže na težo in pomen Vodopivčevih raziskav, kar je glede na to, da sam ni prostozidar, veliko priznanje!

Loža, v kateri je delovalo približno dvajset bratov, je bila razpuščena šele po okupaciji leta 1941. Po letu 1945 se člani po virih OZNE in UDBE niso več sestali, kar potrjuje v svojem spominskem zapisu tudi Evgen Lovšin. V Titovi Jugoslaviji bi bilo njihovo delovanje povezano s prevelikim tveganjem. V primeri s komunisti je bil dr. Korošec pravi angel, saj se je zadovoljil le z glasnimi kritikami nasprotnikov in kvečjemu s prepovedjo delovanja lož.

Glede na to, da je bilo v prvi Jugoslaviji približno 2300 prostozidarjev, je bila Loža Valentina Vodnika s svojimi dvajsetimi člani tako rekoč neopazna in tudi ni imela vpliva na dogajanja. Bila je bolj okrasek meščanske družbe in dokaz, da je tudi Ljubljana mesto. Strah, ki so ga pred prostozidarji širili najprej Koroščevi klerikalci in pozneje Kardeljevi in Mačkovi komunisti, je bil povsem odveč. Moč prostozidarjev je bila tako kot vselej v njihovi skrivnostnosti in velikih očeh zastrašenih množic, kar znajo skrivne organizacije vseh vrst s pridom obrniti sebi v prid.

Prve dni marca sem govoril z Jančem. Povedal mi je, da sem bil tema zadnje lože na prostem, ki se je zbrala spet pri Vrbincu. Milo rečeno, niso izrekli ravno prijetnih in pohvalnih reči. Da je sicer moj prijatelj in prostozidarski brat, a so mu prepovedali karkoli povedati. Naročili so mu le, da mi sporoči, naj pokličem Svedra. Ne kaže pa nič dobrega, ker tudi tablic zame niso dali in ker menijo, da ne bom mogel prebrati

svoje skice, ki sem jo že oddal v potrditev, ko bo loža delovala v Ljubljani. Čudil se je, ker so že pred dobrim mesecem rekli, da bosta le dva napredovala. Sedaj je jasno, da sta to on in Stane, čeprav je v tablicah ob istem datumu, soboti 24. aprila, tudi moje ime.

Janč očitno čudno pojmuje prijateljstvo, če brezpogojno uboga, kar mu naroči loža. Prijatelja je težje dobiti kot postati mason ali rotarijec.

Telefoniral sem Svedru in ta mi je dejal, da me bo poklical nazaj. Danes (v četrtek 4. marca, po treh dneh) me je res. Stvar je nadvse nujna in bo prišel k meni, pravzaprav bi bilo bolje, če se dobiva zunaj. In sva se – pred Vija vaja na Dunajski.

»Slabe novice ti moram povedati. Razočaral si nas. Napadel si brata v javnosti, kar je nedopustno. Svet lože je sklenil, da boš moral šest mesecev počivati. V tem času se našega dela ne boš udeleževal, vse druge pravice in obveznosti pa seveda ostanejo.«

Tako, poudarek je na obveznostih, se pravi na denarju in molčečnosti! Kljub vsemu me je zanimalo, kakšno veliko pregreho imam na duši, in prijazno vzvišeni brat Sveder mi jo je zaupal.

Na tiskovni konferenci Rottary kluba v Ljubljani, kamor me je 24. februarja poslal glavni in odgovorni urednik Slovenskih novic Marjan Bauer, pač kot poznavalca masonerije, rotarijcev, tajnih služb in mafijskih združb, sem predsedniku Petru Brezniku, ki je vodil tiskovno konferenco, zastavil čisto normalno novinarsko vprašanje. Vprašal sem ga, ali so rotarijci in masoni kaj povezani med seboj. Vprašanje je bilo »naročeno«, enako tudi drugo: ali so Dimitrij Rupel, Miran Goslar, Janez Kocjančič in Anton Bebler člani Rottary kluba Ljubljana. Slednje sem vprašal po konferenci, ker sem hotel pač dobiti ekskluzivno novico, če bi se nemara pokazalo, da so res člani. Že Kavarnar, tudi sam rotarijec, mi je povedal, da niso. Pokazal mi je tudi brošuro, v kateri so bila vsa imena članov, skupaj z njihovimi portreti in podatki.

To, da sem vprašal o povezavi z masoni, je bil za Breznika menda šok. Predsednika rotarijcev in masonskega veljaka Petra Breznika bi skoraj

zadela kap, je rekel Sveder. Vzelo mu je sapo in če ne bi bil tako izkušen in odličen odvetnik, bi utegnilo priti do zelo mučne scene, tako pa se je znašel in nekaj odgovoril. Neverjetno, če pomislim, da so celo v Nenezičevi knjigi Masoni u Jugoslaviji omenjene nekakšne povezave med rotarijci in protozidarji, prav tako kot v drugi sorodni literaturi. Navsezadnje je bil Zoran D. Nenezić véliki mojster Vélike lože Jugoslavije, dokler niso Američani dvignili glasu proti njemu.

Breznik je takoj po konferenci o mojem vprašanju obvestil Svedra in Kavarnarja. Sveder ni mogel verjeti, še manj pa to, da sém v Slovenskih novicah celo objavil Breznikov odgovor, češ da masoni in rotarijci niso povezani. A ko je ugotovil, da je vse to res, je telefoniral na Dunaj, da bi mu svetovali, kaj narediti. Tudi Avstrijci niso mogli verjeti tako nezaslišanemu škandalu, mi je pripovedoval »moj brat« mojster Sveder.

Šlo mi je na smeh, kajti postalo mi je povsem jasno, da gre za malomeščanščino, zaprto v lasten krog predsodkov in kompleksov, združbo, ki ne more doumeti, da je na drugi strani njenih okopov tudi čisto normalno življenje in da niso vsi ljudje naravnani na plezanje po hierarhični lestvici neke vase zaverovane družčine.

Svet lože je potem, ko je dolgo razpravljal o mojem grehu, točneje mojih grehih, sklenil, da me za šest mesecev »zamrzne«. »To je najmanj, kar smo lahko naredili,« mi je pojasnjeval mojster.

Povedal mi je, da vem mnogo več in preveč, ker sem pač prišel z velikim znanjem o masoneriji, ker sem se za stvar zanimal in ker imam pač tak poklic, v katerem se človek nauči poizvedovati in opazovati ter logično sklepati.

»Zato si loži izredno nevaren in zato te nismo mogli izključiti. Tako te še vedno veže prisega molččnosti. Poleg tega pa ti kar naravnost povem, da je bil tvoj primer za nas koristen. Od danes dalje bo vsak novi brat sprejet z balotažo, potem ko se bo pogovoril s tremi brati, ki bodo stoodstotno jamčili zanj. Ti si v preteklosti bil v nekem odnosu s Petrom in sedaj prihaja v ložo nov član, s katerim sta prav tako imela neki odnos . . . »

Še sreča, da nikoli nisem imel homoseksualnih nagnjenj, sicer bi brata masona in njegovo okolišanje o odnosih lahko napak razumel. Postalo pa mi je jasno, da so doslej bili vsi slovenski masoni v Illyrii sprejeti

čisto po domače, mimo pravil, brez balotaže. Pomembno je bilo število: po 45 letih komunističnega mračnjaštva se je vsem pač zahotelo lastne luči, moči in svetlobe. A kdo neki je proti meni?

Za Breznika je bilo jasno. Toda kdo je drugi? Sveder mi ni hotel povedati. Je Lectar, Svedrov prijatelj? S tem ne bi želel biti skupaj ne v loži ne kjerkoli drugje, kar sem že pred vstopom v Illyrio povedal Kavarnarju.

Brata Svedra je zanimalo, zakaj sem postavil tisto vprašanje. Odgovoril sem mu, da se mi ni zdelo nič posebnega, pač glede na to, da sta tako rotarijska kot masonska združba v naši državi zelo skrivnostni organizaciji in da ju ljudje med seboj tudi povezujejo oziroma ju ne razlikujejo. Zato sem torej hotel to razliko jasno zapisati, poleg tega pa je bilo vprašanje naročeno. Od koga, je zanimalo visokega mojstra, s katerim sem se v mrzlem vetru sprehajal mimo Mercatorja.

»Sta tebi služba in tvoje delo pomembnejša od bratovščine?« me je nekako očitajoče vprašal, ko sem mu pojasnil, da sem pač moral vprašati, ker je tako zahteval moj urednik.

Tako idiotsko vprašanje iz ust moža z najvišjim akademskim naslovom mi je vzelo sapo. Družina živi od denarja, ki ga zaslužim v službi in ne v bratovščini, ki ji ga moram kar precej dati, da lahko potem gospodje in njihove velerodne dame, moje sestre, »guncajo afne«. Ena izmed sester, ki je prevajalka, je zahtevala, da ji vse prevode iz nemščine plačajo po tarifi, kakršna velja v društvu prevajalcev. Na roke, v gotovini, brez odbitka za davke. Nič ni bilo podarjenega ali zastonj. Funkcionarji lože zaračunajo sleherno fotokopijo in papir, ki naj bi bil namenjen loži. Zaračunavajo si kilometrino po veljavnem ceniku, tudi če se peljejo po dvajset steklenic vina v Vipavo.

Glede vsega tega nimam dilem. Moja življenska opredelitev je žurnalistika. Vse drugo je daleč nekje v parterju in povsem nepomembno. Življenje je lahko polno brez vseh združb, tajnih organizacij in gala prireditev. Meni masoni in podobne mafijske družčine niso potrebne, če niso predmet mojega časnikarskega zanimanja.

To sem povedal bratu masonu in povedano dopolnil še z opažanji zadnjih mesecev. Rekel sem, da mi ni všeč, da me Kavarnar dobesedno prosi, naj pripravim feljton o masonih, mi pove za vse dokumente v arhivih, nato pa loža, se pravi Sveder, sprejme sklep, da ne

smem o tem nič pisati. Kako naj to pojasnim glavnemu uredniku, ki natanko ve, da pripravljam tak feljton in da sem kar lepo število dni preživel v raznih arhivih, tudi tistem v ministrstvu za notranje zadeve.

Nato mi Kavarnar spet predlaga, naj se dogovorim glede skice in mi predlaga še témo – *Masonerija in tajne službe* – a to loža gladko zavrne; med tistimi, ki so najbolj udrihali po mojem predlogu, pa sta bila Sveder in moj »boter« Kavarnar. Nehote sem dobil občutek, kot da bi se bila zbala, da bom v skici razkril tudi njune skrivnosti. Zlasti Svedrov strah bi mogel biti upravičen.

Kje je toleranca, o kateri prostožidarji toliko govorijo? V ložah na prostem je ni čutiti. Ko Boro pove svojo idejo, takoj plane nanjo Igor in jo scefra na koščke ali nasprotno. Kje je toleranca sedaj, ko sem po njihovem mnenju naredil napako? Zakaj se nikomur ni zdelo potrebno, da bi se o tem pogovoril z mano, me opozoril in mi kaj pojasnil?

Vse so lepo naredili za mojim hrbtom, po tipični boljševiški metodi. Očitno jim ta bolj leži kot vsaj navidezna širina in tolerantnost prostožidarstva. In ne nazadnje, zakaj toliko telefonad v Avstrijo in poslušanje navodil tujcev? Že res, da smo avstrijska loža in bomo to vedno tako ali drugače čutili, ampak za tako malenkost zganjati takega hudiča?

Moj veliki brat mi je takoj pojasnil, da je zelo razočaran nad mano, ker ne priznam svoje gromozanske napake. Postopek da so speljali povsem običajno in da za to res niso potrebovali mojih pojasnil, kajti napaka je napaka in bratom se napak ne odpušča. Da pa bi najmanj dva brata pri balotaži zame vrgla črno kroglico. Zanimalo me je, katera naj bi to bila, a nisem zvedel. Le to mi je zaupal, da je bilo nekaj bratov tudi na moji strani.

Sveder mi je še povedal, kako je Breznik kljub temu, da je predsednik Rottary kluba Ljubljana, njega, po rangu in stopnji višjega prostožidarja, vprašal, ali lahko na sestanek rotarijcev pripelje neko diplomantko sociologije ali višje upravne šole, ki je za diplomu pisala nalogo o prostožidarjih in rotarijih. Dekle, ki je nalogo pripravila po dokumentih v arhivih MNZ, je nato rotarijcem pripovedovala o masoneriji in celo 92-letni Tomo Knez, ki je postal mason šele v 91. letu, pred vojno pa je bil član ljubljanskih rotarijcev, se je smejal njeni nevednosti.

Povedal je tudi, da je direktor Belinke Marjan Cerar, ki bo nasledil Breznika na predsedniškem stolu rotarijcev, zelo proti masonom, prav tako še nekaj drugih posameznikov. Zato morajo bratje v Rottary klubu delovati zelo previdno in taktično, predvsem pa skrivno. Nimajo še vseh niti v svojih rokah! Kaj mislita o njih televizijec Aleksander Čolnik in ginekolog Božo Kralj, ni posebej omenil. Poudaril je le, da mora masonska organizacija delovati v največji tajnosti, dokler si ne zagotovi močnega vpliva na ključnih položajih v družbi, predvsem v gospodarstvu in prek njega tudi v politiki in medijih. Pučnikovo stranko že kontrolirajo, saj sta kar dva njena tajnika masona. Na SAZU žele sčasoma formirati posebno ložo, sedaj pripravljajo prodor v vrh krščanske demokracije in liberalnih demokratov, kjer že »imamo pozicije«.

Meni se je vse to zdelo otročje. Vedel sem, da ravnokar sprejemajo večjo skupino novincev, v glavnem direktorjev pomembnejših podjetij, nekaj politikov, znanega ginekologa z Bleda in ostarelega ter bolnega [REDACTED], ki bo krona organizacije. Ne bom jih videl v loži. Njihovega sprejema ne bom doživel kot prostozidar.

Gospodu Svedru sem povedal, da sem malce prestar za take igrice in da nisem odvisen od masonerije, ne slovenske ne avstrijske ali katerekoli druge. Zdi se mi bedasto, sem dejal, da bi še vztrajal v tej družini, ki me niti ne zanima več. Pa tudi nepošteno bi bilo, ker sem že pred enim mesecem sklenil, da jo bom zapustil. Če bi čakal teh šest mesecev, bi le zato, da spoznam nove člane, da bi vedel, kdo mi bo metal polena pod noge, kot mi jih je nekoč partijsko-udbovski veljak M. M., Svedrov dober znanec. Pa sem vseeno šel po lastni poti, oni mogočnik pa je s hruščem in truščem padel iz svojega fotelja na pručko, če povem malce bolj simbolično – po masonsko. Sedaj mora zatajevati samega sebe in se otepati s preganjavico. Nekdaj najbolj perspektiven partijski kader in zagrizen nasprotnik Cerkve se sedaj skriva za priimkom nekega katoliškega škofa in milo prosi nekdanje podanike za usluge.

Sveder je zahteval od mene, da mu moram dati prebrati feljton, ko bo napisan. To, da bi ga moral kaj spremeniti, ni niti zahteval niti mu nisem obljubil. Kar se zdi njemu samoumevno, se meni ne. Feljton bo šel v tisk tak, kakršnega bom napisal, če ga sploh bom, brez žegna sveta oziroma tiskovnega odbora lože.

Sveder je govoril tudi o odvetniku in njegovi poklicni etiki. Spomnil sem se pogovora za mizo restavracije v kleti ljubljanskega sodišča. Sedel sem v družbi Hinka Jenulla, odličnega in uspešnega odvetnika, in Dejana Vodovnika, časnikarja Dela. Pogovarjali smo se o sodišču, o delu odvetnikov in o poštenju. Hinko je povedal vic z brado, ki pa sva ga z Dejanom slišala prvič.

»Za mizo so sedeli dedek Mraz, Miklavž, pošten in nepošten odvetnik. Na mizi je bilo tisoč mark. Nenadoma je ugasnila luč. Ko se je spet prižgala, mark ni bilo več na mizi. Kdo jih je vzel? Miklavž, dedek Mraz, pošteni ali nepošteni odvetnik?«

Iz zadrege naju je rešil Hinko sam: »Vzel jih je nepošteni odvetnik, vsi drugi so pravljčna bitja!«

Vélikemu mojstru Svedru sem kot predstavniku deputatske lože Illyria in Vélike lože Avstrije napisal tole pismo:

*B. . Sveder
DL Illyria
Ljubljana–Dunaj*

La beauté de la pierre ne se trouve pas dans ses côtés degrossies, mais dans la structure de celle-ci.

Avec cela, je vous préviens que je renonce à ma position du membre de DL Illyria.

(Slovensko: Lepota kamna ni skrita v njegovih obklesanih stranicah, temveč v njegovi strukturi. S tem vas obveščam, da se odpovedujem svojemu članskemu položaju v DL Illyrii.)

Pismo sem datiral z 12. marcem 1993. Štiri mesece sem bil član framasonske bratovščine, dovolj dolgo, da sem spoznal, da med masonerijo, Cerkvijo, partijo in mafijo pravzaprav ni bistvenih razlik. Vse človeka omejujejo, njegovim obzorjem postavljajo pregrade in zahtevajo brezpogojno pokorščino navideznim veličinam in okosteneлим pravilom. Za svobodomislece, ki ne priznavajo hierarhije in izključne resnice nadrejenega, ta družina ni!

Pismo sem odnesel Kavarnarju na Župančičevo. Ko me je zagledal, si je nadel videz nadvse užaloščenega in razočaranega človeka. Da sem mu to zakuhal, ga je po njegovih besedah hudo prizadelo.

Dal sem mu pismo za Svedra. Ni ga hotel vzeti. Naj mu ga kar sam izročim, je dejal.

Še sva se pogovarjala in počasi me je začel prepričevati, naj pisma ne bi oddal, naj ne bi izstopil iz lože, češ da bi bila to škoda. Ve, da sem mason po srcu in zato naj vztrajam. Pogovor se je končal tako, da je pismo prebral, vprašal, zakaj je napisano v francoščini, potem pa ga je strgal in odnesel v stranišče.

Z izstopom ni bilo nič. Pa drugič. Časa je dovolj.

Več kot tri mesece nisem videl nobenega izmed bratov, če ne štejem Kavarnarja, ki je bil na podelitvi plakete revije Lovec. Poleg mnogih drugih sem plaketo dobil tudi jaz – bronasto. S Kavarnarjem sva izmenjala le nekaj besed, dejal je, da so se znova posvetovali z Avstrijci, tudi Walterjem Ramingom, in da so ti menili, da mi mora loža dovoliti, da pišem o vsem, vendar se moram izogibati poročanju o trenutnih dogajanjih v prostozidarski organizaciji. Še pred poletjem naj bi me poklical Sveder, da uredimo zadevo in da se znova vključim v življenje in delo lože. Ni me poklical, sam pa ga tudi nisem iskal. Moja odločitev je dozorela že marca.

Po dolgem času (v ponedeljek, 6. julija) sem spet srečal brata X. iz celovške lože. Bil je dokaj prijateljski in med pogovorom pred Kalvanom mi je povedal nekaj o ozadju obiska gospe Danielle Mitterrand v Beogradu.

Skupina masonskih bratov je na Jacquesa Mitterranda, predsednikovega brata in vélikega mojstra Vélike lože Francije, naslovila apel, naj kaj ukrene glede aretiranega Vuka Draškovića. Vsekakor je bil poziv dovolj prepričljiv, da je Vélika loža Francije menda pritislila na politiko, ta pa je našla elegantno rešitev: Jacquesovo svakinjo, gospo Danielle, ki je tudi predsednica fundacije za človekove pravice France Liberté. Škoditi ne more, lahko pa prinese točke, so modrovali bratje prostozidarji.

»Močno dvomim, da bo kaj opravila. Tam je v igri toliko interesov, da je vse skupaj že nepregledno. Dogovori med Srbi in Hrvati na račun

Muslimanov, nov odnos Rima do Slovenije in Hrvaške, izražen v naj-novejših stališčih vašega zunanjega ministrstva, vse to še čaka na razplet. Za belo mizo se govori, da tretja Jugoslavija ni izključena, le da bosta v njej dva enakopravna naroda, Srbi in Hrvati, Slovenci in Makedonci pa bodo vsakemu izmed njiju za okrasek, medtem ko Črnogorcev in Muslimanov nihče niti ne omenja.«

Povprašal me je, ali vem, kdo je organiziral »tisto zadevo« z Giannijem De Michelisom, italijanskim zunanjim ministrom. Radoživemu ministru naj bi bil nekdo, verjetno iz Neaplja, posredoval »ljubeznivo pisemce«. Dan po tej pošiljki je Gianni De Michelis spremenil odnos do osamosvojitvenih teženj Slovenije in Hrvaške. Bratje kljub dobri obveščenosti niso mogli zvedeti, kaj je bilo v pismu in iz katere kuhinje je prišlo. Bilo pa je menda izredno učinkovito in pomembno na poti slovenske osamosvojitve.

Govorice gor ali dol, X. je med bolj obveščeni, kar zadeva vaticanske in italijanske politike, tudi poti veseljaškega Benečana mu niso bile neznane. Povedal mi je še, da v Véliki loži Avstrije nihče kaj dosti ne razmišlja o razcepitvi deputatske lože Illyrie na hrvaški in slovenski del in da bo delovala tudi potem, ko bo pravi tempelj v Zagrebu, morebiti tudi v Ljubljani. Svetoval mi je, naj uredim odnose s Svedrom, ker da je moje napredovanje odvisno zgolj od njega.

»Ko boš mojster, boš lahko obiskoval katerokoli ložo boš hotel in delal v njej. Vaša se še ne bo tako kmalu zbistrila. To ne gre čez noč. Naše se še vedno po malem iščejo. Odvisno je od bratov, ki so v njih in od njihovih nagnjenj. V svetu delujejo različne lože in vsakdo si v njih najde svoj prostor, svoje področje dela. Illyria je še v povojih in bo doživela še precej sprememb.«

Se bo potem spremenila v rdečo ložo, združbo za izbrance? To vedo le strategji gradnje slovenske masonerije z arhitektom Čedom Kircherjem na čelu. Ko smo po našem sprejemu na Dunaju sedeli za belo mizo, je Čedo ves ginjen izjavil, da je prostozidar že trideset let, a čeprav je dosegel že najvišjo stopnjo, še vedno odkriva nove skrivnosti kraljevske umetnosti. Bi bila ta skrivnost sploh zanimiva, če ne bi neprestano odpirala novih vrat in razkrivala novih skrivnosti, a je v ozadju vedno še nekaj zaklenjenih soban?

»Če dobiš Luč, jo moraš vzdrževati, sicer ugasne,« je dvoumno rekel moj koroški brat. Omenil je, da bo moralo miniti deset let, preden bo

slovenski del bratovščine dovolj obrušen in številen za lasten véliki orient, če bo to takrat kajpak še aktualno.

Tektonika se na Balkanu še ni umirila in tudi dokončnega sklepa glede tega, kako naj bi bil Balkan urejen, še ni. Nekdo bo moral pomagati pri obnovi porušenega, brez prostozidarjev pa v dosedanji zgodovini ni bila zgrajena niti ena katedrala.

Zvečer me je poklical M. M. Že tri tedne me občasno obvešča o zdravstvenem stanju [REDACTED]. Ta je zelo slab in vse kaže, da bo kmalu odšel na Večni vzhod. Da bi bil sposoben za sprejem v bratovščino, še misliti ni. Danes mi je M. M. povedal, da so v Emono prepeljali Ivana Mačka-Matijo. [REDACTED]

Sredi poletja (v četrtek, 22. julija) sem pred Tehnunionom na Vošnjakovi srečal brata [REDACTED]. Bil je zelo hladen, komaj da je odzdravil. Na vprašanje, kako kaj bratovščina, je odrezavo odgovoril, da ne ve, kaj mislim. Na dodatno vprašanje je odvrnil, da moram to urediti s Svedrom, kajti sklep »beamtrata« je bil jasen. Kakšen, mi ni povedal, dodal pa je, da on še ni tako visoko . . . Pa še bo! Enako kot Sveder raje uporablja nemščino, kadar gre za masonsko izrazje. Slovenski uradniški svet je, kot vse kaže, premalo »ezoteričen«.

Tudi o [REDACTED], ki jih je iznašla njegova skupina in ki so menda nekaj posebnega, še ni bil voljan nič povedati za objavo. Kaže, da se v Zavodu za raziskavo materiala, kjer je poleg njega še eden izmed bratov, še niso dokončno preoblikovali in »olastnili«.

Maček in Milčinski sta mrtva. Veliko skrivnosti sta odnesla s seboj. Tudi agenti SDV so jih odnašali, ko so odhajali v pokoj. Natanko pred tednom dni (v četrtek, 29. julija) sem se sestal z enim izmed vodilnih funkcionarjev nekdanje SDV oziroma VIS-a, tesnim sodelavcem dr. Mihe Brejca. Kadar me je poklical po telefonu, se je predstavil kot Maks. Letos so ga administrativno upokojili. Slovenskim novicam je tokrat ponudil pet dokumentov, ki naj bi dokazovali, da je najvišji državni vrh, vključno z Milanom Kučanom, vedel za orožje na mari-

borskem letališču že vse od avgusta lani. Domenili smo se za sestanek. Na koncu srečanja je informator še enkrat poudaril, da dela le zato, da bi pomagal fantom v priporu. Ni pa pozabil omeniti, da bi mogle Novice za dokumente tudi kaj plačati. Denar naj bi potreboval zato, ker bo moral nekaj časa ostati v tujini, da se zadeve poležejo. Odgovoril sem mu, da moram najprej preveriti, ali so dokumenti pristni, in če se bomo potem odločili za objavo, bomo ocenili njihovo vrednost.

Nič ni več tako, kot je bilo včeraj, ko so bile informacije zastoj. Mnogo jih je še, denimo dosjeji Padalca, Amadeusa, Lovca in drugi zaupni dokumenti, tu in tam pa je treba razvezati mošnjček. Pogosto ne za dokument in informacijo, ki sama po sebi ni dosti vredna, bolj zato, da navežeš stik z informatorjem, ki utegne kasneje preskrbeti pomembnejše in bolj ekskluzivne podatke. Ljudje so za denar danes pripravljeni prodati celo dušo.

Informatorja, ki je zatrjeval, da v UDBI ni bil »kdor si bodi«, sem med drugim vprašal, kako je kaj z arhivi.

»Pred volitvami devetdesetega so bili temeljito počiščeni. Za to je poskrbel I. E. Ni pa rečeno, da so vse dosjeje, ki jih danes ni, zares uničili. Dvomim.«

Zanimalo me je, ali pozna dosje Svedra.

»Kako veste zanj?«

Odgovoril sem mu, da sva se srečala in ker je zašel na moje področje zanimanja, pač malo sprašujem naokrog.

»Niti odstotek tistega ni res, kar govorijo o njem. Tudi dosje ni popoln. I. E. ga je uničil pred volitvami, če ga je . . . »

Navrgel sem nekaj podatkov, ki sem jih poznal. Informator je bil vidno presenečen.

»Veliko veste! Morda vam nekoč še kaj povem. Sedaj še ni čas. Vedite pa, da je ta človek nevarnejši, kot si lahko mislite.«

Infomator kasneje ni več klical. Zvedel sem, da se je povezal z drugim medijem, ki je bil pripravljen igrati po njegovih navodilih, v korist enega in v škodo drugega slovenskega politika.

Med iskanji podatkov o prostozidarstvu v raznih arhivih sem po

naključju naletel na moža, ki mi je povedal zanimivo zgodbo iz časov, ko je še delal v »Službi«.

»Ko je analitika sredi osemdesetih let izdelala nekakšno projekcijo političnega razvoja do leta 2000, je politiko zajela panika. Kmalu, morda nekaj mesecev po tistem, ko je bila projekcija oddana naročniku, je kolega iz operative dobil nalogo, da vzpostavimo tajne pozicije doma in v tujini, da prodremo na tista področja, ki smo jih zanemarjali, ker v Sloveniji in Jugoslaviji niso bila več zanimiva. Nenadoma so postale zanimive framasonske lože, na katere se je že skoraj pozabilo.

Zadevo smo obesili enemu izmed vodij. Arhiv o prostozidarjih je bil siromašen, potrebno je bilo brskanje po vseh osebnih arhivih, da smo zbrali dovolj podatkov za zgodbo, ki naj bi jo v organizacijo prinesel naš človek. Ko smo imeli njegovo zgodbo, smo potrebovali človeka.

Izkoristili smo enega izmed sodelavcev, ki je imel dovolj ugleden naslov in je dovolj dobro obvladal obveščevalni posel, povrh pa je stanoval v isti ulici kot neki predvojni mason. Poiskali smo mu zveze v Italiji, Franciji in ZDA ter poskrbeli, da se je udeleževal seminarjev in simpozijev, na katerih je imel stik s tujimi prostozidarji. Kljub vsemu je trajalo nekaj let, da so ga masoni sprejeli medse, ko pa je bil med njimi, so mu povedali, da v Sloveniji že deluje njihov človek, ki uživa največje zaupanje in ima močne mednarodne zveze. A ko je to zvedel, je država že razpadala in zadeve ni bilo več mogoče imeti v celoti pod kontrolo. Projekt, za katerega je vedelo izredno malo ljudi, morda trije, morda pet, je utonil v pozabo.«

»Kazen«, ki mi jo je določil svet lože, naj bi se iztekla 1. septembra. 10. septembra sem na sodišču srečal Janeza Konca. Ko me je zagledal, me je prisrčno pozdravil.

»So te malo zamrznili? Ne sekiraj se, tudi jaz sem še vedno ‚Lehrling‘. Nimam časa, da bi hodil v Celovec in Ljubljano, delo me preveč okupira. Se bom moral o tem resno pogovoriti s Kavarnarjem. Vso energijo usmerjam v delo. Če ga hočeš dobro opravljati, ni časa za drugo.«

Delavca UDBE, avtorja prvega elaborata o prostozidarstvu, shranjenega v zgodovinskem arhivu MNZ, sta napela vse sile, da bi prodrli v bistvo masonerije. Prebrala sta nekaj knjig in drugih gradiv in nazadnje napisala trideset strani dolg spis, nekakšno vodilo drugim, ki so se kasneje ukvarjali z isto tematiko.

Prvi agent ali analitik je uvodoma povzel nekaj o zgodovini prostozidarstva in o njegovem delovanju. Ni pozabil omeniti niti tega, da nekatere masonske lože menijo, da je veliki arhitekt, torej voditelj vsega, sam peklenšček, Lucifer. Tudi Dreyfusovo afero je omenil, češ da je francoski stotnik židovskega rodu Alfred Dreyfus (1859–1935), izdal skrivne načrte nemškimi prostozidarjem in da so ga pozneje z bratsko pomočjo »rehabilitirali«. Bitka za njegovo rehabilitacijo, v katero se je vključil tudi pisatelj Emile Zola, je trajala od 1897. do 1899. leta in je prav vse Francoze razdelila v dva nasprotna tabora.

Bolj natančen je bil, ko je pisal o jugoslovanski bratovščini. Ta naj bi po prvi vojni spadala na francosko interesno območje in bila del Vélikega orienta Francije (kar ni točno, kajti vsaka država, ki ima vsaj tri lože, ima lasten véliki orient, imela ga je tudi prva Jugoslavija). Ker so bili v jugoslovanski organizaciji prostozidarjev, piše analitik UDBE, najvidnejši predstavniki buržoazije, je imela jugoslovanska bratovščina odločujoč vpliv na zunanje in notranjepolitičen razvoj države. Ta se je gibal v tisto smer, ki jo je začrtala mednarodna masonerija, predvsem Véliki orient Francije.

Pisec rad citira tudi dr. Danila Gregoriča, domnevnega agenta gestapa, ki je prostozidarstvu posvetil dokaj vidno mesto v svoji knjigi *Tako je propadla Jugoslavija*. Pisal je o prvi Jugoslaviji! Med drugim v njej beremo:

»Po moje je že vse precej jasno. Če že drugi ne, potem bodo framasoni trdno v vladi. Saj po letu 1918 ni bilo nobene vlade, v kateri ne bi sedeli vplivni člani iz vrst prostozidarjev. Tako je bilo tudi v drugih balkanskih državah.«

To naj bi bil Gregoriču rekel ob razglasitvi šestojanuarske diktature ugleden francoski časnikar. V pogovor se je vmešal tudi neki Nemec. Ta je dejal:

»No da, balkanski narodi, ki se morajo zahvaliti v glavnem svetovni vojni in njenim posledicam, da so dobili neodvisnost, spadajo vsi v politično domeno prostozidarjev. Politiki teh narodov pa so popolnoma pod vplivom vélike lože.«

Ko je Francoz pripomnil, da je to vendar najbolje, se je Nemec razvnel:

»Gotovo je zanje tako bolj preprosto! Njih ne briga, katera stranka sedi v vladi, s kakšnim programom stopa pred ljudstvo in kakšne cilje zastopa. V vsakem primeru so njihovi najvplivnejši člani prostozidarji in se pokoravajo politiki Pariza.«

»Ne moremo dovoliti, dragi kolega,« je odvrnil Francoz, »da bi Nemčija spet dosegla v teh deželah gospodarski in politični vpliv. Za nas je tudi preprosteje, da si v tej deželi pridobimo najvplivnejše može prek lože in s pomočjo majhnih rdečih tolj častne legije. Zato tudi zdaj lahko kar se da mirno opazujemo spremembe, ki jih bo prinesla prav ta noč. Naše levičarsko časopisje bo povsem naravno sicer napadalo kralja Aleksandra in njegovega generala kot samodržca, toda zunanjepolitična usmerjenost države se ne bo spremenila. Nič ne pomaga in vsak poskus je zastonj. Sicer pa vi Nemci niste za te balkanske narode nikakršna privlačna sila. Ti potrebujejo po eni strani jamstva proti ruskemu boljševizmu, na drugi strani pa pomoč proti Italiji. Nemčija jim ne more dati niti enega niti drugega.«

Kakor je napovedal Francoz, so masoni ustoličili v šestojanuarski vladi nekaj zelo vplivnih bratov.

Umor kralja Aleksandra v Marseillu so mnogi povezovali s prostozidarsko bratovščino. Med njimi je bil tudi dr. Pavle Verbič, ki je o tem govoril leta 1943 na nekem predavanju o framasonih.

Vélikemu orientu Francije naj ne bi bila po volji Aleksandrova preorientacija zunanje politike na nemško-italijansko linijo, zato naj bi inscenirali atentat. Aleksandrov atentator naj bi bil član makedonske fašistične organizacije IMRO. Dejstvo je, da je francoska vlada, v kateri so bili močno zastopani prostozidarji, vedela, da se atentat

prapravlja, kljub vsemu pa ni poostrila varnostnih ukrepov in opozorila jugoslovanskih gostov na morebitno nevarnost.

Po Aleksandrovi smrti je prišla na oblast kot prva izrazito prostozidarska vlada ekipa Bogoljuba Jevtića, ki je kot zunanji minister spremljal kralja Aleksandra na njegovi poti v Francijo. Jevtić je bil v vsakem pogledu poslušen sluga Vélike lože Francije in kot tak politično vdan Franciji ter zahodnim demokracijam.

Prvi, ki je kasneje napovedal odločen boj proti masonstvu, je bil slovenski duhovnik dr. Anton Korošec (1872–1940). Po njegovem mnenju je bilo prostozidarstvo rdeča cunja. Poznal je njegovo delovanje, bil njegov zagrizen nasprotnik »kot realen politik in narodnjak, pa tudi katoliški duhovnik«. Kljub odporu do prostozidarjev je moral dr. Korošec večkrat sedeti skupaj z njimi v vladah prve Jugoslavije. Ni pa mož sovražil samo masonov. Gorak je bil tudi Judom, ki jih je preganjal po najboljših močeh, v trdni veri, da med prvimi in drugimi ni velikih razlik. Prijaznejši je bil menda le do mladih deklet in bil je tudi ljubitelj žlahtne kapljice, kot je rad povedal v domačem krogu njegov bližnji sodelavec in osebni prijatelj Novomeščan Viktor Schweiger. Anton Korošec je umrl leta 1940. Viktor Schweiger, ki naj bi bil po nekaterih virih tudi sam član neke tuje ali srbske lože, ga je preživel za deset let.

V dokumentu agenta UDBE piše, da se je Vélika loža Francije ustrašila vojne in sklenila, da bo okrepila francosko politiko na Balkanu. Edina vojaško pomembna država na teh ozemljih je bila Jugoslavija, ki pa zaradi notranjih sporov ni mogla učinkovito delovati. Zato je bilo nujno ublažiti notranja trenja med Srbi in Hrvati. Potrebna je bila popolna enotnost. Prostozidarji na Hrvaškem so zato dobili ukaz, naj takoj poskrbe za sklenitev premirja z Beogradom, prav tak ukaz pa so dobili tudi v Beogradu, kjer so morali zgladiti vse spore z Zagrebom.

Srbi, ki so imeli močnejše pozicije, so v vsem popustili: v svojih rokah naj bi obdržali le zunanjo politiko in vojsko. Naš udbovec je s pomočjo Gregoriča torej »rešil« vse predvojne zaplete v Jugoslaviji, kar mu nikakor ne bi šlo od rok, ko ne bi upošteval masonskih zakulisnih igric. In ko je »analitik« strl te orehe, se je lotil slovenske masonerije.

Opisal je njen zgodovinski razvoj od ustanovitve lože Prijateljev rimskega kralja v Ljubljani, ki ji je menda pripadal tudi Valentin Vodnik, do tako imenovanega Vodnikovega venčka, nekakšne lože, ki je delovala vse do sredine 40. let in je bila po agentovem mnenju podrejena loži v Zagrebu. Po klerikalnih virih, ki jih povzema agent UDBE, naj bi bili med predvojnimi masoni dr. Janko Žirovnik, prof. dr. Rudolf Sajovic, prof. dr. Boris Furlan, finančnika Pirkmayer in Praprotnik, politika Kramer in Marjan Zajc itd. Ti ljudje naj bi osvojili in masonizirali Rottary klub, društvo Pravniki, ljubljansko univerzo, predvsem pravno fakulteto, trgovsko zbornico itd. Po pisanju agenta, imenovanega Uči, naj bi bili agentura francoskega in angleškega velekapitala in zagrizeni privrženci jugo centralizma.

V kasnejšem elaboratu neznanega avtorja iz petdesetih let pa bemo:

»Ko se spoznamo z nalogami in cilji prostozidarstva, se nam takoj vrine misel, kakšno vlogo neki bi mogla igrati prostozidarska loža v novi Jugoslaviji, kje so baze za utrjevanje pozicij iste in kaj lahko prostozidarska organizacija pomeni za tujo obveščevalno službo. Moramo si biti na jasnem, da družbene sile v svetu še niso tako močne in zrele, da bi prostozidarstvo kot tako eliminirale ali vsaj paralizirale, da je prostozidarska loža še vedno močna svetovna organizacija, ki poskuša obvladovati in obvladati svetovno politično situacijo in da za njo vselej tiče interesi imperialističnih sil tiste države, kateri pripada njen takozvani Veliki Orient.

Mislím, da smo to vprašanje prav v našem obveščevalnem delu doslej nekoliko zanemarjali. Mnoge probleme bi lahko reševali pravilneje in izčrpnije, če bi poiskali niti, ki so osebe iz problema morda povezovalе s prostozidarsko ložo. . . .

Ko bomo v nadaljnjem referatu govorili o razvoju masonstva pri nas, na teritoriju Jugoslavije in specialno Slovenije, bomo videli, da so skoraj kompletne politične organizacije bile v rokah prostozidarjev. Tako je bilo npr. z JNS, Sokolom itd.

Vloga prostozidarske organizacije se je razvijala in spreminjala s splošnim političnim položajem, ali bolje rečeno, ker so bili v prostozidarski organizaciji včlanjeni najodličnejši politični in gospodarski funkcionarji, je prostozidarska organizacija zelo pogosto vplivala na vsakokratno spremembo političnega položaja.

Dejstvo je, da je bila prostozidarska loža bivše Jugoslavije orodje v rokah zapadnega imperializma, ki je preko njenih članov sprovajal svojo politiko na Balkanu, kjer je bila Jugoslavija odločujoča vojaška in politična sila.

Zato nikakor ni neaktualno govoriti in razpravljati o framasonstvu, ni odveč poznati njegovo zgodovino in razvoj, njegov vpliv od njegovega začetka do danes,« je uvodoma zapisal pisec trinajst strani dolgega Elaborata o prostozidarstvu, ki je danes le še zgodovina, odsev nekega časa in neke službe, nekoč obvladujoče vso družbo.

Nekaj je jasno! Agenti UDBE o masoneriji niso vedeli kaj prida ali pa so se v tem dosjeju ohranili le dokumenti, ki imajo manjšo analitsko vrednost. Težko je namreč verjeti, da ob vseh pisnih podatkih o prostozidarstvu in pričevanjih, ki so ostala v zapisnikih z zaslišanj po vojni »obdelanih« in zaprtih slovenskih masonov, ne bi imeli boljšega pregleda nad bratovščino. V tem so jih močno prekašali kolegi iz nemške tajne policije.

Seznam domnevnih članov Lože Valentin Vodnik obsega petindvajset imen, med katerimi nekateri niso nikoli bili člani lože, nekateri člani pa manjkajo. Na policijskem seznamu slovenskih prostozidarjev so tale imena (vsa povzemamo po izvirniku, torej tudi s pravopisnimi napakami, prav tako dodatne podatke):

dr. Dinko Puc, bivši ljubljanski župan

Josip Vidmar,

Milan Vidmar, univerzitetni profesor, prostozidar od 1931

dr. Stojan Bajič, funkcionar OJNS

dr. Branko Alujevič, zvezni oficir med Italijani in Novakovo kraljevo vojsko

Janko Debeljak, član Novakovega štaba

dr. Otmar Pirkmajer, član odbora JNS

Janko Lokar, gimnazijski ravnatelj v pokoju (od leta 1930)

Karel Novak, komandant jugoslovanske vojske v Sloveniji

Tone Krošelj, organizator voj. sveta pri Slovenski zavezi

Rudolf Žitnik, član JNS, sodelavec Novaka

dr. Marjan Zajec, član JNS, sodelavec Novaka

Janko Žirovnik, advokat

Rudolf Sajovic, univerzitetni profesor

dr. Boris Furlan, prostozidar od leta 1934

Avgust Praprotnik

dr. Albert Kramer

Ferdo Kozak,

dr. Vladimir Ravninar, prostozidar od leta 1919

Jože Bohinjec, prostozidar od leta 1929

dr. Leopold Boštjančič, prostozidar od leta 1934

Evgen Lovšin, bivši ravnatelj Rude in kovine, prostozidar od leta 1931

Maks Obrsnel, glavni tajnik KID, prostozidar od leta 1933

Avgust Tolsti, bančni ravnatelj, prostozidar od leta 1930

dr. Stanko Šverljuga, bivši jugoslovanski minister, ki je imel posebno visoko funkcijo v loži.

Do imen se je UDBA dokopala s številnimi zaslišanji, med katerimi so morali zaslišani dajati izjave o vseh znancih in prijateljih. Če je kdo zasliševalce še zlasti zanimal, so v nedogled ponavljali vprašanja in vrtali v svoje žrtve, dokler niso slišali tistega, kar so hoteli slišati. Oglejmo si eno takih »pričevanj« – dr. Borisa Furlana o Cirilu Kosmaču. Na strani 9554 iz dosjeja dr. Furlana je zapisano:

»Ob našem zadnjem razgovoru sem izrekel svoje mnenje oziroma sodbo o nekaterih osebah. To sem storil povsem objektivno, nimam nobenega interesa, ki bi me delal pristranskega, in bom povedano posnel v naslednjem:

1. Ciril Kosmač: moralno defekten značaj, egoist, absolutno egocentričen, srednje nadarjen, v bistvu lenoba, ki rad živi na stroških drugih. Moja sodba o Kosmaču je dozorela tekom let do tega zaključka, dolgo časa sem bil glede njega povsem drugega mišljenja. Spoznal sem se z njim v Vidmarjevem krogu. Neke novele, ki jih je objavil v Sodobnosti, so naredile name globok vtis. Dejal sem si, da ima morda v sebi dar novelista velikega formata, Maupassanta ali Čehova, in da bi mu bilo treba omogočiti bivanje v inozemstvu, da spozna veliko življenje in se razvije. O tem sva bila z Vidmarjem istega mnenja, in tudi o tem, da bo morda veliko mesto nanj negativno vplivalo in bo povsem propadel. Dogovorno z Vidmarjem sem ga zelo toplo priporočil Lacroixu za francosko štipendijo, ki jo je tudi dobil za nekaj mesecev. Kosmač je odšel v Pariz, a poročila, ki so jela prihajati v Ljubljano, so bila bolj in bolj negativna. Postal je boheme po slabi strani, borno literarno delo ni opravičilo velikih pričakovanj. Potem je prišla vojna in dolgo nisem nič slišal o Kosmaču. V New Yorku me je enkrat Snój vprašal za informacije

o Kosmaču, po naročilu Kreka, ki je bil v Londonu. Šlo je za to, da bi ga sprejela v službo londonska jugoslovanska vlada. Dal sem pozitivne informacije in je bil res sprejet v službo. Ali je bil Kosmač takrat že v Londonu ali še v Lizboni, ne vem. Toliko mi je pravil kasneje v Londonu, da je iz Pariza zbežal s kolesom, skupaj z Vugo, ki je takrat študiral v Parizu.»

O povojnem delovanju prostožidarjev v Ljubljani zremo iz že omenjenega *Elaborata o prostožidarstvu*, v katerem na straneh 11–12 v poglavju *Prostožidarji pri nas po vojni* beremo:

Po vojni je vsekakor vodilna in najmočnejša loža anglosaksonska. Zato lahko z gotovostjo trdimo, da so se prostožidarji v Jugoslaviji po vojni naslonili na to ložo.

Iz agenturnih podatkov iz leta 1947 izhaja, da obstoja na ljubljanski univerzi prostožidarski krožek, ki naj bi ga tvorili univerzitetni profesorji LUKA MARIČ, MILAN VIDMAR in SAMEC ing. MAKS, vsi iz tehnične visoke šole. Nase skušajo navezati najinteligentnejše študente, kot kaže to primer študenta SAVIĆ MIRANA, ki je bil v NOV in član KP, a je zapadel popolnoma pod vpliv profesorja Mariča. Značilno za nas je tudi to, da je bil Marič najintimnejši prijatelj KOSTE DOMAZEToviČA, notornega agenta IS, najožjega sodelavca VAUHNIK VLADIMIRJA, ki se je med vojno v gestapovskem zaporu obesil. Torej je iz tega dejstva jasno razvidno, da bi z odkrivanjem niti prostožidarstva lahko odkrili marsikatero agenturno povezavo, ki nam danes še ni jasna, oz. znana.

Luka Marič ima direktne zveze s svojimi prostožidarskimi brati v inozemstvu. Študentu je to sam omenil, ko je vpričo njega dobil ilegalnim potom pismo iz inozemstva. Pismo je takoj, ko ga je prečital, sežgal, kar pa še ne dokazuje, da bi moral biti v pismu važen in poseben material, ker imajo prostožidarji sploh navado, da akte, kakor hitro jih prečitajo, sežgejo.

Drug, agenturno ugotovljen prostožidar je STRAŽAR, ki je bil zaposlen kot tehnik v »Konstruktorju«, Maribor. Novembra 1950 je prišel Stražar k dr. Rosini Igorju ter mu postavil naslednja vprašanja: kakšni administrativni ukrepi bi mogli rešiti naše gospodarstvo pred polomom? Kaj misli Rosina o spopadu na Koreji in o vplivu tega spopada na zapad? Ali je IB-jevcev mnogo in ali so nevarni? Rosina je mnenja,

da je bil Stražar pri njem po nalogu Lože iz Beograda, ki hoče vedeti, kakšno mnenje ima opozicija v Sloveniji.

Iz vseh, zgoraj navedenih podatkov, lahko zaključujemo, da so tuje velesile, predvsem pa Francija in Velika Britanija, uporabljale prostozidarsko ložo kot orodje za doseg svojih političnih ciljev. Znano pa je, da je politične pozicije v neki državi mogoče doseči le z močnim ekonomskim pritiskom, ki se izvaja v skladu s podatki, ki jih dobavljajo obveščevalni organi, nameščeni v dotični državi. Njim za svoje delo niti ni potrebno izvršiti formalnega postopka vrbovke, zadosti je, da je nekdo iskren in zvest pristaš prostozidarske organizacije, kateri poroča o svojem delu, odgovorni organi lože te podatke poročajo naprej, in že imajo v centru določene velesile, bodisi Francije ali Velike Britanije, dovolj podatkov, po katerih lahko usmerjajo svoje politične akcije. Pogled na seznam članov prostozidarske lože bivše Jugoslavije nam te postavke le še podkrepuje. Člani prostozidarskih lož so bili izključno ljudje na odločilnih in vplivnih mestih, izraziti franko- oz. anglofilni, ki jim je bila blaginja lastne države manj, kakor interesi velesil. «

Gospa Irena Mrvič se je potrudila in mi iz obsežnega arhiva izbrskala tudi del arhiva SD SS Graz, ki so ga partizani nekje zaplenili in je potem skoraj nedotaknjen ležal na arhivskih policah republiškega sekretariata za notranje zadeve.

Za nas je zanimiv zlasti tisti del poročila, ki se nanaša na delovanje lože Maksimilijan Vrhovac v Zagrebu, kateri naj bi po mnenju udbovcev pripadal tudi Vodnikov venček. V resnici je bila Loža Valentin Vodnik prva prava in priznana popolna prostozidarska loža, vsaj od junija 1940. Dokument ima datum 8. januar 1941, vsebuje pa tudi skoraj popoln seznam vseh prostozidarjev hrvaških lož. Med njimi najdemo tudi očeta in deda masonskega gospoda, ki danes v Sloveniji soorganizira bratovščino in se ponaša z nazivom princa, varuha kraljevske skrivnosti, kar je predzadnja prostozidarska stopnja po škotskem obredu.

(Seznam objavljamo v Dodatkih.)

Nikoli ne bom doumel, zakaj vsaj petkrat na leto stojim pred bančnim okencem v petek popoldne, tik preden ga zapró. Tudi 17. septembra je bilo tako. Pred mano je čakal plavolasi Stane, ki so ga na Dunaju skupaj z mano sprejeli v ložo. Sprva me ni opazil, ko pa sva zamenjala mesti, se je vidno razveselil. Odšla sva na torto v Maxija.

»Nič posebnega se ni zgodilo, odkar te ni. Če bi se jutri vrnil v ložo, bi lahko nadaljeval, kjer si nehal. Prav, prav nič se ne dogaja. Vedno iste teme, vedno isti izpadi,« mi je že uvodoma dejal.

Povedal je, da skoraj ni več novih recepcij, da vlada nekakšno mrtvilo. Tudi registracija pri državnih organih še ni urejena. Zanj je odgovoren Peter Breznik. So sicer težave, kako naj bi ložo registrirali. Če bi to naredili po zakonu o društvih, bi to pomenilo, da bi vsakdo lahko postal član tega društva, kar je seveda v nasprotju s celotnim ustrojem prostožidarstva. Po drugi strani bi morali najti ime, ki bi bilo čimbolj nevpadljivo in bi se skrilo v množici drugih. Tudi nekaj priimkov bi morali ob ustanovitvi navesti, to bi pa pomenilo, da se morajo nekateri bratje razkriti pred javnostjo. Ne bi zadostovalo le ime Kavarnarja, ki je že bil pri Igorju Bavčarju, ko je bil ta še notranji minister, in je v imenu lože spraševal, kako naj se registrira, da ne bi bilo kasnejših zapletov. O lastnem templju v Ljubljani pa zaenkrat nihče več niti ne sanja. Še za Vrbinca nimajo bratje denarja in časa, kaj šele za kaj drugega.

Dela v Celovcu se še niso začela. Ko se bodo, bodo spet romali tja.

»Med enim izmed del na prostem – pri Vrbincu – je vsakdo moral odgovoriti na vprašanje, kaj sploh pomeni biti prostožidar, kaj pomeni biti član lože. Ne boš verjel, nihče ni vedel pravega odgovora. Vsakdo si je predstavljal nekaj svojega in razpredal visoko filozofijo, daleč od poštenega odgovora na vprašanje.«

Stane je še povedal, da sedaj veliko bere in se pogloblja v nekatera vprašanja, ki ga mučijo. Ob slovesu sem mu dejal, da mu bom ob priložnosti prinesel svojo »pasjo svetinjico«, »firtahček« in modro knjigo. Pripomnil sem, da bo po mojem tudi tokratni poskus ustanovitve lože v Ljubljani spodletel, kot so propadli vsi prejšnji. Premalo je

med brati medsebojnega razumevanja, pomoči in pravega prijateljstva, pa preveč provincializma in stremušva.

Razšla sva se pred pošto z iskrenim stiskom rok.

Sklep

Prostozidarstvo nikakor ni le ezoterično dopolnilo visoke družbe, pač pa je močan dejavnik pritiska na gospodarstvo in politiko. Do tega prostozidarji niso prišli čez noč. Moč in vpliv so gradile številne generacije posvečenih tajnih bratov in njihovim naslednikom niti na misel ne pride, da bi to dediščino na lahek način zapravili.

Kajpak ni vsak tajni krožek prostozidarska loža, a v zadnjih desetletjih so se mnoge združbe, ki so si nadele prostozidarski videz in ki jih Velika loža Anglije ni priznavala za svoje, začele med sabo povezovati in vzpostavljati stike. Sinergični učinki takega povezovanja so bili hitro vidni in danes za isto mizo sedita še včerajšnja nasprotnika, ki ju družijo isti ali vsaj podobni cilji.

Prostozidarstvo je zavito v nešteto skrivnostnih tančic. Nihče jih ne bo nikoli vseh strgal s te starodavne bratovščine, ki se je v stoletjih razvoja vedno prilagajala trenutnim družbenim razmeram in režimom. Hkrati je ohranjala tisti del izročila, ki ji je koristil, jo povezoval in ji omogočal zakulisno delovanje. Prav v tem je bila in je njena moč.

Danes prostozidarji v svojih prisegah obljubijo lojalnost domovini in režimu, ki je v njej na oblasti. A ko se spremeni režim, se enako pokorno priklonijo novemu. Mrtvi junaki koristijo le črvom!

Večina prostozidarjev so ljudje, ki verujejo v ideje bratstva, svobode, enakosti, in še sanja se jim ne, kaj tiči v globini njihove bratovščine. A kaj ni to značilnost vseh religij, verovanj in ideologij, ki omejujejo posameznika z navidezno svobodo?

Morda je prav zato ta bratovščina bila trn v peti drugim globalnim (in v mnogih primerih tudi totalitarnim) organizacijam, ki so ji po svojem delovanju, a mnogokrat tudi simboliki, zelo sorodne.

Za Slovence je bratovščina zanimiva novost, ki nekatere privlači zaradi skrivnostnosti, druge zato, ker si obetajo močne mednarodne

zveze, tretje, ker menijo, da jim bo omogočila veliki politični met, četrte, ker so snobi, ki žele – potem ko so pol življenja pokorno hlapčevali nekdanjemu režimu – sedaj okusiti malce sladkosti svetovljanstva.

Večina se jih najbrž ne zaveda ciljev velikih arhitektov, ki grade novo ložo, a to za samo bratovščino ni pomembno. Ta potrebuje le večje ali manjše število bolj ali manj vplivnih državljanov nove države, prek katerih bo lahko uresničevala svoje univerzalne cilje. S temi so seznanjeni le izbranci najvišjih stopenj in z največjim političnim in gospodarskim vplivom. Njih bratje modre lože niti ne poznajo, čeprav se z njimi morda srečujejo na cesti, na letališčih.

Moč prostožidarjev je vsekakor tudi v njihovi skrivnostnosti. Če bi jo kdo razgalil, bi obstali pod žarometi javnosti kot nagice v baru. To masoni vedo. Zato svojih skrivnosti nikoli nikomur ne razkrijejo do konca, ne glede na stopnjo v organizaciji. Skrivnosti so popredalčkane po različnih ložah in bratovščinah, ki delujejo vzporedno in katerih povezave nikoli niso povsem jasne. Organizacija je izredno členovita.

Poleg prostožidarjev deluje v Sloveniji še nekaj skrivnih venčkov, zametkov svetovnih skrivnih organizacij. Če jih ne bi bilo, bi človek podvomil, ali smo sploh država!

Kakšne posebne škode ali koristi široke ljudske množice od njih ne bodo imele. A kdo jih sploh kdaj kaj vpraša? Navsezadnje so le »volilno telo« in »mravljinci«, ki morajo s svojim delom vzdrževati oblastnike, ki so si jih izvolili. Takšne, kakršne si zaslužijo!

Po vseh osebnih izkušnjah in preskušnjah nad prostožidarsko bratovščino nisem niti razočaran, niti me ni navdušila. Bila je to le ena izmed vmesnih postaj na moji časnikarski poti. Želim ji uspešno delo.

Andrej Dvoršak, 12. decembra 1993

Slovarček osnovnih pojmov, povezanih s prostozidarstvom

Afiliacija: prestop prostozidarja iz ene v drugo ložo, tudi sprejem prostozidarske lože v drugo véliko ložo.

Bela miza: skupna večerja vseh udeležencev dela v loži, skupaj z delom v loži pomeni celoto. Za belo mizo masoni komentirajo referate, prebrane v templju, izmenjujejo izkušnje in podatke, sklepajo znanstva in prijateljstva ter se dogovarjajo o žgočih vprašanih. Razen za navadno »belo mizo« se včasih zberejo za »svečano belo mizo«, izrekajo mnoge zdravice in zahvale; kdaj pa kdaj se za delo ne zberejo v templju, temveč za belo mizo v t.i. obmizni loži.

Bijou (izg. bižu): medaljon, obesek, ki ga mora prostozidar med delom v templju nositi okoli vratu. Bijou je razpoznavni znak lože, po obliki in reliefu pogosto enak pečatu lože. V Janezovi loži je obešen na modro vrvico ali moder trak. Za 25-letnico članstva v bratovščini podeljujejo srebrne, za 40. obletnico pa zlate bijouje. Uradniki lože nosijo poleg bijouja lože še uradniški medaljon, ki označuje njihovo funkcijo v loži.

»**Cajhnunga**«: skica, referat, ki ga v templju prebere vajenec, preden postane pomočnik. Ne gre za predavanje, temveč le za teze, načrt za nadaljevanje gradnje. Tema obravnave so navadno »obdelava kamna« ali razlaga posameznih pojmov oziroma orodij.

Delo (lože): obredni sestanek prostozidarjev, dodatno označeno še s stopnjo, ki pove, kdo se ga sme udeležiti. Najpogostejše je delo na I. stopnji. Vajenci in pomočniki ne morejo sodelovati pri delu na višjih stopnjah. Cilj dela je, da »razsvetli duha in ogreje srce za vse dobro, resnično in lepo ter da iščoče pripelje v bratovščino«.

Delo na prostem: sestanek, delo brez kakega rituala oziroma vidnih znakov pripadnosti prostozidarski bratovščini (predpasnika, medaljona in rokavic). Na takšnem delu se navadno zbere manj kot sedem mojstrov, vendar so veljavni tudi sklepi, sprejeti na takšnem sestanku. O delu »na prostem« govorijo zato, ker loža tedaj deluje na pol javno, na kraju, kjer je vidna in kjer nad njo »ni strehe«, danes navadno v gostilnah.

Deputatska loža: za uresničitev posebnih nalog jo lahko osnuje véliki mojster, njene naloge in pravice so natanko določene. Deputatske lože

niso prave in popolne lože. DL Illyria je dobila nalogo, da prinese Luč Slovincem in Hrvatom.

Kladivo: simbol moči in voditelja. V loži ga uporabljajo starosta in oba nadzornika, zato govorimo tudi o prvem, drugem in tretjem kladivu.

Konstitucija: statut, ki ga sestavi vsaka loža in ga nato dosledno upošteva. Vse podrejene lože in njihovi člani se ob sprejemu zavežejo, da ga bodo spoštovali. VL Avstrije je svojo konstitucijo nazadnje dopolnila in spremenila leta 1984, ob 200-letnici delovanja. Prvo konstitucijo sodobnega ali spekulativnega prostozidarstva je leta 1723 napisal James Anderson in je temelj vsem drugim.

Krsta: med žalnim delom je v sredini templja krsta ali preproga z njenim motivom. Nanjo položijo rokavice, medaljon in predpasnik rajnega brata, okoli nje pa sklenejo bratsko verigo.

Loža (angl. lodge, nem. Loge): beseda ima trojni pomen. To je predvsem združenje prostozidarjev, imenovano po prostoru, kjer se prostozidarji srečujejo in delajo, kot je zapisal Anderson v svoji Konstituciji. Vsak brat mora pripadati eni izmed lož. Če ložo pojmujeemo kot društvo, mora biti pravilno ustanovljena in pripadati mora eni izmed regularnih velikih lož, ki bedi nad njenim delovanjem. Za oblikovanje lože je po tradiciji potrebnih sedem bratov mojstrov, a vsaka loža mora imeti za delovanje še nekaj mojstrov, nekaj pomočnikov in vajencev. Loža pomeni tudi sestanek njenih članov, ki »imajo ložo«. Loža je tudi zgradba, prostor, kjer poteka delo, z drugo besedo tempelj, ki je pravokotne oblike, njegova os pa teče od vzhoda proti zahodu. Prostozidarstvo je globalno in vsi prostozidarji so člani ene same velike lože, t.i. sredinske lože, ki je nevidna, brezčasna in zajema ves svet. Sicer pa se je beseda *loža* prvič pojavila leta 1278 v nekem obračunu gradbenih del samostana Vale Royal. Vsaka loža ima tudi ime, v Evropi po pojmi in osebah. Skrajša so se lože imenovale po gostilnah, v katerih so se shajali bratje. Danes se pogosto imenujejo po slavni prostozidarjih, legendarnih osebnostih in mecenih. Kot najstarejša velja škotska loža Kilwinning Lodge No. 0, ki ji pravijo tudi Mother Kilwinning (mati Kilwinning). Za primat se je kosala z ložo Mary's Chapel No. 1 v Edinburghu.

Neofit: novinec, začetnik, kot prostozidarji imenujejo vajenca tisti večer, ko ga sprejmejo medse.

Obrednik: najavlja goste, jim odreja mesta v loži in za belo mizo, sprejme vélikega mojstra ob vstopu v tempelj in pred njim nese meč, ki ga položi čez oltar, kjer ostane do odhoda vélikega mojstra.

Prostožidar: moški, ki je sprejet v pravo in popolno ložo. Biti mora »svoboden človek na dobrem glasu« in imeti vrline, ki mu omogočajo, da zadovolji stroge zahteve prostožidarske organizacije. Oznaka *freemason* (angl. prostožidar) je prvič zabeležena 9. septembra 1376 v Londonu. Izraz so najbrž uporabljali za graditelje, ki so z dletom in kladivom obdelovali kamenje za gradnjo katedral in gradov. Prostožidarji brez predpasnika: moški na dobrem glasu, ki delajo po načelih prostožidarjev, vendar niso včlanjeni v ložo.

Prostožidarski korak: natanko določen korak, s katerim prostožidar stopi v tempelj. Razlikuje se glede na stopnjo. Najpogostejši je korak vajenca, sestavljen iz dveh kratkih in enega dolgega koraka: najprej kratek korak z levo nogo, nogo srca, nato kratek korak z desno nogo, nogo razuma, potem dolg korak z desno nogo, nogo razuma, ki preverja. Vsak korak tega trokoraka pomeni pravi kot in simbolizira gibanje masona po poti pravičnosti, dolžnosti in zakonitosti. Nekateri zgodovinarji prostožidarstva vidijo v teh korakih ostanke plesov, ki so jih bratje obredno izvajali v templju.

Prostožidarski tempelj: katerikoli prostor, ki ga preuredijo in opremijo po standardnih navodilih, nakar v njem poteka prostožidarsko delo. Na vzhodu je sedež staroste, na zahodu sedeža obeh nadzornikov. Na jugu in severu so sedeži bratov prostožidarjev, in sicer v zaporednih vrstah. Pred sedežem staroste je oltar, na katerem so tri »vélike luči« (biblija, kotnik in šestilo), v sredini je preproga, ob njej tri »male luči« (modrost, moč, lepota), na zahodu pred nadzornikoma stebra s črkama J in B. Pred starosto je na mizi trokraki svečnik s Pralučjo, levo pri nogah neobdelana, desno pa kamnita obdelana kocka. Nad starosto je baldahin s simbolom sonca. Ves tempelj je ovešen z nebesno modrimi zavesami, na temno modrem stropu pa so zlate zvezde. Starosta se do svojega stola povzpne po treh stopnicah. Za delo v templju so potrebni še meči, obredna palica, kladiva, pečena ura, človeška lobanja, krsta itd.

Prostožidarska zveza: s prostožidarji so povezane tudi nekatere druge organizacije, denimo Red vzhodne zvezde, Visoke cedre Libanona, Jakobove hčere, Hčere mavrice, De Molayev red.

Recepcija: posvetitev, iniciacija, sprejem novinca v bratovščino.

Soba izgubljenih korakov: prostor pred templjem, kjer se pred začetkom obreda srečujejo prostožidarji, si v njem nadenejo obredne simbole (predpasnik, medaljon) in se umirijo. Tu ni prostora za posvetne pogovore, to je kraj priprave za vstop v tempelj. Podobno se je imenovala predsoba dvorane za sprejeme na dvoru kralja Ludvika XIV. (fr. *salle des pas perdus*).

Stopnje prostožidarstva – Janezove ali modre lože: 1. stopnja – vajenec, 2. stopnja – pomočnik, 3. stopnja – mojster.

Stopnje prostožidarstva – AASR, rdeče lože: 4. stopnja – skrivni mojster, 5. stopnja – popolni mojster, 6. stopnja – intimni sekretar, 7. stopnja – predsednik in sodnik, 8. stopnja – intendant zgradb, 9. stopnja – izbranec deveterice, 10. stopnja – slavni izbranec deveterice, 11. stopnja – vzvišeni izbrani vitez, 12. stopnja – véliki mojster arhitekt, 13. stopnja – kraljevski obok Salomona, 14. stopnja – véliki izbranec, popolni in svetli zidar, 17. stopnja – vitez vzhoda in zahoda, 18. stopnja – suvereni princ rožnega križa, 19. stopnja – véliki svečenik, 20. stopnja – častni mojster vseh lož, 21. stopnja – Naahit, pruski vitez, 22. stopnja – vitez kraljevske sekire, princ Libanona, 23. stopnja – šef tabernaklja, 24. stopnja – princ tabernaklja, 25. stopnja – vitez medeninaste kače, 26. stopnja – princ zahvalnosti, trojni škot, 27. stopnja – suvereni poveljnik templja, 28. stopnja – vitez sonca, 29. stopnja – škotski vitez svetega Andreja, véliki Škot, patriarh križenosec, véliki mojster svetlobe, 30. stopnja – vitez Kadoš, vitez črnega in belega orla, 31. stopnja – véliki inšpektor inkvizitor mojster, 32. stopnja – svetli princ kraljevske skrivnosti, 33. stopnja – suvereni véliki generalni inšpektor.

Stopnje prostožidarstva – yorškega obreda (angl. York Ritual): mark master, nekdanji mojster, zelo vzvišeni mojster, red rdečega križa, red malteškega viteza, red vitezov templarjev.

Šahovnica: pod templja, sestavljen iz belih in črnih kvadratov, ki pomenijo svetlobo in temo, dobro in zlo, jing in jang, skratka, nasprotji, ki se harmonično dopolnjujeta in pomenita temelj življenja.

Vélika loža: sestavljajo jo najmanj tri regularne, popolne in prave lože. Za ustanovitev je potreben patent, tj. dovoljenje že obstoječe vélike lože. Načeloma je v vsaki državi le ena sama vélika loža. V Avstriji so

prvo véliko ložo ustanovili leta 1742 na Dunaju in se je imenovala Aux Trois Canons (fr. Pri treh topovih). Véliko ložo Avstrije so ustanovili leta 1918. Vélika loža ima več organov: glavno zvezno skupščino, kolegij vélikih uradnikov, kolegij vélikih govornikov, starešinsko konferenco, sodni kolegij itd.

Véliki mojster: naslov prvega med prvimi, predsednika vélike lože. Ložo zastopa navzven in je nadrejen vsem njenim članom, ki ga volijo za določen čas. Naslavljajo ga z besedami »najčastivrednejši brat mojster«. Za to funkcijo je lahko izvoljen brez omejitev, večkrat zapored.

Znak: tudi način za razpoznavo prostozidarja in njegove stopnje. Najpogosteje uporabljan je vajeniški. (Glej sliko.)

Sprejemni obred za prostozidarskega mojstra 3. stopnje (izvleček)

Ta obred so prvič uvedli leta 1720 na Škotskem, v Angliji pa so ga priznali šele leta 1738. Sam obred sprejema se zelo razlikuje od države do države, v bistvu pa je povsod, kjer deluje modra loža, njegova vsebina vedno enaka. Lahko bi rekli, da se spreminja le celofan, v katerega je zavita nagrada. Med obredom zve bodoči mojster spet nekaj novih skrivnosti, ki ga spodbudijo k nadaljnjemu delu in iskanju sreče in bistva v krogu njegovih zaupnih bratov.

Častivredni brat (ČB): Bratje, brat (ime kandidata), danes te nameram posvetiti za tretjo stopnjo, vendar nam moraš pred tem ponuditi dovolj dokazov, da si obvladal večšine druge stopnje. Zato ti bom postavil več vprašanj. Kako so te pripravljali, da si pridobil drugo stopnjo?

Kandidat (K): Na podoben način kot za prvo, le da takrat nisem imel poveze čez oči. Razgalili so mi levo ramo in mi desno hlačnico zavihali do kolena, z leve noge pa so mi sezuli čevelj.

ČB: Na čem si bil sprejet?

K: Na kotniku.

ČB: Kaj je kotnik?

K: Kotnik predstavlja kot 90 stopinj, kar pomeni četrtno kroga.

ČB: Katere stvari raziskuješ na tej stopnji?

K: Skrivnosti Narave in Znanosti.

ČB: Kam so odhajali naši bratje, da prejmejo nagrado za svoje vzvišeno delo?

K: V osrednji prostor templja kralja Salomona.

ČB: Kako so jo prejeli?

K: Brez omahovanja in zavlačevanja.

ČB: Zakaj ravno tako?

K: Brez omahovanja, ker so se zavedali, da jo povsem zaslužijo, brez zavlačevanja, ker so verjeli v dobronamernost svojih tedanjih delodajalcev.

ČB: Kako sta se imenovala velika stebra ob vhodu v tempelj kralja Salomona?

K: Levi se je imenoval Boaz, desni Jakin.

ČB: Kaj pomeni vsak od njiju posebej in kaj oba skupaj?

K: Prvi pomeni moč, drugi ustvarjalno moč; skupaj pa označujeta trajnost, ker kot pravi Bog: »... v moči bom sezidal svoj tempelj, ki bo trajal na vekov veke«.

ČB: To so bila običajna vprašanja, ki se postavljajo ob sprejemu na tretjo stopnjo. Če pa želi kateri izmed bratov še posebej zastaviti kandidatu kako vprašanje, bom to opravil v njegovem imenu.

Spoštovani brat, ali se imaš za častivrednega in privrženega zidarja, tako da boš lahko vzdržal ves obred sprejema na visoko stopnjo mojstra prostožidarja? Če še nisi pripravljen, imaš še vedno čas za temeljite priprave med svojimi brati v loži!

K: Pripravljen sem.

ČB: Sedaj ti bom razkril skrivni znak razpoznavanja, ki je sestavljen iz posebnega stiska roke in gesla mojstrov tretje stopnje.

Kadar se s kom rokuješ in se mu želiš predstaviti kot prostožidarski mojster, mu pritisni s palcem med sklepa drugega in tretjega prsta na roki. Geslo je Tubal Kain. On je bil prvi mojster, ki se je ukvarjal z obdelovanjem kovin. Ta beseda ima po vsem svetu enak pomen. Moraš si jo dobro zapomniti, kajti brez nje ne boš mogel stopiti v ložo kot mojster. Tvoje geslo je Tubal Kain. Zapomni si to!

Obred sprejema mojstra prostožidarja na tretjo stopnjo je zelo dolgovizen. Kandidat mora bos, z zavihanimi hlačnicami in razgaljenimi prsmi ter desno ramo hoditi po templju, se učiti sedem mojstrskih korakov in bratskega objema, nove skrivne besede, Makaben ali Makbena ter dati novo svečano zaobljubo, ki jo v katoliških deželah zapečati s tremi poljubi Biblije, v arabskem svetu pa trikrat poljubi Koran.

Besedilo zaobljube je podobno kot one na prvi oziroma drugi stopnji, konča pa se takole:

K: »Svečano se zaobljubljam, da bom spoštoval vseh pet zakonov bratstva, v svojih dejanjih in besedah. Moja roka bo zanesljiv porok bratstva, moje noge me bodo vodile po poti združitve z mojstri prostožidarji, skozi nevarnosti in težave, proti svetlemu cilju, da izdelamo steber medsebojne zaščite in pomoči, ki smo jo dolžni ponuditi bratom v težavah. Vedno se bom spomnil pomanjkanja, v katerem se bo znašel brat in naredil bom vse, da mu olajšam njegov položaj, a le do mere, ki ne bo ogrozila mene in drugih bratov . . .

Na koncu se zaobljubljam, da se bom vedno trudil, da ostanem vreden časti mojstra prostožidarja in da bom varoval čast brata kot svojo lastno . . .

Najbolj svečano pa se zaobljubljam, da bom vse to spoštoval z vsem srcem. Strinjam se, da se, če se bom pregrešil zoper katerokoli od zaobljub te prisege, moje telo preseka na dve polovici, da se zažge moje

drobovje in moj pepel strese na vse strani, tako da za mano ne bo ostala niti sled spomina, ne med ljudmi, posebej pa med mojstri prostozidarji . . .«

Z zaobljubo se obred ne konča. To je šele polovica svečanosti, zaradi katere so se zbrali k delu lože mojstri framasoni.

Bodoči brat mojster zve iz ust staroste, častivrednega brata mojstra, tudi skrivnost smrti Hiram Abifa. A ne le to, kot Hiram sodeluje v tem delu obreda, ki predstavlja eno največjih skrivnosti framasonske bratovščine.

ČB: »Petnajst pomočnikov, ki so nadzorovali dela v Salamonovem templju, je ugotovilo, da se ta bližajo koncu, a da še vedno ne vedo vseh skrivnosti gradnje, ki jih mora poznati mojster tretje stopnje. Zato so se zarotili, da se dokopljejo do njih, ne glede na sredstva, ki bi jih morali uporabiti. Ko pa je napočil čas, da zaroto uresničijo, se jih je dvanajst premislilo, le trije, bolj okoreli od ostalih, so se odločili, da uresničijo svoje zločinske namene.

Vsak je zasedel svoj položaj: prvi na vzhodnem, drugi na severnem in tretji na južnem vhodu v tempelj, kjer je imel navado vstopati naš mojster (Hiram Abif) točno ob dvanajsti uri, da bi zmolil molitev Vsemogočnemu. Ko je končal z molitvijo, je poskusil zapustiti tempelj skozi južni vhod, kjer ga je pričakal prvi razbojnik. Ker ni imel pri roki nobenega orožja, je rekel mojstru, da ga bo ubil s težkim ravnalom, če mu ne izda skrivnosti mojstra prostozidarja. Naš mojster, veren zaobljubi, ki jo je dal, je odgovoril, da so skrivnosti znane le trem mojstrom na vsem svetu in da brez soglasja ostalih dveh nima pravice, da jih razodene in da gre raje v smrt, kot da bi izneveril sveto zaupanje, ki so mu ga izkazali.

Ker razbojnika odgovor ni zadovoljil, je napadel mojstra in ga močno udaril po glavi. Ker pa ga je presenetila mojstrova mirnost in spokojnost, udarec ni bil natančen, tako ga je samo oplazil po desnem sencu. (V tem trenutku se drugi nadzornik dotakne desnega senca kandidata z ravnalom.)

Udarec pa je bil vseeno dovolj močan, da mojster poklekne na levo koleno. (Kandidat mora tako poklekniti). Ko si je opomogel od šoka in presenečenja, je mojster vstal (kandidat vstane) in odšel proti severnemu vhodu, kjer ga je pričakal drugi zarotnik, oborožen z vodno tehtnico, s katero je udaril Hiram po levem sencu (prvi nadzornik se z libelo dotakne levega senca kandidata). Mojster je pokleknil na desno koleno (tudi kandidat poklekne in vstane).

Ko je dojel, da ne more oditi skozi nobenega od teh dveh vhodov, se je Hiram odmajal proti tretjemu, na vzhodu, kjer ga je dočakal tretji zarotnik. Kljub težkemu položaju, v katerem je bil, je Hiram tudi njemu dal enak odgovor kot prejšnjima, nakar ga je tretji pomočnik udaril s težkim kladivom po čelu. (Sedaj starosta vzame kladivo in z njim zamahne, kakor da bo udaril kandidata, ter se z njim dotakne njegovega čela.) Hiram je smrtno zadet padel. (Bratje kandidata položé v krsto.)

Brat drugi nadzornik, dvigni predstavnika našega mojstra s stiskom roke, ki simbolizira prvo stopnjo.«

ČB: »Med tem obredom so bratje opazili, da je naš brat predstavljal eno najsvetlejših osebnosti prostozidarstva. Hiram Abifa, ki je raje dal svoje življenje, kot da bi izdal skrivnost mojstrske stopnje. Upam, da je to naredilo močan vtis na vse prisotne in da se boste vi enako obnašali v podobnem položaju...«

ČB: »... Kot brat mojster si dolžan pomagati bratom na nižjih stopnjah, da čimbolje obvladajo kraljevo umetnost.

Malo prej smo stali poleg mesta v naši zgodovini, ko so ubili mojstra Hiram Abifa. Tako velika izguba ni mogla ostati brez hudih posledic. Načrtov za gradnjo, ki so do tedaj redno prihajali, sedaj ni bilo več, zato so delavci na gradbišču takoj pomislili, da se je njihovemu mojstru nekaj slabega zgodilo. Palirji, se pravi nadzorniki, so izbrali takoj najuglednejše med sabo, da seznanijo kralja Salamona s posledicami Hiramove odsotnosti, kakor tudi z njihovim občutkom, da se je zgodila neka katastrofa, čim je tako hitro izginil. Kralj je takoj ukazal, naj se opravi generalni pregled vseh delavcev na gradbišču in ugotovljeno je bilo, da manjkajo trije delavci enakega položaja. Istega dne so pomočniki, ki so v začetku sodelovali v zaroti, prostovoljno zaupali kralju vse, kar so vedeli do trenutka, ko so izstopili iz skupine zarotnikov. To je povzročilo pri kralju veliko skrb za njegovega glavnega mojstra. Določil je skupino petnajstih zvestih pomočnikov, ki so začeli iskati mojstra, da bi ugotovili, če je še živ ali je umrl, ker je hranil skrivnosti, ki so mu bile zaupane.

Ko so ugotovili dan Hiramovega povratka v Jeruzalem, so se razdelili v tri lože druge stopnje in od treh vhodov v tempelj začeli z iskanjem, ki je bilo dolgo neuspešno. Ena od lož se je vrnila v Jeruzalem brez novih vesti o izginulem mojstru, druga je imela več sreče...

Med raziskovanjem so na nekem kraju odkrili, da je zemlja sveže

razkopana. Odločili so se, da izkopljejo gomilo in ugotove, ali ni morda v njej Hiram. Tako je tudi bilo . . .

Tretja skupina je ob povratku v Jeruzalem slišala glasove jadikovanja, ki so prihajali iz neke votline. Ko so vstopili v votlino, so videli trojico morilcev, ki so medtem, ko so spoznali, da ne bodo mogli uiti kazni, kralju priznali svoj zločin. Kralj jih je obsodil na smrt v pečini . . .«

Obred se nato nadaljuje z dvigovanjem kandidata iz groba in spoznavanjem novih skrivnosti, predvidenih za to stopnjo, ki jih sestavljajo skrivni koraki, drža telesa, stisk roke in skrivna beseda Makben.

Kratice v nemškem prostozidarstvu

AL	zbiralec darov
AFAM	stari svobodni in sprejeti zidarji
AGM	nekdanji véliki mojster
AM	nekdanji mojster
ARCH	arhivar
1. A., 2. A.	prvi in drugi nadzornik
BH	prostozidarska skupina
BR	svet uradnikov
BS	obdelani kamen
BIBL.	knjižničar
Br, Brr	brat, bratje
bdr.	bratski
BHV	zvezna glavna skupščina
EGM	častni véliki mojster
ehrw.	častivredni
ehrwst.	najčastivrednejši
FM	prostozidar
FMEI	prostozidarstvo
frm.	prostozidarski
G, GG	pomočnik, pomočniki
GARCH	véliki arhivar
1. in 2. GA	prvi in drugi veliki nadzornik
GB GBB	véliki uradnik, véliki uradniki
GBR	svet vélikih uradnikov
GBibl	véliki knjižničar
GBAW	véliki gradbeni mojster vseh svetov
GL; GLL	vélika loža, vélike lože
GM, GMM	véliki mojster (najčastivrednejši brat), véliki mojstri
DGM, DGMM	deputatni véliki mojster, deputatni véliki mojstri
GO	véliki orient
GR	véliki govornik
GSCHA	véliki oskrbnik
GSCHM	véliki zakladnik
GS	véliki sekretar
GTH	véliki čuvar templja
GZ	véliki obredni mojster
i. d. e. O.	na Večnem vzhodu (v onostranstvu)
I. d. u. h. Z.	v nam svetem številu

KK	kraljevska umetnost
Le, Lee	vajenec, vajenci
L, LL	loža, lože
mr.	zidarski
M, MM	mojster, mojstri
RA	Royal Arch
UGL	Vélika loža Anglije
VL	vélika loža
AASR	Ancient and Accepted Scottish Rite

Oznake prostoziidarskih uradnikov

starosta (častivredni brat):	kotnik
1. nadzornik:	utežna tehtnica
2. nadzornik:	svinčnica
govornik:	trikotnik z zaprto knjigo
pisar:	trikotnik s prekrížanima peresoma
obredni mojster:	trikotnik s prekrížanima palicama
varuh templja:	trikotnik s prekrížanima mečema
mojster vodnik:	trikotnik z odprto knjigo
zakladnik:	trikotnik s prekrížanima ključema
oskrbnik:	trikotnik z rogom

Seznam prostozidarjev predvojnih hrvaških lož, katerih člani so bili tudi Slovenci (iz arhiva SD SS v Gradcu, ki so ga kdove kje zaplenili partizani)

Loža Maksimilijan Vrhovac

Veliki mojster

Dr. Švrljuga Stanko, minister in senator

Švrljuga Ferdo, višji veterinarski svétnik

Dr. Frangeš Oto, minister (prekrščen žid)

Bauer Marko, glavni tajnik industrijske zbornice (žid)

Dostojanstveniki in staroste lož

Dr. Brolich, zdravnik

Brovét Ivo

Buratović Ivo, dr., zdravnik

Dr. Bujas Ramiro. univ. prof.

Arch. Cota Kipar

Arch. Fischer Ignaz (žid)

Dr. Gavrančić Oto, odvetnik in starosta sokolov

Glasseé Milan (žid)

Dr. Hachi Željko, oddelčni zdravnik (žid)

Dr. Hanaman Franjo, ing. in univ. prof.

Dr. Ivančević Ivo, oddelčni zdravnik

Iveković Branimir, ing.

Dr. Ljokvić Branimir, polkovnik

Ing. Jurković Mato, odvetnik

Ing. Kliska Stanko, tudi dostojanstvenik Frankopanske lože

Prof. Kostinčar

Dr. Kraljević, zdravnik

Križman Tomislav, slikar

Dr. Marić Luka, docent na tehniški fakulteti

Dr. Marinković Pavao, oddelčni zdravnik

Dr. Martechini Miloš, tajnik hipotekarne banke

Dr. Medaković Dane, gimnazijski ravnatelj

Milić Milan, trgovski zastopnik

Dr. Pečarević Juraj, odvjetnik
Dr. Poduje Joso, odvjetnik
Poljanec Franjo, prof.
Dr. Ražen Ivo, direktor carinskega skladišča
Ing. Ribić Božidar, direktor elektrarne (žid)
Mag. Ph. Sallopek Josip
Stojisavljević Bogdan, profesor
Stojisavljević Danilo
Stojisavljević Nikola, policijski agent
Ing. Šaj Dragutin, ravnatelj tehniške srednje šole
Dr. Šilović Srećko, zdravnik
Dr. Šilović Josip, senator
Šišić Ferdo, univ. prof.
Dr. Škarić Ferdo, univ. prof.
Dr. Poštarić-Misahić Karlo, docent na ekonomski fakulteti
Dr. Tomašić Ljubomir, univ. prof.
Dr. Tučan Franjo, univ. prof.
Tučan Josip, policijski inšpektor
Tučan Ferdo, policijski uradnik
Valenteković Aleksander, odvjetnik
Dr. Pavlović Vuk, nekdanj Wolf (žid)
Dr. Vuk Vale
Mag. Ph. Zimmerman Stanko
Ing. Zimmerman Stanko
Ing. Žepić Vladimir, gradbeni mojster v elektrarni
Visković Ante, upokojenec

Loža Liberta

Acinger Peter, Tiskarna Albrecht
Ing. Ancel Gjuro, gradbeni inženir
Bach Gjuro, sodnik
Dr. Banović Strahinja, Srpska banka
Berkeš Pavle, direktor Hrv. banke (žid)
Bjelinski Eugen, direktor papirnice Vevče
Dr. Brandaffy, odvjetnik
Dr. Budanić Franjo, univ. prof.
Karmine Alois, direktor tovarne Chromos
Savić Milenko, veletrgovec

Dr. Dimović Gjuro, zobozdravnik
Erlich Hugo, prof. (žid)
Ing. Freudenreich Aleksander, direktor zagrebških gledališč
Freund Pavao, industrialec (žid)
Dr. Goga Karl, odvetnik, nekdanji bančni direktor
Hellberg Dušan, okrajni sodnik
Herceg Matija, direktor bankrotirane banke
Dr. Hiro Slavko, sodnik
Horvat Radoslav, Tiskarna Vasić
Ivanković Djordje, sodnik
Juranović Vladimir, gradbeni mojster
Dr. Juriša Ivan, notar
Dr. Kostrenčić Nikola, direktor Jugobanke
Ing. Ljutić Baldo, Hipotekarna banka
Dr. Mahulja Srečko, odvetnik
Dr. Marić Artur (žid)
Dr. Marić Milan (žid)
Dr. Majer Milan, sodnik na okrožnem sodišču
Dr. Mršulja Vuko, odvetnik
Novak Dragutin, direktor Hipotekarne banke
Peroš Dragutin, direktor Radiosana
Dr. Robić Robert, nekdanj Rosenberg (žid)
Schlossberg Herman, direktor Hrvatske banke (žid)
Dr. Sabo Gjuro, profesor
Dr. Tomljenović Janko, kirurg
Tubić Stevo, direktor Srpske banke
Tubić Ostoja, uradnik
Dr. Vernić Zdenko, sodni poročevalec
Vinkler Drago, direktor Banke Milinov
Dr. Zarnik Boris, univ. prof.
Dr. Zorović Dragomir, sodnik

Lože Perun, Neptun in Bošković

Ing. Alaupović Radovan, Acetik
Aleksander Branko, lastnik pivovarne (žid)
Antunović Antun, nekdanji kmet, predsednik sodišča (žid)
Aranicki Ognjeslav, uradnik v državni upravi
Arko Branko, odvetnik

Branko Vladimir, industrialec
Berger Mišo, veletrgovec (žid)
Breberina Stevo, predsednik višjega deželnega sodišča
Breberina Stevo, tajnik
Breier Mirko, Obnova (žid)
Breier jun. (žid)
Dr. Budisavljević Julij, kirurg
Dr. Budisavljević Srdjan, advokat
Dr. Cuvaj Adolf, Našička
Čelap Gjorgje, knjigotržec
Dr. Čop Drago, zdravnik
Čurčin Milan, urednik Nove Evrope
Dr. Deanović Mile, zdravnik
Dr. Dežman Milivoj
Dr. Durst Franjo, oddelčni zdravnik porodnišnice
Dr. Eisenstädter David, povezovalac židovskih lož (žid)
Fertiglio Mario, zobozdravnik
Dr. Francesci Vjekoslav, odvetnik
Dr. Frank Stanko, univ. prof.
Dr. Frank Saša, odvetnik (žid)
Dr. Fuchs Josip, zobotehnik (žid)
Dr. Giaconi Josip, odvetnik
Gjermanović Dušan, višji sodnik
Grivičić Leonardo, veletrgovec
Dr. Grnwald Božidar, notar (žid)
Dr. Hajdić Miloš, odvetnik
Dr. Jančiković Tomo, odvetnik in funkcionar HSS
Dr. Kandijaš Ante, višje okrožno sodišče
Kljaković Joso, akademski slikar
Kritović Mihajlo, odvetnik
Kugli, knjigovodja
Krinc Eugen (Konc), izseljeniški komisar
Leontić Ljubo, Split
Dr. Licht Aleksander (žid)
Dr. Lunaček Valdemar, tajnik trgovske zbornice
Dr. Marković Edo
Meštrović Ivan, kipar
Mikašinović Vaso, sodnik
Mikašinović Gjuro, bančni direktor

Možinsky Ivo, upravni uslužbenec
Dr. Muha Miroslav, sodnik
Očić Vladimir, tajnik v upravni službi
Omičikus Gajo, veletrgovec
Osović Pavle, trgovec
Peksider Sriča Vladimir, veletrgovec in agent Intelligence Servicea
Plavšič Dušan
Dr. Popović Laza, bančni direktor
Dr. Popović Dušan, odvetnik
Rajić Dušan, odvetnik, Standard Oil Company
Ribar Dušan, inšpektor
Perović Ivo, nekdanji ban in predstavnik kronskega sveta
Dr. Ružić Marko, državni tožilec
Dr. Ružić Dimko, državni uradnik
Dr. Ružić Viktor, minister
Dr. Ružić Djuro, posestnik na Sušaku
Ing. Savić Nosan, asistent na tehniški visoki šoli
Ing. Sladojev Mičo, ing. in gradbenik
Dr. Stančić Roktov Ivo, zdravnik v policijski službi
Stanojević Pero, bančni blagajnik
Stanojević Sava, komisar Srpske banke
Stanojević Gojko, inšpektor socialpolitičnega oddelka
Stanojević Sava
Stanojević Branko, uradnik
Dr. Štražnički Milorad, nekdanji minister
Šržel Dragutin, magister
Dr. Schulhoffer Saša, odvetnik
Tajčević Mirko, glasbenik
Tedešić Stefan, finančni svétnik
Tomičić Juraj, direktor neke beograjske izvozne družbe
Krbavac Andrija, knjigotržec
Turkalj Vjekoslav, direktor Jutranjega lista
Turkalj Vladimir
Dr. Varičak, profesor
Dr. Varičak Vladimir, odvetnik
Dr. Stjepan Vidaković, docent v porodnišnici
Vidaković Marko, inženir
Vidaković Mile, agent
Vivoda Jakob, tajnik v upravni službi

Vojnović Tošo, tajnik
Dr. Vragović Aleksa, poročevalec na prizivnem sodišču
Dr. Vragović Josip, policijski načelnik
Dr. Vušković Joso, odvetnik
Wirth Hinko, tajnik v upravni službi
Zoričić Milovan, nekdanji minister
Zanela Srečko, docent v porodnišnici
Zuglija Srečko, univ. prof.
Žalc Edo, sodnik na prizivnem sodišču
Ing. Crnković, nekdanji direktor plinarne
Ing. Čop Branko, pol. org. HSS
Erbar Rudolf, direktor hranilnice

(Sledijo imena 50 članov lože Zagreb, vendar brez navedbe poklica in drugih zaznamkov.)

Predvojna analiza prostozidarskega gibanja iz berlinskih arhivov

Tajna državna policija Berlin SW 11, 20. julija 1937

Tajna služba državne policije

Z velikim zanimanjem sem vzel v roke sestavek *Mednarodno prostozidarstvo v politiki*. Bral sem:

Kolikor je bilo mogoče glede na obsežno gradivo iz prejšnjega lastništva lož, ki ga imamo tukaj, sem dopolnil prejšnje izvedbe na tistih mestih, kjer podane razmere niso popolnoma ustrezne.

Prostozidarji se dandanes ne sklicujejo samo na ustanovitveno knjigo iz leta 1732, ampak je ta tudi dejanska prostozidarska podlaga za prostozidarstvo po vsem svetu. Prostozidarske skupine, ki niso izhajale iz »Starih dolžnosti«, so po vsem svetu izključili iz verige svetovne bratovščine. Prostozidarska načela izhajajo iz angleškega deizma v dobi racionalizma in razsvetljenstva, višek pa so dosegla v času francoske revolucije 1789. Lože, katerih duhovni izvor je anglosaksonski deizem, organizacijski pa v nemških prostozidarskih skupinah podjetniškega zidarstva, so prenesle zidarsko umetnost, ki naj bi simbolizirala socialno prostozidarsko miselnost, v metafizično in dale pojmu boga vsebino »stavbenik vseh svetov«. Ustava vsebuje v grobih obrisih svetovnonazorski nauk prostozidarstva – humanost. Izhajajoč iz tega, da so načeloma vsi ljudje enaki je prostozidarstvo odprto za vse rase, vse vere in vsa politična prepričanja. Že samo to dejstvo je za čas v začetku 18. stoletja revolucionarno. Medtem ko je potekalo meščansko življenje v mejah, ki so ločevale družbene sloje, sta bila v loži tako kraljevski princ kot meščanski trgovec le preprosta člana in ni imel nihče posebnih privilegijev. Poleg tega pa je bila posebnost tudi to, da so sprejemali kot enakopravne člane tudi Žide, kar je postalo odločilno za razvoj prostozidarstva. Stare primitivne običaje so izgradili v dobro premišljen vzgojni sistem. Vse lože so se vedno rade borile proti vsem avtoritarno vodenim državam, saj je veliki cilj prostozidarstva navsezadnje svetovna zveza demokratičnih držav.

Francija:

Prostozidarji so pripravili revolucijo leta 1789. Tam so še vedno ponosni na to veliko zgodovinsko dejanje.

»Alliance Israelite« ni prostozidarska organizacija, ampak povsem židovska pomožna organizacija, ki nima prostozidarskega značaja. Francoska politika je večinoma politika Grand Orient de France.

Nič ni znanega o predstavitvi vodstva Grand Orient de France v Brusel. Dvomiti kaže tudi v resničnost, saj v Franciji ni bilo nikoli močnega boja proti protizidarstvu.

Anglija:

Prostozidarstvo v Angliji ima veliko pomembnejšo vlogo kot je predstavljeno v poročilu. Angleške lože so obvladovale celotno javno življenje na Otoku. Med prostozidarji so bili skoraj vsi, ki so imeli dostojanstvo in ime, vključno s kraljevo hišo. V nasprotju z romanskimi prostozidarji so angleške lože izključno protestantske. Številni člani duhovnosti, ne le državne Cerkve, temveč tudi vseh mogočih protestantskih sekt, so zastopani v zidarskih krogih in imajo v njih zelo pomembno vlogo. Anglosaksonski prostozidarski duh je bil pri bratih in njihovih pristaših vedno dokaz za nepolitično držo. Pri tem so pozabljali na osnovno in odločilno okoliščino: romansko prostozidarstvo je moralo navzven nastopati v radikalni politiki, saj še ni doseglo popolne zmage. Angleški in ameriški bratje so veliko lažje ostali nepolitični, saj je bila vlada obeh dežel že dolgo v milosti prostozidarjev in se loži ni bilo treba spuščati v politične boje.

Javna »Modra knjiga svetovnih prostozidarjev« je v letu 1933 pisala o tem: »Angleški prostozidarji zares veliko lažje ostanejo nepolitični kot njihovi celinski bratje, saj se giblje politika v teh deželah v isti smeri, kot prostozidarska ideologija in se jim doslej ni bilo treba soočati s tako mogočnim nasprotnikom, kot je katoliška cerkev.

Radikalizmi, najsibodi fašistični ali boljševistični, v širšem političnem življenju Anglije nikoli niso našli svojega mesta. Poudariti moramo, da so postale osnovne misli prostozidarstva, toleranca, ki mora voditi v kompromis, humanost, politična spodobnost in poštenost, kolikor je to sploh mogoče, misel pomiritve razredov, verstev in ras, stičišča političnega življenja britanskega kraljestva, ki se je že več generacij neprekinjeno gibalo v demokratičnem smislu. V tako praktično naravnem čustvenem življenju Angležev ni bilo bistvo države nikoli to, da bi bila ta namenjena sama sebi, ampak vedno samo

sredstvo za doseganje čimvečje sreče čimvečjega števila ljudi. Seveda se ne da dokazati, da je ta doktrina tako prežela politično življenje po zaslugi prostožidarstva, toda tudi v to ni mogoče dvomiti, da niso pustile lože v več kot 200 letih nobenega vpliva na angleško zgodovino.

(Sledi seznam nekaterih vodilnih članov New Welcome Lodge No. 5139, ki so jo ustanovili poslanci laburistične stranke)

Amerika:

Iz dejstva, da je Severni Ameriki veliko več prostožidarjev kot v Evropi, je mogoče sklepati, da je tamkajšnje duhovno povprečje precej globlje kot evropsko. Zlasti, ker so člani ameriške verige številni odlični možje . . .

(Sledi krajši seznam)

Avstrija:

Dunajski družbeni krogi so po eni strani znani po židovsko-liberalni, po drugi strani pa po židovsko-marksistični svobodomiselnosti usmeritvi avstrijskih prostožidarjev, kar pomeni, da je vstopalo v lože manj razmeroma malo članov iz arijskih in katoliških krogov. Ker je Cerkev katolikom prepovedovala, da bi postali člani skrivne organizacije, je v avstrijskih ložah zelo velik odstotek Židov. V teh krogih je najti veliko znanih predstavnikov tiska in pisateljev liberalistične publicistične, funkcionarjev iz social-demokratske stranke, ki je razpadla 1934, židovskih industrialcev in finančnikov. V bratski verigi ni odločilnih osebnosti današnjega političnega sistema.

Madžarska:

Prostožidarstvo je bilo na Madžarskem dokončno prepovedano 18. maja 1920 z odredbo zunanjega ministra dr. Domotorja. Prostožidarji so si podtalno sicer močno prizadevali, da bi oživili prostožidarstvo na Madžarskem. V madžarske razmere sta se posebej vmešavali AMI in velika newyorška loža.

Čeprav je prostozidarstvo na Madžarskem prepovedano, ni mogoče govoriti, da ga ne bo nikoli več. Zunanje ministrstvo je madžarskim bratom dovolilo, da lahko na potovanjih po tujini uradno zastopajo madžarsko prostozidarstvo.

Nordijske dežele:

Lože na Danskem, Švedskem in Norveškem po mnenju vrhovnega sveta ne sodijo v svetovno verigo, saj je treba šele zlomiti vlado takoimenovanega krščanskega nacionalnega prostozidarstva. Te dežele pa so kljub temu značilen primer prostozidarskega duha, kar nikakor ni odvisno od obrednega sistema organizacije. V teh deželah so prostozidarji skoraj vsi intelektualci od državnega predsednika do najmanjšega uslužbenca.

Baltiške dežele:

Prostozidarstvo na Finskem, v Estoniji in Litviji je še zelo mlado in še ni doseglo večjega političnega pomena.

Poljska:

Na Poljskem se je lahko prostozidarstvo razmahnilo šele po vojni. Od leta 1920 obstaja poljska velika narodna loža. V poročilu navedene osebe niso postale znane kot prostozidarji.

Zaključek:

Zaradi različnosti sistemov ni mogoče domnevati, da bi centralna navodila lož prišla do njihovih članov. To nikakor ne bi ustrezalo bistvu prostozidarstva. Celotni sistemi s svojimi hierarhijami so navsezadnje le sredstvo za doseganje cilja, to je vzgoji in izbiri. S priznanjem k enemu svetovnemu nazoru je sistematično usmerjeno ravnanje vseh pripadnikov.

V zgodovini prostozidarstva se je zelo uspešno vključevalo vanj židovstvo in prevzelo vodenje. Od angleškega deizma preko politič-

nega liberalizma in demokracije ter revolucionarnega marksizma je pripeljal razvoj navsezadnje do najbolj korenitega priznavanju načel iz leta 1789. V boljševizmu je doseglo priznavanje svobode, enakosti in bratstva svoj višek. Zamisli so postale fraze in praksa dokazuje, da so se sprevrgle v svoje nasprotje – popolno razveljavitev kakršne koli Liberte, Egalite, Fraternelite.

Dokončna uresničitev komunističnega manifesta Karla Marxa ne pomeni samo konec lož, ampak tudi politično zanikanje vsega prostozidarstva. Tukaj se prvič pojavi gospostvo židovstva, ki je vzniknilo iz ogorčenja.

»For we be brethren of the Rosae Crucis
We have the Mason's Word and second sight.«

»Zakaj bratje smo Rožnega križa
besedo masonske imamo in drugi pogled.«

Henry Adamson, 1638

Vsem lep Br. . pozdrav. Kar takoj na začetku vesela novica: Sprejeti so bili nov. . AD,SV in JS.Želimo jim vsi veliko uspeha in zadovoljstva pri obdelovanju grobega kamna !

Ravno tako vesela je novica,da so Br..BB,PB,TK,IL,MR,BT in AZ prejeli zasluženo povišanje.Tudi njim želimo veliko uspeha pri nadaljnjem izpopolnjevanju v kraljevski umetnosti.

Ne smemo pozabiti!Br..TK je praznoval svoj visoki življenski jubilej.Vsi si želimo,da bomo lahko še dolgo občudovali njegov življenski optimizem,ki nas vse napaja z novo energijo.
ŠE ENKRAT ISKRENG ČESTITAMO!

PREGLED DELA V NOVEMBRU IN DECEMBRU

- 10.nov 92-LPar-delavnica na temo "L Paracelsus"-Br. . Kum
Ob BM smo se predvsem поблиže spoznali z Br. . iz Beljaka
Prisotni:Br. .NF,VV,TK,IL,PB,BB,AK,ML,MR,BT
- 17.nov 92-ZDSIS-Predstavitve .
Predstavili so se trije Br..učenci.Med njimi tudi Br..PB na temo "PrZ Etika"
Ob BM se je razvila zanimiva razprava,
predstavitev je požela pohvalo Br. . iz Avstrije.
Prisotni:Br. .NF,VV,BB,IL,MR,AZ,ML,BT,PB.
- 24.nov.92-DPSN-Splošno
Razprave in dogovori.
- 26.nov.92- LPR-Predstavitev B..AZ.
Br..AZ se je predstavil s temo"Iskanje resnice"
Ob BM ponovno pohvala predstavitev slovenskih Br. .
Prisotni:Br. .NF,VV,BB,IL,MR,AZ,ML,BT
- 8.dec.92-DPSN-Prigra na delo na Dunaju.
Priprava dela za Dunaj tako na prvi,kot na drugi stopnji.
- 12.dec.92-DLIL-Delo II' .
Dopolodne-povišanja Br. .BB,PB,TK,IL,MR,BT,AZ
Prisotni:Br. .BB,PB,TK,IL,MR,BT,AZ.
- 12.dec.92-DLIL-Sprejem Nov.
Sprejeti nov. AD,JS,SV.Prisoten tudi VM VLA
Br. .HSch.Ob BM zdravice in zahvale ob zaključku dela v letu 92.

Delovne tablice št. II. slovenskega dela DL Illyria, ki jih je pripravil Borut Terčelj in razdelil bratom na večerji v hotelu Holliday Inn. V njih so med drugim tudi podatki o sprejemu in delu na Dunaju 12. decembra 1992. Zanimive so zaradi tipičnega načina pisanja, ki je v navadi med prostozidarji.

Prisotni: Br. .NF, VV, BB, PB, AD, AK, JK, IL, ML, MR, JS, BT, SV, AZ.

13. dec. 92 - DLIL - Poučevanje in predstavitve.

V prvem delu je MV poučil Nov. . o njihovem nadaljnjem delu. V nadaljevanju se je predstavil med drugimi tudi Br. .ML s temo "Klesanje grobega kamna - delo na duhovni poti". Zelo zanimiva tema in vsekakor odlično obdelana. Predstavitve pomeni tudi nov korak k krepitevi PrZ pri nas.

Prisotni: Br. .NF, VV, BB, PB, AD, AK, JK, IL, ML, MR, JS, BT, SV, AZ. (15)

19. dec. 92 - Vse L Kor. žalno delo.

Prisotni: Br. .NF, BB, PB, IL, ML, MR, BT, AZ.

22. dec. 92 - Predbožično praznovanje z ženami.

Veseli zaključek dela, ki je bilo zelo uspešno. Obisk Br. . iz Koroške, med njimi tudi DVM VLA Br. .HSchn.

DELO V JANUARJU IN FEBRUARJU

Predvidevano obisk vseh L na Koroškem in Štajerskem.

- 7. jan. 93 - LPR - Br. .Glan. Tema nepoznana.
- 12. jan. 93 - DPSN - 18.00 US; 19.30 Br. .IL: "Kaj pomeni klesanje grobega kamna"
- 13. jan. 93 - Lenz - Br. .Apov. "Teža različnosti - misli ob razpadu Jugoslavije". Odhod ob 16. uri.
- 19. jan. 93 - LDSIS - Sprejem. Odhod ob 16. uri.
- 26. jan. 92 - LDSIS - Omizna L. Odhod ob 16. uri.
- 30. jan. 93 - DLIL - Žalno delo v Zagrebu. Čas odhoda bo najavljen.
- 1. feb. 93 - LZVH - Br. .Moelz. "Moč". Odhod ob 15.30.
- 2. feb. 93 - DPSN - 18.00 US; 19.30 Br. .BT: "Osnovna PrZ verovanja"
- 5. feb. 93 - LZWM - Br. .Ra. "Ob nogah vodje"
- 9. feb. 93 - DPSN - 18.00 US; 19.30 Br. .BB. Tema še ni določena.
- 10. feb. 93 - LDB - Br. .Dob. "Delo mojstra". Odhod ob 15.30.
- 11. feb. 93 - LLKor - Br. .Janes. "Svoboda". Odhod ob 16. uri.
- 16. feb. 93 - LPar - Br. .Tusch "L Illyria". Odhod ob 16. uri.
- 23. feb. 93 - LDSIS - Br. .TK "Avtobiografija". Odhod ob 16. uri.
- 26. feb. 93 - LZWM - Br. .Schn. "Biblija kot simbol?". Odhod ob 16. uri.

O posameznih odhodih se bomo še sproti dogovorili.

SREČNO IN USPEŠNO NOVO LETO!!

Ljubljana 22. dec. 1992

PrZ pozdrav
Br. .Boro

DL Illyria - Ljubljana, Dunaj
B.: [REDACTED]

Ljubljana, 4. 10. 1993

Spoštovani!

24. februarja letos sem brata **Petra Breznika** na tiskovni konferenci Rotary kluba Ljubljana, ki jo je vodil kot njegov predsednik, vprašal, ali so rotarijci slučajno povezani tudi s prostozidarji. Vprašanje sem postavil po naročilu svoje redakcije, ki me je poslala na to tiskovno konferenco.

Zaradi tega vprašanja ste me prve dni letošnjega marca za pol leta izločili iz dela lože. Utemeljili ste, da je bilo vprašanje neprimerno, da bi moral brata pred tem o vprašanju obvestiti itd.

Kasneje sem zvedel, da je Peter Breznik imel stike s **prof. dr. Dušanom Ferlugo** in da je pripravljen prevzeti tožbo proti Dnevniku in Slovenskim novicam zaradi člankov, ki so se nanašali na Inštitut za patologijo in nepravilnosti pri nakupu računalniške opreme zanj.

Ker sem urednik Slovenskih novic za procese in afere, bi v tem primeru, če bi Ferluga ob pomoči Breznika vložil tožbo, nastopal kot nasprotna stranka. Skratka, brat Peter Breznik me ni poklical in mi sporočil, da namerava proti Slovenskim novicam vložiti tožbo, kar bi glede na dogodke iz meseca februarja in pojasnila, ki sem jih takrat dobil, nedvomno moral storiti. Prav tako me ni obvestil, da se nadaljuje postopek v katerem zastopa Mercator na Vrhovnem sodišču, čeprav ve, da sem tudi jaz udeležen v tem postopku pri nasprotni stranki, kot avtor spornega članka.

12. marca 1993 sem napisal izstopno izjavo, ki sem jo želel predati bratu [REDACTED]. Prepričal me je, naj je ne oddam in naj ostanem v bratovščini. Odločil sem se, da bom ostal še tega pol leta in ob ponovnem srečanju s funkcionarjem lože – vami, predal izstopno izjavo, medaljon, predpasnik in knjižico Br.73. (Kako simbolična številka! V radiomaterščini pomeni pozdrav.) Ker še po sedmih mesecih ni prišlo do ustreznega stika, sem se odločil, da vse skupaj posredujem loži preko brata **Janeza**.

Ne vidim prav nobenega smisla, da bi še naprej ostal v tej loži.

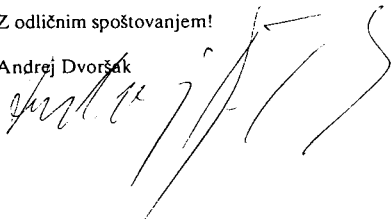
Tudi tolerance, ki naj bi bila eno od vodil prostozidarstva ni zaslediti.

Ob vsem tem pa sem imel možnost vpogleda v nekatere zaupne dokumente, ki so me prepričali, da posamezniki niso to, za kar se predstavljajo.

Zato nepreklicno izstopam iz Deputatske Lože Illyria.

Z odličnim spoštovanjem!

Andrej Dvoršak

Avtorjeva izstopna izjava s katero je prekinil še zadnjo vez s skrivnostno bratovščino. Prečrtani sta imeni mojstrov z najvišjo stopnjo v slovenski masoneriji, ki tudi v knjigi nista poimensko navedena.

ARBEITSTAFEL der GLvÖ
für die Monate Jänner/Februar 1993
der Or.Burgenland, Graz, Innsbruck, Klagenfurt, Linz, St.Pölten,
Salzburg und Villach

BR-Sitzungen sind gesondert angeführt. Arbeiten, die nicht im I* abgehalten werden, sind besonders ausgewiesen. Nach allen Arbeiten WT, außer bei solchen im III*.

Dienstag, 5.1.

EINIGT I FRHT 19,00^h Jahresschlußfest
 ZD D BERGEN 19,00^h Jahresschlußfest bei der L EINIGT I FRHT

Donnerstag, 7.1.

PANTA RHEI 18,00^h BR * 19,00^h Br.: Glantschnig: Thema vorbehalten
 ZD S WEISEN 19,00^h Esoterik zwischen Zeitgeist und Ewigkeit*

Freitag, 8.1.

ZD D BERGEN 18,00^h BR * 19,30^h Br.: Schwärzler: „Von meinen Schwierigkeiten
 Maurer zu sein“

Montag, 11.1.

ZD V HERZEN 18,00^h BR * 19,30^h Br.: Holzer: „Alter und Ernährung“
 ZD S WEISEN 19,00^h BR *

Dienstag, 12.1.

EINIGT I FRHT 19,15^h BR * 20,00^h Br.: Dorfmann: „Ist das Tier ein Mensch?“
 PARACELUS 18,00^h BR * 19,30^h Br.: Fiesch: Thema vorbehalten
 TAMINO 18,00^h BR * 19,30^h Br.: Kaschl: „Japan heute“
 ZD D SAULEN I.S. 19,30^h Affiliation und Ballotage

Mittwoch, 13.1.

DIE BRUCKE 20,00^h Br.: Lichtenegger: Meisterarbeit
 ENZENBERG 18,15^h BR * 19,00^h Br.: Apov.: „Die Last der Verschiedenheit -
 Gedanken zum Zerfall Jugoslawiens“
 JAK PRANDTAUER 18,00^h BR * 19,00^h Br.: Leitner: „Das Freimaurertum an der Schwelle
 des 2. Jahrtausends“ (Marg.)
 JOH KEPLER 19,00^h Lehrlings- u. Gesellengespr., gem. m.d. L ZD S WEISEN keine WT
 LIB ORIENS Zu Gast bei der L Z R STEIN

Donnerstag, 14.1.

PANTA RHEI 19,00^h Br.: Platzer: Thema vorbehalten
 ZD S WEISEN 19,00^h Selbstzeichnung

Freitag, 15.1.

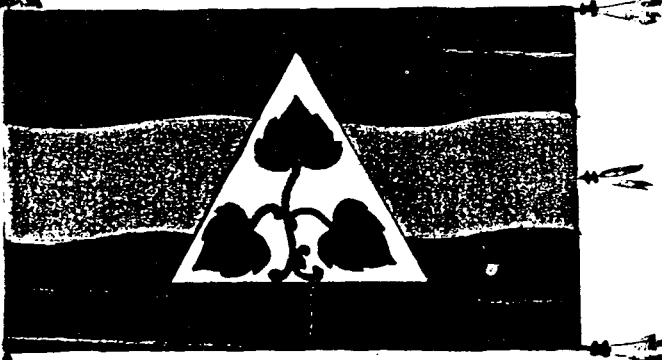
QU CORONATI 17,00^h Offener BR * Hausgesetz etc.
 ZD D SAULEN I.S. Gemeinsame Sextette der LL ENZENBERG und ZD D SAULEN I.S.
 Zeit und Ort werden noch bekannt gegeben
 ZW MARIANNA 19,00^h Br.: G.Pö.: Thema vorbehalten

Samstag, 16.1.

GROSSLOGE 10,00^h Studiengemeinschaft aus Wirtschaft und Technik
 Alfred Teschl: „Arbeitslose - Arbeitskräftemangel - 50-jährige sind out?“
 Treffen ab 9,00^h im GL-Haus

Delovne tablice Velike lože Avstrije za januar in februar 1992 za Orient Gradiščansko,
 Graz, Innsbruck, Celovec, Linz, St. Polten, Solnograd in Beljak (I. stran)

Nacrt za Jugoslavensku zastavu.

risao Jozo Bužan 1918 -

Opis zastave:

Jugoslavenska zastava sastoji se od plave crvene i bijele boje sa tri zelena lipina lista te predstavlja ju =

1) plava boja = iz zastava svih nas SHS Slavena.

2) crvena boja = kao prikaz okrvavljene pieke, najime borbu, stećene slobode.

3) bijeli trokut kao oznaka čiste ravnopravnosti svih nas SHS.

4) tri lipina lista na jednoj grani, tri bratska roda jedne loze. Lipa naše diono staro slavensko drvo - tri lista - tri brata - nerazričivo združena - koje ni jedna bura života nije u stanju bila i neće biti razgrgati i razmići. -

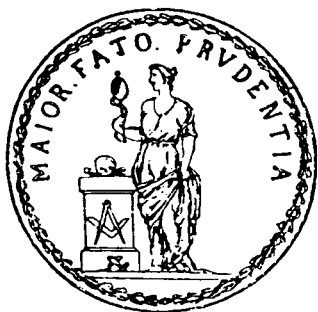
5) tri vrpce bijela plava i crvena iz svih trijuh naših zastava, da se slobodno mogu formirati također od časa do časa jednu drugu te treću - trbojzica.

6) ima dršku tri spojena slova SHS = (Slavena Hrvat Srbini)

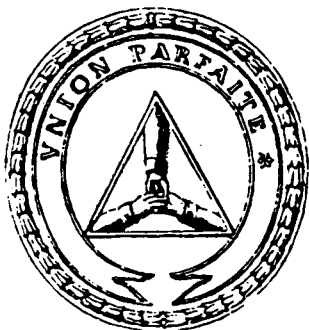
Zagreb 7/11 1918 -

Jozo Bužan
narov. slikar

Osnutek jugoslavanske zastave, trobojnice ki je bil pripravljen v prostozidarski bratovščini. Avtor osnutka je bil Jozo Bužan.

Pečat lože Prudentia

Union Parfaite

Pečat lože Pobratim
Beograd

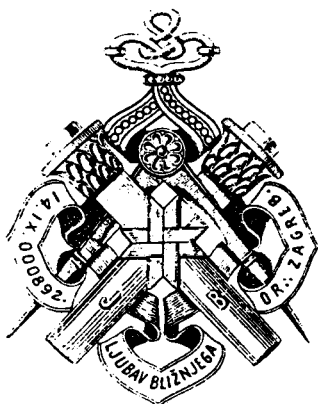
Pečat Velike lože Srbov,
Hrvatov in Slovencev
Jugoslavija

Značka lože Ivan Grof Drašković, Zagreb

Značka lože Budnost Osijek

Značka lože Ljubav bližnjega Zagreb

Literatura:

Prostozidarstvo, Eugen Lennhoff, prevedel Ante Fr. Brvar, Umetniška propaganda, Ljubljana

Masoni u Jugoslaviji 1764–1980, Zoran D. Nenezić, Beograd 1998

Quatuor Coronati Berichte, Heft Nr. 13, december 1992, Dunaj

Ivanovski stupnjevi u Slobodnom Zidarstvu, I stupanj učenika, Herman Th. Schneider, prevedel brat B. H., Zagreb 1922

Rituali u masonskim ložama visokog stepena, Obnova I/1941

Secret Societies, Norman Mac Kenzie, London 1967

Les Loges de Saint Jean de la connaissance, P. Naudon, Pariz 1964

Kronika, časopis za zgodovino, razprave dr. Petra Vodopivca o prostozidarstvu

Razni članki v časopisih in revijah Slovan, Slovenec, Jutro, Delo, Slovenske novice, Radar, Il Piccolo, Washington Post, New York Times itd.

Različna gradiva in delovne tablice Vélike lože Avstrije, Vélikega orienta, Francije in deputatske lože Illyria

Dokumenti iz arhivov ministrstva za notrnje zadeve Republike Slovenije, Narodnega muzeja v Ljubljani in Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani ter drugo gradivo in osebne zabeške ter pričevanja.

A l'Œ. de Laybach, le J. du m. de l. de la V. L. 581

E. C. F.

LA R. □ *Franco-Illyrienne*, sous le titre
distinctif des AMIS du ROI DE ROME et de NAPOLÉON,
a la faveur de vous prévenir qu'elle tiendra ses travaux le
à heures précises du
en son Local accoutumé.

Vous êtes invité à l'éclairer de vos lumières et à venir
partager les douceurs de l'amitié.

J. V. S. P. L. N. M. Q. V. S. C.

Par mandement de la R. □

Votre dévoué F.

P. S

N. F. V. O. S. V. P.

Il y aura réception au Grade.

Secrétaire.

A Monsieur

Vabilo na svečano delo lože prijateljev rimskega kralja in Napoleona, na sprejem novih članov.

A354032

Nadaljevanje zaslišanja dr. Borisa Furlana.

Zaslišenou se da v vednost, da se bo zapisnik stenografiral in se mu dal v podpis strojni prepis stenografa. Zaslišenec vzame opombo na znanje.

Kdaj ste se začeli udeleževati v francoski loži v Ljubljani?

Udeleževati sem se začel v letu 1934, po moji preselitvi v Ljubljano.

Kdo vas je v ložo uvedel?

To je bil pokojni senator dr. Novak, s katerim sva bila znana.

Kako je prišlo do tega?

V pogovoru me je vprašal če se zanimam za francosko gibanje, če mi rau pristopil in na to sem pristal.

Ališno izjavo ste ob pristopu v ložo podpisali?

Podpisal sem običajni formular, ki je bil v loži v nevozi, namreč kot pristopnica. V njej je bilo poudarjeno, da je treba zastopati ideje miru, človeštvu, toleranci in bratstva. To so glavne francoske ideologije.

Ali in kje ste bili v ložo sprejeti?

Bilo je to v Zagrebu v loži "Maksimiljan Vrhovec", kot se je zagrebško-lože imenovala.

Kateri člani so bili pri sprejemanju sestanku navzoči?

Bili so prisotni člani zagrebške lože, imenoma jih ne poznam. Starešina je bil po poklicu višji sodnik. Prisotni pa so bili tudi sledeči člani ljubljanske lože: Novak, Horvati in industrijec iz Kranja, Milan Vidmar profesor. Drugih na sprejemnem sestanku ni bilo kolikor se spominjam.

Kaj je bila vsebina oz. diskusija sprejemne sestanke in kakšen način je bil sprejem izvršen?

To je bil običajni sprejemni obredni način. V eni sobi sem menda v prisotnosti tujinke podpisal pristopno izjavo, ki sem jo že omenil. Nato so me poklicali z vezavnimi očmi v drugo sobo, kjer sem se seznanil z ostalimi člani. Na sestanku je bilo govora zgolj o minljivosti Slovencev za zvišanje razvijanje. Govorja na je bilo tudi, da so člani veselji, ker imajo slovencevš. o politiki ni bilo govora, niti ni bilo govora o politiki na nobenem sestanku, ki se jim prisostvoval.

Kaj vas je privelo do vstopa v francosko gibanje?

217

A354037 00000-9412⁵⁶

Ali je fremssonski lože vplivale na vašo politično orientacijo?

Ne vidim, da bi vplivale v smerkoli našene. Sicer pa takrat nisem bil član nobene stranke, nisem se politično udejstvoval. Ne zavedam se nobenega vpliva niti od lože kot take niti od posameznih članov.

Kakšen je razvzemala lože do strankarskih bojev v Jugoslaviji od leta 1934-1939?

Lože je bila vsekakor proti Korošču. Mi pravilno, da trdim, da je bila to lože temveč posamezni člani. Stava lože kot takega ni bilo. Na sestankih se je o politiko govorilo samo nasplošno, brez sklepev.

Ali so se v ostalemu političnem prepričanju člani strinjali med seboj?

Ne moremo se spominjati. Ne vem kakšni politični problemi so bili takrat. Stev de SZ je bil vsekakor prosovjetski.

Kaj vam je znano o t.kz. fremssonski sferi v zvezi z Petretom?

O tem mi ni znanega ničesar.

Ali se izna sestankih lože govorilo, da je treba vplivati vsck v svojem okolju v cilju pridobivanja novih članov?

O kakem vplivenju v okolju ni bilo govora. Bilo je govora zgolj o potrebi pridobivanja.

Kaj ste z ozirom na mnenje lože, da je treba pridobivati naspravili vi in to v času, ko ste bili še idealne član?

Vem ne morem razložiti. Dejstvo je, da nisem ničesar napravil.

Kaj vam je znanega o fremssonskem zibanju izven Ljubljane v Sloveniji?

Čisto nič. Edina lože, ki je egzistirala, je bila v Ljubljani.

Ktere člane zagrebške lože poznate?

Poznam edino sina profesorja Šiloviča, ki sem gnekkrat videv v Zagrebu.

Kaj vam je znano o beogradsiki centralni loži?

Vem, da so izdajali časopis, katerega imena se ne spominjam. Ta časopis so potem razpošiljali na vse lože v Jugoslaviji.

Učenili ste, da je lože nekakrat obiskal član centralne lože?

Mogoče je bil enkrat ali dvakrat na sestankih kot gost. Nikdar ni prinesel sploh nobenih navodil. Bili so to različni ljudje, ki so prišli iz inozemstva ali so v inozemstvo potovali.

BR-AT

9958

Operativni dnevnik

Furlan dr. Boris, roj. lo. 11. 1894 v Irstu
sin Vekoslava in Virginije Sivic,
pravnik,
slov. narodnosti, drž. FLAJ
sten. Ljubljana, Postojnska ul. 68.

Jeseni leta 1947 je bil v "negodotovi skupini" vsled
sodel vanje z angleško OS obsojen na smrt, kasneje po-
milodšen na 20 let in v marcu leta 1951 pogodno izpu-
ščen. Njegovo zdravstveno stanje je bilo dokaj slabo
in se je dalj časa zdravil v bolnici v Ljubljani. Leta
1953 se je poročil z vdovo Lana ušar Vero, ste-
tedaj v "redovljici".

IS center za "izlen s sedežem" v Irstu je do sredine
leta 1951 vodil "broj dr. Orsel" /pravno ime: Orsel
Kristan, enl. drž./ in je obdeloval centre "na v javni
ce strani OS za FLAJ, Slovenijo in hrvaško v tem
su ocarila v Jurckoviji precej. Njimi agentov - kur-
rirjev, ki so preko krivih javk vzdrževali zvezo s
centuro takrat in centuro v Irstu. Na je v tem času
prevajal vodstvo centra Richardson /ime: Richardson, novi-
nar "Daily Telegraph", ki je bil, se je lahko pri-
jel v Irsto, vendar se kot obveščevalac ni bil identifi-
ciral, se je sprejel tudi na njih vzdrževanje zveze s
takratnjo agenturo. Osebnosti kontakti so zadržali dotaj-
nja kariere in mirne javke.

Richardson ni bil je ob prihajanju v Irsto /Lj., 1950. 201
ltd./ skušal vzpostaviti čim več osebnih zvez na različ-
nih poročanj, predvsem pa sliki novinarji. Liko široko
kontaktirano je zemašilo nase slike njihovih prvih
agentov.

Richardsonov kon-
takt s Furlanom
preko "Fronta".

Iako se je v maju 1952 v redakciji "Slov. poročevalca"
seznanil Richardson z našim sodelavcem "iranto", ki ga
je močno vabil, naj pride za njegove stroške v Irsto,
mu skušal špijonski fotoaparati, itd. Na je "Fronte" o
tem pripovedoval Furlan dr. Borisu, se je skladni stiri-
njel s tem, da je Richardson agent IS, ali vsaj povezan
enl. OS in dejal, da je dosegel poanal kot pravna er-
ta Lorensona, ki je delal v Jurckoviji pred vojno.
Furlan je prosil "iranto", naj mu vzpostavi osebni kon-
takt z Richardsonom, vendar ni bil za to konzervativno,
ker je "Fronta" stical in do leta 1952 prišel na Furl-
novo skrb za Richardsona. Richardson in. ravno zaradi
je Furlan prebil, da ni skušal siri v in. ravno zaradi
Richardsona Richardson /ime: Richardson, novi-
nar "Daily Telegraph", ki je bil, se je lahko pri-
jel v Irsto, vendar se kot obveščevalac ni bil identifi-
ciral, se je sprejel tudi na njih vzdrževanje zveze s
takratnjo agenturo. Osebnosti kontakti so zadržali dotaj-
nja kariere in mirne javke.

Prvi list operativnega dnevnika o dr. Borisu Furlanu, ki ga je o njem vodila udba.
(Zgodovinski arhiv MNZ)

V Ljubljani, 2. avgusta 1939.

Veljavo: torajski gospod ministri.

Zaključujem se vam in vraga zeca in človeka savačarstvu.
ki ste mi ga izkazali v vsakojem razgovoru. Najtam po zlovolji čena
(ki ji misli očividno)
Rosenblomom mogel ostati v oči in mi najizjavim se mečlino brskob po
vsek predaliti. Videl sem, kako, ki se mi bile in obtem rajmile in gromine.
Najit me vidim mi tega, kar izčeta, a hočem jil medobno opraviti, medu
se la kaj pojazni. Zasad: najja straja se bo medu koga v poteka,
a dajta najja, kakor jil pač vidim v opazju gromine, in celo var
prosim, da avtoritativ najizjavim opraviti.

1) Zveza lože ljubljane in katolijane Srbije: po mojem mišlju ²⁰⁰¹
bila mi, a lože in s. d. in mišlju govori, mišlju, ob tem čena jil poim.
in Moskva, kar jil najil bit in jil le kieno enon, najil bit in
teko bolan. kaj jil bila sta antifašistična, za koga jil in Franja, s odlično
ne pakt Franja, najizjavim, lože in mišlju mišlju čena me čena in Franja
ene čena. In čena in mišlju čena čena in lože in Franja (Veliki
Dajal Franja). Mišlju da me čena najizjavim čena in mišlju čena
3 ali 4 čena čena in mišlju in Franja, in najizjavim je bit čena
groma. Čena in mišlju pod. Kar bit bit in mišlju, mišlju in mišlju
tega predaliti, in tudi in dal čena mišlju: bit in mišlju čena in mi
mogel mišlju bit, čena in mišlju in mišlju politika. Globlje čena in mi
na čena in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju. Toš koga in tega
ka najil in mišlju in mišlju, da jil bit in čena najizjavim čena in mišlju
(concordie along 35/36) povzeta na vsakojem in mišlju in mišlju in mišlju
koga in mišlju. Kar in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju
in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju
to mišlju bit in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju in mišlju

Pismo dr. Borisa Furlana, v katerem omenja povezave ljubljanske lože z angleško obveščevalno službo. Kopija, ki je danes v zgodovinskem arhivu MNZ je koristila zasliševalcem pri oblikovanju vprašanj.

Beograd 14/IV. 1967.

Dragi prijatelju i brate,
ispunila me i obradovalo Tvoja
pismo od 7. III. o. g. Izvinjavam se da ti ^{ne} mogu
odgovaram, ali pretpau mnogobrojnim polo-
vima u našoj Akademiji, gde sam se bratar
oddelenja društvenih nauka, a malazmo se
pred godišnjom skupštinom, koja je bit
25. IV., poslodi su udvostručeni i sve odgo-
voruji.

Pratio sam da šalošću odlagali naše
bratce, kud se vada gre se - prav. 1. juna
i, pokazala bratsva i jedinstva naših uroda
i braca sa novu Jugoslaviju. Stoga mi od
sca poštravi bracu Kriševnika i Obertnela -
kao drage i vedne poselude na uarduj

Pismo dr. Viktorja Novaka, predvojnega tajnika Velike lože Jugoslavije, ki ga je 14. 4. 1967 pisal Evgenju Lovšinu. V njem med drugim pojasnjuje okoliščine gradnje NUK v Ljubljani, za katero naj ne bi imeli zaslug klerikalci. Kopijo pisma nam je posredovala kustodinja Jasna Horvat, Narodni Muzej Ljubljana.

njivi. I pade Oslobođenja trebalo je ^u ^{moj} ^u
neboliko mahaov davati pravilna oba-
vestenja - ali, svedom, uvel su primljeni
sa protivljenjem. Moja usponere na sve Vas
Ljubljancane uvel su uvelle kao primeri se
množe, koji su, uvelalot posustaliv.

Pitanje koje se danima uvezano je
za dva Slov. Markovica, uvelchivke Odeljenje
Opštega u Ministarstva prosvete. On je onaj
koji mes je referencio i pomoćno Vas da se
nivo. biblioteka dostignu uvelgradi uvel ponos
autora Plečnika, Slovenij. Jugoslavij. Sta
je i uveljue famoznim Koroseu grisco sau mnogo
i maso strane moza "Magnum Crimen-a",
uvelane su sa jugovicu "Mladofasjotidlin
dejtovom. A to uveli uvelo moj M. C.
/1948/ fotican ga u biblioteci - jer je, uo.
Zabost imau samo jedan posumerac, koji

je kao rukopis prošao u moju kolekciju.
Ova pomogla je ^{u istoj formi} i naša saradnja -
za koju Hlev. Valci nemaju zahuga.

Tragi moj Eugene, rat sam prošao
teško, u Gestapu i u logorima - pa mi je
čudo da me sada ^{ostavlja} čuva misardit.
Lako sam bio u Ohridu / Halesobradnja /
6. nedelja - i dobro sam se oporavio.
Posle rata napisao sam nekoliko većih
dela / istorijskih i filozofskih / - a
moj mi je Fakultet umčio Spomenicu pri
odlasku ^{u penziju} - a ^{još jednom} Tvoj me je činio obrado-
valo, a sekunda preminula ^{podizivača}
vela je vešni mir.

Lepim Ti zdravljom i dobrooprasobom.
Tvoj odani brat

u Hlevani P. L. Od ^{brat} ^{seleo da se vidi} ^{di}

SD GRAZ
106-5/ZA (290-502) int 23.

III 0049509

1-8

320

VI D - VA
Dr. Ba/To

Graz, den 8.1.41.

Vfg.

An das
Reichssicherheitshauptamt *Vösendorf Straße*
- Amt VI D -
M.W.

1.) an:

Berlin

protokolirane karte
Betr.: Freimaurerlogen in Agram.)
Vorg.: Laufend.
Anlg.: 1.

Von den Freimaurerlogen "Maksimiljan Vrhovec", "Liberts", "Perun", "Neptun", "Boškovič" und "Zagreb" wird ein Verzeichnis der Mitglieder übermittelt.

In diesem Verzeichnis kommen eine ganze Reihe von bekannten Namen vor, von denen man es chnehin schon seit langem wußte, daß sie Freimaurer sind. Allerdings ist diese zusammenfassende Aufstellung dennoch von größter Bedeutung. Über Dr. Švrlijug's Stenko wurde schon mehrmals berichtet.

Die Mitgliederverzeichnisse sind komplett bis auf das der Loge "Liberts". Dieses konnte nicht vollständig erfaßt werden.

Amt VI H wird gesondert verständigt.

2.) Evl. auf VI

F

VI D

V zgodovinskem arhivu Ministrstva za notranje zadeve (SD Graz 106-5/ZA (290-502) je tudi nekaj listov, ki kažejo na zanimanje tajnih služb Hitlerjeve Nemčije za prostozidarstvo. Poleg pregleda prostozidarstva v svetu je tudi obsežen seznam članov vseh lož, ki so pred vojno delovale v Zagrebu.

- 76. Turkalj Jekoslav, Dir. des "Jutrazi list",
- 77. Turkalj Vladimir,
- 78. Dr. Varičak, Professor,
- 79. Dr. Varičak Vladimir, Advokat,
- 80. Dr. Stjepan Vidaković, Dizeant der Gebärlinik,
- 81. Vidaković Marko, Ing.,
- 82. Vidaković ^{M.B. Agent} ^{glavni} ^{glavni}
- 83. Vivoda Jakob, ^{glavni} ^{glavni} ^{glavni} Handelssekretär der Banalverwaltung,
- 84. Vojnović Tošo, ^{glavni} ^{glavni} ^{glavni} Banalsekretär,
- 85. Dr. Vragović Aleksa, ^{glavni} ^{glavni} ^{glavni} Vorsitzender der Appellations-
gerichtes, ^{primarni} ^{podobni}
- 86. Dr. Vragović Josip, Polizeichef, ^{glavni} ^{glavni} ^{glavni}
- 87. Dr. Vučković Joso, Advokat, ^{glavni} ^{glavni} ^{glavni}
- 88. Wirth Hinko, ^{glavni} ^{glavni} ^{glavni} Sekretär bei der Banalverwaltung,
- 89. Zoričić Milovan, ^{glavni} ^{glavni} ^{glavni} ehem. Minister,
- 90. Zanelić Srećko, Dozent, in der Gebärlinik,
- 91. Zuglija Sreško, Univ., Prof.,
- 92. Žalcedo, Richter beim Appellationsgericht,
- 93. Ing. Črnković, ehem. Direktor des Gaswerkes,
- 94. Ing. Čop Branko, pol. Organisation M.B.
- 95. Šrber Rudolf, Direktor der Stadessparkasse,

Die Lore "Znakreb".

- 1. Schwarz Milan,
- 2. Schwarz Gavro,
- 3. Dr. Spigler, O.,
- 4. Kacdl M.,
- 5. Horn M.,
- 6. Dr. Altman W.
- 7. Bauer Dr. H. Arzt des "Berkur",
- 8. Bauer M.,
- 9. Deutsch-Kuceljki,
- 10. Bondy A. Direktor,
- 11. Dr. Eisenstädter,
- 12. Ing. Fischer K Bank. Kreutzer,
- 13. Laci Freund,
- 14. Dr. Fuhrmann David,
- 15. Graf S.,
- 16. Gräffeld F.

III

117375

398

Aktenvermerk

Marburg, 6. Mai 1941.

74

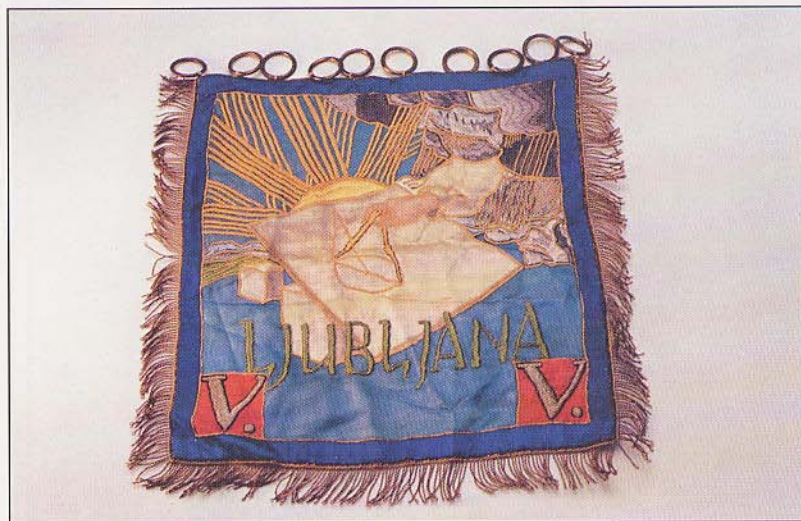
Betr.: Anton K r e j č i, Stickstoffwerke Maria-Bast.

Es erscheint Ing. Stefan D o b o c k y, Betriebsingenieur der Stickstoffwerke Maria-Bast und Kreisleiter von Marburg-Land und gibt folgende Beurteilung über Anton K r e j č i, kaufmännischer Direktor der Stickstoffwerke ab: Ich kenne K., ~~seit etwa 22 Jahren~~ der seit 22 Jahren im Betrieb tätig ist, seit ungefähr 20 Jahren. Er ist 1920 oder 1921 aus Laibach zugewandert. Er ist Slovene, diente im Weltkrieg in der Österreichischen Armee und hat eine Volljüdin zur Frau. Juden waren es auch, die ihn in den Betrieb brachten, so der ehem. Generaldirektor R o s e n b e r g. Für die Firma bedeutete er das nationale Aushängeschild. Sowohl in seiner beruflichen wie in seiner politischen Tätigkeit habe ich ihn nie ernst genommen. Jede politische Äußerung von ihm war dumm und Blöd. Er ist ungeheuer eitel und strebte aus diesem Moment heraus hohe Staatsstellen an. Er war Abgeordneter und Ehrenpräsident vieler Vereine so auch "Starost im Sokol". Die tatsächliche berufliche Arbeit leistete der Chefbuchhalter N i e m c z e r n o v s k y. Er war auch Mitglied des Rotary-Klubs. Er verfügt über Grundbesitz, Weingarten, Oekonomie und Gasthaus. Ein Weiterverbleib seiner Person im Betrieb halte ich für unmöglich.

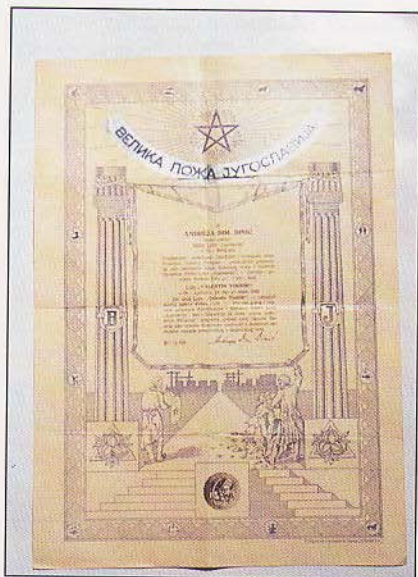

SS-Unterstürmführer.

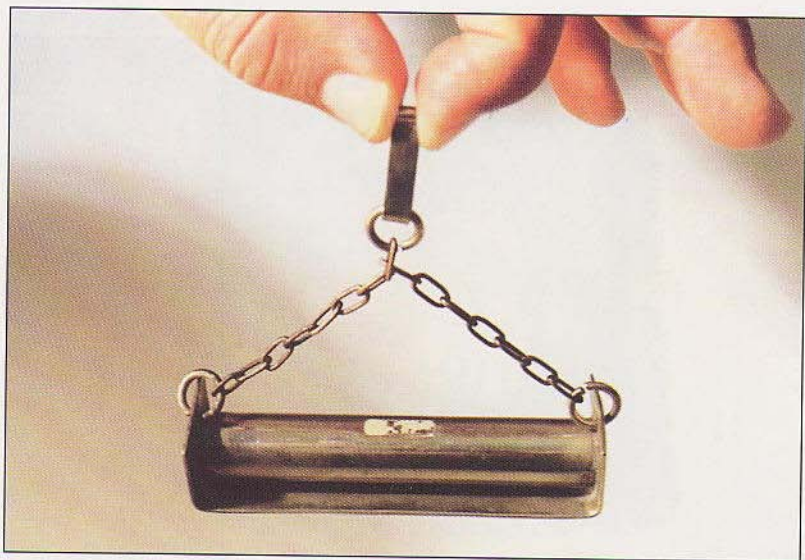
Prapor lože Valentin Vodnik. Na njem so simboli prostožidarstva: šestilo, kotnik, biblija, tempelj in njegov varuh. Verzalke označujejo ime lože.

Zadnja stran prapora lože Valentin Vodnik. Roka »Graditeljja vseh svetov« drži šestilo in z njim riše simbolični krog, pod skico sta kamniti kocki, ki simbolizirata neobdelan (vajenec) in obdelan kamen (mojstra).

Akt, s katerim je Velika loža Jugoslavije priznala ložo Valentin Vodnik. Listina je velika $43,5 \times 35$ cm, natisnil pa jo je Grafički umetniški zavod Planeta v Beogradu. Original hrani Narodni muzej v Ljubljani.

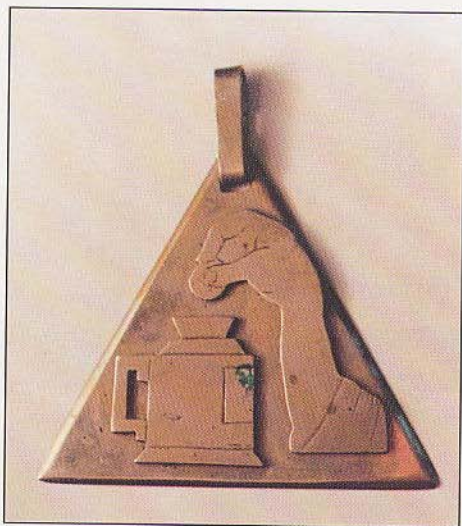
Tehtnica, simbol mojstra I. nadzornika lože Valentin Vodnik. Ta in vse druge simbole te lože hrani Narodni muzej v Ljubljani.

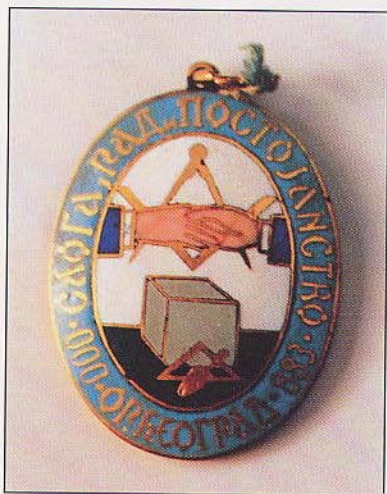
Kladivo, ki ga je prijateljski loži Valentin Vodnik, še pred njenim uradnim priznanjem, podarila loža Bratstvo.

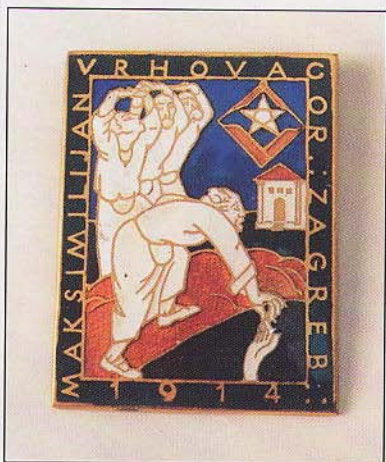

Obesek lože Valentin Vodnik, ki je označeval mojstra zbiralca darov, ki pred koncem dela lože pobere prispevke članov za vdovino vrečko.

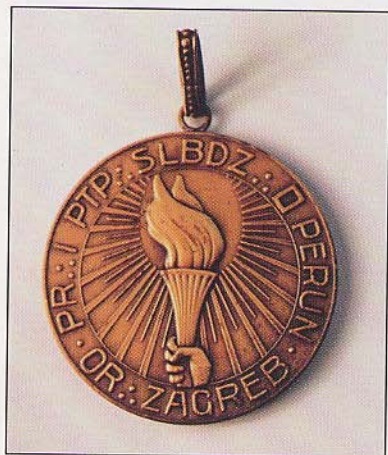

Obesek beograjske lože Sloga, Rad i Pостојанство, ki ga je pri bratih v Ljubljani pustil eden njenih članov v znak spoštovanja in prijateljstva.

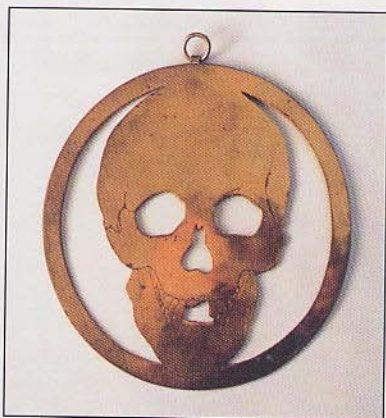

Obesek oziroma medaljon zagrebške lože Maksimiljan Vrhovac. Bratje si ob obiskih izmenjajo medaljone svojih lož.

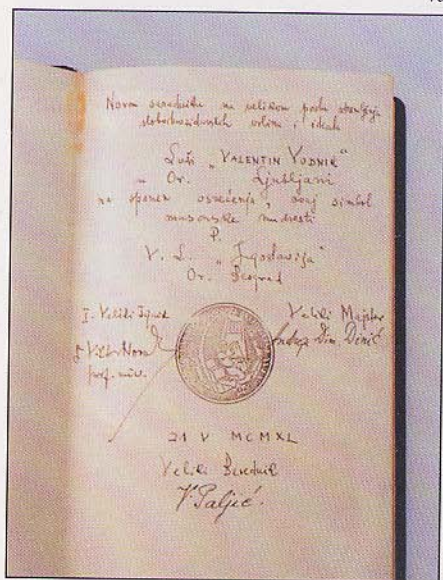

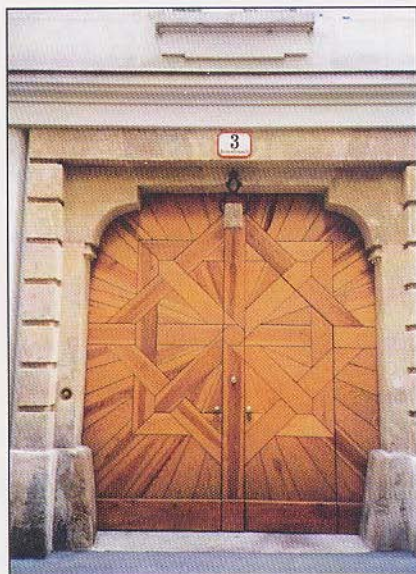
Bijou lože Perun iz Zagreba, sedaj v Narodnem muzeju v Ljubljani.

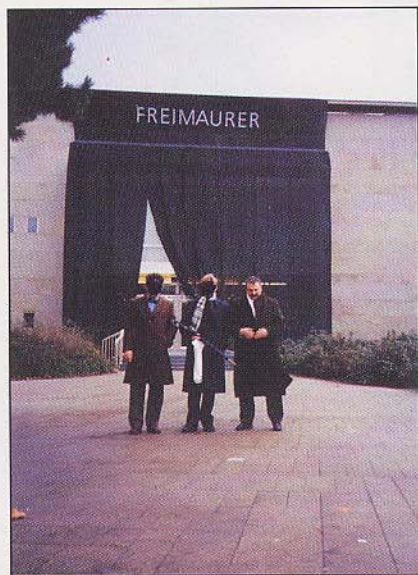
Medeninast obesek, ki ga je ob sprejemih novih članov nosil strašni brat lože Valentin Vodnik. Po drugi razlagi naj bi označeval vhod v temno sobo.

Biblija, dar Velike lože Jugoslavije, s podpisu najvišjih uradnikov.

Vhod v Veliko ložo Avstrije na Dunaju.

Dan po sprejemu smo se novopečeni prostožidarski vajenci slikali pred muzejem, zavešenim s črnimi zagrinjali in napisom, ki je naznanjal razstavo o prostožidarstvu.

Palača v Celovcu, na Herrengasse 14, kjer ima sedež skrivna bratovščina.

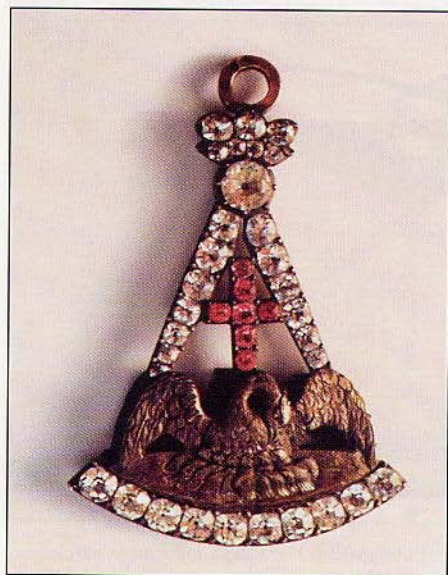
Okoli dvesto let star »ljubljski prostozidarski predpasnik«. Odlikuje ga ročna poslikava na belkastem kozjem usnju. Uvršča se med najlepše mojstrske predpasnike v Evropi.

Pomočniški predpasnik, ki se je ohranil v ljubljanskem Narodnem muzeju, je narejen iz usnja, ki je ročno poslikano. Poslikava ni tako bogata kot na mojstrskem, kotnik označuje pomočniško stopnjo.

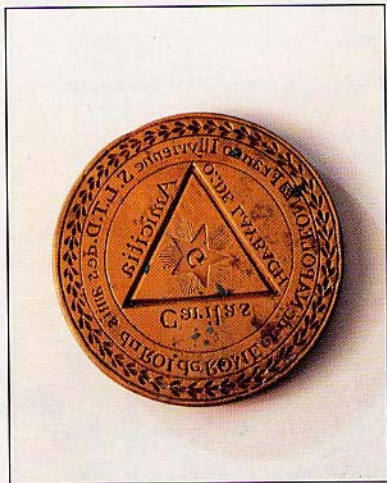

Znak velikega mojstra okrajne prostoziidarske lože za svečano delo v templju – knjiga z napisom in obredni meč.

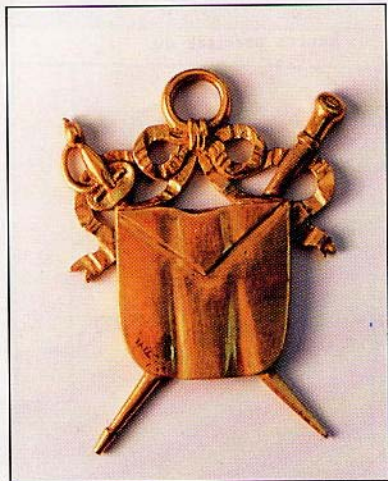

Domnevni znak velikega mojstra prostoziidarske lože Prijatelj rimskega kralja in Napoleona, izdelan iz zlata in okrašen z rubini in briljanti.

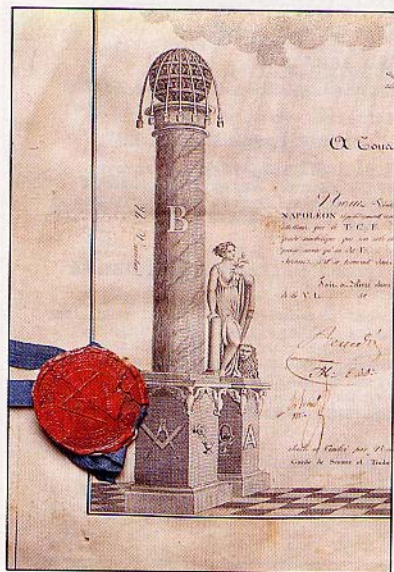
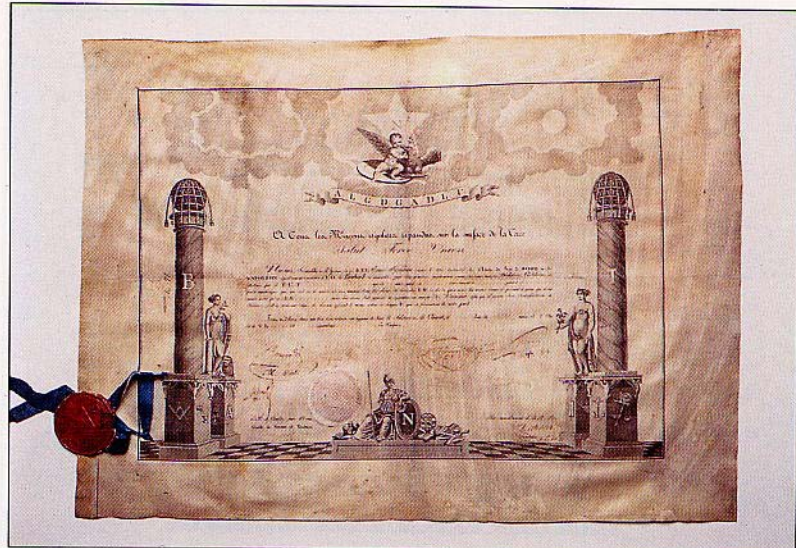
Pečat lože Prijateljev rimskega kralja in Napoleona, velik kot takratni tolarji.

Znak pomočnika obrednika okrajne prostozidarske lože za svečano sejo: obredna palica, meč in predpasnik.

Ustanovna listina prijateljev rimskega kralja in Napoleona, ki ni bila še nikoli objavljena.

Andrej Dvoršak
V ZNAMENJU LOŽE

Založila
ZALOŽBA DELO – NOVICE
(zanjo Tit Doberšek)

Urednik
Marjan Bauer

Redaktor
Vilko Novak

Oprema
Dušan Brajič

Fotografije
Andrej Dvoršak, Marko Feist, Zoran Vogrinčič

Tisk
Delo Tiskarna, Ljubljana
februar 1994

Dokumenti in predmeti iz zgodovine prostozidarstva so iz
Narodnega muzeja Ljubljana,
Ministrstva za notranje zadeve in drugih arhivov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

061.236.61

DVORŠAK, Andrej
V znamenju lože, Andrej Dvoršak
Fotografije : Andrej Dvoršak, Marko Feist, Zoran Vogrinčič
Ljubljana, Delo - Novice, 1994

38059776

Po mnenju Ministrstva za kulturo RS se za to publikacijo
plačuje davek od prometa proizvodov po tarifni številki
tri tretje tarife davka od prometa proizvodov in storitev
številka 415-687/93 z dne 7. 2. 1994

